

Godina XXVI - Broj 3

ZENICA, ponedjeljak, 15.02.2021.god.

SKUPŠTINA

27.

Na temelju članka 37. stavak 1. točka f) Ustava Zeničko-dobojskog kantona, Skupština Zeničko-dobojskog kantona, na svojoj 30. sjednici održanoj 09.02.2021. godine, donosi

ODLUKU O USVAJANJU PLATFORME ZA MIR

Članak 1. (Predmet Odluke)

Ovom odlukom Skupština Zeničko-dobojskog kantona usvaja Platformu za mir podnesenu od strane USAID-ovog Projekta PRO-Budućnost koji provodi američka humanitarna organizacija Catholic Relief Services (CRS), koja je sastavni dio ove odluke.

Članak 2. (Stupanje na snagu i objavljivanje)

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja, a objavit će se u „Službenim novinama Zeničko-dobojskog kantona“.

Broj: 01-03-1842/21
Datum: 09.02.2021. godine
Zenica

PREDSJEDATELJ
Ćazim Huskić, v.r.

PLATFORMA ZA MIR

Mi, dolje potpisani,

Poštujući političko-pravni poredak u Bosni i Hercegovini;

Duboko privrženi izgradnji i unapređenju mirnog i pravednog društva;

Svjesni važnosti uspostavljanja i promicanja mira u postkonfliktnim multietničkim društvima;

Zabrinuti zbog nadmoći suprotstavljenih kulturnih narativa i iskorištavanja razlika i povijesne patnje, što je doprinijelo netoleranciji i nasilju u Bosni i Hercegovini;

Sa zabrinutošću promatrajući nedostatak alternativnih ili neutralnih tumačenja povijesti i nedostatak snažne demokratske i participativne političke kulture;

Uvjereni da su vlasti na svim razinama, od lokalne zajednice do vrha države, javne institucije, nevladine organizacije, institucije obrazovanja, kulture, sporta, mediji, mladi, vjerske zajednice, intelektualci, a posebno ranjive i marginalizirane grupe od neprocjenjive važnosti za izgradnju interkulturalnog razumijevanja, mira i nenasilja, te obnovu međuetničkog povjerenja narušenog posljednjim ratnim sukobom u regiji i teškim posljedicama koje je izazvao;

Žaleći zbog izostanka edukacije o miru u podijeljenom obrazovnom sustavu BiH, te marginalizacije onih koji pokušavaju srušiti barijere nepovjerenja i straha;

Afirmirajući potrebu da vlasti i pojedinci sa svih razina i segmenata društva - javne institucije, nevladine organizacije, obrazovne i kulturne institucije, sportske udruge, mediji, vjerske zajednice, intelektualci, mladi, te ranjive i marginalizirane skupine - sudjeluju u izgradnji međukulturalnog razumijevanja, međuetničkog povjerenja, mira i nenasilja;

Prepoznajući predanost pojedinaca i institucija diljem BiH, koji su hrabro inicirali proces prevladavanja posljedica proteklog rata i ponovne izgradnje međusobnog razumijevanja, poštovanja i povjerenja;

Ohrabreni rezultatima napora na izgradnji mira i zajedničkim projektima navedenih pojedinaca i institucija;

Nastojeći postići:

- Sveobuhvatno zagovaranje za procese izgradnje mira i pomirbe, te njihovo prihvaćanje među svim konstitutivnim i ostalim narodima, građanima i vjerskim zajednicama u BiH;
- Međusobno povjerenje, razumijevanje i odgovornost u svim društvenim sferama;
- Uključivanje u procese izgradnje mira svih onih koji mogu doprinijeti uspostavi boljih društvenih uvjeta i kapaciteta koji će poboljšati stabilnost, sigurnost i mir;
- Podizanje svijesti građana i stvaranje kulture dijaloga u kojoj će građani moći saznati za postojanje drugačijih interpretacija društvenih odnosa i odgovornosti, bez uticaja štetnih ili ideologija podjele;
- Uklanjanje komunikacijskih prepreka među donositeljima odluka i aktivistima civilnog društva, kako bi mogli zajednički raditi na izgradnji dugoročnih i održivih mirovnih procesa;
- Dinamičnije i brže uključivanje vlasti u mirovne aktivnosti civilnog društva i nevladinog sektora i obratno;

- Identificiranje predstavnika svih razina i sfera društva - političara, vjerskih vođa, građanskih aktivista, predstavnika manjina, intelektualaca, aktivista u obrazovanju, novinara, mladih, žrtava rata, marginaliziranih skupina i drugih - koji su spremni preinačiti svoju sklonost mirovnim nastojanjima u konkretne aktivnosti kojima se afirmiraju ljudska prava i poboljšavaju međusobno povjerenje, razumijevanje i odgovornost;
- Prepoznavanje pojedinačnih i institucionalnih aktera koji teže umanjiti distancu među narodima i ukloniti predrasude prema "drugima", na taj način kultivirajući društvene stavove o međusobnom razumijevanju, međuetničkom povjerenju i interkulturalnom razvoju;
- Prihvaćanje ove platforme na državnoj, entitetskoj i lokalnoj razini;
- Prilagodbu ove platforme regionalnoj i međunarodnoj javnosti, radi uvjeravanja susjednih zemalja i regionalnih i međunarodnih organizacija u nužnost nastavka podržavanja izgradnje mira u BiH;

Afirmirajući našu uvjerenost da je mir, kao ljudsko pravo, najveća vrijednost našeg društva;

Iskazujući našu uvjerenost u potrebu širokog promicanja i prihvaćanja mira i mirovnih aktivnosti kao jedinog puta za sprječavanje ponovnog buđenja sukoba i nasilja;

Naglašavajući da je naš zajednički cilj mir, koji će biti uključiv, te da nećemo biti zadovoljni samo odsutnošću rata i nasilja, nego mirom koji će graditi slobodu, pravdu, razumijevanje i odgovornost zaštitom ljudskih, nacionalnih i manjinskih prava;

Prihvaćajući vlastitu odgovornost za stvaranje društva u kojemu će mir biti prioritet iznad svih ostalih;

Riješeni nastaviti podržavati već postojeće napore mirovnih aktivista u BiH, prepoznavati doprinos mirovnih aktivista našem društvu;

Zajedno posvećeni javnom zagovaranju za mir i kontinuiranom radu i obrazovanju drugih o miru;

Posvećeni razvijanju demokratske slobode, građanskog angažmana i demokratske političke kulture kojom se ohrabruje rasprava, odbacuje nasilje i promiču nenasilni oblici suprotstavljanja;

Pozivajući na širenje rasprava o miru u medijima i na društvenim platformama, kako bi one postale dio svakodnevnog života;

Osuđujući sve aktere i zagovarače nasilja i nasilnih politika;

Pozivajući sve donositelje odluka i čelnike civilnog društva diljem zemlje i na različitim razinama političke strukture da promiču vrijednosti mira i aktivno sudjeluju u izgradnji stabilnog i održivog mira u BiH;

Podržavajući uspostavu odbora čiji će članovi biti prominentne i javne osobe iz različitih sfera (obrazovanje, ekonomija, vjera, donositelji odluka, politika, kultura, sport, itd.) koje će zagovarati da svi građani BiH ovu platformu prihvate kao svoju;

Promičući uključivanje formalne i neformalne edukacije za mir u javne obrazovne ustanove;

Iskazujući predanost u radu s medijima, kako bi se pronalazile i promicale najbolje mirovne prakse, poruke, simboli i geste;

Pozivajući na javno predstavljanje zaključaka i naučenih lekcija relevantnih znanstvenih istraživanja usredotočenih na projekte izgradnje mira;

Pozivajući na izradu strategije za održiv dugotrajni mir u Bosni i Hercegovini, sveobuhvatnog mirovnog okvira koji će trasirati put za institucionalizaciju procesa izgradnje povjerenja i pomirenja u BiH;

Zalažući se za identificiranje pojedinaca iz sudbenih i izvršnih vlasti koji ohrabruju mir, međuetničku suradnju i razumijevanje, a koje poštuju različite zajednice, kako bi mogli doprinijeti izradi i parlamentarnoj ratifikaciji strategije za održiv dugotrajni mir u BiH;

Pozivajući načelnike općina i gradova da otvore svoja vrata svim ljudima, te da promiču političku otvorenost, toleranciju, dijalog, prihvatanje postojanja drugačijih narativa, te zagovaranje dugotrajnog mira i pomirbe u svim lokalnim zajednicama;

Ohrabrujući sve ljude u BiH da sudjeluju u formalnoj i neformalnoj edukaciji o miru, izgradnji vještina za očuvanje mira, te razrješavanju sukoba na miran i nenasilan način;

Pozivajući vladin i nevladin sektor u BiH, te sve građane da dostave kvalitetne prijedloge koji će poboljšati ovu početnu platformu, kako bi ona mogla prerasti u mjerodavan dokument i standard za mirovni aktivizam u BiH;

U potpunosti podržavamo sadržaj ove platforme i posvećujemo se ostvarivanju navedenih ciljeva.

28.

Na temelju članka 18. stavak (1) točka a) Ustava Zeničko-dobojskog kantona („Službene novine Federacije BiH“, broj: 7/96, „Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 1/96, 10/00, 8/04 i 10/04), a u svezi sa člankom 18. stavak (5) Zakona o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH“, broj: 32/17), članka 18. stavak (2) Uredbe o izradi strateških dokumenata u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH“, broj: 74/19), Skupština Zeničko-dobojskog kantona, na 30. sjednici, održanoj dana 09.02.2021. godine, d o n o s i

O D L U K U

o usvajanju Strategije razvoja Zeničko-dobojskog kantona za period 2021. - 2027. godina

Članak 1.

(Predmet Odluke)

Usvaja se Strategija razvoja Zeničko-dobojskog kantona za period 2021.-2027. godina (u daljnjem tekstu: Strategija razvoja).

Članak 2.

(Zaduženja)

Zadužuju se svi nositelji implementacije projekata i aktivnosti utvrđenih u Strategiji razvoja da kod izrade sektorskih strategija, DOB-a, proračuna i PJI kantona, godišnjeg i trogodišnjeg plana rada ministarstava i drugih tijela kantonalne uprave i godišnjeg programa rada Vlade planiraju te projekte i aktivnosti.

Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjera iz Strategije razvoja odgovorna je i za koordiniranje implementacije svih strateških projekata i aktivnosti unutar pojedine mjere.

Članak 3.

(Stupanje na snagu i objavljivanje)

Ova odluka stupa na snagu narednog dana, od dana objavljivanja u „Službenim novinama Zeničko-dobojskog kantona“.

Broj: 01-24-1843/21
Datum: 09.02.2021. godine
Zenica

PREDSJEDATELJ
Ćazim Huskić, v.r.

Zeničko-dobojski kanton

**Strategija razvoja Zeničko-dobojskog kantona za
period 2021. – 2027. godina**

30. listopad 2020. godine

Kazalo

1.	UVOD.....	8
2.	METODOLOGIJA IZRADE STRATEGIJE.....	9
3.	GEOGRAFSKI POLOŽAJ I PRIRODNE KARAKTERISTIKE ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA	11
3.1.	Položaj i osnovne prostorne karakteristike.....	11
3.2.	Prirodni resursi.....	11
3.2.1.	Vode.....	11
3.2.2.	Rude i minerali	11
3.2.3.	Zemljište	12
3.3.	Klimatska obilježja.....	12
4.	STANOVNIŠTVO ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA	12
5.	EKONOMSKA STRUKTURA ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA	13
5.1.	Dinamika i razvijenost	13
5.2.	Analiza uvoza i izvoza	13
5.3.	Isplate za investicije.....	14
5.4.	Direktna strana ulaganja.....	14
5.5.	Poslovni subjekti	14
5.5.1.	Poduzeća	15
5.5.2.	Obrti.....	15
5.5.3.	Poslovne zone	15
5.5.4.	Institucije za podršku razvoju preduzetništva.....	16
5.6.	Glavne privredne djelatnosti.....	17
5.6.1.	Poljoprivreda i šumarstvo	17
5.6.2.	Industrija.....	17
5.6.2.1.	<i>Rudarstvo.....</i>	<i>17</i>
5.6.2.2.	<i>Energetika.....</i>	<i>17</i>
5.6.2.3.	<i>Prerađivačka industrija.....</i>	<i>18</i>
5.6.3.	Građevinarstvo.....	18
5.6.4.	Hotelijerstvo i ugostiteljstvo.....	19
5.6.5.	Turizam.....	19

5.6.6.	Trgovina.....	20
5.6.7.	Promet i veze	20
6.	PREGLED STANJA I KRETANJA NA TRŽIŠTU RADA ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA	20
6.1.	Uposlenost.....	20
6.2.	Neuposlenost.....	21
6.3.	Cijena rada.....	21
6.4.	Umirovljenici.....	21
7.	EKONOMSKA KRETANJA U KONTEKSTU PANDEMIJE KORONAVIRUSA (COVID-19).....	21
8.	ANALIZA JAVNIH SREDSTAVA ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA	24
8.1.	Poreski i neporeski prihodi.....	24
8.2.	Proračunska potrošnja.....	25
8.3.	Namjenska sredstva i javne investicije	26
9.	DRUŠTVENE DJELATNOSTI ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA	26
9.1.	Obrazovni sistem	26
9.2.	Kultura	28
9.3.	Sport.....	28
9.4.	Socijalna zaštita/skrb	29
9.5.	Sigurnost građana.....	30
9.5.1.	Sigurnosne prijetnje kao aspekt migracijske krize	31
9.6.	Zdravstvo.....	31
9.7.	Sektor civilnog društva	35
10.	UPRAVLJANJE RAZVOJEM ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA	36
10.1.	Opis postojećeg modela upravljanja razvojem.....	36
10.2.	Transparentan rad institucija	37
11.	JAVNA INFRASTRUKTURA ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA.....	38
11.1.	Prometna infrastruktura, transport i telekomunikacije.....	38
11.1.1.	Cestovni promet.....	38
11.1.2.	Željeznički i zračni promet.....	39
11.1.3.	Telekomunikacije i informaciono-komunikacione tehnologije.....	39

11.2. Energetska infrastruktura	39
11.2.1. Termoelektrane	40
11.2.2. Plin.....	40
11.2.3. Termoenergija (sustavi daljinskog grijanja)	40
11.3. Prostorno-planska dokumentacija	42
12. ZAŠTITA OKOLIŠA I KOMUNALNA INFRASTRUKTURA ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA	43
12.1. Zagađivači	43
12.1.1. Zrak.....	43
12.1.2. Vode.....	44
12.2. Otpad	45
12.2.1. Deponije otpada	45
12.2.2. Industrijske deponije otpada	45
12.3. Praćenje stanja okoliša, informacijski sistem okoliša, planiranje zaštite okoliša ..	46
12.4. Upravljanje vodama i otpadnim vodama	47
12.4.1. Vodosnabdijevanje	47
12.4.1.1. <i>Projekat Plava voda .....</i>	<i>47</i>
12.4.1.2. <i>Zaštita vode za piće .....</i>	<i>48</i>
12.4.2. Mineralne i termalne vode, mini hidroelektrane.....	48
12.5. Zaštita od voda.....	48
12.5.1. Otpadne vode	49
12.5.2. Uređaji za prečišćavanje otpadnih voda (stanovništvo)	50
12.5.3. Uređaji za prečišćavanje otpadnih voda (gospodarstvo i industrija).....	50
12.6. Kvalitet voda	50
12.7. Zaštita zraka – emisije i stanje kvaliteta zraka	51
12.7.1. Emisije u zrak	51
12.7.2. Stanje i monitoring zraka.....	52
12.8. Upravljanje otpadom	52
12.8.1. Količine otpada.....	54
12.8.1.1. <i>Sastav otpada, odvojeno prikupljanje i reciklaža.....</i>	<i>54</i>
12.8.2. Otpad iz specifičnih tokova	54
12.8.2.1. <i>Ambalaža i ambalažni otpad .....</i>	<i>55</i>

12.8.2.2.	<i>Otpad iz zdravstvenih ustanova</i>	55
12.8.2.3.	<i>Građevinski otpad</i>	55
12.8.2.4.	<i>Električni i elektronski otpad</i>	55
12.8.2.5.	<i>Animalni otpad</i>	56
12.8.3.	Industrijski otpad	56
12.9.	Buka	56
12.10.	Zaštićeni dijelovi prirode	56
12.10.1.	Zone posebne zaštite	57
12.11.	Šume	57
12.12.	Zaštita zemljišta	57
12.13.	Obnovljivi izvori energije i energijska efikasnost	58
12.13.1.	Obnovljivi izvori energije.....	58
12.13.1.1.	<i>Hidroelektrane</i>	58
12.13.1.2.	<i>Biomasa</i>	58
12.13.1.3.	<i>Energija sunca i vjetra</i>	59
12.13.1.4.	<i>Termalni izvori</i>	59
12.13.2.	Energijska efikasnost	59
12.13.2.1.	<i>Sektor stanovanja i javnih i komercijalnih usluga</i>	59
12.13.2.2.	<i>Industrija</i>	60
13.	STRATEŠKA PLATFORMA	61
13.1.	SWOT analiza Zeničko-dobojskog kantona	61
13.2.	Strateško fokusiranje	69
13.3.	Vizija razvoja	72
13.4.	Strateški ciljevi	72
14.	PRIORITETI	77
15.	OPIS MJERA	83
16.	INDIKATIVNI FINANSIJSKI OKVIR	94
17.	STRATEŠKI PROJEKTI	98
18.	USKLAĐENOST STRATEGIJE RAZVOJA SA DRUGIM STRATEŠKIM DOKUMENTIMA	99

19. OKVIR ZA IMPLEMENTACIJU, MONITORING, IZVJEŠTAVANJE I EVALUACIJU STRATEGIJE RAZVOJA.....	103
19.1. Implementacija	103
19.2. Monitoring i izvještavanje	104
19.3. Evaluacija	105
ANEKSI.....	107
Aneks 1. Detaljan pregled mjera po strateškim ciljevima.....	107
Aneks 2. Sažeti pregled strateškog dokumenta	189
Aneks 3. Detaljna situaciona analiza	216

Lista tabela

<i>Tabela 1. Izvršenje Proračuna ZDK za period 2017-2019. godina i plan za 2020. godinu.....</i>	<i>24</i>
<i>Tabela 2. Projekcija prihoda za ZDK za period 2020-2022. godina .....</i>	<i>25</i>
<i>Tabela 3. Projekcija rashoda i izdataka za ZDK, DOB ZDK 2020-2022 .....</i>	<i>25</i>
<i>Tabela 4. Starosna struktura umrlih na području ZDK do 25.07.2020.: .....</i>	<i>34</i>
<i>Tabela 5. Specifične supstance u slivu rijeke Save/rijeke Bosne.....</i>	<i>50</i>
<i>Tabela 6. Pokrivenost uslugama prikupljanja otpada po gradovima/općinama ZDK.....</i>	<i>53</i>
<i>Tabela 7. Procijenjene i računске količine produkovanog komunalnog i sličnog otpada .....</i>	<i>54</i>
<i>Tabela 8. Pokazatelji uticaja za prvi strateški cilj ZDK.....</i>	<i>75</i>
<i>Tabela 9. Pokazatelji uticaja za drugi strateški cilj ZDK .....</i>	<i>75</i>
<i>Tabela 10. Pokazatelji uticaja za treći strateški cilj ZDK.....</i>	<i>76</i>
<i>Tabela 11. Prioriteti za strateški cilj 1 sa pripadajućim pokazateljima krajnjeg rezultata .....</i>	<i>78</i>
<i>Tabela 12. Prioriteti za strateški cilj 2 sa pripadajućim pokazateljima krajnjeg rezultata .....</i>	<i>80</i>
<i>Tabela 13. Prioriteti za strateški cilj 3 sa pripadajućim pokazateljima krajnjeg rezultata .....</i>	<i>81</i>
<i>Tabela 14. Pregled povezanosti .....</i>	<i>99</i>
<i>Tabela 15. Strategija razvoja FBiH .....</i>	<i>100</i>
<i>Tabela 16. Okvir ciljeva održivog razvoja za BiH .....</i>	<i>101</i>

Lista slika

<i>Slika 1. Ukupan broj krivičnih djela .....</i>	<i>30</i>
<i>Slika 2. Morbiditet - Broj oboljelih po grupama oboljenja i godinama na području ZDK:.....</i>	<i>32</i>
<i>Slika 3. Obuhvat stanovništva zdravstvenim osiguranjem u ZDK po godinama.....</i>	<i>33</i>
<i>Slika 4. Vremenska linija događaja u vezi Covid-19: .....</i>	<i>33</i>
<i>Slika 5. Trend kretanja ukupnog broja oboljelih i broja aktivnih slučajeva na području ZDK:.....</i>	<i>34</i>
<i>Slika 6. Starosna struktura oboljelih u ZDK i FBiH do 25.07.2020.:.....</i>	<i>34</i>
<i>Slika 7. Integrirani sistem upravljanja razvojem u Zeničko-dobojskom kantonu .....</i>	<i>36</i>
<i>Slika 8. Dominantni izvori emisija zagađujućih materija u zrak na području ZDK .....</i>	<i>44</i>
<i>Slika 9. Zastupljenost emisija u ukupnim emisijama prema izvoru - ZDK.....</i>	<i>44</i>
<i>Slika 10. Emisije industrijskih i energetske postrojenja na području ZDK .....</i>	<i>51</i>
<i>Slika 11. Veza strateških fokusa i strateških ciljeva u ZDK .....</i>	<i>73</i>
<i>Slika 12. Usaglašenost strateških ciljeva sa Okvirom ciljeva održivog razvoja i utvrđenim akceleratorima i pokretačima u BiH .....</i>	<i>74</i>
<i>Slika 13. Prioriteti po strateškim ciljevima ZDK .....</i>	<i>77</i>

1. Uvod

Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji Bosne i Hercegovine¹ (u daljnjem tekstu: Zakon) i podzakonskim aktima uspostavljen je institucionalni i normativno-pravni okvir razvojnog planiranja i upravljanja razvojem u Federaciji Bosne i Hercegovine, kantonima i jedinicama lokalne samouprave.

Na temelju utvrđenog normativno-pravnog okvira Vlada Zeničko-dobojskog kantona (u daljnjem tekstu: Vlada ZDK) donijela je Odluku o izradi Strategije razvoja Zeničko-dobojskog kantona za period 2021.-2027. godina² kojom je pokrenut proces izrade Strategije razvoja Zeničko-dobojskog kantona za period 2021.-2027. godina (u daljnjem tekstu: Strategija razvoja ZDK).

Strategija razvoja ZDK je integrirani, multisektorski strateški dokument Zeničko-dobojskog kantona (u daljnjem tekstu: ZDK) koja definiše javne politike, usmjerava razvoj teritorije ZDK i jedinica lokalne samouprave i zacrtanim strateškim ciljevima i prioritetima predstavlja putokaz za sveukupni društveni razvoj. Strategijom razvoja ZDK se utvrđuju ciljevi i prioriteti razvoja kantona, način njihovog ostvarivanja, finansijski i institucionalni okvir za provedbu, praćenje, evaluaciju i izvještavanje. Istovremeno je polazni dokument i podloga za izradu sektorskih strategija, DOB-a, proračuna i PJI kantona, programa rada Vlade za mandatni period, trogodišnjeg plana rada ministarstava i drugih tijela i godišnjeg programa rada Vlade.

U procesu izrade Strategije razvoja ZDK nosilac izrade je Vlada ZDK, a tehničku i stručnu podršku pružala je Stručna služba za razvoj i međunarodne projekte ZDK (u daljnjem tekstu: Stručna služba). Sudionici u procesu izrade Strategije razvoja ZDK su kantonalna ministarstva i druga tijela kantonalne uprave, jedinice lokalne samouprave na području ZDK, Vijeće za razvojno planiranje i upravljanje razvojem u ZDK, te socio-ekonomski partneri.

Proces izrade Strategije razvoja ZDK u svim fazama karakteriziralo je ostvarivanje zakonskih principa razvojnog planiranja koji obuhvataju:

- otvoreni metod koordinacije,
- ravnopravnost spolova i jednake mogućnosti za sve građane,
- vertikalna i horizontalna koordinacija,
- partnerstvo, javnost i transparentnost u procesu razvojnog planiranja.

U sklopu ostvarivanja zakonskih okvira razvojnog planiranja kroz fazu izrade strateške platforme određena je vizija razvoja. Vizija je zasnovana na geostrateškom centralnom položaju ZDK koji se nalazi na raskrižju najvažnijih transportnih pravaca i uvezanosti sa svim dijelovima BiH, kao i stremljenju da ZDK postane suvremena europska regija orijentirana na održive aspekte razvoja.

Vizija razvoja ZDK
Zeničko-dobojski kanton – suvremena europska regija, ugodna i sigurna za život i rad i atraktivna za investiranje, koja svoj održivi razvoj temelji na industrijskim i ljudskim resursima, prirodnim i turističkim potencijalima te bogatom kulturno-povijesnom naslijeđu i čistom okolišu.

¹ „Službene novine Federacije BiH“, broj: 32/17.

² „Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 1/20.

Ostvarivanje vizije razvoja ZDK podrazumijeva uspostavu mehanizama u okviru čega su definirana tri relevantna strateška cilja koji osiguravaju sinergijske efekte između ekonomije, okoliša i društva, uz puno uvažavanje interesa lokalne uprave. Strateški ciljevi su ujedno temelj za utvrđivanje prioriteta i mjera i dalje korake razvojnog planiranja i upravljanja razvojem u ZDK.

Strateški ciljevi razvoja ZDK
1. Osigurati resursno efikasan i održiv ekonomski razvoj uz jačanje konkurentnosti i razvoj poduzetništva
2. Unaprijediti kvalitet života i osigurati jednake prilike za sve građane kroz stvaranje održivog i pravednog društvenog okruženja
3. Poboljšati trenutno stanje okoliša, povećati energijsku efikasnost i unaprijediti javnu infrastrukturu

Proces izrade Strategije razvoja ZDK u svim fazama je usmjeren i osigurao je punu usklađenost sa drugim strateškim dokumentima, prije svega Strategijom razvoja Federacije Bosne i Hercegovine 2021.-2027. godina (u daljnjem tekstu: Strategija razvoja FBiH). Pored koordinacije i usaglašavanja razvojnih prioriteta i politika u odnosu na pomenuti strateški okvir, Strategija razvoja ZDK istovremeno odražava i globalno prihvaćene ciljeve održivog razvoja utvrđene kroz Okvir za implementaciju ciljeva održivog razvoja za BiH. Faze izrade Strategije razvoja ZDK karakterizirala je i pojava pandemije COVID-19 što je u značajnoj mjeri ciljeve, prioritete i mjere Strategije usmjerilo prema suočavanju sa izazovom saniranja posljedica pandemije.

Strategija razvoja ZDK predstavlja podlogu za usklađivanje i izradu strategije razvoja jedinica lokalne samouprave u ZDK.

Podršku izradi Strategije razvoja ZDK pružio je Projekat integriranog lokalnog razvoja (ILDLP), zajednički projekat Vlade Švicarske i Razvojnog projekta Ujedinjenih naroda (UNDP), s tim što *Sadržaj Strategije razvoja ZDK, kao i nalazi prikazani u njoj, ne odražavaju nužno stavove ILDP-a, Vlade Švicarske ili UNDP-a.*

2. Metodologija izrade strategije

Uredbom o izradi strateških dokumenata u Federaciji Bosne i Hercegovine³ uspostavljena je metodologija koja propisuje korake u procesu izrade i strukturu strateškog dokumenta. Na temelju pomenutog podzakonskog akta Vlada ZDK kao nositelja izrade je Odlukom o izradi Strategije razvoja Zeničko-dobojskog kantona za period 2021.-2027. godina utvrdila faze izrade i sudionika u procesu izrade.

Izrada strategije je prošla kroz sedam definiranih faza počevši od izrade situacione analize i strateške platforme, zatim određivanja prioriteta i mjera, identifikacije strateških projekata, provjere međusobne usklađenosti strateških dokumenata, izrade indikativnog finacijskog okvira za implementaciju, definiranje načina implementacije, praćenja, izvještavanja i evaluacije, do zadnje faze koja podrazumijeva usvajanje strateškog dokumenta.

Prva faza podrazumijevala je izradu situacione analize i strateške platforme sa SWOT matricom. Značajnu podlogu procesu pružila je i Srednjoročna evaluacija Strategije razvoja Zeničko-dobojskog kantona za period

³ „Službene novine Federacije BiH“, broj: 74/19.

2016.-2020. godina, za period evaluacije 2016.-2018. godina. Nakon prikupljenih podataka u toku mjeseca svibnja i lipnja 2020. godine provedene su javne konsultacije na Nacrt Situacione analize i Strateške platforme u kojima je učešće uzelo preko 30 socio-ekonomskih partnera koji su dostavili komentare i mišljenja. Nakon provedenih konsultacija Vlada ZDK je Zaključkom broj: 02-24-1385/20 od 14.08.2020. godine okončala ovu fazu izrade Strategije razvoja ZDK. Utvrđena Situaciona analiza obuhvata pregled stanja u ekonomskom, društvenom i okolišnom sektoru u ZDK, uz sagledavanje ekonomskih i zdravstvenih aspekata pandemije COVID-19, te sigurnosnih aspekata migracija. Na temelju zaključaka Situacione analize, u okviru Strateške platforme definirani su strateški fokusi i strateški ciljevi, te potvrđena razvojna Vizija ZDK.

Provedene naredne faze obuhvatile su procese konsultacija i mjerodavno postupanje uspostavljenih tijela što je integralno kroz izradenu Strategiju razvoja ZDK rezultiralo određivanjem prioriteta i mjera, identifikaciju strateških projekata, izradu indikativnog finacijskog okvira za implementaciju i stvaranje okvira implementacije, praćenja, izvještavanja i evaluacije. Proces usvajanja Strategije razvoja ZDK je prošao fazu razmatranja u formi nacrta, utvrđivanje prijedloga i konačnog usvajanja. U dijelu provjere međusobne usklađenosti strateških dokumenata, izrađen je dokument Provjera usklađenosti strateških ciljeva, prioriteta i mjera kojim je potvrđen normativni zahtjev usklađenosti.

Kroz sve faze izrade Strategije razvoja ZDK tehničku i stručnu podršku kao i koordinaciju procesa izrade je vodila Stručna služba koja ima ulogu jedinice za upravljanje razvojem u ZDK. Stručna služba je Rješenjem o formiranju i imenovanju Radnog tijela za izradu Strategije razvoja Zeničko-dobojskog kantona za period 2021.-2027. godina⁴, formirala Radno tijelo za izradu Strategije razvoja ZDK koje je učestvovalo u procesu izrade, poštujući principe razvojnog planiranja i upravljanja razvojem iz članka 4. Zakona. Imenovani članovi Radnog tijela su tajnici ministarstava ili pomoćnici ministara, rukovoditelji drugih tijela kantonalne uprave, a u jedinicama lokalne samouprave rukovodeći državni službenici (pomoćnici gradonačelnika/načelnika) te socio-ekonomski partneri.

Odlukom Vlade ZDK⁵ utemeljeno je Vijeće za razvojno planiranje i upravljanje razvojem u ZDK. U procesima izrade Strategije razvoja ZDK, Vijeće⁶ je ostvarilo zakonom utvrđene mjerodavnosti razmatranja i davanja preporuka što je omogućilo ostvarivanje principa razvojnog planiranja i kvalitet dokumenta.

U toku cjelokupne izrade Strategije razvoja ZDK kontinuirano su vođene javne konsultacije sa svim sudionicima procesa. Specifičnost je što je izbijanjem pandemije COVID-19 proces konsultacija najvećim dijelom proveden putem web stranice Vlade ZDK.

3. Geografski položaj i prirodne karakteristike Zeničko-dobojskog kantona

3.1. Položaj i osnovne prostorne karakteristike

ZDK se prostire na površini⁷ od 3343 km², a po površini je na četvrtom mjestu od deset kantona u FBiH. U svom sastavu, ZDK ima dvanaest jedinica lokalne samouprave, odnosno gradskih/općinskih područja i to: općina Breza, općina Doboju-Jug, općina Kakanj, općina Maglaj, općina Olovo, općina Tešanj, općina Usora, općina Vareš, grad Visoko, općina Zavidovići, grad Zenica (administrativno sjedište ZDK) i općina Žepče.

⁴ Rješenje o formiranju i imenovanju Radnog tijela za izradu Strategije razvoja Zeničko-dobojskog kantona za period 2021.-2027. godina (broj: 19-28-18217-5/19 od 10.02.2020. godine) doneseno je od strane sekretara Stručne službe.

⁵ „Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 21/19.

⁶ Vijeće broji 27 članova, uključujući premijera ZDK, općinske načelnike odnosno gradonačelnike jedinica lokalne samouprave u sastavu ZDK, rukovodstvo Skupštine ZDK (predsjedavajući i 2 zamjenika), te predsjednike Klubova zastupnika Skupštine ZDK.

⁷ ZDK u brojkama, Federalni zavod za statistiku, 2013.

3.2. Prirodni resursi

ZDK je regija sa najznačajnijim industrijskim objektima u FBiH⁸, koja raspolaže sa značajnim kapacitetima koncentriranim u energetici, rudarstvu, prerađivačkoj industriji i prometu. Energetski potencijal je prvenstveno vezan za rezerve mrkog uglja Zenice, Kaknja i Breze. Pored mrkog uglja, u općini Maglaj, na lokaciji Brezove Dane, nalaze se rezerve lignita. ZDK na svom području ima ležišta mineralnih sirovina, kao što je ceruzit (PbCO₃), rude olova bez posebnih onečišćenja koja predstavljaju poteškoće kod prerade ovog mineralnog resursa. Također, na području ZDK postoje ležišta nemetalnih mineralnih sirovina kao što je ležište gabra sa više varijacija u bojama (bijela, crna, crvena, plava, zelena). Važna ležišta mineralnih sirovina su ležišta olova, cinka i barita sa sadržajem pratećih minerala zlata, srebra i bakra na ležištima Veovača, Rupice i Juraževac-Brestić u Općini Vareš i ceruzitno ležište olova u Olovu. Također, postoje i napuštena ležišta željezne rude Smreka, Droškovac i Brezik u općini Vareš, a za koje su utvrđene značajne rezerve željezne rude. Potrebno je naglasiti da ZDK ima i potencijale za korištenje obnovljivih izvora energije (vode, insolacija, vjetrovi i ostalo).

3.2.1. Vode

Prostor ZDK lociran je u centralnom dijelu BiH i skoro u cijelosti leži u slivu rijeke Bosne, koja protiče južnim, jugozapadnim, zapadnim i sjevernim dijelom područja ZDK. Kada su u pitanju jezera, na području ZDK postoji vještačko jezero koje se nalazi u napuštenom površinskom kopu rudnika željezne rude Smreka u općini Vareš, jezero na Mošćanici na području grada Zenice i jezero Mašica na području općine Zavidovići. Većih vještačkih akumulacija na teritoriji ZDK nema, ali postoje manje akumulacije koje su izgrađene na vodotocima i to u vidu manjih jezera odnosno uspora⁹.

3.2.2. Rude i minerali

Energetski potencijal ZDK uglavnom se bazira na rezervama mrkog uglja Zenice, Kaknja i Breze. Karakteristika sva tri eksploataciona polja u ZDK je da se u njima nalaze ležišta izdvojena kao posebne cjeline. Pored mrkog uglja, u općini Maglaj nalaze se rezerve lignita. U ovisnosti od vertikalnog položaja ugljenih slojeva, u odnosu na površinu, pojedini dijelovi eksploatacionog polja se eksploatiraju jamski, a drugi površinski.

Metalna mineralna ležišta su istraživana i eksploatirana u vremenu do 1992. godine nakon čega na njima prestaje svaka aktivnost. Radi se o ležištima željeza Smreka, Droškovac i Pržići, polimetalno-baritnim ležištima Veovača i Rupice u općini Vareš. Aktivnosti vezane za nalazište ceruzitnog ležišta olova u Olovu, pokrenute su ponovo 2011, i od tada je dodijeljena koncesija za eksploataciju na proširenom istražno-eksploatacionom polju ležišta “Očekalj” i “Prgoševo” K.O. Dugandžići u općini Olovo.

3.2.3. Zemljište

Na području ZDK, najviše je zastupljeno distrično smeđe tlo sa 94.753,40 ha ili 28,35% i eutrično smeđe tlo sa 79.836,40 ha ili 23,79%, a najmanje podzol sa 28,40 ha ili 0,01%. Sagledavajući stanje zastupljenosti pojedinih tipova tla u ZDK može se zaključiti da su automorfna tla zastupljena sa 93,88%, dok su hidromorfna tla znatno manje zastupljena i zauzimaju 17.700,5 ha ili 5,29% ukupne teritorije. Ostala tla zauzimaju oko

⁸ (JP Elektroprivreda BiH Termoelektrana “Kakanj”, Arcelor Mittal d.o.o. Zenica, Natron Hayat d.o.o Maglaj, Tvornica cementa Kakanj d.d) i rudnici (Rudnik mrkog uglja Kakanj, Rudnik mrkog uglja Breza, Rudnik Zenica, Rudnik krečnjaka Zavidovići i Tešanj). Preliminarna inventurizacija rudarskih radova u FBiH sa osvrtom na okolinski aspekt, FMOIT, 2010.

⁹ Prostorni plan Zeničko-dobojskog kantona 2009-2029 („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 4/09)

0,83%. Prema podacima Studije upotrebne vrijednosti za područje ZDK (2011), najviše je zastupljeno šumsko zemljište (66% ili 222.427,7 ha), potom poljoprivredno zemljište (19,8% ili 65.784,5 ha), poljoprivredno zemljište sa značajnim učešćem šume (7,1% ili 23.518,6 ha), izgrađeno zemljište (3,3% ili 11.045 ha), izgrađeno zemljište sa značajnim učešćem poljoprivrednog zemljišta (2,1% ili 6.943 ha). Površinski kopovi zauzimaju 0,3% i deponije 76,6 ha zemljišnog pokrivača u ZDK. Međutim, potrebno je istaći problem nezadovoljavajućeg kvaliteta zemljišta na području ZDK, zbog onečišćenja iz industrije, što zahtijeva provođenje adekvatnih mjera, kako je kasnije i pojašnjeno u dokumentu.

3.3. Klimatska obilježja

Reljefne karakteristike i nadmorska visina cijelog područja ZDK kreću se u rasponu od 140 do 1.472 m nadmorske visine. Sjeverni dio ZDK je najniži sa nadmorskom visinom od 140 do 500 m i karakteristikama umjereno kontinentalne klime. Južni dio područja ZDK čije se nadmorske visine kreću od 500 do 1.000 m predstavlja brdsko i visokobrdsko područje, a zastupljeno je u gornjem toku rijeke Bosne od Visokog do Zenice i u dolini rijeke Krivaje na području Olova, sa tipičnom kontinentalnom i umjereno kontinentalnom klimom. Centralni dio ZDK predstavlja visoko brdovito i planinsko područje, a čine ga planinski masivi Ravan planine, Konjuha, Smolina, Zvijezde i Čemerske planine, koji se kreću od 1.145 m nadmorske visine (Pogar) do 1.472 m nadmorske visine (Karasanovina). Sa povećanjem nadmorske visine uticaj planinske klime postaje izrazitiji.

4. Stanovništvo Zeničko-dobojskog kantona

Demografska slika ZDK u posmatranom je periodu doživjela primjetne izmjene. Prema popisu stanovništva iz 1991. godine, u gradovima/općinama ZDK ukupno je živjelo 476.947 stanovnika, a prosječna gustina naseljenosti je bila 143,3 st/km². Prema konačnim rezultatima popisa stanovništva provedenog 2013. godine na području ZDK živjelo je ukupno 364.433 stanovnika, a prosječna gustina naseljenosti je bila 109,5 st/km². Stanovništvo je u odnosu na 1991. godinu umanjeno za 112.514 stanovnika.

Konačni rezultati Popisa stanovništva iz 2013. godine, objavljeni su 1. srpnja 2016. godine, što se odražava na podatak o broju stanovnika u 2016. godini koji je izrazito manji u odnosu na isti podatak za 2014. i 2015. godinu, kada se taj podatak bazirao na statističkim procjenama i preliminarnim rezultatima, što ukazuje na depopulaciju stanovništva na području ZDK. U periodu 2014-2018. godina, zabilježen je pad broja prisutnih stanovnika na području ZDK za 9,7%. Pored pada broja stanovnika, i prirodni priraštaj u ZDK je u padu. Iako je u 2018. godini prirodni priraštaj bio pozitivan jer je broj živorođenih u odnosu na broj umrlih bio veći za 66, ipak je smanjen za 12% u odnosu na prirodni priraštaj u 2014. godini (74). Prirodno smanjenje stanovništva, odnosno depopulacija, nastalo je zbog većeg broja umrlih u odnosu na rođene.

Posmatrano prema starosnoj dobi stanovništva, u 2018. godini, 15,6% čine maloljetnici do 15 godina, 70,5% stanovnici dobi od 15 do 64 godine, te 13,9% stanovnici dobi starije od 65 godina. Podaci ukazuju da je izražen trend starenja stanovništva, tako da je u 2018. godini udio stanovnika dobi starije od 65 godina povećan sa 10,3% u 2015. godini na 13,9% u 2018. godini, dok je udio maloljetnih stanovnika do 15 godina smanjen sa 18,2% u 2015. godini na 15,6% u 2018. godini.

5. Ekonomska struktura Zeničko-dobojskog kantona

5.1. Dinamika i razvijenost

Prema podacima Federalnog zavoda za programiranje razvoja, ZDK je, po indeksu razvijenosti, rangiran na petom mjestu u FBiH u 2019. godini. Potrebno je napomenuti, da osim sila tržišne ekonomije, koje direktno ili indirektno utiču na ključne makroekonomske pokazatelje razvoja, djeluju i drugi faktori uključujući prirodne nesreće koje su se desile u ZDK (pandemija COVID-19 u 2020. godini i poplave i klizišta u 2014. godini), a koje su negativno uticale na razvoj ne samo u ZDK već i na području cijele BiH.

Prema podacima Porezne uprave FBiH, u 2019. godini u FBiH, poreski prihodi svih kantona (porezi građana i porez na dohodak) iznose 427.996 hiljada KM, što je u odnosu na prethodnu godinu više za 7,5% (prihodi u 2018. godini su iznosili 398.097 hiljada KM). Poreski prihodi po glavi stanovnika u FBiH iznose 195,4 KM i viši su za 7,8% u odnosu na prethodnu godinu. Prihodi od poreza na dohodak per capita (pc) u ZDK u 2019. godini iznosili su 139 KM i na nivou su 74% od prihoda na nivou FBiH (186 KM). Analizom kretanja za period 2014-2019. godina utvrđeno je da je ovaj pokazatelj razvoja u 2019. godini veći za 32,3% u odnosu na 2014. godinu.

Podaci o BDP-u na razini ZDK nisu dostupni iz zvaničnih statističkih podataka, ali je, za potrebe izvještavanja o uticaju Strategije razvoja na razvoj ZDK, ovaj pokazatelj interno izračunat od strane Stručne službe. Nominalni BDP FBiH je u 2018. godini iznosio 34,0 mlrd. KM i bio je veći za 4,7% u odnosu na 2017. godinu. Prema projekcijama iz 2018. godine, u periodu 2019-2022. godina, u FBiH očekivani rast BDP-a bio je po stopama od 3,1%, 3,7%, 3,8% i 4,0%. Na osnovu internih izračuna Stručne službe, može se utvrditi da je vrijednost BDP-a na kraju 2018. godine (2,99 milijarde KM) bila za 23% veća u odnosu na početnu vrijednost 2014. godine (2,44 milijarde KM). Rast BDP-a oslikava pozitivne promjene u proizvodnim djelatnostima, povećanju broja zaposlenih i plaća. Pri analiziranju BDP-a, neophodno je imati u vidu i činjenicu da i u privredi ZDK i dalje postoji značajan udio sive ekonomije, iako o tome ne postoje pouzdani podaci.

5.2. Analiza uvoza i izvoza

Gospodarski subjekti sa područja ZDK su u 2019. godini ostvarili ukupan izvoz u iznosu od 1.535 miliona KM, što je smanjenje od 8% u odnosu na 2014. godinu. Ostvareni uvoz u ZDK, u 2019. godini, iznosio je 1.738 miliona KM, što je povećanje od 7,7% u odnosu na 2014. godinu. Saldo trgovinskog bilansa u ZDK je bio negativan i iznosio je oko 203,8 miliona KM. Pokrivenost uvoza izvozom, u 2019. godini, iznosila je 88,3%, što je manje za 15% u odnosu na 2014. godinu, kada je iznosila 103,4%. Pokrivenost uvoza izvozom je ipak veća od prosjeka FBiH (55%). Učešće ZDK u ukupnom izvozu FBiH u 2018. godini je iznosilo 21,6% i 20,1% u 2019. godini. Učešće u ukupnom uvozu FBiH u 2019. godini je iznosilo 12,6%. U 2019. godini iz ZDK se najviše izvozilo u Njemačku (314 mil. KM ili 20,5%), Italiju (185 mil. KM ili 12%) i Hrvatsku (157 mil. KM ili 10,2%), a najviše se uvozilo iz Italije (282 mil. KM ili 17,2%), Njemačke (219 mil. KM ili 13,3%) i Sjedinjenih Američkih Država (209 mil. KM ili 12,7%).

5.3. Isplate za investicije

Ostvarene investicije u nova stalna sredstva u 2018. godini u ZDK, iznosile su 471,0 miliona KM, što je za 21,5% više nego u 2014. godini. U strukturi ukupnih ostvarenih investicija, investicije u građevinske objekte i prostore imale su udio od 49,9%, a investicije u strojeve, opremu i transportna sredstva udio od 46,3%, dok su ostale investicije imale udio od 3,7%. Najviše ostvarenih investicija u ZDK u 2017. godini realizirano je u sektorima: prerađivačka industrija (149,2 mil. KM ili 31,7%), građevinarstvo (109,6 mil. KM ili 23,3%), trgovina na veliko i malo, popravak motornih vozila (60,8 mil. KM ili 12,9%), te vađenje ruda i kamena (39,6 mil. KM ili 8,42%).

Na razini ZDK, potrebno je posebno pomenuti i podršku gospodarskim subjektima koju Vlada ZDK pruža za investicione projekte putem Kreditno-garancijskog fonda, koji funkcioniše na principu revolvinga. Prema podacima koji su prikupljeni iz kreditnih zahtjeva privrednih subjekata kojima su odobreni krediti do rujna 2020. godine, zahvaljujući Kreditno-garancijskom fondu Vlade ZDK došlo je do otvaranja 89 novih radnih mjesta i pomoglo se zadržavanju 904 postojećih radnih mjesta (ukupno 993 radna mjesta), putem ukupno 30 kredita u ukupnom iznosu od 2.600.000,00 KM. Korisnik kreditne linije može postati gospodarsko društvo koje se bavi proizvodnom ili uslužnom djelatnošću na području ZDK iz Klasifikacije djelatnosti BiH („Službeni glasnik BiH”, broj: 47/10), a od 14.04.2020. godine¹⁰ su proširene djelatnosti, te namjena za koju se može tražiti kredit. Maksimalan iznos kredita je 100.000,00 KM za osnovna i obrtna sredstva, te sufinanciranje dijela poreza i doprinosa na plaće u visini do 50% za zadržane radnike.

5.4. Direktna strana ulaganja

Ne postoje pouzdani podaci na razini kantona o broju gospodarskih društava registriranih od strane bh. državljanina koji prebivalište imaju izvan BiH niti o broju osoba s porijeklom iz BiH koje su stekle državljanstvo neke druge države. Značajne strane investicije na području ZDK su: Arcelor Mittal, Natron - Hayat, Tvornica cementa Kakanj.

Donošenje Zakona o javno-privatnom partnerstvu¹¹ pruža ZDK nove mogućnosti za privlačenje stranih ulagača. Ministarstvo za gospodarstvo ZDK radi na poticanju pripreme novih investicionih projekata u raznim granama gospodarstva, kako bi se obogatila ponuda investicionih projekata za strane investitore. Prema podacima Ministarstva za gospodarstvo ZDK, iz Registra ugovora o javno-privatnom partnerstvu u ZDK iz 2019. godine, do sada nema registriranih ugovora javno-privatnog partnerstva sa stranim investitorima. Registriran je jedan ugovor iz oblasti zdravstvene infrastrukture, koji se odnosi na izgradnju Interventne kardiologije Kantonalne bolnice Zenica, u vrijednosti od 7,1 milion KM, za koji je javni partner JU Kantonalna bolnica Zenica, a privatni partner „D. Med J.P.P.” d.o.o. Sarajevo.

5.5. Poslovni subjekti

Na području ZDK je, do kraja 2019. godine registrirano ukupno 18.863 poslovnih subjekata što je za 2,8% više nego u 2018. godini. Od toga su 42% obrti, 35,3% pravne osobe, a 22,7% su jedinice u sastavu pravnih osoba. U periodu 2014-2019. godina broj poslovnih subjekata je kontinuirano rastao, tako da je njihov broj u 2018. godini veći za 15,6% u odnosu na 2014. godinu (16.319). Ukupan broj subjekata na tisuću stanovnika u 2018. godini je iznosio 51,1 (63,8 u FBiH), a u 2019. godini 52,6 (65,7 u FBiH).

¹⁰ Annex III Ugovora o pružanju usluga kreditiranja poslovnih aktivnosti gospodarskih društava na području Zeničko-dobojskog kantona, broj: 19-14-5241-14-5/07, od 14.04.2020. godine.

¹¹ „Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj: 6/16.

Najviše pravnih osoba, u 2019. godini, je registrirano u djelatnostima: 21,2% trgovina na veliko i malo, popravak motornih vozila i motocikla (21,9% u 2014. godini); 20,1% ostale uslužne djelatnosti (22,7% u 2014. godini); te 13,6% prerađivačka industrija (12,6% u 2014. godini). Najviše jedinica u sastavu je registrirano u djelatnostima: 40,7% trgovina na veliko i malo; popravak motornih vozila i motocikla (43,4% u 2014. godini); 10,6% umjetnost, zabava i rekreacija (10,0% u 2014. godini); te 9,6% ostale uslužne djelatnosti (9,9% u 2014. godini).

5.5.1. Poduzeća

Ukupan prihod od prodaje svih poduzeća registriranih na području ZDK, a koja predaju financijska izvješća o poslovanju Financijsko-informatičkoj agenciji Federacije Bosne i Hercegovine¹², u periodu 2014-2018. godina povećan je sa 5.502.870.685 KM u 2014. godini na 6.382.450.677 KM u 2018. godini. Ukupna likvidnost svih privatnih i javnih poduzeća u ZDK, prema tekućem pokazatelju¹³ povećana je sa 1,06 u 2016. godini na 1,08 u 2017. godini, te na 1,10 u 2018. godini. Prihod po uposlenom u ZDK, u 2014. godini, iznosio je 114.579 KM, a u 2018. godini iznosio je 115.161 KM. Profitabilnih poduzeća u ZDK, u 2014. godini, bilo je 1.824, a u 2018. godini je njihov broj povećan na 2.112 poduzeća. Ukupna neto dobit svih poduzeća koja su registrirana na području ZDK se značajno povećala, tako da je u 2018. godini iznosila 244.151.821 KM, dok je u 2016. godini iznosila 137.002.690 KM. Međutim, za razvoj konkurentnosti poduzeća, potrebno je ukazati na potrebu povećanja ulaganja u istraživanje i razvoj, uvođenje međunarodnih standarda, novih tehnologija i informatizaciju, te obuku uposlenih.

5.5.2. Obrti

Broj registriranih obrta na području ZDK u 2018. godini je veći za 21% u odnosu na 2014. godinu (6.282). Najviše obrta, u 2018. godini, registrirano je u djelatnostima: 26,4% (2009) trgovina na veliko i malo, popravak motornih vozila i motocikla (28,2% u 2014. godini); 15,8% (1.202) prerađivačka industrija (15,7% u 2014. godini); 13,3% (1.011) hotelijerstvo i ugostiteljstvo (15,9% u 2014. godini). U djelatnosti poljoprivrede, šumarstva i ribarstva broj registriranih obrta je rastao te je u 2018. godini bio veći za 30,1% (967) u odnosu na 2014. godinu (743). Također, značajno je porastao broj obrta i u građevinarstvu (za 18,9%, na 302), prerađivačkoj industriji (za 13,3%, na 1.202) i trgovini (za 9,5%, na 2009).

5.5.3. Poslovne zone

Na području ZDK postoji ukupno 58 kandidiranih poslovnih zona. U ukupnoj strukturi kandidiranih poslovnih zona, 61% čine zelene poslovne zone, 33% su smeđe zone, a 6% ostale. Od 58 kandidirane poslovne zone, 27 zona ima izrađenu prostorno-plansku dokumentaciju i izrađenu infrastrukturu. Regionalna razvojna agencija za regiju Centralna BiH (REZ) izradila je web portal čiji je cilj promocija poslovnih zona i privlačenje investitora u ovu regiju (<http://rez.ba/bestinvest/>). Pored toga, gradovi/općine na svojim web stranicama promoviraju mogućnosti investiranja i poslovne zone, a na web stranici Ministarstva za gospodarstvo ZDK dostupne su informacije o sljedećim verificiranim industrijsko-poslovnim zonama, a koje su u mješovitom vlasništvu: Zenica 1 u gradu Zenica, Matuzići u općini Doboju jug, Žabljak Usora, Bukva-Vila Tešanj, Vrtlište Kakanj, Ekonomija Batvice Zavidovići i Polja Žepče. Za ove industrijsko-poslovne zone na web stranici Ministarstva za gospodarstvo ZDK, osigurane su promotivne pojedinačne stranice na kojima su dostupni sljedeći podaci: temeljni tabelarni podaci o lokaciji poslovne zone, satelitski prikaz lokacije, skica (plan) i fotografije. Za daljnji razvoj poslovnih zona neophodno je intenzivirati aktivnosti njihove promocije te riješiti imovinsko-pravna pitanja tamo gdje nisu riješena, kako bi se privukli domaći i strani investitori te povećala iskorištenost poslovnih zona. Vlada ZDK je za poslovne zone izdvojila ukupno 3 miliona KM u periodu od 2009. godine

¹² Izvor: Tron Business Intelligence System: Profil svih industrija u Zeničko-dobojskom kantonu.

¹³ Izračunava se kao količnik ukupnih tekućih sredstava i tekućih obaveza. Generalno, vrijednost tekućeg pokazatelja iznad 1 znači da je kompanija/industrija u dobroj poziciji po pitanju izmirenja tekućih obaveza.

do 2017. godine. Samo u 2019. godini izdvojeno je blizu 900.000,00 KM, a neophodno je nastaviti sa izdvajanjem sredstava za poticaje za razvoj poslovnih zona, koje dodjeljuju Vlada ZDK i Federalno ministarstvo razvoja, preduzetništva i obrta.

5.5.4. Institucije za podršku razvoju poduzetništva

Na području ZDK postoje razvijene institucije za podršku razvoju poduzetništva.

Usluge koje gradovi/općine pružaju poduzetnicima sukladno svojim mjerodavnostima odnose se na sljedeće usluge: registracije samostalnih djelatnosti, izdavanje uporabnih i građevinskih dozvola, procjena uvjeta minimalne tehničke opremljenosti poslovnih prostora, pružanje pomoći oko registracije i započinjanja poslovnih aktivnosti, pružanje pomoći oko iznalaženja izvora finansijskih sredstava, pružanje komunalnih usluga i infrastrukturnih usluga, privlačenje investitora, ostale usluge informiranja, konsultacija, obuke itd. Sa ciljem izgradnje kvalitetnije poslovne infrastrukture i usluga na području ZDK, uspostavljeni su:

- razvojne agencije (REZ Agencija Zenica, ZEDA Zenica, RAZ Zavidovići, RAŽ Žepče, TRA Tešanj), poslovni inkubatori, tehnološki parkovi, centri, udruge, klasteri i sl.;
- centri (Centri za inovacije, koji postoje na području ZDK su: Centar za inovativnost i poduzetništvo (CIP) pri Univerzitetu u Zenici, Impulsni kreativni centar (ICC) pri Agenciji ZEDA Zenica i Centar poslovnih kompetencija pri Agenciji RAŽ Žepče);
- poslovni inkubatori (u gradovima/općinama: Zenica, Zavidovići i Žepče);
- tehnološki parkovi (TechnoPark u Zenici, u okviru ZEDA uspostavljena je i Laboratorija za ispitivanje sigurnosti proizvoda - LIND);
- instituti (Institut „Kemal Kapetanović“ u Zenici, „IPI - Institut za privredni inženjering“ Zenica, Institut za zdravlje i sigurnost hrane Zenica);
- poslovna udruženja (Privredna komora ZDK, Obrtnička komora, Savez udruženja/udruga poslodavaca ZDK, Udruga organskih proizvođača ZDK Zenica, Udruga preduzetnika i poslodavaca UPIP Žepče, Udruga samostalnih privrednika-poduzetnika Olovo, Udruga za poduzetništvo i poljoprivredu Usora, Udruga gospodarstvenika „Biznis center“ Jelah/Tešanj, Udruga privrednika/poslodavaca Zenica, Udruga samostalnih gospodarstvenika Zavidovići, Udruga gospodarstvenika Doboj-jug, Udruga poslodavaca Breza, Udruga poljoprivrednih proizvođača u plastenicima, staklenicima i na otvorenom „AGRO-VIS“ Visoko, Udruga mesoprerađivača „VIPS“ Visoko, Udruga inovatora ZDK);
- klasteri (Klaster metalnog sektora ZDK pri Gospodarskoj komori ZDK, Program razvoja ruralne konkurentnosti za klaster općina i gradova: Breza, Visoko, Kakanj, Zenica, Žepče, Zavidovići, Maglaj, Olovo, Doboj Jug, Usora i Tešanj).

Poseban oblik podrške razvoju poduzetništva čine i sajmovi. Poslovni sustav RMK d.d. Zenica je organizator dva sajma: Generalnog bh. sajma ZEPS te specijalizovanog, međunarodnog sajma metala ZEPS INTERMETAL. Međutim, u 2019. godini, ZEPS i ZEPS INTERMETAL su otkazani zbog problema nedovoljnog broja izlagača i problema samoodrživosti, uz nedostatak infrastrukture. Potrebno je uraditi analizu i utvrditi opravdanost planiranja razvoja sajmova u ZDK i proračunskih sredstava za podršku organizaciji sajmova. Na području ZDK organizira se i: „OPEN-s“ Sajam organske poljoprivredne proizvodnje u Zenici, Međunarodni sajam privrede u Tešnju (stavljen u red „Smotri“ ili foruma), Sajam poljoprivredno-prehrambenih proizvoda „Jesen u Visokom“ i Dani trgovine, kulture i sporta „Visočko ljeto“ u Visokom, te Sajam poljoprivredno-prehrambenih proizvoda „Dani maline i meda“ i „Gospodarski forum“ u Žepču.

5.6. Glavne privredne djelatnosti

5.6.1. Poljoprivreda i šumarstvo

U razvoju ZDK poljoprivreda ima veoma važnu ulogu, zahvaljujući prirodnim uvjetima, u smislu povoljne klime, kvaliteta vode i zemljišta, s tim da je zbog onečišćenja iz metalurške proizvodnje, neophodno vršiti remedijaciju i sanaciju zemljišta. U periodu 2014-2019. godina ostvaren je rast sektora poljoprivrede. Broj uposlenih u ovom sektoru je, u 2019. godini, bio 2.122, što je za 40,6% više u odnosu na 2014. godinu. Ukupan promet u poljoprivredi i šumarstvu u 2018. godini iznosio je oko 67 miliona KM, a povećan je za 41% u odnosu na 2014. godinu, što ukazuje na trend rasta ovog sektora. Ostvarene investicije u poljoprivredi u nova stalna sredstva, uključujući investicije poljoprivrednih gazdinstava u ZDK u periodu 2014-2018. godina, iznosile su oko 57,7 miliona KM, a njihova vrijednost je imala ciklično kretanje. U 2017. godini iznos investicija bio je veći za 1.544.000 KM u odnosu na 2014. godinu, dok stanje investicija u 2018. godini u odnosu na stanje iz 2017. godine pokazuje pad od 6.753.000 KM. Pokrivenost uvoza izvozom za hranu i žive životinje povećala se u 2017. godini u odnosu na 2014. godinu (23,5%) i iznosila je 25,54%, dok isti pokazatelj u 2018. godini pada i iznosi 23,82%. Vlada ZDK daje kontinuiranu podršku kroz poticaje u poljoprivredi, sa težištem na oblastima koje imaju tendenciju rasta.

5.6.2. Industrija

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku, indeks obima industrijske proizvodnje u ZDK je imao ciklično kretanje u periodu 2014-2019. godine, tako da je u 2019. u odnosu na 2018. godinu iznosio 93,6, dok je u 2014. u odnosu na 2013. godinu iznosio 95,9, a najveća vrijednost indeksa u posmatranom periodu zabilježena je u 2015. u odnosu na 2014. godinu i iznosila je 101,5.

5.6.2.1. Rudarstvo

Privredni subjekti u oblasti vađenja ruda i kamena, u 2018. godini, ostvarili su izvoz od 1,98 miliona KM, što je veći izvoz za 257,6% u odnosu na 2017. godinu. Istovremeno, evidentiran je manji uvoz od cca. 213,74 miliona KM, odnosno za 4,9% u odnosu na 2017. godinu. U 2018. godini, ukupna proizvodnja uglja je bila veća za 37,9% u odnosu na 2015. godinu. Broj zaposlenih je bio 4.718 i ostvario je rast od 1,7% u odnosu na 2017. godinu, uz istovremeni rast prosječne neto plate od 1,9 %, tako da je u 2018. godini iznosila 1.072 KM. Međutim, potrebno je ukazati na probleme u sektoru rudarstva, koji se odnose na visoke dugove rudnika na području ZDK prema Poreznoj upravi i Zavodu za PIO/MIO, te nisku produktivnost rudnika koja je daleko ispod prosjeka okruženja i Evropske unije (u daljnjem tekstu: EU). Problemi se, također, odnose na visoke cijene investiranja, uvoz u sektoru, visoke cijene energenata, problemi koncesionih ugovora i sl. Zbog visokih naknada za koncesije, Vlada ZDK je, na prijedlog Ministarstva za gospodarstvo ZDK izmijenila Odluku o utvrđivanju minimalnih naknada za koncesije u 2020. godini u cilju stvaranja optimalnih i prihvatljivih osnova za potpisivanje ugovora o koncesiji sa rudnicima na području ZDK. U narednom periodu, u sektoru rudarstva, neophodno je jačanje suradnje s entitetskim nadležnim institucijama, usmjerene na tehničko-tehnološku, organizacijsku i financijsku reorganizaciju u sektoru rudarstva.

5.6.2.2. Energetika

Temeljni razvojni parametri ovog područja djelatnosti za 2019. godinu, u odnosu na 2014. godinu imaju tendenciju rasta kako sljedeći: indeks fizičkog obima industrijske proizvodnje 2019. u odnosu na 2018. godinu bio je 86,1 (u odnosu na period 2014. u odnosu na 2013. godinu 89,6); broj zaposlenih bio je 1.355, uz neznatan pad od 20,5% u odnosu na 2014. godinu (1.704); a prosječna neto plaća bila je 1.632 KM, uz rast od 14,8% u odnosu na 2014. godinu (1.422).

U ZDK se proizvodnja električne energije skoro u potpunosti obavlja u TE „Kakanj“, uz manju proizvodnju u TE Natron-Hayat. Studija za izgradnju toplovođa Kakanj – Sarajevo, a kojim bi se koristila energija za grijanje u Sarajevu, i potencijalno Visokom, urađena je 2018., a 2019. godine je započeta izrada Idejnog projekta. Jedan od tehničkih preduslova za nastavak isporuke toplotne energije je i gradnja novog bloka u TE „Kakanj“ instalisane snage 350 MW.

U pravcu dugoročnog cilja dekarbonizacije proizvodnje električne energije, neophodno je raditi na povećanju proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora. Na području ZDK dodijeljeno je više koncesija za vodu za izgradnju 13 mini hidroelektrana, a planirana je gradnja HE Vranduk. Također, na području ZDK ima 25 solarnih elektrana, a planirane su i 2 nove solarne elektrane SE „Hifa Benz“ Tešanj i „Sami promet“ Visoko. Prirodni plin i nafta su osigurani uvozom, a distributer za prirodni plin je „Visokogas“ Visoko. Potrebe za naftnim derivatima u proteklom periodu su bile cca. 1 milion tona, od kojih se uvozi 70%, a nabavkom iz Rafinerije nafte Brod a.d. je obezbijeđeno 30% potreba. Potrebno je širenje mreže prirodnog plina za naselja koja nisu pokrivena sistemom daljinskog grijanja. Grad Zenica je formirao preduzeće JP Zenica Gas i počelo je polaganje instalacija duž cjevovodne trase za Plavu vodu (Perin Han). Revidirana je Studija gasifikacije grada Zenice s posebnim akcentom na prigradska naselja koja nemaju mogućnosti priključka na vrelovodnu mrežu, čijom implementacijom bi se dovelo do zaštite okoliša, smanjenja energenata, smanjenja energetskog siromaštva građana. Za proizvodnju toplotne energije, projekt Toplance zajednički su pokrenuli ArcelorMittal i Grad Zenica, sa finskim partnerima, s ciljem pružanja pouzdanog grijanja na području grada Zenice i poboljšanja zaštite okoliša. Konačno puštanje u pogon zeničke Toplance očekuje se prije početka sezone grijanja 2020/2021.

5.6.2.3. Prerađivačka industrija

U ZDK u oblasti prerađivačke industrije, posebno su razvijene sljedeće grane: metalna i metaloprerađivačka industrija, drvoprerađivačka industrija, prehrambena industrija (prerada mesa, mlijeka, brašna itd.), proizvodnja papira i kartona, papirne i kartonske ambalaže, tekstilna i kožarska industrija i proizvodnja građevinskih materijala. S obzirom na značaj metalnog sektora, potrebno je istaći da se domaći proizvođači u metalnom sektoru suočavaju sa problemima zbog ograničenih količina za BiH, odnosno kvota za čelik, koje je EU postavila za sve zemlje izvan EU. Drvoprerađivači se također susreću sa problemima ograničenih sirovina, neizvjesnosti u snabdijevanju sirovinama i porasta cijena sirovine. Tekstilna i kožarska industrija se uglavnom zasniva na “lohn” poslovima, kroz koje se ostvaruju ograničeni finansijski efekti. Zajednički problemi gospodarskih subjekata u sektoru prerađivačke industrije su: visoke cijene investiranja, zastarjelost tehnologija, nedostatak standardizacije, porezna opterećenja, kreditna zaduženja, siva ekonomija, uvoz, neusklađenost programa obrazovanja sa potrebama tržišta rada itd.

Parametri razvoja prerađivačke industrije za 2019. godinu u odnosu na 2014. godinu bili su kako sljede: indeks fizičkog obima industrijske proizvodnje je 96,1 (u 2014. godini 97,8), udio u zaposlenosti je prosječno 32,2% (u 2014. godini 30,6%), prosječna neto plaća je bila 632 KM (u 2014. godini 550 KM), izvoz je iznosio 1.492.249 KM (u 2014. godini 1.643.033 KM), uvoz je iznosio 1.407.191 KM (u 2014. godini 1.254.770 KM). Udio izvoza prerađivačke industrije u ukupnom izvozu ZDK je 97,2%.

5.6.3. Građevinarstvo

U sektoru građevinarstva u ZDK, u kojem se u 2018. godini bilježi rast u odnosu na prethodnu godinu, u strukturi građevinskih radova se povećao udio izvršenih radova od fizičkih osoba, iako i dalje najveći dio radova izvode pravne osobe (95,8%). Parametri rasta u sektoru građevinarstva za 2018. godinu u odnosu na 2017. godinu su kako sljede: ukupna vrijednost građevinskih radova je iznosila 149,7 miliona KM, a povećana je za 17,7%; broj uposlenih je iznosio 3.959, a povećan je za 6,7%, te prosječna neto plaća je bila 526 KM, a povećana je za 5%.

Međutim, u 2018. godini je smanjena vrijednost građevinskih radova za 15,2% (152.631.000 KM), u poređenju sa 2014. godinom (180.051.000 KM), a što se vezuje i za činjenicu da su u 2014. godini bili intenzivirani građevinski radovi za saniranje posljedica prirodne nesreće koja je zahvatila ovo područje u 2014. godini. U sektoru građevinarstva dominira niskogradnja, a u 2018. godini evidentan je porast u visokogradnji (35.532.000 KM) u odnosu na 2014. godinu (26.870.000 KM), i to za 32,2%.

Za sektor građevinarstva, u ZDK postoje kapaciteti za proizvodnju materijala ekstraktivnog karaktera (kamen, pijesak, šljunak, malter, beton i sl.), kao i proizvodnju građevinskih materijala prerađivačkog tipa (cigla, crijep, cement, kreč, betonska galanterija, građevinska stolarija, instalacioni materijali i sl.) koja je organizovana u samostalnim poduzećima.

5.6.4. Hotelijerstvo i ugostiteljstvo

Posjetiteljima u ZDK na raspolaganju su 44 ugostiteljska objekta koji su registrirani za smještaj, među kojima preovladavaju moteli (23), zatim hoteli (15), pansioni (3) te sobe za iznajmljivanje (2) i apartman (1). Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku, sa 31.12.2019. godine, u ZDK su registrirana ukupno 1.462 poslovna subjekta u oblasti hotelijerstva i ugostiteljstva, što je za 14,3% više u odnosu na 2015. godinu (1.279). Također, broj uposlenih u 2019. godini u sektoru hotelijerstva i ugostiteljstva (3.446) je porastao za 19,3% u odnosu na 2014. godinu (2.888), dok je prosječna neto plaća u 2019. godini iznosila 443 KM i povećana je za 1,4% u odnosu na 2014. godinu (437 KM).

Ukupan promet u hotelijerstvu i ugostiteljstvu, u 2018. godini je iznosio oko 17,4 miliona KM, što je povećanje od 51% u odnosu na 2014. godinu (11,5 miliona KM). Ostvarene investicije u hotelijerstvu i ugostiteljstvu su tokom 2017. godine iznosile 446.000 KM (manje su za 1.010.000 KM u odnosu na stanje iz 2014. godine), ali je u 2018. godini došlo do rasta investicija na 787.000 KM.

5.6.5. Turizam

U odnosu na prirodne resurse, ZDK ima značajne potencijale za razvoj različitih oblika turizma (u ZDK postoje uvjeti za kulturno-povijesni, banjski, tranzitni, riječni, planinski, vjerski, seoski, kongresni, sajamski, sportski, lovni i druge oblike turizma). Neophodno je kroz detaljnu sektorsku analizu identifikovati koji su strateški oblici turizma za ZDK na koje je potrebno usmjeriti posebnu pažnju, te definirati sektorske strateške smjernice za razvoj turizma. Turistička zajednica ZDK nije u funkciji već niz godina, te je neophodno prioritetno donošenje zakonskog okvira za turizam, ponovno pokretanje rada kantonalne i gradskih/općinskih turističkih zajednica. Ministarstvo za gospodarstvo ZDK priprema nacrt Zakona o turizmu kojim će biti obuhvaćen rad i djelovanje turističke zajednice.

U periodu 2014-2019. godina, ukupan broj dolazaka povećan je za 101,9% (sa 19.242 na 38.852), od kojih je broj dolazaka domaćih turista povećan za 148,9% (sa 8.276 na 20.598), a broj stranih turista za 64% (sa 10.966 na 17.984). Povećanje dolazaka turista u ZDK uticao je na povećanje ukupnog broja noćenja turista u ZDK u 2018. godini i to za 3,2 puta u odnosu na 2014. godinu (sa 38.758 na 125.317). Noćenja domaćih turista su povećana za 6,4 puta (sa 13.004 na 83.066), dok je broj stranih turista povećan za 1,66 puta (sa 25.574 na 42.251). Broj dolazaka u ZDK u 2019. godini čini 3,2% ukupnog broja dolazaka i 5,3% ukupnog broja noćenja u FBiH. Također, ZDK čini oko 1,9% ukupnog broja dolazaka i 2,2% ukupnog broja noćenja stranih turista u FBiH. ZDK ima 1.381 ležaja što čini oko 4% ukupnog broja raspoloživih ležaja u FBiH. Iskorištenost kapaciteta (odnos broja noćenja i smještajnih kapaciteta u toku jedne godine) u ZDK u 2019. godini iznosila je 25% i veća je od iskorištenosti kapaciteta u FBiH (19%).

5.6.6. Trgovina

Trgovina predstavlja jednu od dominantnih grana gospodarstva ZDK, u kojoj je registrirano 27,8% ukupnog broja registriranih subjekata u ZDK. Trgovina ima posebnu ulogu i u jačanju kupovine domaćih proizvoda, te poticanja njihovog izvoza. Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku, sa 31.12.2019. godine u ZDK je bilo ukupno 5.209 poslovnih subjekata registriranih u oblasti trgovine na veliko i malo, što je za 10,5% više u odnosu na 2015. godinu (4.713).

Također, broj uposlenih u 2019. godini u sektoru trgovine (12.598) je porastao za 30,8% u odnosu na 2014. godinu (9.628), dok je prosječna neto plaća u 2018. godini iznosila 583 KM, a povećana je za 15,9% u odnosu na 2014. godinu (503 KM). U podacima Federalnog zavoda za statistiku, za ZDK nisu dostupni podaci o ostvarenom prometu u ovom sektoru. Usljed liberalizacije trgovine, trgovine su dobro snabdjevene i proizvodima iz uvoza.

5.6.7. Promet i veze

Zahvaljujući dionici autoputa koridora Vc (autoputu A1 - od južne granice grada Visokog do izlaza Zenica-Jug, 33,2 km) i magistralnim putevima M17, M5, M18 i M4 koji prolaze kroz ovaj centralni kanton¹⁴, ZDK predstavlja osnovni putni i željeznički koridor iz Bosne i Hercegovine prema Evropi. Prevezena količina robe u tonama u cestovnom prijevozu u 2019. godini (2.444 tisuće t) u odnosu na 2014. godinu (1.714 tisuća t) je povećana za 42,6%. S druge strane, broj prevezenih putnika u cestovnom prometu je u 2019. godini (1.477 tisuće) povećan za 10,4% u odnosu na 2014. godinu (1.338 tisuće). U gradskom i prigradskom prijevozu, u 2019. godini (4.259) je smanjen za 40,0% u odnosu na 2014. godinu (7.100 tisuća). U 2019. godini je broj registriranih cestovnih motornih i priključnih vozila (105.852), povećan za 20,6% u odnosu na 2014. godinu (87.794).

U odnosu na željeznički promet, nema statističkih podataka za razinu kantona, a prema izvješćima o poslovanju JP Željeznice FBiH d.o.o. Sarajevo, u 2018. godini, u putničkom prometu željeznicom je prevezeno 413.471 putnika, što je povećanje od 58.368 putnika u odnosu na 2017. godinu, dok je prevezeno 9.120.000 tona robe, što je za 247.000 tona više nego u 2017. godini, kada je prevezeno 8.873.000 tona robe. Potrebno je naglasiti da je ArcelorMittal Zenica jedan od najvećih klijenata Željeznica FBiH, odmah iza Elektroprivrede BiH. Izgradnjom terminala HIFA u Zenici stvorili su se uvjeti za prevoz nafte željeznicom.

6. Pregled stanja i kretanja na tržištu rada Zeničko-dobojskog kantona

6.1. Uposlenost

Broj uposlenih u ZDK u periodu 2014-2019. godina ima trend rasta, tako da je broj uposlenih u ZDK u 2019. godini veći za 20,8% u odnosu na 2014. godinu, što je 64,4% od broja uposlenih u 1991. godini. Ukupna stopa uposlenosti u ZDK je u 2019. godini povećana za 34,2% u odnosu na 2014. godinu, dok je za 17% smanjena u odnosu na 1991. godinu. Detaljnija analiza stope uposlenosti u ZDK u 2019. godini, u odnosu na ukupan broj radno sposobnog stanovništva iznosi 33,5% (32,6% u 2018. godini), dok u odnosu na aktivno stanovništvo iznosi 55,7% (56% u 2018. godini). Najveći broj uposlenih u ZDK u 2019. godini, kao i u FBiH radio je u prerađivačkoj industriji, odnosno 27.089 ili 32,18% od ukupnog broja uposlenih, zatim u sektoru trgovine na veliko i malo, popravke motornih vozila i motocikla sa 12.598 uposlenih (14,97%), itd.

¹⁴ Više podataka je navedeno u poglavlju 11.

6.2. Neuposlenost

U periodu 2014-2019. godina broj neuposlenih na teritoriji ZDK je smanjen za 16.155 osoba, tako da je na kraju 2019. godine iznosio 54.307 neuposlenih, što je smanjenje od 23% u odnosu na 2014. godinu. U ukupnoj strukturi neuposlenih osoba, u 2019. godini, najveći je udio neuposlenih osoba sa KV spremom (36,3%), zatim sa NKV spremom (30,1%) te sa SSS spremom (23,9%), dok je 5,8% neuposlenih osoba sa VSS i VŠS kvalifikacijom. U 2019. godini, u ukupnoj strukturi neuposlenih osoba je bilo 58,97% žena i 41,03% muškaraca. U 2019. godini, stopa neuposlenosti je iznosila 38,8% i veća je za 13,5% u odnosu na stopu iz 2014. godine (25,3%). Posebnu pažnju u ZDK potrebno je posvetiti rješavanju problema neuposlenosti.

6.3. Cijena rada

Prosječna neto plaća u ZDK u 2019. godini iznosila je 793 KM (763 KM u 2018. godini), što je u odnosu na 2014. godinu više za 26 KM odnosno za 3,5%. U odnosu na prosjek u FBiH, prosječna plaća u ZDK je niža za 14,6% (16,5% u 2018. godini) ili u apsolutnom iznosu za 135 KM (126 KM u 2018. godini). U nekim djelatnostima prema područjima klasifikacije djelatnosti, u 2019. godini prosječna plaća u ZDK je bila iznad prosjeka iste djelatnosti u FBiH i to u djelatnostima: Vađenje ruda i kamena (5,8%), Poslovanje nekretninama (16,4%) i Umjetnost, zabava i rekreacija (1,8%). U svim ostalim djelatnostima prosječna plaća u ZDK bila je ispod prosjeka plaće u istim djelatnostima u FBiH.

6.4. Umirovljenici

U ZDK broj umirovljenika u prosincu 2019. godine iznosio je 62.894, što je 17,5% od ukupnog broja umirovljenika u FBiH. U odnosu na 2014. godinu, broj umirovljenika u ZDK je veći za 5,3%, a u posljednjih šest godina taj broj je kontinuirano rastao. U ZDK na jednog (1) umirovljenika dolazi 1,3 zaposlenih, što je više za 0,1 u odnosu na prosjek FBiH (1,2). Ukupna prosječna mirovina u ZDK u 2019. godini iznosila je 436,82 KM, što je za 5% više u odnosu na 2018. godinu i 4,9% više u odnosu na prosječnu penziju u FBiH.

7. Ekonomska kretanja u kontekstu pandemije koronavirusa (COVID-19)

Početak 2020. godine je obilježila pandemija koronavirusa (COVID-19), koja je u veoma kratkom roku dovela do mnogih poremećaja u ekonomskom i društvenom životu na globalnoj razini, uključujući i zatvaranje područja. Najave ekonomske recesije, pa i depresije, su postale izgledne opcije s obzirom na uticaj pandemije na ekonomska kretanja. S obzirom da lijek još uvijek ne postoji, teško je procijeniti period trajanja i sve moguće posljedice krize, kao i definirati efikasne modalitete prevazilaženja posljedica krize. U svakom slučaju pred kreatora politika na svim razinama postavljaju se sljedeći izazovi: očuvanje ljudskih života i zdravlja, očuvanje likvidnosti biznisa, očuvanje radnih mjesta i očuvanje razine potrošnje. Prema navodima Međunarodnog monetarnog fonda (World Economic Outlook – WEO, lipanj 2020. godine) globalni rast za 2020. godinu će biti na razini -4,9%, čak 1,9% manje nego što je bilo predviđanje iz travnja 2020. godine. Pandemija je imala negativniji uticaj na aktivnosti u prvoj polovini 2020. godine nego što se predviđalo, a oporavak se očekuje sporije nego što se ranije predviđalo. U 2021. godini globalni rast predviđa se na 5,4%.

Prema navodima Svjetske banke (Western Balkans Regular Economic Report No.17) pandemija koronavirusa predstavlja najozbiljniju prijetnju ekonomiji BiH od globalne financijske krize. Ekonomija BiH je suočena sa mogućom recesijom u 2020. godini. Visoka izloženost male i otvorene BiH ekonomije (81,3% GDP je vanjska trgovina) će uticati na svaku ekonomsku djelatnost. Poremećaji u lancu nabave i smanjenje tražnje u EU će dovesti do smanjenja obima proizvodnje i izvoza dobara i usluga. Industrijska i izvozu orijentirana proizvodnja (14,2% GDP) je već zabilježila pad u 2019. godini, a za 2020. godinu se očekuje

smanjenje od 6,5%. Sektori koji su orijentirani na domaće tržište i online servise (poljoprivreda, informacione i komunikacione tehnologije, zdravstvene i društvene usluge) će manje vjerovatno biti pogođeni pandemijom. Javna potrošnja čiji se rast očekuje na razini 0,8% će biti jedini stabilizirajući faktor. Kao posljedica pandemije se može očekivati i rast već visoke strukturne neuposlenosti, a gubitak radnih mjesta se može posebno očekivati u uslužnim djelatnostima koje zahtijevaju fizičku interakciju. Scenariji koje Svjetska banka predviđa za BiH u 2020. godini su: scenario prije pandemije: rast GDP za 3,4% (povećanje potrošnje 3,3%, investicija 1%, izvoza 3% i uvoza 5%); bazni scenario: pad GDP za 3,2% (smanjenje potrošnje 2,7%, investicija 6,2% izvoza 8,8% i uvoza 6,5%) i pesimistični scenario: pad GDP za 4,2% (smanjenje potrošnje 3,8%, investicija 7,1%, izvoza 10% i uvoza 7,5%).

Studija "Economic Impact Assessment of COVID-19 in Bosnia and Herzegovina" koju je za UNDP uradio Deloitte u maju 2020. godine pokazuje da su manja poduzeća u ključnim sektorima već više izložena negativnim efektima pandemije. Većina ispitanih poduzeća u ključnim sektorima ima probleme u lancu snabdijevanja, očekuju da će se njihov promet smanjiti u periodu od tri do šest mjeseci, te da će smanjivati broj uposlenih i plate. Zaposleni koji rade rutinske zadatke koji zahtijevaju malo formalnog obrazovanja i iskustva ranjiva su grupa koja je najviše podložna negativnom uticaju ekonomske krize. Dvije grupe uposlenih koje mogu biti izložene nesigurnosti su mladi ljudi i nekvalifikovani radnici. Preporuka istraživanja je da bi vlade trebale razmotriti privremene programe podrške - olakšica vezanih za PDV, doprinosa, plata, itd.

Jedan od sektora koji je snažno pogođen pandemijom je turizam. Prema podacima UN Svjetske turističke organizacije iz juna 2020. godine, međunarodni dolasci turista (noćenja posjetilaca) su zabilježili pad od 44% u prva četiri mjeseca 2020. godine u odnosu na isto razdoblje 2019. godine. Scenariji razvoja situacije pokazuju pad dolazaka u 2020. godini na razini od 58% do 78% što će ugroziti 100-120 miliona radnih mjesta u svijetu.

Ministarstvo za gospodarstvo ZDK je tokom ožujka 2020. godine uradilo analizu situacije - istraživanje poteškoća sa kojim se susreću mala i srednja poduzeća na području ZDK usljed pandemije koronavirusa. Utvrđeno je sljedeće:

- Prijevoz robe:

- nedostatak informacija, višednevna zadržavanja vozila na graničnim prelazima, uvećani troškovi zbog zastoja, smanjen obim poslovanja ili potpuna obustava rada, nedostatak radne snage zbog karantina vozača, otpuštanje radnika i gašenje pravnih osoba, gubitak tržišta, nemogućnost isplate plata, doprinosa, poreza, kredita i obveza dobavljačima.

- Trgovina na veliko i malo:

- otežan izvoz, nemogućnost nabavke repromaterijala iz uvoza i od domaćih dobavljača, održavanje likvidnosti, otpuštanje radnika i gašenje pravnih osoba, nemogućnost naplate potraživanja, smanjen broj uposlenih (kronični bolesnici), nemogućnost isplate plata, doprinosa, poreza, kredita i obveza dobavljačima, poslovanje sa gubitkom u međunarodnom transportu, nemogućnost obezbjeđenja viza za uposlene koji se šalju na rad u inozemstvo, barijere na promet roba koje su uvele susjedne zemlje i zemlje u tranzitu.

- Proizvodnja:

- smanjen promet (50-70%), slanje uposlenih na prinudni godišnji odmor, otpuštanje radnika i gašenje pravnih osoba, nemogućnost nabavke repromaterijala, otkazivanje narudžbi kupaca, manjak radne snage zbog bolovanja, zaustavljene isporuke zbog

otežanog transporta i zatvaranja kompanija, nemogućnost naplate potraživanja, nemogućnost isplate plaća, doprinosa, poreza, kredita i obveza dobavljačima, otežan uvoz i izvoz.

- Uslužne djelatnosti:

- potpuna obustava rada, nemogućnost isplate plaća, doprinosa, poreza, kredita i obveza dobavljačima, otpuštanje radnika i gašenje pravnih osoba, otkazivanje putovanja, obveza vraćanja novca za uplaćene aranžmane, raskid ugovora.

- Inženjstvo i sa njim povezane djelatnosti:

- nemogućnost obavljanja poslova na terenu, otežano održavanje likvidnosti, otpuštanje radnika i gašenje pravnih osoba.

- Djelatnost dnevne skrbi o djeci:

- potpuna ili djelimična obustava rada, otpuštanje radnika i gašenje pravnih osoba, nemogućnost zadržavanja i financiranje plata i doprinosa radnika dok traje obustava rada, nemogućnost plaćanja kredita, zakupa, komunalija, nemogućnost izmirivanja dugovanja prema dobavljačima, upitna likvidnost.

Prijedlozi mjera za prevazilaženje posljedica koje su predložila privatna poduzeća i obrti su: privremeno ukidanje obveze uplate akontacije poreza na dobit, prolongiranje uplate doprinosa naredna tri mjeseca, odgoda plaćanja PDV-a ili plaćanje po naplati; pomoć pri isplati plaća dodjelom subvencija, naročito u svrhu zadržavanja radnika; te odobrenje beskamatnih pozajmica sa grejs periodom od jedne do dvije godine.

Prema podacima Ministarstva financija ZDK - Odsjek za planiranje i izvršenje proračuna iz srpnja 2020. godine, ukupni prilivi od poreza, neporezni prilivi, tekući transferi (transferi i donacije), prilivi namjenskih sredstava, vlastiti prilivi i prilivi od privatizacije ZDK u periodu siječanj-lipanj 2020. godine su ostvareni u iznosu od 136.902.933 KM što je za 11% manje u odnosu na isti period prethodne godine i 24% manje u odnosu na linearni plan Proračuna za period siječanj-lipanj 2020. godine. Razlozi za odstupanje se mogu pronaći u efektima pandemije na ekonomska kretanja u ZDK.

Porezni prilivi su manji za 11% (14.425.652 KM), dok je linearni plan ostvaren sa 83%. Neporezni prilivi su manji od prošlogodišnjeg za 13% (865.111 KM), dok je linearni plan ostvaren sa 76%. Tekući transferi-donacije su manji od prošlogodišnjeg za 20% (414.651 KM), dok je linearni plan ostvaren sa 80%. Prilivi od namjenskih sredstava su manji od prošlogodišnjeg za 10% (1.156.080 KM), dok je linearni plan ostvaren sa 39%. Vlastiti prihodi su manji od prošlogodišnjeg za 27% (468.135 KM), dok je linearni plan ostvaren sa 46%.

Ako se promatra samo mjesec lipanj 2020. godine, ukupni prilivi od poreza, neporezni prilivi, tekući transferi (transferi i donacije), prilivi namjenskih sredstava, vlastiti prilivi i prilivi od privatizacije ZDK su ostvareni u iznosu od 22.322.969 KM što je na razini prethodne godine i za 26% manje u odnosu na linearni plan Proračuna za 2020. godinu.

U cilju prevazilaženja posljedica pandemije koronavirusa, a sa ciljem očuvanja radnih mjesta Ministarstvo za gospodarstvo ZDK je, na osnovu Zaključka Vlade ZDK o usvajanju Programa utroška proračunskih sredstava (Subvencije privatnim poduzećima i preduzetnicima - ESCROW) za 2020. godinu, 15.04.2020. godine raspisalo Javni poziv za odobrenje i dodjelu finansijskih sredstava za subvencioniranje 50% najniže neto plaće za ožujak 2020. godine definirane Općim kolektivnim ugovorom (od 203 KM). Poziv je do 30.04.2020. godine bio otvoren za pravne i fizičke osobe registrovana za obavljanje djelatnosti na području

ZDK, a kojima je naredbama donesenim od strane Federalnog štaba civilne zaštite i Kriznog štaba FBiH zabranjen rad od ožujka 2020. godine (obuhvaćeno je 50 šifri djelatnosti). Poziv je produžen do 05.05.2020. godine. Primljeno je 2.229 zahtjeva (680 pravnih osoba, 888 fizičkih osoba bez uposlenih i 661 fizičkih osoba sa uposlenim) i doneseno je 13 odluka o odobravanju i dodjeli sredstava u iznosu od 1.010.128 KM za 1.702 gospodarska subjekta sa ukupno 4.976 zaposlenih. Ministarstvo za gospodarstvo ZDK raspisalo je i Javni poziv za subvencioniranje 100% najniže neto plate za april mjesec i realizacija i isplata po navedenom pozivu je u toku. Također, Ministarstvo za gospodarstvo ZDK raspisalo je Javni poziv za prikupljanje zahtjeva za odobravanje i dodjelu finansijskih sredstava namijenjenih za subvencioniranje (regresiranje) kamata po kreditima odobrenim u 2020. godini po osnovu Kreditno-garancijskog fonda Vlade ZDK u iznosu od 40.000,00 KM.

Ministarstvo za gospodarstvo ZDK je predložilo da se zakonski regulira novčani iznos sa kojim će Ministarstvo raspolagati u svrhu dodjele subvencija ili da se postojeća raspoloživa sredstva uvećaju zbog toga što je ulaganje i subvencioniranje gospodarskih subjekata jedan od ključnih elemenata za ekonomski razvoj i upošljavanje.

8. Analiza javnih sredstava Zeničko-dobojskog kantona

8.1. Poreski i neporeski prihodi

Ukupni prihodi i primici u Proračunu ZDK u 2019. godini iznosili su 356.240.000 KM, a povećani su za 10,2% u posljednje tri godine. Istovremeno, za 2020. godinu, planirano je povećanje prihoda i primitaka za 9,2%. U strukturi proračunskih rashoda, ukupni kapitalni izdaci su imali ciklično kretanje u posljednje tri godine, a u periodu 2017-2019. godina, iznosili su ukupno oko 44,2 miliona KM. Za 2020. godinu, planirano je povećanje kapitalnih izdataka za 11,3% u odnosu na 2019. godinu (18.935.198 KM).

Tabela 1. Izvršenje Proračuna ZDK za period 2017-2019. godina i plan za 2020. godinu

	Prihodi	Izvršenje			Plan
		2017 (KM)	2018 (KM)	2019 (KM)	2020 (KM)
1.	Ukupni prihodi	293.379.000	307.298.407	329.422.050	357.326.320
2.	Ukupno kapitalni primici	30.000.000	9.000.000	26.817.950	31.642.680
3.	UKUPNO PRIHODI I PRIMICI	323.379.000	316.298.407	356.240.000	388.969.000
4.	Ukupno rashodi	283.940.479	293.239.280	318.704.802	349.227.540
5.	Ukupno kapitalni izdaci	16.071.283	9.168.752	18.935.198	21.075.460
6.	Ukupno finansiranje	10.784.738	13.448.004	18.450.000	18.366.000
7.	UKUPNO RASHODI (5+6)	310.796.500	315.856.036	356.090.000	388.669.000
8.	Pokriće akumuliranog deficita	12.582.500	442.371	150.000	300.000
9.	VIŠAK-MANJAK (3-7-8)	0	0	0	0

Izvori: Proračuni ZDK za 2018., 2019. i 2020. godinu.

U narednoj tabeli navedene su projekcije prihoda za Proračun ZDK za period 2021-2022. godina koje su date od strane Direkcije za ekonomsko planiranje BiH i Federalnog ministarstva financija i Ministarstva financija ZDK. Podaci za plan Proračuna za 2020. godinu i izvršenje Proračuna za 2019. godinu su dati prema podacima iz Proračuna ZDK za 2020. godinu. Projekcija Proračuna za 2022. godinu, ukazuje na očekivani rast ukupnih prihoda za 6,9%. Međutim, potrebno je ukazati da je plan Proračuna za 2020. godinu veći za 8,7% u odnosu na projekciju iz DOB-a (357,9 mil. KM).

Tabela 2. Projekcija prihoda za ZDK za period 2020-2022. godina

	Prihodi	Izvršenje	Plan	Projekcija	
		2019 (KM)	2020 (KM)	2021 (KM)	2022 (KM)
I	POREZI	264,7	283,5	291,2	306,7
II	NAKNADE I TAKSE	6,2	5,5	13,3	13,9
III	NOVČANE KAZNE	8,3	7,0	7,7	7,9
IV	OSTALI NEPORESKI PRIHODI	47,2	58,4	45,8	47,6
V	FINANCIRANJE I TRANSFERI	4,0	2,9	4,3	4,5
VI	KAPITALNI PRIMICI	25,8	31,6	0,0	0,0
	UKUPNO (I+II+III+IV+V+VI)	356,2	388,9	362,3	380,6

Izvori: DOB ZDK 2020-2022, Proračun ZDK za 2020. godinu

Ukupni prihodi od indirektnih poreza projicirani su na 226,9 miliona KM u 2022. godini, što je projicirano povećanje za 9,8% u odnosu na izvršenje u 2019. godini. Ukupni prihodi od poreza na dobit projicirani su na oko 41,0 miliona KM u 2022. godini, što je projicirano povećanje za 13,2% u odnosu na izvršenje u 2019. godini. Ukupni prihodi od poreza na dohodak projicirani su na 37,8 miliona KM u 2022. godini, što je projicirano trogodišnje povećanje od 16,9% u odnosu na izvršenje u 2019. godini.

8.2. Proračunska potrošnja

Postojeća struktura potrošnje nije optimalna usljed alociranja velikog iznosa proračunskih sredstava na plaće i naknade, socijalne transfere te nedovoljne alokacije na materijalne troškove i kapitalne investicije pa je imperativ na Vladi ZDK da se odupre povećanju potrošnje izvan okvira onoga što je fiskalno održivo. U narednoj tabeli je dat pregled okvirnih ukupnih troškova po temelju rashoda i izdataka iz proračuna.

Tabela 3. Projekcija rashoda i izdataka za ZDK, DOB ZDK 2020-2022.

Rashodi	Ostvareno (u mil KM)	Plan (u mil KM)	Projekcije (u mil KM)	
	2019. (KM)	2020 (KM)	2021. (KM)	2022. (KM)
UKUPNO PLAĆE	196,0	207,9	200,0	206,0
MATERIJALNI TROŠKOVI	39,6	40,0	40,0	45,0
TEKUĆI TRANSFERI	77,5	86,5	80,3	87,8
Kapitalni grantovi	2,7	12,9	3,9	5,0
Otplate kamate	2,8	1,9	1,1	1,1
Nabavka stalnih sredstava	18,9	21,1	10,4	15,0
Otplata duga	18,5	18,4	15,6	9,7
Pozajmice	0,0	0,0	0,0	0,0
Ostalo	0,0	0,0	11,0	11,0
UKUPNO	356,0	388,7	362,3	380,6

Izvori: DOB ZDK 2020-2022, Proračun ZDK za 2020. godinu.

8.3. Namjenska sredstva i javne investicije

Prema podacima o izvršenju Proračuna ZDK za period 2017-2019. godina, iznos izvršenih tekućih transfera iz namjenskih sredstava iznosio je 7 miliona KM, što je porast za 14,6%.

Program javnih investicija (PJI) za trogodišnji period 2020-2022. godina sadrži pregled ulaganja u projekte, prema principu 1+2. Da bi projekat bio kandidovan u PJI uz kriterij kvalitete mora zadovoljiti i kriterij minimalne vrijednosti. Minimalna ukupna vrijednost projekta koji se kandiduje u PJI Federacije je 1.000.000,00 KM. Ukupna vrijednost projekta definiranog na kantonalnom razini koji se kandiduje u PJI ZDK mora iznositi najmanje 500.000,00 KM, dok minimalna ukupna vrijednost projekta definiranog na gradskom ili općinskom razini koji se kandiduje u PJI ZDK je 100.000,00 KM.

Povjerenstvo za Program javnih investicija ZDK je u 2019. godini na svojim sjednicama izvršila analizu 54 dostavljenih projekata od kojih je 8 projektnih prijedloga ocijenila zadovoljavajućim sa aspekta minimalnih kvalifikacijskih kriterija, a za koje je ukupna vrijednost iznosila 37.100.000,00 KM.

9. Društvene djelatnosti Zeničko-dobojskog kantona

9.1. Obrazovni sistem

U FBiH, mjerodavnost za obrazovanje imaju kantonalna ministarstva za obrazovanje što je uređeno odgovarajućim kantonalnim zakonima i drugim propisima. Obrazovanje u ZDK organizovano je na četiri razine: predškolsko, osnovno, srednje i visoko obrazovanje. U toku 2020. godine svi segmenti obrazovnog sustava se suočavaju sa problemima u svezi pandemije COVID-19, te se razmatraju novi modeli i metodologije učenja kroz život sa koronom.

U sustavu **predškolskog obrazovanja**, na području ZDK djeluje 35 predškolskih ustanova, od kojih je 8 javnih predškolskih ustanova (Breza, Kakanj: 2, Maglaj, Vareš, Visoko, Zavidovići, Zenica) i 27 privatnih predškolskih ustanova (Kakanj: 1, Maglaj: 3, Tešanj: 9, Zavidovići: 1, Doboj Jug: 1, Zenica: 10, Žepče: 2). Na području općine Olovo nije registrirana nijedna predškolska ustanova koja bi pružala usluge iz domena predškolskog odgoja i obrazovanja za djecu uzrasta 6 mjeseci do polaska u osnovnu školu. Broj djece u predškolskim obrazovnim ustanovama u ZDK kontinuirano je u porastu zahvaljujući povećanim kapacitetima. U školskoj 2019/2020. godini upisano je 2.437 djece, što je za 32% više u odnosu na 2013. godinu, kada je bilo 1.841 djece. ZDK podržava provođenje obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja u trajanju od 180 sati. U Proračunu ZDK za 2019. godinu planirano je 575.000 KM za predškolski odgoj i obrazovanje, što je za cca 60% više u odnosu na 2013. godinu, kada je izdvojeno 359.716 KM.

U sustavu **osnovnog obrazovanja**, u školskoj 2019/2020. godini, na području ZDK postojale su 61 centralna osnovna škola i 121 područna škola. U 2019/20. godini u školskim ustanovama za osnovno obrazovanje bilo je 2.580 nastavnika. U posljednje tri školske godine broj učenika u osnovnim školama ima opadajući trend. U školskoj 2019/2020. godini bilo je 29.927 učenika, što je za 683 (2%) učenika manje u odnosu na školsku 2017/2018. godini. U istom periodu značajno je povećan broj učenika koji putuju više od 4 km do osnovne škole, što se tumači kao posljedica zatvaranja područnih škola. U školskoj 2019/2020. godini bilo je 6.272 učenika koji su putovali više od 4 km do škole, što je za 2.090 (50%) učenika više u odnosu na školsku 2017/2018. godinu. Inkluzivno obrazovanje se redovno odvija, a stanje prati Ministarstvo za obrazovanje, znanost, kulturu i sport. U Proračunu ZDK za 2019. godinu planirano je 83.930.924 KM za osnovno obrazovanje, što je za 25% više u odnosu na 2013. godinu, kada je izdvojeno 67.354.540 KM.

U sustavu **srednjeg obrazovanja**, u školskoj 2019/2020. godini, na području ZDK se nalazila 31 ustanova za srednje obrazovanje¹⁵, sa 662 učionice (kabineta) i 612 ostalih zatvorenih prostora za obrazovni proces. Od 2013. godine, broj ustanova za srednje obrazovanje smanjen je za 4 ustanove, odnosno broj učionica je smanjen za 50. Smanjenje kapaciteta posljedica je kontinuiranog smanjenja broja učenika u srednjem obrazovanju. U školskoj 2019/2020. godini upisano je 11.257 učenika, što je smanjenje za 37% u odnosu na 2007. godinu. Za smještaj učenika u Zenici postoji JU Đački dom Zenica za koji je pokrenuta procedura preimenovanja u JU Đački dom „Nedžad Ibrišimović“. U Proračunu ZDK za 2019. godinu planirano je 40.707.443 KM za srednje obrazovanje, što je za 11% više u odnosu na 2013. godinu, kada je izdvojeno 36.703.940 KM.

Broj učenika osnovnih i srednjih škola na tisuću stanovnika povećan je sa 128 (2014. godine) na 130 (2018. godine). Radi se o očigledno pozitivnom trendu, a pokazatelj je bolji u odnosu na FBiH (118 učenika – 2018. godine). U školskoj 2019/2020. godini bilo je 1.453 nastavnika. Omjer broja nastavnika prema broju djece u osnovnom i srednjem obrazovanju porastao sa 82 (2014. godina) na 92 (2018. godina).

Nositelj **visokog obrazovanja** u ZDK je Univerzitet u Zenici, koji je oformljen 2000. godine, a u sklopu kojeg djeluje 8 fakulteta¹⁶. U sklopu Univerziteta u Zenici djeluje organizaciona jedinica Institut „Kemal Kapetanović“ u Zenici i podorganizacione jedinice¹⁷, koje se bave znanstvenoistraživačkim i stručnim radom. U akademskoj 2011/2012. godini bilo je 4.278 studenata, a u akademskoj 2018/2019. godini broj studenata je smanjen za 26% i iznosi 3.168. Prema spolnoj strukturi, udio žena u ukupnom broju studenata veći je od muškaraca i kreće se preko 60%. Za smještaj studenata u Zenici na raspolaganju su kapaciteti JU „Studentski centar“ Zenica kapaciteta 87 soba. Ministarstvo za obrazovanje, znanost, kulturu i sport ZDK subvencionira smještaj studenata iz ZDK u studentske centre i domove na području FBiH¹⁸. Za stipendiranje studenata iz Proračuna Kantona, u periodu 2008-2020. godina izdvajao se u prosjeku 1 milion KM godišnje. Proračunom ZDK za 2020. godinu predviđeno je 15.404.100 KM za financiranje Javne ustanove Univerzitet u Zenici, što je za 69% više u odnosu na 2007. godinu, kada je izdvojeno 9.109.970 KM.

Obrazovanje odraslih na području ZDK organizirano je sukladno Zakonu o obrazovanju odraslih ZDK¹⁹. Formirano je Vijeće za obrazovanje odraslih kao stručno i savjetodavno tijelo Ministarstva, koje predlaže Plan obrazovanja odraslih, uz prethodno pribavljeno mišljenje zavoda za upošljavanje, Gospodarske komore Kantona, Obrtničke komore Kantona, udruga poslodavaca, organa jedinica lokalne samouprave i mjerodavnih ministarstava. Na taj način uspostavljena je sveza između obrazovanja i poslodavaca i tržišta rada. Važeći Plan obrazovanja odraslih donesen je za period od tri godine, 2019-2021. godina.

U 2019. godini na području ZDK djelovalo je 27 ustanova za obrazovanje odraslih u sklopu 11 osnovnih škola i 16 srednjih škola. Pored toga, otvoren je jedan centar za obrazovanje odraslih i to Centar za obrazovanje odraslih „EDUKA BH“ Tešanj.

¹⁵ Bez općina Žepče i Usora, zbog prenosa mjerodavnosti nad osnovnim i srednjim obrazovanjem, sukladno važećim kantonalnim zakonima.

¹⁶ Metalurško-tehnološki fakultet; Strojarski fakultet; Filozofski fakultet; Pravni fakultet; Ekonomski fakultet; Medicinski fakultet; Politehnički fakultet; Islamski pedagoški fakultet - pridružena članica Univerziteta u Zenici.

¹⁷ Ekonomski institut na Ekonomskom fakultetu; Centar za inovativnost i poduzetništvo; Centar za društvena i interreligijska istraživanja; Centar za globalno pravno razumijevanje; Institut za mašinstvo na Mašinskom fakultetu; Centar za izvrsnost u drvoprerađi; Centar za poljoprivredu, hranu i veterinarstvo i drugi.

¹⁸ <https://www.zdk.ba/vijesti/item/8277-za-smjestaj-studenata-u-studentske-centre-i-domove-dva-miliona-km> .

¹⁹ „Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 5/14 i 13/18.

9.2. Kultura

U oblasti kulture usvojena je Strategija kulturne politike ZDK za period 2014-2020. godina. Za realiziranje Strategije svake godine su se radili Akcioni planovi, a odgovornost za izvršavanje obveza iz Akcionih planova podijeljena je između kantonalnih i gradskih/općinskih službi, organizacija i ustanova kulture.

Na području ZDK djeluju 24 javne ustanove kulture (biblioteke, muzeji, kulturno-sportski centri, centri za kulturu, Bosansko narodno kazalište Zenica). Broj uposlenih u ustanovama koje se financiraju iz Proračuna ZDK²⁰ u 2019. godini bio je 170, što je više u odnosu na 2013. godinu kada je bilo zaposleno 156 radnika.

U 2018. godini iz proračuna ZDK i gradova/općina za ustanove kulture je izdvojeno ukupno 4.171.837 KM. Od toga, iz Proračuna ZDK izdvojeno je 3.926.298 KM, što čini 1,23% kantonalnog Proračuna. Većina jedinica lokalne samouprave izdvaja sredstva za projekte kulturnih aktivnosti, a posebno aktivnosti osoba sa invaliditetom i nacionalnih manjina.

Na području ZDK djeluju ukupno tri kazališta. Bosansko narodno kazalište u Zenici je 2017. godine održalo 168 predstava sa 28.500 posjetitelja. U amaterskim kazalištima u Tešnju i Visokom održava se 5-7 predstava godišnje. Broj posjetitelja u svim kazalištima opada. Kino projekcije se organiziraju u 4 kino dvorane (Zenica, Visoko, Maglaj i Kakanj) i u JU „Dom kulture“ Žepče. U 2017. godini, u kino dvorani u Zenici održano je 2.667 projekcija i bilo je 68.004 posjetitelja. Broj mladih, koji posjećuju kulturne događaje, je relativno nizak.

Na području ZDK ima 60 nacionalnih spomenika (2018. godina), što je značajno više u odnosu na 2013. godinu u kojoj je bilo 49 proglašanih nacionalnih spomenika. Za većinu spomenika potrebna je obnova i konzervatorsko-restauratorski radovi.

Utvrđena je potreba za osnivanjem Zavoda za zaštitu kulturne baštine²¹, čime bi se unaprijedio sistem zaštite kulturne baštine. Potrebno je razmotriti mogućnost formiranja Odsjeka u okviru Sektora za sport i kulturu Ministarstva za obrazovanje, znanost, kulturu i sport ZDK²², te osnivanje profesionalnog Kamernog simfonijskog orkestra pri JU Bosanskom narodnom pozorištu Grada Zenica.

Mjere za sprečavanje širenja pandemije COVID-19 značajno utiču na organizaciju kulturnih događaja. U narednom periodu nužno je iznaći druge oblike prezentacije usluga kulture.

9.3. Sport

U oblasti sporta, na području ZDK u 2013. godini bile su registrovane 92 ustanove ili sportska objekta. Mnogima od njih potrebna je obnova i sanacija. Najviše sportskih ustanova ili objekata se nalazi u Visokom (26), zatim u Zenici (21) od kojih je površinom najveća Gradska arena “Husejin Smajlović” u Zenici sa 10.941 m² površine. Grad Zenica raspolaže i drugim objektima, koji omogućavaju održavanje međunarodnih sportskih događaja na najvišoj razini, poput Trening centra NS/FS BiH „Kamberovića ravan“ Zenica. Na području općine Tešanj se nalazi 14 sportskih ustanova ili objekata. Na području ZDK djeluje oko 300 sportskih saveza, klubova i udruženja/udruga u oblasti sporta. Promatrano po vrstama sportskih klubova najviše je nogometnih klubova, karate, košarkaških, odbojkaških i rukometnih klubova.

²⁰ 16 ustanova kulture se financira iz Proračuna Zeničko-dobojskog kantona, a to su 12 biblioteka, 3 muzeja i Bosansko narodno kazalište Zenica.

²¹ Obveza osnivanja Zavoda za zaštitu kulturne baštine utvrđena je Zakonom o zaštiti kulturne baštine („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 2/00; 9/15).

²² U skladu sa usvojenim Elaboratom o opravdanosti osnivanja Zavoda za zaštitu kulturne baštine („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 1/16).

Procjenjuje se da je broj aktivnih članova u sportskim institucijama povećan sa 9.000 (2014. godina) na 10.900 (2018. godina).

Analizirajući trendove podrške sportskim klubovima i aktivnostima iz proračuna ZDK u periodu 2013-2018. godina, osjetan je rast izdvajanja za sve kategorije: podrška natjecateljskim aktivnostima klubova, sportske aktivnosti invalida, natjecanju učenika i studenata, podrška perspektivnim i uspješnim sportistima i posebne sportske aktivnosti. Ukupna izdvajanja u oblasti sporta povećana su za 55% (492.967 KM u 2013. godini; 765.000 KM u 2018. godini).

Sportske aktivnosti podrazumijevaju publiku, a kod kolektivnih sportova, i bliski kontakt među natjecateljima. To predstavlja rizik za širenje pandemije COVID-19, te društvo mora naći adekvatno rješenje za opstanak sporta i poticanje ljudi na pojačanu fizičku aktivnost, kao mjeru poboljšanja zdravlja populacije.

9.4. Socijalna zaštita/skrb

Najugroženije rizične grupe stanovništva u ZDK su: stari i nemoćni, osobe sa invaliditetom, djeca bez roditeljskog staranja, djeca čiji je razvoj ometen obiteljskim prilikama, raseljene osobe i izbjeglice, neuposleni, umirovljenici, obitelji poginulih branitelja, obitelji pogođene poplavama i drugim prirodnim katastrofama, odnosno obitelji i pojedinci koji se zbog drugih životnih situacija nalaze u stanju socijalne potrebe.

U periodu 2014-2018. godina na području ZDK djelovalo je 10 centara za socijalni rad i 2 službe socijalne zaštite (u općinama Doboj-Jug i Usora). Prosječan broj uposlenih u centrima, u posmatranom petogodišnjem periodu, bio je 153, što je više u odnosu na prethodni period (prosječan broj za period 2009-2013. godina bio je 143 uposlena). U 2018. godini bilo je uposleno 47 socijalnih radnika, 1 pedagog, 5 socijalnih pedagoga, 4 psihologa, 3 defektologa, 26 pravnika, 40 administrativnih radnika i 18 ostalih. Na području ZDK djeluju i dvije ustanove za smještaj djece bez obiteljskog staranja, jedna za dnevno zbrinjavanje djece i odraslih osoba sa invaliditetom, jedna za smještaj osoba s invaliditetom u stambene jedinice u lokalnim zajednicama uz podršku, dvije javne i šest privatnih ustanova za smještaj starih osoba i jedna privatna ustanova za kućnu njegu.

Broj slučajeva obrađenih u pomenutim centrima je varirao u periodu 2014-2018. godina, sa 53.526 slučajeva u 2014. godini postepeno je smanjen na 39.795 u 2017. godini, dok je u 2018. godina evidentirano povećanje na 68.219 obrađenih slučajeva. U periodu 2014-2017. godina, broj intervencija je pratio sličan trend opadanja da bi u 2018. godini bio zabilježen skok. Ukupno povećanje broja intervencija je sa 59.350 (2014. godina) na 81.918 (2018. godina). Udio žena u obrađenim slučajevima i pruženim intervencijama je približno isti u prve četiri godine (oko 55%), a značajno manji u 2018. godini (35%).

Ukupni broj maloljetnih korisnika socijalne zaštite opada po godinama, a najveći broj spada u kategorije osoba ugroženih obiteljskom situacijom (6.340 u 2018. godini) i osoba u stanju različitih socijalno-zaštitnih potreba (5.787 u 2018. godini). Broj maloljetnika u kategoriji osoba sa smetnjama u psihičkom i fizičkom razvoju je u blagom porastu (656 u 2013. godini – 759 u 2018. godini).

Broj punoljetnih korisnika socijalne zaštite je u porastu, a najveći broj spada u kategorije osoba koje nemaju dovoljno prihoda za izdržavanje (18.396 u 2018. godini) i osoba u stanju različitih socijalno-zaštitnih potreba (10.180 u 2018. godini).

Broj korisnika socijalne pomoći na tisuću stanovnika smanjen je sa 82,08 (2014. godina) na 71 (2018. godina), a i broj siromašnih osoba je manji (32.629 u 2014. godini; 25.349 u 2018. godini). Iznos socijalnih izdvajanja ostao je stabilan u periodu 2014-2018. godina (22,8 miliona KM u 2014. godini i 23 miliona KM u 2018. godini).

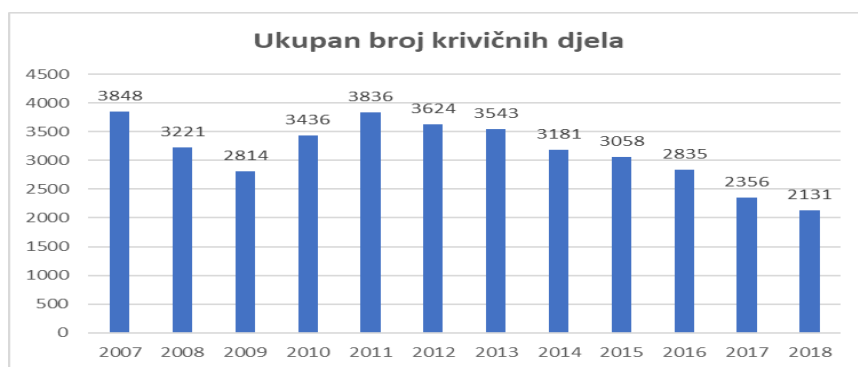
U periodu 2009-2019. godina značajno su uvećani iznosi pomoći koji se isplaćuju korisnicima stalne novčane pomoći, za potrebe smještaja u hraniteljsku obitelj, smještaja u ustanove socijalne zaštite, dječijeg dodatka i naknada umjesto plaće ženi-majci u radnom odnosu za vrijeme dok odsustvuje sa posla radi trudnoće, porođaja i njege djeteta. Ukupni iznos za isplaćene pomoći na godišnjem razini uvećan je za 45% u 2019. godini (iznos: 23.707.858 KM) u odnosu na 2009. godinu (iznos: 16.308.937 KM). Socijalni transferi po glavi stanovnika povećani su sa 57,37 KM (2014. godina) na 64,14 KM (2018. godina).

Socijalna zaštita/skrb podrazumijeva zaštitu vulnerabilnih kategorija. Rizik od širenja pandemije COVID-19 je posebno velik unutar vulnerabilnih kategorija stanovništva. Provođenje mjera sprečavanja širenja pandemije otežava socijalnu zaštitu ovih kategorija, jer je tokom početnog vala pandemije (početkom 2020. godine) pružanje određenih usluga bilo u potpunosti zaustavljeno. Polazeći od pristupa «živjeti sa koronom», nužno je da društvo iznađe nove modele organiziranja socijalne zaštite, posebno zaštite štíćenika u kolektivnim centrima i centrima za podršku, gdje je socijalni kontakt nezaobilazan.

9.5. Sigurnost građana

ZDK u periodu 2007-2018. godina bilježi pad stope kriminaliteta. Također je pozitivna činjenica da se u istom periodu značajno povećao procenat rasvjetljavanja kaznenih djela sa 53,6% u 2007. godini na 74,5% u 2018. godini.

Slika 1. Ukupan broj kaznenih djela

Izvor: Ministarstvo unutarnjih poslova ZDK, 2014;

Informacija o stanju sigurnosti na području ZDK za 2018. godinu.

Najčešća kaznena djela na području ZDK u 2018. godini bili su imovinski delikti (1.191 slučaj), zatim veliki broj kaznenih djela protiv javnog reda i pravnog prometa (186), protiv zdravlja ljudi (159), te kaznenih djela protiv braka, obitelji i mladih (151). Organizirani kriminal (krijumčarenje narkotika, ilegalne migracije, trgovina oružjem, korupcija, pranje novca) predstavlja prijetnju sigurnosti, jer ugrožava institucionalni sustav, te gospodarsku i financijsku stabilnost.

Shodno izvješćima Ministarstva unutarnjih poslova ZDK, 2014; Informacija o stanju sigurnosti na području ZDK za 2018. godinu, najveći broj prekršaja javnog reda i mira odnosi se na tuče i naročito drsko ponašanje, a u najvećem broju desili su se na ulicama. Uzroci većine prometnih nezgoda su bili brzina neprilagođena uvjetima puta i vožnja pod dejstvom alkohola. Unaprijeđen je i sistem videonadzora, vrši se snimanje vozila i pješaka, prati činjenje prekršaja, te vrši sankcioniranje počinitelja, prvenstveno vozila sa nevažećim registracijama.

Izdavanje osobnih dokumenata, koje je u mjerodavnosti Ministarstva unutarnjih poslova i učinkovita javna uprava koja se ogleda u modernizaciji usluga, korištenju savremenije tehnologije, pojednostavljenju upravnih postupaka, zaštiti, zakonitom korištenju i čuvanju baza podataka, predstavljaju značajan segment u razvoju osjećaja sigurnosti građana.

9.5.1. Sigurnosne prijetnje kao aspekt migracijske krize

Migracije utiču na sve aspekte društva počevši od demografskih, preko ekonomskih i kulturalnih do političkih, među koje se svakako ubrajaju i unutarnji sukobi. Na području BiH, samim tim i ZDK, sigurnosna prijetnja je usko vezana sa migracijama, točnije ista se javlja u vidu kriminalnih djela kao što su: krijumčarenje, trgovina ljudima, neovlašteno zauzimanje posjeda, paljevina, krađa, razbojništva, nelegalno zauzimanje posjeda nekretnina, lakše i teže tjelesne povrede i druga kriminalna djela. Najbrže rastući oblik organiziranog kriminala jest krijumčarenje migranata, što može u skorijoj budućnosti predstavljati veću sigurnosnu prijetnju u ZDK. Dodatni sigurnosni problem, koji se javlja je neposjedovanje osobnih dokumenata ili posjedovanje lažnih dokumenata od strane migranata. Samim tim je mnogo teže, skoro nemoguće utvrditi njihov pravi identitet, čak i onda kada se kontaktira matična zemlja istih, a razlog navedenog su nedovoljno razvijene baze podataka ili nepostojanje procedura.

Migrantska kriza u Zeničko-dobojskom kantonu

Prema raspoloživim evidencijama Uprave policije MUP-a ZDK u periodu siječanj – srpanj 2020. godine evidentirani su sljedeći podaci u svezi sa migrantskom populacijom:

Broj migranata koji su evidentirani na području ZDK	864
Broj kontroliranih migranata	419
Broj migranata lišenih slobode	10
Broj krivičnih djela počinjenih od strane migranata	6
Broj incidenata počinjenih od strane migranata	17
Broj akcija policije vezanih za krijumčarenje ilegalnih migranata	1
Broj migranata predatih u imigracioni centar ili službi za poslove sa strancima	250

Uprava policije Ministarstva unutarnjih poslova ovog kantona je u koordinaciji sa Ministarstvom sigurnosti BiH u proteklom periodu sačinila Operativni plan, kojim su predviđene pojačane aktivnosti policije na praćenju i evidentiranju migranata.

Razvojni problemi sa aspekta migrantske krize u ZDK:

- Povećan priliv ekonomskih migranata u centru ZDK, ali i ostalim općinama Kantona.
- Izražena nesigurnost na ulicama tokom kretanja većih skupina migranata.
- Moguća sigurnosna prijetnja u vidu pojačane aktivnosti krijumčarske mreže migranata.
- Moguća pojava i širenje epidemija među migrantima, poput COVID-19 koja se 2020. godine globalno proširila, može predstavljati zdravstveno-sigurnosni problem.
- Nepostojanje koordinacije u dijelu migrantske, ali i politike azila od državnog, ka nižim razinama vlasti, a što dodatno otežava postojanje nepravilne raspodjele tereta migrantske krize.

9.6. Zdravstvo

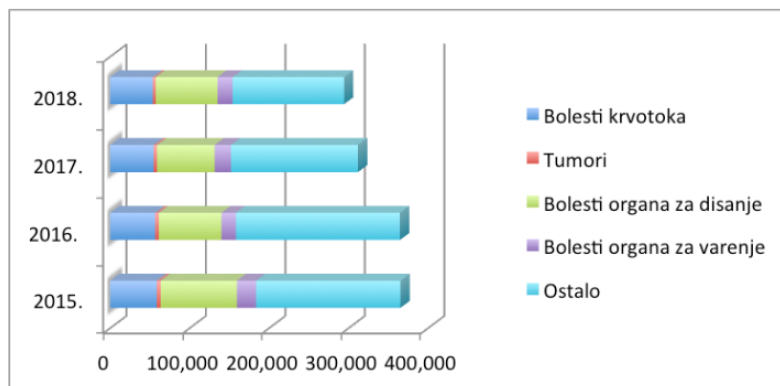
Stanovnici ZDK zdravstvenu zaštitu ostvaruju u 18 javnih zdravstvenih ustanova. Ukupan broj bolničkih postelja je 1.103 i u granicama je zadatih standarda. Na 1.000 stanovnika na raspolaganju su 3,1 postelje, zauzetost postelja je 73,1%, a godišnje po jednoj postelji se hospitalizira 35,1 pacijent. Vanbolnička zdravstvena zaštita je organizovana kroz 99 punktova i 242 ordinacije primarne zdravstvene zaštite te kroz 29 punktova specijalističko-konsultativnih službi. Broj registriranih privatnih zdravstvenih ustanova je u porastu: 2017. godine bilo je 152 privatne ustanove, a 2013. godini bilo ih je 119.

U oblasti zdravstva u 2018. godini radilo je 3.837 radnika. Broj ljekara na tisuću stanovnika u ZDK povećan je sa 1,69 (2014. godina) na 1,99 (2018. godina), što je manje u odnosu na nivo FBiH (2,19 ljekara na 1.000 stanovnika). Broj timova obiteljske medicine značajno je porastao: 2007. godine bilo je 95 timova obiteljske medicine, a 2018. godine 157 timova.

Opća stopa smrtnosti u 2018. godini u ZDK je bila 9,98‰, a stopa dojenačke smrtnosti je bila 6,8‰. U proteklih pet godina najčešći uzroci smrti su bili bolesti srca i krvnih sudova (51%), zatim slijede maligne bolesti (22%) te bolesti respiratornog sustava (6%).

Struktura oboljenja (morbidity) prikazana je na slici 2. Navedeni podaci pokazuju da se ukupni broj oboljelih smanjio u posljednje dvije godine. Bolesti krvotoka su karakteristične za osobe srednje i starije životne dobi, dok su bolesti organa za disanje u porastu i karakteristične su za sve životne dobi. Studija uticaja aerozagađenja na zdravlje ljudi u Zenici, koju je tim Instituta za zdravlje i sigurnost hrane Zenica objavio 2019. godine, pokazala je da najveći rizik po zdravlje stanovnika proizvodi zagađenje zraka sitnim česticama promjera ispod 2,5 mikrometra. U slučaju Zenice, ove čestice su u periodu 2014-2016. godina uzrokovale skoro 38% smrti od srčanog infarkta i 30% smrti od moždanog udara kao i skoro 21% smrti od karcinoma pluća.

Slika 2. Morbiditet - Broj oboljelih po grupama oboljenja i godinama na području ZDK:

Izvor: Institut za zdravlje i sigurnost hrane Zenica – godišnje Informacije o zdravstvenom stanju stanovništva i organizaciji zdravstva na području Zeničko-dobojskog kantona

Higijensko-epidemiološka situacija u ZDK prati se posebno u segmentima zaraznih bolesti, antirabične zaštite ljudi, obavezne kontinuirane imunizacije te u domenu sanitarno-higijenskih uvjeta koji mogu uzrokovati nepovoljnu epidemiološku situaciju. U proteklim godinama među vodećim zaraznim bolestima su kapljične infekcije, u prvom redu gripa, varicellae, streptokokna oboljenja, tuberkuloza, zatim crijevne zarazne bolesti, zoonoze, vektorska zarazna bolest (virus zapadnog Nila), hepatitis B i C i meningokokne bolesti.

Procenat provakciniranosti u svim obveznim vakcinama kontinuirano pada te se i time stvaraju pretpostavke za pojavu epidemija. Prisustvo različitih rizičnih faktora u životnoj sredini negativno utiče na epidemiološku situaciju, a naročito zagađenje voda, veliki broj divljih deponija, zagađenja zraka i tla, povećan broj insekata i glodara, itd.

U zdravstvenom sustavu ZDK veliki značaj ima **Zavod zdravstvenog osiguranja ZDK**, kao izvor stabilnog financiranja i akter koji, kroz ugovaranje sa zdravstvenim ustanovama, osigurava sustav pružanja zdravstvenih usluga. Obuhvat stanovništva zdravstvenim osiguranjem varirao je po godinama i povećao se sa 85,15% u 2009. godini na 92,96% u 2018. godini (slika 3).

Slika 3. Obuhvat stanovništva zdravstvenim osiguranjem u ZDK po godinama

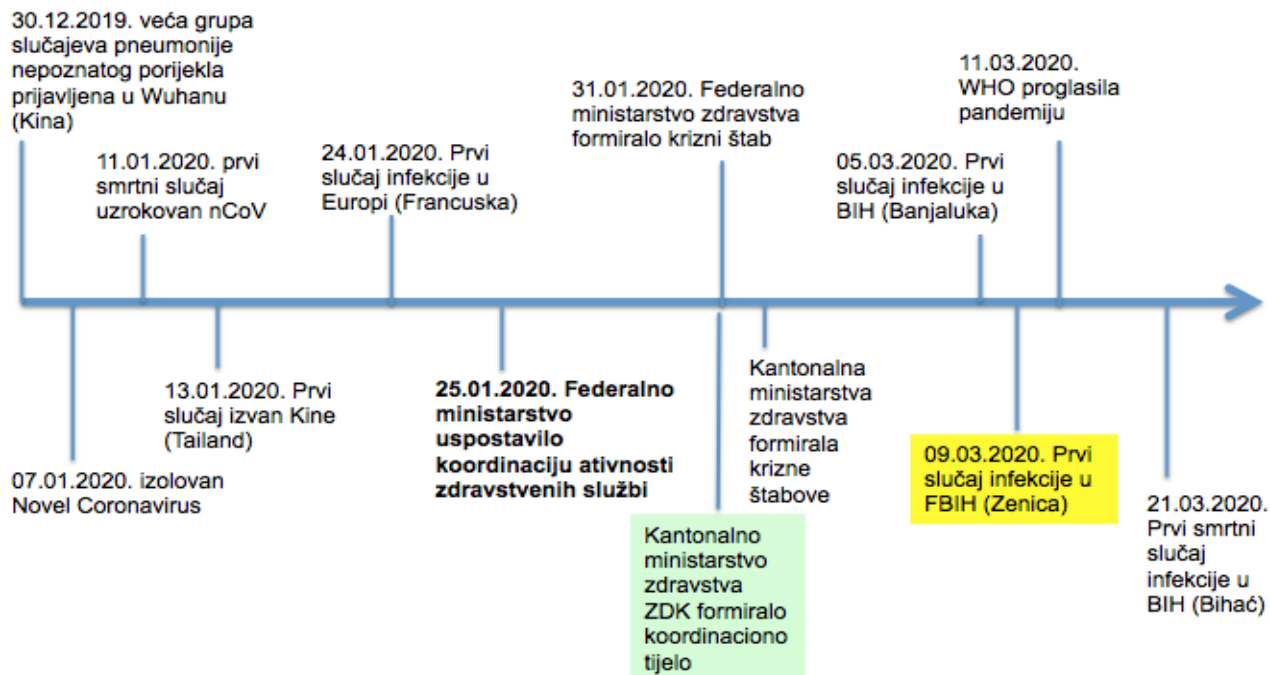
Izvor: Zavod zdravstvenog osiguranja i reosiguranja Federacije BiH

COVID-19 pandemija

Početak 2020. godine cijeli svijet se suočio sa jednim novim izazovom – pandemijom novog koronavirusa. Zdravstvene vlasti NR Kine su, krajem decembra 2019. godine, izvijestile SZO i svjetsku javnost, o pojavi novog virusa iz obitelji corona virusa, koji je izazvao epidemiju u gradu Wuhanu, a zatim je, do kraja januara 2020. godine registrovan u drugim zemljama jugoistočne Azije i na drugim kontinentima: Sjevernoj i Južnoj Americi, Evropi, Australiji.

2019-nCoV je betakoronavirus, poput MERS-a i SARS-a, koji imaju svoje porijeklo u šišmišima.

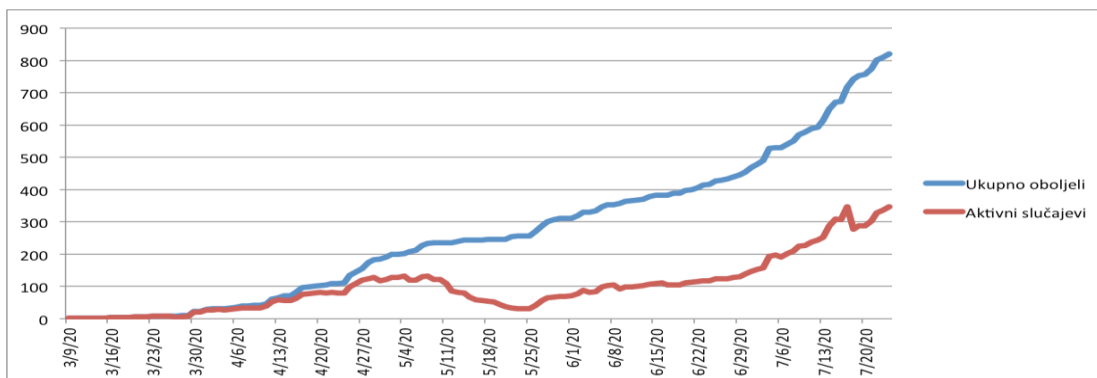
Slika 4. Vremenska linija događaja u vezi Covid-19:

Izvor: Institut za zdravlje i sigurnost hrane Zenica.

Kretanje broja oboljelih i broja aktivnih slučajeva se može vidjeti na slici 5.

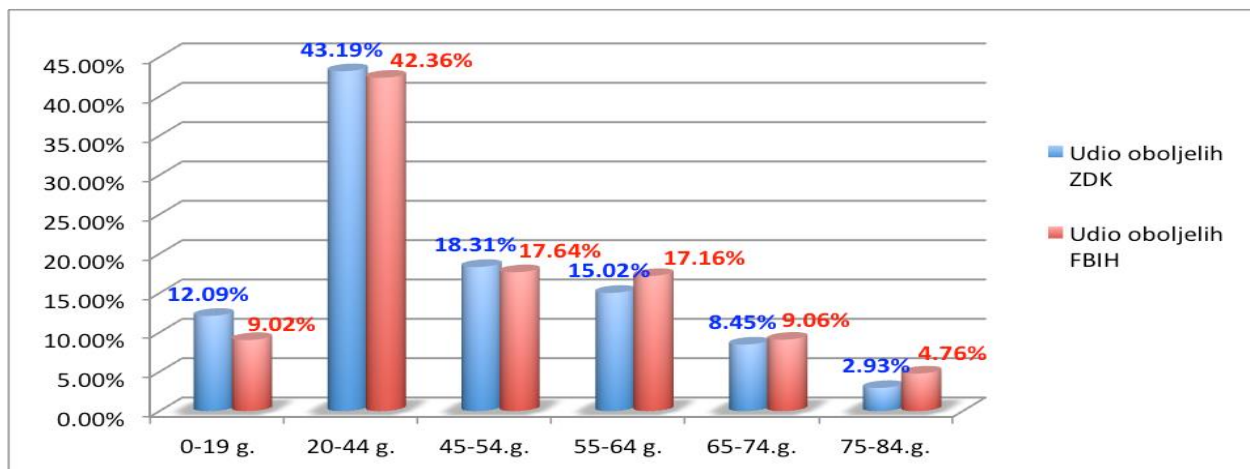
Slika 5. Trend kretanja ukupnog broja oboljelih i broja aktivnih slučajeva na području ZDK:

Izvor: www.covid-19.ba

Ukupno je testirano nešto preko 10.000 osoba što znači da je urađeno 27,9 testova na 1000 stanovnika. Za otkrivanje jednog pozitivnog slučaja utrošeno je prosječno 12 testova.

Slika 6. Starosna struktura oboljelih u ZDK i FBiH do 25.07.2020.:

Od ukupnog broja oboljelih 92 % su žene, a 48% muškarci. Svi umrli su muškog pola.

Tabela 4. Starosna struktura umrlih na području ZDK do 25.07.2020.:

Dobna grupa	Udio oboljelih
55-64 g.	40 %
65-74.g.	40 %
75-84.g.	20 %

Izvor: www.covid-19.ba

Ovakav rezultat, kad je u pitanju procenat stanovništva starijeg od 65 godina koji je obolio od COVID-19 pokazuje da je jedan od ciljeva kontrole širenja ove pandemije: zaštita najugroženijeg dijela populacije, uspješno realiziran.

ZDK je u cjelini jako dobro reagovao na pojavu ove bolesti. Krizni štab Ministarstva zdravstva ZDK je prvo počeo raditi od 31.01.2020. godine kao Koordinaciono tijelo (prvo takvo formirano tijelo u BiH), da bi već naredne sedmice prerastao u Krizni štab.

Već nakon prvih analiza Krizni štab je postavio nekoliko jasnih ciljeva djelovanja:

- identificirati, izolirati i zbrinuti slučajeve infekcije novim virusom;
- ograničiti širenje infekcije među zdravstvenim radnicima;
- «kupiti vrijeme» za reorganiziranje bolnice kroz organizirani rad domova zdravlja (HES i Hitna medicinska pomoć) i Instituta za zdravlje i sigurnost hrane. Prva linija odbrane mora biti izvan bolnica
- osigurati zadovoljenje najnužnijih zdravstvenih potreba za sve stanovnike bez obzira da li su Covid pozitivni ili ne;
- smanjiti rizik od smrtnih ishoda izvan bolnice kroz osiguranje nadzora nad Covid pozitivnim u kontroliranim uslovima.

Svi postavljeni ciljevi su u najvećoj mjeri ostvareni kroz djelovanje zdravstvenog sustava. Identificirani su i izolirani Covid pozitivni. Jako je mali broj zdravstvenih radnika koji je na radnom mjestu inficiran. Za ilustraciju, od osoblja na infektivnom odjelu Kantonalne bolnice Zenica, koje je zbrinjavalo preko 300 Covid pozitivnih, niko nije bio inficiran.

Izvanredan rad higijensko-epidemioloških službi (uz podršku službi hitne medicinske pomoći i obiteljske medicine) domova zdravlja uz koordinaciju Instituta za zdravlje i sigurnost hrane, rezultirao je zaštitom bolnice od pritiska većeg broja oboljelih, što je omogućilo da se osposobe bolnički kapaciteti za adekvatno zbrinjavanje većeg broja oboljelih. Najnužnije zdravstvene potrebe stanovnika ZDK su osigurane i to kako za Covid negativne, tako i za Covid pozitivne. Tako je u zeničkoj bolnici izvršeno nekoliko porođaja i operativnih zahvata na Covid pozitivnim pacijentima. To su bili prvi takvi zahvati nad Covid pozitivnim pacijentima u BiH a i šire.

Ne treba ispustiti iz vida ni činjenicu da su organi cijelog ZDK jako brzo reagovali. ZDK je bio prvi kanton koji je uradio rebalans proračuna kako bi osigurao potrebna sredstva za kontrolu pademije. Vlada ZDK je vrlo brzo i adekvatno djelovala po preporukama struke. Ostvarena je izvanredna podrška zdravstvenom sustavu od strane policije, inspekcija, a posebno Kantonalnog štaba civilne zaštite.

Dosadašnji tok pandemije u svijetu pa i kod nas pokazuje da se ne radi o sezonskoj zaraznoj bolesti i da je vrlo teško procijeniti kako će se bolest dalje kretati. Neophodno je prilagoditi rad cijelog zdravstvenog sustava «životu sa koronom», tj. reorganizirati se na način što normalnijeg rada (pružanja svih potrebnih zdravstvenih usluga) uz uvažavanje mjera i principa rada sa rizikom pandemije COVID-19.

Za adekvatan odgovor na COVID-19 pandemiju, neophodno je procjenjivati potrebe za zdravstvenim kapacitetima, a posebno za određenim zdravstvenim kadrom i zaštitnom medicinskom opremom.

Pojava ove pandemije nije značajna sama po sebi i onome čime rezultira, nego je važnija sa aspekta pripremljenosti i odgovora država, a posebno zdravstvenih sustava, na slične izazove kakve možemo u budućnosti očekivati. Vodeći svjetski stručnjaci procjenjuju da bi u narednih tridesetak godina zarazne bolesti mogle postati vodeći uzrok smrti u svijetu. Zbog toga je odgovor na pandemiju COVID-19 pokazatelj osposobljenosti na odgovor na buduće vjerojatne zdravstvene izazove.

9.7. Sektor civilnog društva

U Registru udruga građana i fondacija, koji se vodi u Ministarstvu za pravosuđe i upravu ZDK, sa danom 31.12.2019. godine upisano je 1.453 organizacija. Taj broj je za 243 (14%) manji od broja organizacija u 2012. godini, jer je po službenoj dužnosti, bio pokrenut postupak brisanja neaktivnih organizacija iz Registra.

Podaci pokazuju da se najveći broj organizacija bavi sportskim, zatim kulturnim i glazbenim djelatnostima. Veliki broj organizacija okuplja branitelje, ratne vojne invalide, obitelji šehida i poginulih branitelja te osobe koje se bave obrazovanjem, poljoprivredom i pravima žena.

Vlada ZDK redovno pruža podršku udrugama i fondacijama za realiziranje projekata. U 2018. godini ukupni iznos finansijskih sredstava izdvojen u te svrhe iz Ureda premijera i ministarstava iznosio je 2.191.825,82 KM. Rad udruga i fondacija finansijski podržavaju i jedinice lokalne samouprave, koje su u 2018. godini izdvojile 2.896.627,50 KM. Iz navedenih podataka, može se konstatovati da su Vlada ZDK i jedinice lokalne samouprave za podršku udruženjima i fondacijama na području ZDK izdvojile ukupno 5.088.453,32 KM.

Sektor civilnog društva predstavlja veliki potencijal za svako društvo, te mu se mora posvetiti posebna pažnja. Pandemija COVID-19 skoro u potpunosti onemogućava djelovanje organiziranje civilnog društva, te je nužno iznaći nove oblike.

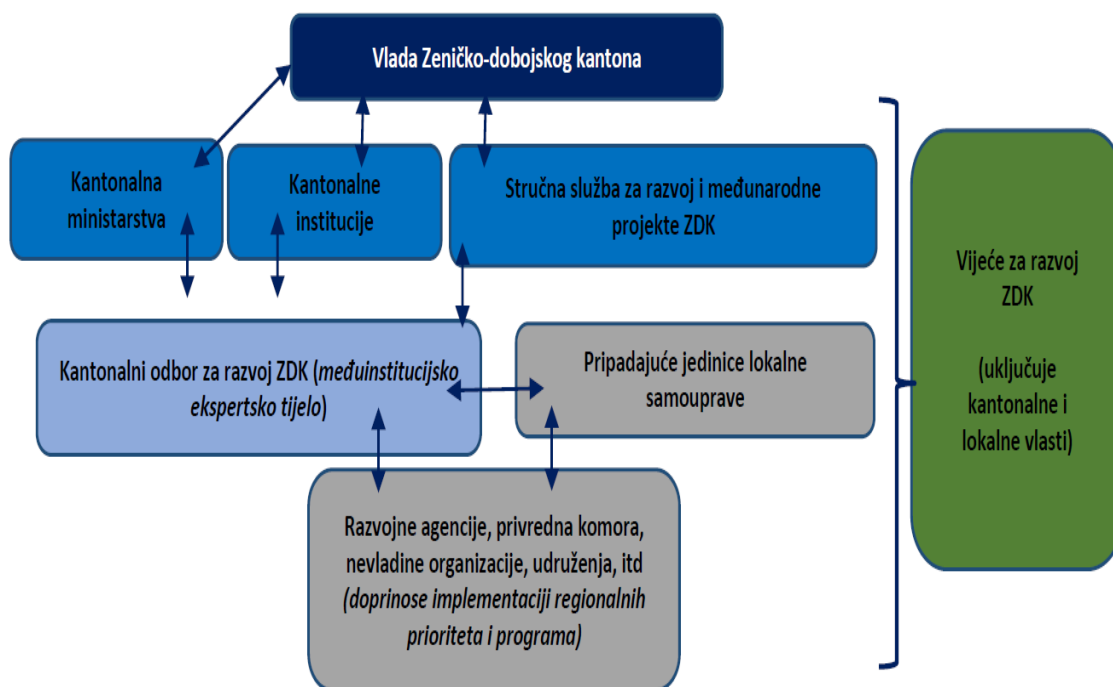
10. Upravljanje razvojem Zeničko-dobojskog kantona

10.1. Opis postojećeg modela upravljanja razvojem

Sukladno Zakonu o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u FBiH, institucionalni okvir za razvojno planiranje i upravljanje razvojem u ZDK čine Vlada ZDK, kantonalni organi uprave i kantonalne upravne organizacije, jedinice lokalne samouprave i tijela za poslove razvojnog planiranja i upravljanja razvojem u kantonima i jedinicama lokalne samouprave.

ZDK ima uspostavljen funkcionalni sustav (slika 7) koji sadrži horizontalnu koordinaciju (između ministarstava) i vertikalnu koordinaciju (između kantonalnih institucija, viših razinavlasti i jedinica lokalne samouprave u sastavu ZDK), neposredno usklađivanje strateškog planiranja i proračunskih procesa kao i sustavsku implementaciju, monitoring i evaluaciju razvojnih ciljeva.

Slika 7. Integrirani sustav upravljanja razvojem u Zeničko-dobojskom kantonu

Izvor: Strategija razvoja Zeničko-dobojskog kantona za period 2016-2020.

Odlukom o izradi Strategije razvoja Zeničko-dobojskog kantona za period 2021.-2027. godina²³ pokrenut je proces izrade Strategije razvoja ZDK za period 2021.-2027. godina. Nositelj izrade Strategije razvoja ZDK je Vlada ZDK, a institucionalni okvir za tehničku, stručnu podršku u koordinaciji procesa izrade Strategije razvoja čini Stručna služba. Učesnici u procesu izrade Strategije razvoja ZDK su kantonalna ministarstva i druga tijela kantonalne uprave, jedinice lokalne samouprave u ZDK, Vijeće za razvojno planiranje i upravljanje razvojem u ZDK te socio-ekonomski partneri.

Vijeće za razvojno planiranje i upravljanje razvojem u ZDK osnovano je 2019. godine²⁴ sukladno obvezom formiranja ovog tijela prema Zakonu o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u FBiH. Prema **Odluci o imenovanju Vijeća za razvojno planiranje i upravljanje razvojem u Zeničko-dobojskom kantonu**²⁵, Vijeće je savjetodavno tijelo Vlade ZDK koje ima ulogu u procesima definiranja, implementacije, monitoringa, evaluacije i izvještavanja o realiziranju razvojnih prioriteta u ZDK i djeluje sukladno principima partnerstva i saradnje propisanim Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u FBiH.

Rješenjem o formiranju i imenovanju Radnog tijela za izradu Strategije razvoja Zeničko-dobojskog kantona za period 2021.-2027. godina²⁶, formirano je Radno tijelo za izradu Strategije razvoja ZDK za period 2021.-2027. godina koje ima zadatak da učestvuje u procesu izrade Strategije razvoja ZDK. Za članove se imenuju tajnici ministarstava ili pomoćnici ministara, rukovoditelji drugih tijela kantonalne uprave, a u jedinicama lokalne samouprave rukovodeći državni službenici (pomoćnici (grado)načelnika) te socio-ekonomski partneri.

U pogledu institucionalnih i kadrovskih kapaciteta, Stručna služba ima adekvatne uvjete za rad. Nalazi srednjoročne evaluacije Strategije razvoja 2018-2020. godine ukazuju da **Stručna služba učinkovito obavlja poslove vezane za izradu akcionih planova, praćenje implementacije i godišnje izvještavanje**. U svezi sa prikupljanjem podataka radi praćenja i kontrole provođenja Strategije razvoja, Stručna služba ima uredno uspostavljene procedure, zaduženo osoblje i baze podataka o razvojnim pokazateljima. Pored rada Stručne službe, sustav upravljanja razvojem se zasniva na djelovanju svih institucija i tijela koja su dio sustava. Uposlenici pomenute Službe nailazili su na prepreke u radu s obzirom da pojedine resorne institucije nisu usklađivale planove rada sa Strategijom razvoja, a pojedini uposlenici ne posjeduju adekvatna znanja o operativnim procedurama. Organi uprave ZDK imaju dobru saradnju sa predstavnicima akademskih institucija i nevladinih organizacija, ali ta suradnja u narednom periodu može biti i intenzivnija.

10.2. Transparentan rad institucija

Prevenција i suzbijanje korupcijskih pojava su strateški ciljevi i programi Vlade ZDK. Vlada ZDK je donijela Odluku o usvajanju Strategije za borbu protiv korupcije Vlade Zeničko-dobojskog kantona 2017-2019²⁷ i Odluku o usvajanju Akcionog plana za borbu protiv korupcije Vlade Zeničko-dobojskog kantona 2017-2019²⁸. Uzimajući u obzir potrebu za prevencijom korupcije u javnom sektoru u kriznim vremenima, Vlada ZDK je usvojila Akcioni plan Vlade Zeničko-dobojskog kantona za prevenciju korupcije „COVID-

---

²³ „Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 1/20.

²⁴ Kantonalni odbor za razvoj ZDK, kao šire konsultativno tijelo Vlade kantona, koje je imalo ulogu u procesima definisanja Strategije razvoja 2016.-2020. godine, te kasnije u procesima realiziranja, monitoringa, evaluacije i izvještavanja o realiziranju razvojnih prioriteta u ZDK, je utemeljen 2014. godine.

²⁵ „Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 21/19.

²⁶ Rješenje o formiranju i imenovanju Radnog tijela za izradu Strategije razvoja Zeničko-dobojskog kantona za period 2021.-2027. godina (broj: 19-28-18217-5/19 od 10.02.2020. godine) doneseno je od strane tajnika Stručne službe.

²⁷ „Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 13/17.

²⁸ „Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 5/17.

19²⁹. Cilj ovog Akcionog plana je jačanje mehanizama za prevenciju i eliminiranje korupcije, te ugrađivanje anti-korupcijskih mjera u osam identifikovanih rizičnih oblasti. Sve institucije ZDK imaju obavezu da surađuju sa Timom Vlade ZDK u realizaciji ovog Akcionog plana. Započete su aktivnosti na izradi Strategije za borbu protiv korupcije Vlade ZDK za period 2020-2024. godina i Akcionog plana, čija izrada i usvajanje ovisi od usvajanja državne strategije za borbu protiv korupcije.

11. Javna infrastruktura Zeničko-dobojskog kantona

11.1. Prometna infrastruktura, transport i telekomunikacije

Prometni sustav ZDK mora svrsishodno razvojno i ekonomski povezati sva područja ZDK s FBiH i BiH, spojiti ZDK sa regionalnim tranzitnim koridorima te pružati dobre uvjete za efikasan i siguran prijevoz ljudi, roba i dobara.

Zahvaljujući autoputu A1 (33,2 km), te magistralnim putevima M4, M5, M17 i M18 (186km) koji prolaze kroz ovaj centralni kanton i regionalnim putevima (500km), kao i izgradnji koridora Vc ZDK predstavlja osnovni putni i željeznički koridor iz BiH prema Evropi.

11.1.1. Cestovni promet

Jedan od glavnih preduvjeta za brži ukupni razvoj BiH je svakako razvoj prometne infrastrukture. U okviru strategije razvoja BiH, a ujedno i ZDK, ključno mjesto zauzima cestovna infrastruktura primarno uključujući dva transportna koridora:

- I koridor: pravac sjever – jug, koji se pruža dolinom rijeke Bosne, a koji je u evropskim relacijama rangiran kao intermodalni transportni koridor «Vc»,
- II koridor: «Xe», pravac sjeverozapad – jugoistok od Bihaća, preko Sarajeva prema Goraždu, koji se u području Lašve veže na koridor «Vc».

Odnos dužina magistralnih, regionalnih i lokalnih puteva iznosi 1:2,7:6,3 što se može smatrati optimalnim odnosom. Gustina kategorizirane putne mreže u BiH iznosi 41 km/100 km² dok je u ZDK 49,88 km/100 km².

Prometni sustav mora razvojno i svrsishodno povezati sva područja FBiH radi uravnoteženog gospodarskog, demografskog i društvenog razvoja, ujedno stvoriti sve potrebne preduvjete kako bi BiH udovoljila zahtjevima evropskog prometnog sustava. Od 2014. godine u funkciji je dionica koridora Vc od južne granice grada Visoko – do izlaza Zenica-Jug (33,2 km). Trenutno su potpisani ugovori i u toku su radovi na 3 dionice autoputa A1: Drivuša-Vraca (11,1 km), Vraca-Ponirak (2,7 km) i Ponirak-Vranduk (5,3 km). Zbog značajnijeg obima neplanske izgradnje u dolini rijeke Bosne na potezu Maglaj – Doboj, trasom autoceste od Žepča se prometni koridor usmjerio na područja općina Tešanj, Usora i Doboj-Jug. Određene korekcije trase uslijedile su nakon sveobuhvatne multikriterijalne analize. Novim teritorijalnim uređenjem usmjerava se fokus na ranije neopravdano zapostavljenu razvojnu osovину kojom bi se tuzlanska regija integrisala sa zeničkom, a preko nje i sa sarajevskom regijom.

---

²⁹ Odluka Vlade Zeničko-Dobojskog kantona donesena na 65. sjednici, održanoj dana 17.07.2020. godine.

Pored opravdanosti planiranja prometnog koridora dolinom rijeke Bosne, što je svakako projekt međuentitetske integracije i obveza s ciljem uspostavljanja evropskih koridora (Koridor Vc), sa aspekta integracije i razvoja FBiH sve veći značaj dobiva uspostavljanje prometnog koridora kojim se povezuju Orašje (kao kontaktno područje sa Republikom Hrvatskom), Distrikt Brčko i Tuzla sa Zenicom i Sarajevom.

11.1.2. Željeznički i zračni promet

Kada je u pitanju željeznička infrastruktura, na području ZDK postoje željezničke pruge (općina) Šamac – Sarajevo (od Maglaja do Visokog) u dužini od 124,50 km te pruga Podlugovi – Vareš u dužini od 23,56 km. Pruga Šamac – Sarajevo je osposobljena za brzinu od 50 km/h za teretni i 70 km/h za putnički promet. U BiH je generalno od završetka rata pa do danas, željeznički promet u potpunosti zapostavljen, a ulaganja u održavanje komunikacija i modernizaciju opreme su nedovoljna. Više podataka o stanju mreže željezničkog prometa u ZDK nije bilo dostupno.

Trenutno ne postoji infrastruktura zračnog prometa u uporabi u ZDK.

11.1.3. Telekomunikacije i informaciono-komunikacione tehnologije

Godine 2017, usvojena je Politika sektora elektronskih komunikacija Bosne i Hercegovine za period 2017-2021. godina i Akcioni plan za realiziranje Politike³⁰. S obzirom na relativno dobro razvijenu telekomunikacionu infrastrukturu na području ZDK, vodeći bh. telekom operator, BH Telecom u narednom periodu planira: izgradnju optičkih pravaca i pristupne mreže, instalaciju komunikacione opreme na područjima koja to nemaju (prvenstveno područje općine Olovo), rekonstrukciju svih gradskih mreža na području ZDK u cilju pružanja integralnih telekomunikacionih usluga (prenos govora podataka većih brzina TV), instalacija DSLAM-a³¹ za pružanje usluge ADSL³² u svim gradovima/općinama ZDK i drugim područjima izvan sjedišta gradova/općina, signal mobilne telefonije povećati na 100% pokrivenosti područja ZDK kao i uvođenje novih usluga GSM (bežični internet itd.). Dodatno, ZDK radi na strateškom pozicioniranju u sferi telekomunikacija i razmatra mogućnost suradnje sa zemljama EU u pogledu postavljanja EU rezervnih servera na teritoriji ZDK.

Na teritoriji ZDK javni sektor koji upravlja optičkim mrežama, BH Telekom/HT Eronet i Elektroprivreda – instalacije optičke mreže, radi na spajanju u evropske tokove što je uvjet za regionalni razvoj. Pored njih, na lokalnoj razini, djeluje i privatni sektor Logosoft i Telemach (United grupa), koji su postavili vlastite infrastrukture i rade na povezivanju ZDK sa gradovima kao što su Sarajevo, Tuzla i drugi.

U razvoju sektora poštanskog prometa u narednom periodu akcenat treba staviti na postizanje europskog standarda ovih usluga ostvarivanjem odgovarajuće gustine poštanskih jedinica (prema prostoru i broju stanovnika) kao i na potpunu automatizaciju poštanskog šalterskog prometa.

11.2. Energetska infrastruktura

Elektroenergetsku djelatnost u ZDK obavljaju JP Elektroprivreda BiH d.d. Sarajevo (JP EP BiH d.d. Sarajevo), JP Elektroprivreda Hrvatske zajednice Herceg-Bosne d.d. Mostar (JP EP HZHB d.d. Mostar) i Elektroprenos BiH. JP Elektroprivreda BiH i JP EP HZHB su javna poduzeća za proizvodnju, distribuciju i prodaju električne energije³³.

³⁰ „Službeni glasnik BiH”, broj: 46/17.

³¹ Multiplexer za pristup liniji digitalnog pretplatnika – engl. Digital Subscriber Line Access Multiplexer.

³² Asimetrična digitalna pretplatnička linija - Asymmetric Digital Subscriber Line.

³³ Regulatorna komisija za energiju u Federaciji Bosne i Hercegovine-FERK na 18. redovnoj sjednici održanoj 24.10.2014. godine donijela je nove Opće uvjete za isporuku električne energije, Pravilnik o metodologiji za izračunavanje naknada za priključenje i definiranje rokova i uvjeta za priključak na distributivnu mrežu i novi Pravilnik

ZDK ima velike mogućnosti za iskorištavanje hidroenergetskog potencijala, ali je potrebno voditi računa da se ovaj potencijal ne iskorištava izgradnjom mini hidroelektrana kojima se okoliš/vode potpuno devastiraju. Glavni tok rijeke Bosne nosi 57% ukupnog bruto hidroenergetskog potencijala ZDK. Od svih pritoka rijeke Bosne najznačajnija je rijeka Krivaja koja nosi 20% ukupnog bruto hidroenergetskog potencijala ZDK.

Potrošnja električne energije se dijeli prema tarifnim stavovima na: domaćinstva, javnu rasvjetu, poslovne objekte i velike industrijske potrošače. Potrošnja električne energije u gospodarskom sektoru temelji se na tradicionalnim gospodarskim granama: rudarstvo, energetika, metalurgija i drvna industrija te metaloprerađivačka industrija i prateći prerađivački kapaciteti.

11.2.1. Termoelektrane

Na području ZDK postoji samo jedna termoelektrana - TE „Kakanj“ u Kaknju. TE „Kakanj“ trenutno je drugi proizvođač električne energije po veličini u BiH (kapaciteta oko 2,3 milijarde kWh za jednu godinu), a godišnja proizvodnja TE od 2,3 milijarde kWh podmiruje 1/4 ukupne potrošnje električne energije u BiH. Prognozira se da će do 2029. godine TE „Kakanj“ proizvoditi oko 5800 GWh električne energije.

11.2.2. Plin

Prirodni plin i nafta osigurani su uvozom, a plin se isporučuje i direktnim potrošačima priključenim na plinovod. Ukupna godišnja količina potrošenog prirodnog plina je 45.000 (1000 Sm³).

Postojeća trasa plinovoda Zvornik-Sarajevo-Semizovac-Zenica u ZDK opslužuje potrebe malog broja gospodarskih subjekata u gradovima Visoko i Zenica, te u općini Kakanj. U cilju razvoja plinske mreže i otvaranja mogućnosti zamjene drugih energenata, prvenstveno uglja i mazuta, u planskom periodu kroz područje ZDK planirana je izgradnja pravca plinovoda Visoko-Brnjaci; stavljanje u upotrebu plinovoda prema Travniku (dionica plinovoda za koji se čeka uporabna dozvola prolazi kroz naselja Mutnica, Tišina, Dolipolje i Podjele na području ZDK u dužini od 13 km) i izgradnja pravca od Zenice prema hrvatskoj plinovodnoj mreži, a kroz teritoriju grada Zenica i općina Žepče, Maglaj, Tešanj, Doboj-Jug i Usora. U Visokom je trenutno plinovodnom mrežom pokriveno preko 90% gradskih ulica.

11.2.3. Termoenergija (sustavi daljinskog grijanja)

Na temelju zadnjeg popisa stanovništva, registrirana je najveća potrošnja drveta (u 46,8 % domaćinstava) i uglja (u 28% domaćinstava), broj domaćinstava koji se griju preko sustava daljinskog grijanja zastupljen je sa 17,6%, a preostala domaćinstva koriste plin i druge energente.

Veći urbani centri, posebno oni smješteni u blizini značajnih industrijskih kapaciteta i termoelektrana, koriste daljinsko grijanje u značajnijem obimu (Zenica, Kakanj, Tešanj, Breza). Ipak, problem predstavlja kontinuirano smanjenje korisnika centralnog gradskog grijanja u Zenici, gdje je za 15 godina sa 20.000 broj korisnika spao ispod 13.000 domaćinstava. Nezadovoljni visokom cijenom, čestim prekidima isporuke toplotne energije i nestimulativnim sustavom tarifiranja, korisnici se opredjeljuju za druge načine zagrijavanja, koji često doprinose zagađenju zraka povećanjem broja niskih kućnih ložišta na uglj. Komercijalni objekti,

---

o snabdijevanju kvalifikovanih kupaca električnom energijom i postupku promjene snabdjevača. Novi Pravilnik o snabdijevanju kvalifikovanih kupaca električnom energijom i postupku promjene snabdjevača koji propisuje da kvalifikovani kupac ima pravo slobodno izabrati snabdjevača električne energije, te da svi kupci izuzev kupaca iz kategorije domaćinstava imaju status kvalifikovanog kupca, dok kupci iz kategorije domaćinstava ovaj status stižu 01.01.2015. godine. Svi kvalifikovani kupci će se moći snabdijevati električnom energijom od slobodno izabranog snabdjevača na tržištu, po cijenama koje ugovore, a kupci na 0,4 kV naponskoj razini, osim kupaca iz kategorije javna rasvjeta, će imati mogućnost da budu snabdijevani i od javnog snabdjevača u okviru univerzalne usluge.

škole, bolnice i druge slične institucije, ukoliko nisu spojene na sustav daljinskog grijanja, obično imaju vlastite kapacitete za proizvodnju toplinske energije. Većina domaćinstava, s obzirom na nisku razinu prihoda po stanovniku, kao izvor grijanja koriste električnu energiju, ugalj i naročito drvo kao najjeftiniji energent.

Većina daljinskih sustava je u dosta lošem stanju, neodržavani su i zastarjeli, te je potrebna njihova značajna modernizacija. U tekstu koji slijedi prikazani su postojeći sustavi u Gradu Zenica i Visoko, te općinama Tešanj, Kakanj i Breza:

Zenica: Proizvodnja toplotne energije i transportni sustav su u vlasništvu kompanije „Arcelor Mittal“ Zenica. Poslovni odnos „Arcelor Mittal“ d.o.o Zenica i JP „Grijanje“ u pogledu predaje toplotne energije je temeljen na bazi kupoprodajnih ugovora (kao samostalne pravne osobe). Osim preuzimanja toplotne i električne energije, JP „Grijanje“ vrši za Arcelor Mittal nabavku određenog dijela energenata – uglja i plina. Sustav distribucije je javno dobro u vlasništvu Grada Zenica, a za upravljanje i korištenje je mjerodavno JP „Grijanje“ Zenica. Sustav centralnog grijanja pruža usluge grijanja prostora za 22.200 kućanstava, od čega su 1.600 potrošača privatne kuće, te za oko 600 poslovnih subjekata. Vlasnici toplinskog sustava, Grad Zenica sa učešćem od 20%, Arcelor Mittal sa 50% te dvije privatne kompanije sa po 15% udjela (ulagači iz Finske), započeli su izgradnju nove Toplane Zenica. Godine 2019. Grad Zenica formirao je javno poduzeće Zenicagas d.o.o. Zenica Revidirana je studija gasifikacije sa posebnim akcentom na gradsku bolnicu i prigradska naselja koja nemaju mogućnosti priključka na vrelvodnu mrežu. Javno preduzeće Zenicagas d.o.o. Zenica osnovano je sa ciljem stvaranja pretpostavki i uvjeta za realiziranje projekta gasifikacije, a shodno revidiranoj Studiji izvodljivosti gasifikacije Grada Zenica.

Općina Kakanj: Sustavom se zagrijava oko 200.000 m² sa oko 15.000 stanovnika. Proizvodnja toplinske energije i dio transporta (prvih 1000 m vrelvoda, iz pravca TE „Kakanj“) u vlasništvu i odgovornosti TE „Kakanj“. Preostali dio vrelvoda (transportnog sustava) i sustav distribucije u vlasništvu su i mjerodavnosti JP Grijanje. JP Grijanje kupuje toplinsku energiju od TE „Kakanj“ bazirano na mjerenju predane topline. Ne postoje kontrolna mjerila na krajnjim točkama ili međutočkama transporta, niti kod krajnjeg kupca. Ne postoji regulacija na razini zgrada, a u podstanicama postoji ručna regulacija. Javlja se problem regulacije toplovodne mreže i optimalnog korištenja.

Općina Tešanj: Za potrebe toplifikacije Tešnja izgrađen je toplifikacioni sustav, a postrojenje je projektovano za kombinovani način proizvodnje toplotne i električne energije. Na području općine Tešanj izgrađen je potpuno novi sustav u poduzeću MHBA snage 2 MW. Instalirana postrojenja za proizvodnju toplotne energije podrazumijevaju dva kotla snage po 6,5 MW (ukupno 13 MW instalirane snage), od čega je u toku grijne sezone samo jedan u radu, a drugi je u funkciji rezervnog kotla.

Općina Breza: Općina Breza je uspostavila daljinski sustav grijanja 1998. godine iz centralne kotlovnice Rudnika Breza, gdje se za zagrijavanje medija koristi ugalj. Toplotne podpostaje ovise o proizvodnom stanju Rudnika, pa nemaju temeljnu funkciju transformacije vrelvodnog u toplovodni sustav. Broj korisnika je relativno mali i koristi se od mogućih 5 MWh instalirane snage svega oko 2 MWh. Cijena energenta koji isporučilac tople vode Rudnik Breza isporučuje korisniku, JP Komunalno doo Breza je relativno velika i iznosi 73 KM/MWh. Potencijal za unapređenje stanja očituje se u korištenju vode kao resursa za zagrijavanje i istovremeno hlađenje stambenih zgrada i poslovnih prostorija, a naročito korištenjem mineralnog termalnog izvorišta SEDRA, udaljenog 2 km od centra grada. Prednost ovakvog sustava je što bi u ljetnim danima isti proizvodio hladan zrak za rashlađivanje prostorija³⁴.

---

³⁴ Sam projekat „Izgradnja toplovoda sustavom ugradnje toplotnih pumpi voda-voda“ - je planiran Strategijom integriranog razvoja općine BREZA za period 2019-2027.godina.

Grad Visoko: Grad Visoko je bio dio Evropskog projekta COOLHEATING HORIZONT 2020 (2016). U okviru projekta se projektuje tehničko rješenje za sustav daljinskog grijanja u Visokom, a u toku je optimizacija tehničko-ekonomskog rješenja za sustav daljinskog grijanja u Visokom, kao i priprema idejnog projekta, te će se provesti priprema tenderske dokumentacije za glavni projekat i nabavka opreme.

11.3. Prostorno planska dokumentacija

Normativnim okvirom³⁵ u FBiH i prostorno planskom dokumentacijom određuju se dugoročni ciljevi i mjere prostornog razvoja sukladno gospodarskim, društvenim i povijesnim razvojem zajednice. Prostorno-plansku dokumentaciju općeg obuhvata kao relevantnu u procesu strateškog planiranja u ZDK čine prostorni planovi Kantona i prostorni planovi lokalnih samouprava u sastavu Kantona. Stanje usvojene relevantne prostorno-planske dokumentacije kao i planova koji su u fazi usvajanja je sljedeće:

- Prostorni plan ZDK 2009-2029,
- Prostorni plan Grada Zenice 2016-2036,
- Prostorni plan Općine Zavidovići 2016-2036,
- Prostorni plan Općine Doboj-Jug 2005-2020 (procedura izmjena u toku),
- Prostorni plan Općine Breza do 2029 (Izmjene i dopune 2016),
- Prostorni plan Općine Maglaj 2017-2037 (procedura usvajanja u toku),
- Prostorni plan Općine Visoko 2014-2034,
- Prostorni plan Općine Usora 2014-2034,
- Prostorni plan Općine Kakanj 2010-2026 (Izmjene i dopune 2013),
- Prostorni plan Općine Tešanj 2020-2024 (procedura izrade i usvajanja u toku),
- Prostorni plan Općine Žepče 2007-2027,
- Prostorni plan Općine Vareš 1999-2015,
- Prostorni plan Općine Olovo 2017-2037 (procedura izrade i usvajanja u toku).

U okviru institucija unutar ZDK kao nositelj izrade prostorno-planske dokumentacije, u značajnom obimu, pojavljuje se Kantonalni zavod za urbanizam i prostorno uređenje.

Karakteristika prostorno planske dokumentacije (prostornih planova) u ZDK jeste da u najvećem obimu vremenski obuhvaća projicirani proces važenja Strategije razvoja ZDK za period 2021.-2027. godina. Prostorni planovi su datumski i periodom važenja vremenski inovirani, izuzev Općine Doboj-Jug i Općine Vareš. Što se tiče Prostornog plana ZDK 2009-2029.³⁶ isti vremenskim važenjem, u periodu Strategije razvoja ZDK za period 2021-2027. godina, obuhvaća predmetni period.

U svrhu strateškog planiranja (2020-2028) na razini ZDK relevantnim i referentnim se pojavljuje sadržaj Prostornog plana ZDK 2009-2029. Prostornim planom su obuhvaćene sve relevantne oblasti (stanovništvo, mreža naselja, poljoprivedno i šumsko zemljište, vode i vodna infrastruktura, sirovine, energetika, promet,

³⁵ Zakon o prostornom planiranju i korištenju zemljišta na nivou Federacije BiH („Službene novine Federacije BiH”, broj: 27/06, 72/07, 32/08, 4/10, 13/10 i 45/10).

³⁶ Prostorni plana ZDK 2009-2029. („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj: 4/09).

gospodarstvo, društvena infrastruktura, zaštićeni prostori i zaštita okoliša) sa projekcijama razvoja i mjerama za unapređenje.

Prostornim planom postavljene su i razvojne smjernice što se također smatra relevantnim u sklopu aktuelnih procesa strateškog planiranja usklađenosti sa smjernicama i mjerama i eventualno identifikovanje prostora za unapređenje prostorno-planske dokumentacije, prevashodno u dijelu gospodarstva i javne infrastrukture i prostornog razvoja okoline.

Prostornim planom su utvrđene smjernice za razvoj prometne infrastrukture, smjernice za razvoj sustava, smjernice za razvoj energetske infrastrukture, smjernice za razvoj sustava vodosnabdijevanja i sustav kanalizacije i otpadnih voda kao i krutog otpada, i smjernice za prostorni razvoj. Usmjerenost definiranih smjernica prikazana je u dužoj verziji Situacione analize.

12. Zaštita okoliša i komunalna infrastruktura Zeničko-dobojskog kantona

U strukturi ukupne proizvodnje ZDK prerađivačka industrija učestvuje sa 45,41%, snabdijevanje električnom energijom, plinom i vodom sa 34,77 %, a rudarstvo sa 19,82 %. Temeljem navedenih podataka može se reći da je gospodarstvo velikim dijelom niskoakumulativna i da se bazira na prirodnim resursima. Tako koncipirano gospodarstvo, u pravilu, vrši vrlo veliki pritisak na okoliš, a posebno na prostor i resurse.

U listopadu 2013. godine, Skupština ZDK donijela je Zakon o povjeravanju javnih ovlaštenja iz oblasti zaštite okoliša („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj: 12/13), kojim je, između ostalog, formiran Centar za okoliš ZDK.

12.1. Zagađivači

12.1.1. Zrak

Registar o postrojenjima i zagađivanjima ZDK izrađen je (2019, podaci od 2016.) od strane Instituta Kemal Kapetanović uz podršku Ministarstva za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoliša ZDK na temelju Zakona o povjeravanju javnih ovlaštenja iz oblasti zaštite okoliša. Prema podacima iz Registra o postrojenjima i zagađivanjima ZDK³⁷ dominantni izvori emisija zagađujućih materija u zrak su:

- Emisija iz industrijskih postrojenja (točkasti izvori): metalurška industrija, industrija za proizvodnju cementa, industrija za preradu kože, tekstilna industrija, industrija za proizvodnju papira i kartona, drvo-prerađivačka industrija, metaloprerađivačka industrija;
- Emisija iz energetskih postrojenja (točkasti izvori);
- Emisija iz malih ložišta u kojima se dominantno koristi čvrsto gorivo;
- Emisija iz prometa (cestovni i željeznički)
- Emisija iz sektora usluga (poljoprivreda, prerađivačka industrija, građevinarstvo, trgovina na veliko i malo, informacije i komunikacije).

Na slikama koje sljede (slika 8; slika 9) dati su dominantni zagađivači zraka na području ZDK, te zastupljenost emisija u ukupnim emisijama prema izvoru.

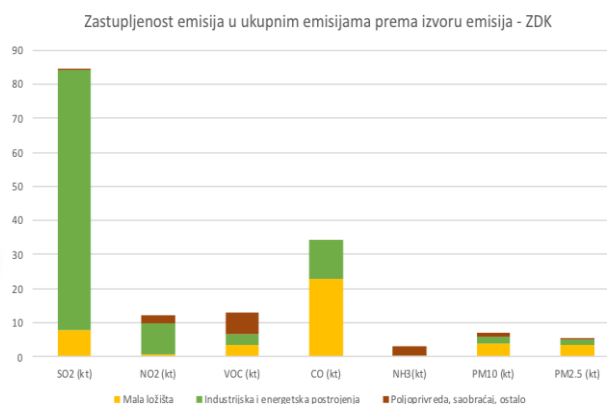
---

³⁷ Akcioni plan zaštite kvaliteta zraka za područje ZDK, 2020 godina.

Slika 8. Dominantni izvori emisija zagađujućih materija u zrak na području ZDK

Slika 9. Zastupljenost emisija u ukupnim emisijama prema izvoru - ZDK

Izvor: "Akcioni plan za zaštitu kvaliteta zraka za područje Zeničko-dobojskog kantona, 2020 godina"

12.1.2. Vode

Teritorija ZDK leži na slivu rijeke Bosne. Najznačajnije desne pritoke Bosne su Željeznica, Miljacka, Stavnja, Krivaja i Spreča, a lijeve Zujevina, Fojnica, Lašva i Usora.

Ono što karakteriše najveći broj naseljenih mjesta na području neposrednog sliva rijeke Bosne jeste nepostojanje objedinjenog sustava za prikupljanje (i tretman) otpadnih voda te činjenica da se otpadne i oborinske (atmosferske) vode najčešće prihvataju mješovitim sustavom kanalizacije i najkraćim mogućim putem provode do najbližeg recipijenta.

U ZDK trenutno je registrirano 19 tzv. velikih zagađivača (zagađivači sa preko 500 EBS – ekvivalentni broj stanovnika): Maglaj (29.925 EBS), Zavidovići (58 EBS), Doboj-Jug (2.239 EBS), Žepče (3.820 EBS), Zenica (639.148 EBS), Kakanj (15.474 EBS), Visoko (28.002 EBS), Tešanj (33.186 EBS), Usora (1.232 EBS), Breza (9.954 EBS), Vareš (1.168 EBS)³⁸.

Teret zagađenja bio bi i veći da neke industrije nemaju prečištače otpadnih voda. Trenutno rade postrojenja za tretman industrijskih voda u kompanijama/poduzećima Natron-Hayat Maglaj, KTK-Prevent Visoko, tvornici autodijelova u Tešnju, Arcelor Mittal Zenica, ali efikasnost i učinak ovih postrojenja nije poznat. Pored velikih zagađivača, mnogo manjih poslovnih subjekata direktno ispušta netretirane vode u vodotoke, čime su ugrožena kupališta (npr. Mlinovi - Fojnica), ribogojilišta i sl.

Najveći teret opterećenja nutrijentima, kada su u pitanju vodotoci koji otiču sa područja ZDK, procijenjen je na rijeci Usori (1,324 t N/god azota; 73,4 t P/god ortofosfata i 768 t P/god ukupnog fosfora). Opterećenje nutrijentima rijeke Bosne na izlazu iz ZDK procijenjena je na: 9.574 t N/god azota, 555 t P/god ortofosfata i 768 t P/god ukupnog fosfora. Teret, procijenjen primijenjenim matematičkim modelom, rijeke Bosne u Visokom iznosi 4.837 t N/god azota; 307,4 t P/god ortofosfata i 399,6 t P/god ukupnog fosfora.

³⁸ KEAP ZDK 2017-2025.

Rijeka Bosna u Maglaju i rijeka Stavnja, prema specifičnom doprinosu tereta nutrijenata po jedinici površine sliva u ZDK, su najugroženije. I rijeka Usora, Fojnička rijeka i rijeka Lašva donose teret zagađenja koji nastaje izvan teritorije ZDK, kao i rijeka Krivaja čiji se dio sliva nalazi u teritoriju Republike Srpske, ali na područjima koja nisu gusto naseljena.

12.2. Otpad

12.2.1. Deponije otpada

Osim industrija, točkasti izvori zagađenja na području ZDK su i deponije³⁹. Iako postoji regionalna deponija na lokaciji Mošćanica, Zenica, na njoj i dalje otpad ne odlažu svi gradovi/općine (potpisnice osnivanja deponije i obveze odlaganja otpada na toj lokaciji u ZDK imaju gradovi/općine Zenica, Visoko, Kakanj, Žepče, Zavidovići). Razlog je uglavnom financijske prirode (udaljenost i cijena odlaganja).

Trenutne regionalne i gradske/općinske deponije u ZDK su:

- regionalna sanitarna deponija “Mošćanica” - Predviđena je kao konačno rješenje za odlaganje otpada u regiji za narednih 30 godina, pri čemu su gradovi/općine potpisnice njenog osnivanja Zenica, Visoko, Kakanj, Žepče, Zavidovići, Travnik, Novi Travnik, Vitez i Busovača (neke od općina ne pripadaju ZDK). Za sada, jedino gradovi Visoko i Zenica sav otpad odlažu na deponiju⁴⁰.
- općinsko odlagalište “Bare” - Kakanj - neograđeno nesanitarno odlagalište. Posjeduje Okolinsku dozvolu koja ističe 2020. god. Nesanitarni karakter deponije ne dozvoljava dugoročno korištenje ovog lokaliteta.
- općinsko odlagalište “Nekolj” - Maglaj - ograđeno nesanitarno odlagalište.
- općinsko odlagalište “Gradina” - Olovo - neograđeno nesanitarno odlagalište privremenog karaktera i bez nadzora i mehanizacije; izrađen Plan prilagođavanja.
- općinsko odlagalište “Bukva” - Tešanj - ograđeno, pod nadzorom i posjeduje mehanizaciju; potrebna sanacija i zatvaranje.
- općinsko odlagalište “Kota” - Vareš - neograđeno nesanitarno odlagalište.
- općinsko odlagalište “Ekonomija” Zavidovići - neograđeno nesanitarno odlagalište. Ne posjeduje dozvole. Pripremljen je Plan prilagođavanja.

U periodu 2017-2019. godina, oko 50 % deponija na područjima gradova/općina je sanirano. Na području ZDK se nalazi veći broj manjih i velikih divljih odlagališta komunalnog otpada (Doboj-Jug: 2; Maglaj: 13; Olovo: 13; Tešanj: 1; Vareš: 2; Zavidovići: 47; Visoko 16; Zenica: 260⁴¹, Breza: 27, Žepče: cca 50)⁴². Razlog tome je nedovoljna pokrivenost domaćinstava uslugama odvoza otpada kao i stanje svijesti stanovništva. Broj i lokacija divljih deponija, pogotovu onih manjih, varira. Neke bivaju uklonjene, ali na istoj lokaciji ili drugim lokacijama ponovo se formiraju nove.

Industrijske deponije otpada

Deponije industrijskog otpada na području ZDK predstavljaju velike prijetnje po okoliš i zdravlje ljudi. Na njima su deponirane velike količine otpada, ali se tu nalaze i značajne količine korisnih komponenti.

³⁹ KEAP ZDK 2017-2025.

⁴⁰ Upravljanje čvrstim otpadom u FBiH, 2018, Svjetska banka.

⁴¹ Izvor: komentari Grada Zenica, a na osnovu Plana upravljanja otpadom Grada Zenica.

⁴² Studija procjene tereta zagađenja vodnih resursa koja potiču sa deponija na vodnom području rijeke Save u FBiH, Agencija za vodno područje sliva rijeke Save, 2019.

Lokacija deponije industrijskog otpada "Rača" nalazi se sjeverozapadno od industrijskog kompleksa Arcelor Mittal Zenica. Ukupna površina ove deponije iznosi 67 ha. Temeljne vrste industrijskog otpada koje su odlagane na deponiju "Rača" su visokopećna troska sa sadržajem metalne supstance (berna), čeličanska troska sa sadržajem metalne supstance (berna), vatrostalni materijali, pepeo i šljaka, livački pijesak i drugi otpadni materijali iz tehnološkog procesa metalurškog kompleksa. Prema raspoloživim podacima u deponiju "Rača" odloženo je oko 18,000.000 tona industrijskog otpada iz proizvodnih pogona Arcelor Mittal Zenica (nakadašnja Željezara Zenica)⁴³. Najinteresantnija sekundarna sirovina koja se nalazi u odloženom industrijskom otpadu u deponiji „Rača“ je metalna supstanca (berna) koja je vezana za visokopećnu i čeličansku trosku. Treba napomenuti da ova deponija ne posjeduje Okolinsku dozvolu.

Deponiranje separacijske jalovine iz procesa prečišćavanja uglja na „Separaciji“ od početka rada Rudnika mrkog uglja "Zenica", odnosno od 1882. godine vrši se na deponije "Brist", "Bare" i "Jagodić". Deponija zauzima površinu od oko 50 ha. Ugašena krečnjačka masa u tijelu ovih deponija potencijalno predstavlja sekundarnu sirovinu za proizvodnju određenih građevinskih materijala: npr. maltera, pigmenata i drugih građevinskih proizvoda.

Deponija šljake, pepela i muljeva iz postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda Termoelektrane „Kakanj“ je deponija „Turbići“⁴⁴. Na deponiji se odlaže šljaka i pepeo od čišćenja, otpadna šljaka od tretmana otpadnih voda, mješavina betona i cigle, otpadna zemlja i šljunak, otpadna vuna, mulj od tretmana otpadnih voda, mulj sa zgušnjivača otpadnih voda, mulj od dekarbonizacije⁴⁵. Površina ove deponije iznosi oko 18 ha, a planirano je proširenje od 66 ha u narednim fazama rada. Šljaka i pepeo iz TE „Kakanj“ predstavlja vrijednu sekundarnu sirovinu koja se koristi u industriji cementa i drugim granama građevinarstva.

12.3. Praćenje stanja okoliša, informacijski sustav okoliša, planiranje zaštite okoliša

Na području ZDK nije uspostavljen sustav kontinuiranog i sustavskog praćenja okolišnih komponenti. Na području svakog grada/općine definirane su i uspostavljene zone sanitarne zaštite izvorišta vode za piće, dok se mjere zaštite kvaliteta površinskih i podzemnih voda kao ni kontinuirana mjerenja, uglavnom ne provode tako da ne postoje ni pouzdani pokazatelji njihovog kvaliteta. Slično stanje je sa podacima koji se odnose na kvalitet tla. Ocjena kvaliteta pojedinih komponenti okoliša uglavnom se donosi na temelju procjena.

Za pitanja zaštite okoliša na području ZDK mjerodavno je Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoliša⁴⁶. Sektor šuma, voda i poljoprivrede u mjerodavnosti je Ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva ZDK.

Sljedeći propisi iz oblasti zaštite okoliša su usvojeni na teritoriji ZDK (doneseni od strane različitih institucija) do početka 2020. godine:

- Operativni plan interventnih mjera Grada Zenica za djelovanje u slučajevima prekomjerne zagađenosti zraka na području Grada Zenica (maj 2014. godine),
- Plan interventnih mjera u slučajevima prekomjerne zagađenosti zraka na području Zeničko-dobojskog kantona („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 1/13),

⁴³ KEAP ZDK 2017-2025.

⁴⁴B. Buhavac, „Analiza stabilnosti kosina deponije šljake Turbići“, Časopis geotehnika, 2015; <http://www.geotehnika.ba/e-casopis/4.pdf>.

⁴⁵ EP FBiH, Godišnji izvještaj zaštite okoline za 2013.

⁴⁶ <https://www.zdk.ba/ministarstva/50-ministarstvo-za-prostorno-uredenje-promet-i-komunikacije-i-zastitu-okoline/2986>

- Zakon o zaštiti okoliša („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona, broj: 1/00),
- Zakon o zaštiti od buke („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj: 1/14),
- Pravilnik o pogonima i postrojenjima koji mogu biti izgrađeni i pušteni u rad samo ako imaju okolinsku dozvolu („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj: 14/13),
- Zakon o proglašenju Spomenika prirode „Tajan“ („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj: 3/08),
- Uredba o načinu prikupljanja, odlaganja, razvrstavanja i obavljanja otkupa otpadnih materija („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj: 6/09),
- Plan upravljanja otpadom na području Zeničko-dobojskog kantona („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj: 1/09),
- Pravilnik o pogonima i postrojenjima koji mogu biti izgrađeni i pušteni u rad samo ako imaju okolinsku dozvolu („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj: 12/05).

Obveze prenosa ovlaštenja iz oblasti zaštite okoliša prenijete su 2013. godine Zakonom o prenosu javnih ovlaštenja iz oblasti zaštite okoliša („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj: 12/13), kojim je, između ostalog, formiran Centar za okoliš ZDK. Od tada se radilo na obezbjeđenju odgovarajućeg prostora i nabavci uporabne opreme za funkcioniranje Centra za monitoring, a u cilju uspostave sustavskog pristupa upravljanju kvalitetom zraka na području ZDK.

12.4. Upravljanje vodama i otpadnim vodama

12.4.1. Vodosnabdijevanje

Vodosnabdijevanje stanovništva ZDK vrši se putem javnih, lokalnih i individualnih vodovodnih sustava. Zahvatanje vode se vrši sa kaptiranih izvorišta kao i izgradnjom zahvata podzemnih voda (bunari) i površinskih voda (iz otvorenog toka). Važno je naglasiti da nemaju svi gradovi/općine u ZDK mogućnost da koriste vodu rijeka što ima za posljedicu da se u pojedinim gradovima/općinama pojavljuje nedostatak vode ne samo u kvalitativnom nego i u kvantitativnom pogledu.

Upravljanje vodovodnim sustavima javnog vodosnabdijevanja je u mjerodavnosti gradskih/općinskih javnih poduzeća. Ukupna količina vode koja se na području ZDK zahvata za potrebe vodosnabdijevanja i gospodarstva iznosi oko 930 l/s i to: sa izvorišta oko 331,0 l/s, iz bunara oko 336 l/s i iz otvorenih vodozahvata oko 270 l/s. Sa izvorišta Kruščica (Srednje bosanski Kanton) u općini Vitez zahvata se oko 300 l/s vode koja se koristi za potrebe vodosnabdijevanja grada Zenica. Procjena je da je preko 200.000, odnosno 45% stanovnika na prostoru ZDK, priključeno na sustave javnog snabdijevanja. Ukupne količine zahvaćene vode za vodoopskrbu stanovništva i privrede ZDK znatno su ispod kapaciteta mogućih izvorišta (vodozahvata)⁴⁷.

12.4.1.1. Projekat Plava voda

Ideja o projektu Izgradnja regionalnog vodovoda Plava voda datira još iz 80-tih godina, a realiziranje projekta 2000. godine je propala, da bi 2005. godine na inicijativu Travnika i Zenice projekt bio ponovno pokrenut. U projekt su uključene i općine Novi Travnik i Busovača.

Zaključak o izdavanju prethodne suglasnosti za zaduženje ZDK za realiziranje projekta „Izgradnja

---

⁴⁷ KEAP ZDK, 2017-2025.

regionalnog vodovoda Plava voda” dat je 2015. godine⁴⁸. Skupština ZDK je 2015. godine donijela Odluku o davanju suglasnosti na zaduženje ZDK po ugovoru o zajmu zaključenog između BiH i Evropske banke za obnovu i razvoj (EBRD) i BiH i Evropske banke vijeća Evrope (CEB) za projekat „Izgradnja regionalnog vodovoda Plava voda“ („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 1/16).

U lipnju 2019. godine je potpisan Podugovor o zajmu za „Projekat regionalni vodovod Plava voda" i Ugovor u svezi sa otplatom kredita za projekat „Plava voda", te Podugovor o zajmu za „Projekat regionalni vodovod Plava voda" između ZDK i FBiH, koji će biti proslijeđen Ministarstvu financija FBiH. Završetkom ovog projekta situacija vodosnabdijevanja u ZDK i Zenici kao njenom administrativnom centru bit će potpuno promijenjena i unaprijeđena.

12.4.1.2. Zaštita vode za piće

Prema projekciji stanovništva i razvoju gospodarstva do 2030. godine u okviru Prostornog plana ZDK bit će potrebno obezbijediti dodatnih 1,39 m³/s pitke vode što, zajedno sa trenutno zahvaćenim količinama, čini minimalno 25% raspoloživih količina. Ukoliko se značajnije ne pokrenu aktivnosti na adekvatnoj zaštiti voda na teritoriji ZDK, zahvatanje dopunskih 1,39 m³/s pitke vode neće biti moguće što je razlog za planiranje zaštite izvorišta, izgradnju akumulacija, i izgradnju uređaja za prečišćavanje otpadnih voda.

U odnosu na ukupno zahvaćenu količinu vode koja se trenutno koristi u ZDK, za zaštitu izvorišta vode trebao bi se rezervisati prostor od 650 km² ili oko 20% površine ZDK. Dodatno zahvatanje količina, zahtijeva površinu oko 700 km² što sa postojećim zahvatima predstavlja 40% zemljišta ZDK potrebnog za tu namjenu. Približno jedna trećina te površine zahvatit će zaštitne zone (Ia, Ib i II) koje propisuju vrlo strog režim, a ostatak površine se može koristiti sa određenim ograničenjima.

Planirane akumulacije na području ZDK su: Buci (Fojnička rijeka), Gostović (Gostovička rijeka), Ribnica, Buk i Kamenica (Krivaja), Vranduk i Janjići (Bosna). S obzirom na protoke u rijeci Bosni (123 m³/s, prije ušća Usore), planiranje akumulacije bi mogle ponuditi svega oko 15,8% “izravnjanja” protoka (kapacitet regulacije).

12.4.2. Mineralne i termalne vode, mini hidroelektrane

Mineralne i termalne vode na području ZDK koriste se kao obnovljiv resurs i zauzimaju značajno mjesto u gospodarstvu ovog kantona. Trenutno je izdato 8 koncesija za flaširanje mineralne i prirodne vode na period od 30 godina: Celvik-Kiseljak, Tešanj; Prirodni Kiseljak Princess, Tešanj; Tešanjaska Vrela, Tešanj; Zema, Tešanj; MISIR, Olovo; MAPEX, Maglaj; Iriškić, Tešanj; AZ-EN PETROL, Zenica.

Trenutno je 5 MHE u funkciji i to 3 na teritoriji općine Zavidovići te 2 na teritoriji grada Zenica, od koji je jedna minicentrala na cjevovodu (Čajdraš), a druga na otvorenim vodama. U fazi pribavljanja dozvola i izgradnje su MHE u Zavidovićima (2), Varešu (1) Zenici (1), Zenica-Žepče (1), Kaknju (3) i Olovu (1).

U BiH procenat korištenja vode za sektor poljoprivrede iznosi oko 12% (u svijetu je ovaj procenat veći od 50%), a samo oko 1% se koristi za navodnjavanje. Područje ZDK se uklapa u ovu statistiku pošto nema značajnijih poljoprivrednih površina sa izgrađenim sustavima za navodnjavanje.

12.5. Zaštita od voda

Na temelju Zakona o vodama i Uredbe o vrstama i sadržaju planova zaštite od štetnog djelovanja voda („Službene novine Federacije BiH”, broj: 26/09) kantonalni ministar za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu donio je Kantonalni operativni plan odbrane od poplava („Službene novine Zeničko-dobojskog

⁴⁸ http://www.jpplavavoda.ba/projekat_plava_voda/saglasnost/Zakljucak_Vlade_ZE_DO_za_CEB.pdf .

Na temelju procjena Agencije za vodno područje rijeke Save na teritoriji ZDK označena su sljedeća područja na kojima se može očekivati značajan poplavni rizik⁴⁹:

- Rijeka Bosna - Visoko (Visoko, Donje Moštre, Mulići, Gornje Moštre, Donja Zimča, Ozrakovići);
- Rijeka Bosna - Kakanj (Donji Kakanj, Doboj, Bilješevo, Čatići);
- Rijeka Bosna - Zenica (Mrtvice, Bilimišće, Lukovo Polje, Dolipolje, Koprivna, Nemila);
- Rijeka Bosna - Žepče (Žepče, Željezno Polje);
- Rijeka Bosna - Maglaj (Maglaj, Spahići, Avdići, Poljice, Donji Ulišnjak, Donji Bradići);
- Rijeka Usora - Doboj-Jug, Tešanj, Usora, Jelah, Jelah-rastoke, Kalošević, Makljenovac, Rosulje;
- Rijeka Jablanica - Maglaj (Bradići i Bijela Ploča);
- Rijeka Lješnica - Maglaj (Kovelje);
- Rijeka Trstionica - Kakanj - Čatići;
- Rijeka Krivaja - Zavidovići (Zavidovići, Krivaja);
- Vukovska rijeka - Zavidovići;
- Trebačka rijeka - Tešanj;
- Raduška rijeka - Tešanj (Rosulje);
- Rijeka Stavnja - Breza (Bulbušići, Šaš).

Najveće probleme s plavljenjem prouzrokuju rijeka Bosna koja plavi površinu od oko 2.700 ha kod stogodišnjih velikih voda, zatim Usora 1.600 ha te Krivaja 770 ha. Na rijeci Bosni najveći problemi su u zonama Žepče-Zavidovići (cca 7 km), Visoko-Dobrinje (cca 10 km), Zenica 13 km od čega je najugroženiji dio Drivuše (4-5 km), Kakanj (4 km), zona sjeverozapadno od Maglaja oko Riječice (5-6 km) i područje Šije-Mravići-Matuzići (5-6 km).

Gostović rijeka plavi oko 110 ha. Najugroženiji su potezi 2 km oko ušća te u području Čardaka (također oko 2 km). Fojnica, na svom kratkom toku kroz ZDK plavi 80 ha zemljišta u zoni Visokog na dužini od oko 9 km. 6 km uzvodno Fojnicom rezervirano je za HE Buci, dok bi se nizvodni dio kroz Visoko mogao regulirati integralno s urbanim rješenjem. Stavnja plavi oko 55 ha, uglavnom u zoni Breze, dok je u zoni Vareša situacija nešto povoljnija. Misoča plavi oko 30 ha, ali je njen uticaj na naseljena mjesta relativno mali i odnosi se na manja mjesta u uzvodnom dijelu. Iz tih razloga treba predvidjeti regulaciju toka.

Klizišta i odroni predstavljaju posebno značajnu opasnost u ZDK. Klizišta na pojedinim lokalitetima nastaju i usljed intenzivnije nelegalne i neplanske gradnje⁵⁰. Najugroženija područja ZDK su nastala eksploatacijom rude, a naročito u općini Breza, Kakanj, Vareš i gradu Zenica. Podaci pokazuju da su i područja općina Maglaj i Žepče izložena klizanju terena.

12.5.1. Otpadne vode

U periodu 2016-2018. godina, Vlada ZDK je radila na izgradnji objekata za prikupljanje otpadnih voda u lokalnim zajednicama, čime je obuhvaćeno 20 ruralnih područja.

⁴⁹ Preliminarne procjene rizika od poplava za područje FBiH, 2014.

⁵⁰ Studija prirodnih resursa – Vode i vodna područja – Općinske službe.

Ukupan teret izražen preko ekvivalentnog broja stanovnika (EBS) od komunalnih otpadnih voda uzrokovan aktivnostima stanovnika (ne i industrije) jednak broju stanovnika u ZDK i iznosi 385.067 EBS⁵¹. Prosječan stupanj priključenosti stanovništva na kanalizaciju je nešto manji od 57%, a najveći je u općini Kakanj (96%) i gradu Zenica (89,2), dok je vrlo nizak u Brezi (19,8%), Tešnju (21,41%), Visokom (24,18%), Olovu (25,2%), Žepču (27,8%), Maglaju (32,1%) i Varešu (36,12%). U Zavidovićima i Doboj Jugu postotak priključenosti stanovništva na kanalizaciju je veći (67,9% i 63%, respektivno)⁵².

Ukupno ispušteni (u vodotoke) teret zagađenja porijeklom iz točkastih izvora u ZDK je 287.401,4 EBS, od kojih je Arcelor Mittal Zenica d.o.o. (176817,0 EBS) najveći zagađivač, a slijedi ga NATRON-HAYAT d.o.o. (43.866,9 EBS), JP Elektroprivreda BiH d.d. RMU Zenica d.o.o. (17.186,2 EBS), RMU "BREZA" d.o.o. (JP Elektroprivreda BiH d.d.) (8798,7 EBS), PREVENT LEATHER d.o.o. (4154,0 EBS) i MANN+HUMMEL BA d.d. (4038,0). Na teritoriji ZDK je ukupno 16 gospodarskih subjekata registriranih od strane Agencije za vodno područje sliva rijeke Save. Najveći teret se ispušta u rijeku Bosnu 516.094 ES-a, zatim u Ustoru 59.029 ES-a, Stavnju 25.980 ES-a te Krivaju 22.582.

12.5.2. Uređaji za pročišćavanje otpadnih voda (stanovništvo)

Za sada postrojenje za pročišćavanje otpadnih voda izgrađeno je samo u Žepču. Postrojenje za tretman otpadnih voda projektovano je na 10.000 EBS. Trenutno se na postrojenje dovode otpadne vode sa lijeve strane urbanog područja grada i procjena je da isto radi sa kapacitetom 50% od projektiranog, a da će se puni kapacitet postrojenja dostići priključenjem desne obale i gravitirajućih naselja⁵³.

Grad Zenica ima osigurana sredstva za izgradnju postrojenja za obradu otpadnih voda, projekat vodi JP Vodovod i kanalizacija. Projekat će povezati postojeću kanalizacionu mrežu s novim sustavom prikupljanja i postrojenjem za pročišćavanje otpadnih voda (PPOV).

12.5.3. Uređaji za pročišćavanje otpadnih voda (gospodarstvo i industrija)

Poznato je da u ovom trenutku rade postrojenja za tretman industrijskih otpadnih voda u tvornici papira u Maglaju, kožarskoj industriji u Visokom, tvornici autodijelova u Tešnju, kompaniji Arcelor Mittal (biološko prečišćavanja fenolnih otpadnih voda) u Zenici, kompanije Mann+Hummel BA i MADI d.o.o. Tešanj, ali su efekti njihovog rada uglavnom nepoznati. Termoelektrana „Kakanj“ raspolaže sa dva uređaja za kompletan tretman otpadnih voda.

12.6. Kvalitet voda

Agencija za vodno područje rijeke Save uradila je monitoring specifičnih supstanci (45 supstanci)⁵⁴ za period 2011-2015. godina. Veći dio teritorije ZDK obuhvaćen je ovim monitoringom. Specifične supstance prisutne u podslivu rijeke Save i Bosne prikazane su ispod (tabela 5).

⁵¹ ZDK u brojkama, 2019; Federalni zavod za statistiku (<http://fzs.ba/wp-content/uploads/2019/06/4.pdf>).

⁵² KEAP ZDK 2017-2025.

⁵³ http://www.voda.ba/doc/va/09042014_R_VD_ispustanje_voda_iz_postrojenja_za_tretman_otpadnih_voda_Zepce.pdf

⁵⁴ N.Sejdić, S.Džino, "Specifične zagađujuće supstance u slivu rijeke Save u FBiH", 2016. (<http://www.voda.ba/UIIMAGES/Nezafeta%20Sejdic,%20Sanela%20Dzino%20ZR.pdf>).

Tabela 5. Specifične supstance u slivu rijeke Save/rijeke Bosne

Ispitani podsliv	2011	2012	2013	2014	2015
Neposredni sliv Save	PAH, Hg, Cd, OCP (HCH)	PAH, Hg	PAH, Hg	Hg	PAH, OCP
Podsliv Bosne	Hg, Cd, PAH, OPP, OCP	Hg, Cd, Ni, PAH, OCP (HCH), Cr	Hg, Cd, PAH, OCP (g-HCH, endosulfan I), Cr	PAH, Hg, OCP, Cu, Cr, Zn	PAH, OCP, Cu

Napomena: OCP - Organohlorini pesticidi, OPP – Organofosforini pesticidi, PAH – policiklični aromatski ugljikovodici.

Izvor: “Specifične zagađujuće supstance u slivu rijeke Save u FBiH”, 2016.

12.7. Zaštita zraka – emisije i stanje kvaliteta zraka

Budući da je kvalitet zraka na području ZDK ugrožen, shodno Zakonu o zaštiti zraka („Službene novine Federacije BiH“, broj: 33/03 i 04/10) izrađen je Akcioni plan zaštite kvaliteta zraka za područje ZDK, 2020. godina.⁵⁵

12.7.1. Emisije u zrak

Količina emisija industrijskih i energetske postrojenja - prema podacima iz Registra o postrojenjima i zagađivanjima ZDK za 2016. godinu⁵⁶, prikazana je na slici 10.

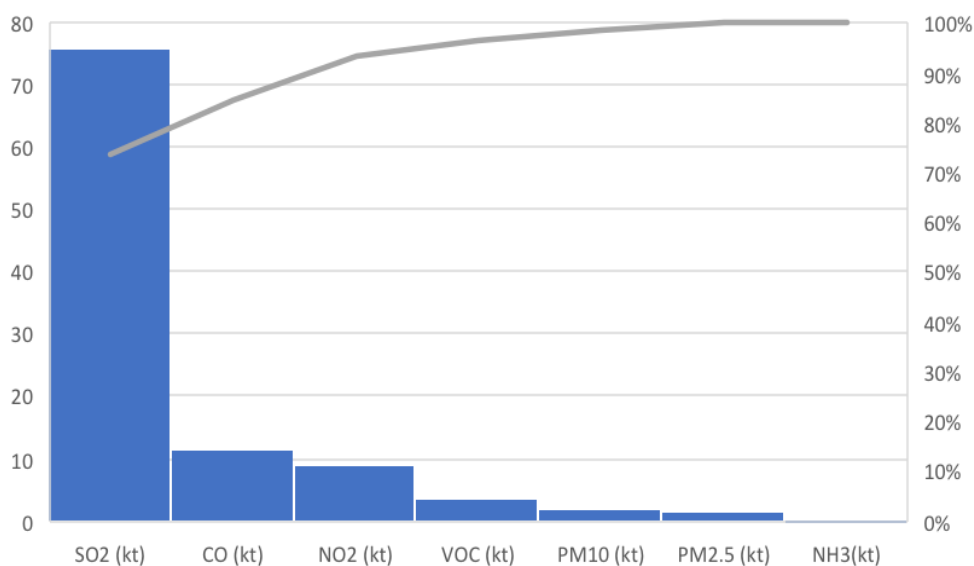
Industrijska i energetska postrojenja su dominantni izvori emisija zagađujućih materija u zrak i zagađivanja zraka na području ZDK.

Baza podataka Registra o postrojenjima i zagađivanjima ZDK sadrži podatke iz svih malih ložišta, a emisije malih ložišta (male kotlovnice i kućna ložišta, koja uglavnom koriste ugalj). Posmatrano po gradovima i općinama najveća emisija SO₂ registrovana je u Gradu Zenici. Od ostalih zagađujućih materija značajna je emisija čvrstih čestica PM₁₀ i PM_{2,5}. Emitovane količine SO₂ iz malih ložišta iznose 8070 t/god (2016), PM₁₀ (3860 t/god), PM_{2,5} (3713 t/god), VOC (3399 t/god)⁵⁷. Prema podacima Federalnog hidrometeorološkog zavoda, emisija SO₂, NO_x, CO i PM₁₀ ZDK iznosi više od polovine ukupne emisije navedenih polutanata u FBiH.

⁵⁵ „Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 9/20

⁵⁶ Podaci o emisijama zagađujućih materija u zrak (SO₂, NO_x, CO, VOC, NH₃, PM₁₀, PM_{2,5}, BC, PAH, Pb, Cd i Hg) na području ZDK preuzeti su iz baze podataka Registra o postrojenjima i zagađivanjima ZDK, koji vodi Centar za okoliš pri Institutu “Kemal Kapetanović” u Zenici.

⁵⁷ Akcioni plan zaštite kvaliteta zraka za područje ZDK, 2020 godina.

Slika 10. Emisije industrijskih i energetskegih postrojenja na području ZDK**Emisije iz industrijskih i energetskegih postrojenja u ZDK (2016)**

Izvor: Akcioni plan zaštite kvaliteta zraka za područje Zeničko-dobojskog kantona, 2020. godina.

Emisije iz sektora usluga (poljoprivreda-stočarstvo) iznose ukupno: 863 t/g NO_x, 1959 t/g VOC, 2467 t/g NH₃, 214,5 t/g PM₁₀, i 45 t/g PM_{2,5}. Sektor poljoprivrede i stočarstva ima izraženu emisiju PM_{2,5}, kao i PM₁₀, dok emisije VOC i NH₃ mogu uticati na kvalitet zraka lokalnog područja.

Emisija cestovnog prometa je po ukupnoj količini sljedeća (u odnosu na sektor energetike i industrije): 62 t/g SO₂, 1260 t/g NO_x, 312 t/g VOC, 146 t/g PM₁₀ i 120 t/g PM_{2,5}⁵⁸. Emisija cestovnog prometa, zbog relativno male količine u odnosu na emisije iz ostalih sektora, ne utiče značajnije na kvalitet zraka lokalnih područja.

12.7.2. Stanje i monitoring zraka

Sustav umreženih mjernih postaja (sastavni dio Centra za okoliš pri Institutu „Kemal Kapetanović“ funkcioniše već 2 godine u njemu se nalazi 5 fiksnih postaja (Radakovo, Centar, Tetovo, Vranduk i Visoko) i dvije mobilne postaje (Institut i Općina Kakanj). Nakon puštanja u rad pozadinske postaje u Vranduku, instalirane su mjerne postaje na području grada Visoko i Općine Maglaj. U Općini Breza u periodu od 23.05.2019-26.06.2019. godine kao i od 15.01.2020-15.02.2020. godine, vršilo se mjerenje od strane instituta „Kemal Kapetanović“ Zenica (mjerna stanica) za utvrđivanje kvaliteta zraka (dvije lokacije: ZD RMU i na lokalitetu ul. Hasana Kjačije). U martu 2020. godine, i u općini Maglaj je postavljena postaja za mjerenje kvaliteta zraka, a koja je također u vlasništvu Instituta.

Mjerna postaja Brist Zenica u vlasništvu je Federalnog hidrometeorološkog zavoda, a postaja u Kaknju u vlasništvu Općine⁵⁹. Institut i Općina Kakanj dostavljaju informacije o kvaliteti zraka Federalnom hidrometeorološkom zavodu. Planirana je nabava mjerne postaje koja će biti instalirana na području općine Tešanj, a u toku 2021. godine planirana je nabava mjerne postaje za područje općine Kakanj. Na ovaj način bi se zaokružila mreža mjernih postaja na području ZDK.

⁵⁸ Kantonalni akcioni plan za zaštitu zraka ZDK, 2018.

⁵⁹ Općina Kakanj nije zvanično pristupila mreži postaja za monitoring kvaliteta zraka na području ZDK, izuzev Federalnoj mreži postaja zvanično od ožujka 2017. godine sukladno propisima koji reguliraju ovu oblast.

Kontinuirani monitoring kvaliteta zraka pomoću stacionarnih automatskih mjernih postaja je u prethodnom periodu realizovan samo na područjima grada Zenice i općine Kakanj. Prosječne godišnje vrijednosti koncentracija SO₂⁶⁰ je u periodu 2014-2019 su svake godine bile iznad granične vrijednosti (50mg/m³), osim postaja Zenica Brist 2016 (45 mg/m³), pri čemu je najviša vrijednost bila 2016. godine na stanici Zenica-Tetovo (350mg/m³). Broj dnevnih prekoračenja (dozvoljeno godišnje 3), je iznimno visok na svim postajama i kreće se od 40-80 dana godišnje, a na postaji Zenica-Tetovo je čak 2019. godine broj dana sa prekoračenja 118.

I prekoračenja koncentracija PM₁₀ (dozvoljeno 35 dana godišnje) su gotovo svakodnevna (oko 150 dana godišnje), a godišnja koncentracija (40mg/m³) je svake godine, na svim postajama u Zenici i Kakanju prekoračena (od 58-70mg/m³). Pregled broja prekoračenja dnevnih graničnih vrijednosti za PM₁₀ i SO₂ ukazuje na veoma loš kvalitet zraka koji može uzrokovati posljedice po zdravlje stanovništva i kvalitet okoliša.

12.8. Upravljanje otpadom

Postojeća organizacija upravljanja komunalnim otpadom bazirana je na principu jedan grad/općina – jedan operator. U svakom od gradova/općina u ZDK jedno komunalno poduzeće je zaduženo za pitanja upravljanja komunalnim otpadom. Osim u gradu Zenici u kojoj djeluje privatna kompanija, prikupljanjem otpada se bave općinska javna komunalna poduzeća: Usora – JKP Usora, Doboj-Jug – JKP VIS Doboj-Jug, Maglaj – JKP Maglaj, Žepče – JP Komunalno, Zavidovići – JKP Radnik, Zenica – Alba Zenica, Kakanj – JP Vodokom, Vareš – JKP Vareš, Olovo – JKP Bioštica, Breza – JP Komunalno i Visoko – JKP Visočica.

U općini Žepče od 2019. godine u pogonu je pretovarna postaja i radi se na pripremi za selektiranje i odvajanje otpada. Zeleni otoci (nema podataka o kapacitetu) postoje u Brezi, Kakanju, Maglaju, Olovu i Tešnju. Jedno reciklažno dvorište je u vlasništvu poduzeća Alba Zenica dok se u Tešnju i Zenici skuplja papir iz škola.

Zbog potrebe za optimizacijom troškova, Grad Visoko je već inicirao niz aktivnosti (pripremljena projektno-tehnička dokumentacija) na uspostavi Centra za upravljanje otpadom.

Na području ZDK, na temelju udaljenosti i količina za transport i odlaganje otpada, utvrđen je način zoniranja područja ZDK i kategorizacija po gradovima/općinama:

- Zona I – Breza, Olovo, Kakanj, Vareš, Visoko, Zenica; Centar za upravljanje u Zoni I predviđen je da bude uspostavljen proširenjem postojeće Regionalne deponije Mošćanica (predviđen za korištenje i od strane općina iz susjednog kantona) – Na deponiju Mošćanica za sada otpad potpuno odlažu jedino gradovi Zenica i Visoko, dok općine ZDK Žepče i Zavidovići otpad odlažu povremeno.
- Zona II – Doboj-Jug, Maglaj, Tešanj, Usora, Zavidovići, Žepče; Centar za upravljanje u Zoni II treba opredijeliti u sjevernom dijelu ZDK na način da zadovolji utvrđene kriterije i uvjete zaštite okoliša.

Pokrivenost područja sakupljanjem otpada direktno ukazuje na produkciju komunalnog otpada na tom području (tabela 6).

⁶⁰ Godišnja izvješća Federalnog hidrometeorološkog zavoda, 2014-2019.

Tabela 6. Pokrivenost uslugama prikupljanja otpada po gradovima/općinama ZDK⁶¹

Grad/Općina	Pokrivenost (% domaćinstava)		
	2011*	2016**	2019**
Breza	70	95	
Doboj-Jug	53	93	
Kakanj	50 ⁶²	48 – 65 ^x	90,5
Maglaj	50	70 ^x	
Olovo	100 ⁶³	83 – 10 ^x	
Tešanj	70	50	90
Usora	27	100	
Vareš	69	95	
Visoko	60	50	95
Zavidovići	60	40 – 55 ^x	
Zenica	75	85	
Žepče	40	50 – 60 ^x	70

Izvor: *Federalni Plan upravljanja otpadom 2012-2017, **KEAP ZDK 2017; ***Dostavljeno od strane gradova/općina tokom izrade strategije; x – Informacija o stanju prikupljanja i deponovanja otpada na području ZDK i odvozu u RD Mošćanica 2015.

Podaci o pokrivenosti uslugama prikupljanja otpada su bili višestruki i ukazuju na neadekvatno prikupljanje informacija (vjerovatno gradovi/općine ne validiraju podatke adekvatno ili ne posjeduju tačne podatke).

12.8.1. Količine otpada

Procjena i računski proračun količina generiranog komunalnog otpada u ZDK urađena je u okviru Kantonalnog ekološkog akcionog plana 2017 (tabela 7). Područje ZDK, prema procjenama (vaganje kamiona i slično) generira 68.837 t/god, dok računski proračun procjenjuje 107.820 t/god.

Tabela 7. Procijenjene i računске količine produkovanog komunalnog i sličnog otpada

Br.	Grad/Općina	Procijenjene količine (t/god)	Računska produkcija (t/god)
1	Breza	4.477	4.078
2	Doboj-Jug	1.496	1.235
3	Kakanj	10.000	10.902
4	Maglaj	3.071	6.994
5	Olovo	1.168	2.962
6	Tešanj	6.228	12.918
7	Usora	792	2.119
8	Vareš	2.500	2.676
9	Visoko	8.300	11.579
10	Zavidovići	2.800	11.276
11	Zenica	26.445	32.238
12	Žepče	1.560	8.843
Ukupno:		68.837	107.820

Izvor: Kantonalni ekološki akcioni plan 2017-2025. (KEAP ZDK 2017-2025.)

⁶¹ Plan upravljanja otpadom na području ZDK, („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 01/19)

⁶² Općina Kakanj (komentar – u planu nabavka 2 vozila čime će se ost podići na 67%).

⁶³ Prema podacima iz Federalnog Plana upravljanja otpadom, pokrivenost uslugama prikupljanja je 100%, međutim, podaci dobiveni iz općine Olovo (komentar dokumenta) navode podatak o 90% pokrivenosti uslugama prikupljanja i odvoza otpada u odnosu na stanovništvo. Za pružanje usluga prikupljanja i odvoza otpada zaduženo je JKP Bioštica Olovo.

12.8.1.1. Sastav otpada, odvojeno prikupljanje i reciklaža

Prosječni sastav komunalnog otpada koji je odložen u 2015. godini na Regionalnoj deponiji „Mošćanica“ sa područja grada Zenica, grada Visoko, općine Zavidovići i općine Žepče⁶⁴ čini najvećim dijelom organski otpad (30,51%), plastika (kese, pet ambalaža) (18,88%), papir i karton (13%), tekstil (10,33%), pelene (5,72%), građevinski otpad (4,95%) i ostalo. Udio reciklabilnih materijala je preko 30% što znači da bi se uvođenjem kompostiranja i reciklaže (čak samo plastike, kartona i papira), količina otpada za odlaganje smanjila za 50%.

U ZDK djeluju 23 poduzeća koja se bave sakupljanjem pojedinih vrsta otpada (najviše sakupljanjem metala, 7 njih sakupljanjem papira, PET, PEHD, dok samo jedno preduzeće prikuplja stare gume). Kapaciteti sakupljanja i sakupljene količine otpada nisu poznate.

U lipnju 2020. godine u gradu Zenica je otvoreno reciklažno dvorište. Registrovani reciklери u ZDK su Natron -Hayat, Neimax, Pineto, Sintex i Cementara Kakanj. Tvornica cementa Kakanj ima za cilj podizanje učešća RDF (Refused Derived Fuel) i SRF (Solid Recovered Fuel) u korištenju energije potrebne za svoj rad.

12.8.2. Otpad iz specifičnih tokova

U BiH nisu potpuno uređeni i doneseni propisi u pogledu specifičnih tokova otpada. Do sada su doneseni Pravilnici za upravljanje ambalažom i ambalažnim otpadom, te upravljanje elektronskim i elektroničkim otpadom. Medicinski otpad je reguliran posebnim pravilnikom mjerodavnog federalnog Ministarstva zdravlja.

12.8.2.1. Ambalaža i ambalažni otpad

Za sada je djelimično uspostavljena struktura sustava prikupljanja ambalažnog otpada i u ZDK, putem operatera koji se bave uređenjem sustava (Eko-život i Ekopak). Slična situacija je i u sferi prikupljanja električnog i elektronskog otpada (Zeos Ekosustav Sarajevo i Kim Tec eko d.o.o. Vitez).

Ambalažu i ambalažni otpad na području ZDK sakupljaju poduzeća registrirana za sakupljanje sekundarnih materijala, kao i pojedinci, dok su količine sakupljene od strane komunalnih poduzeća srazmjerno malene (do 20t/mjesečno) sa izuzetkom komunalnog poduzeća ALBA Zenica d.o.o. koji je ujedno registrovana i kao sakupljač sekundarnih sirovina, na području ZDK (330 t/mjesečno). Tvornica papira Natron-Hayat je najveći reciklažer BiH sa godišnjim količinama prerađenog starog papira 30.000 - 40.000 t, ovisno od potražnje tržišta za njihovim ambalažnim proizvodima.

12.8.2.2. Otpad iz zdravstvenih ustanova

Prema podacima iz Plana upravljanja otpadom ZDK, prosječne godišnje količine opasnog medicinskog otpada iznose 442 tone, dok je neopasnog otpada još toliko. Isti Plan navodi da se samo u 4 (od 15 analiziranih) zdravstvenih ustanova (domovi zdravlja u Zavidovićima, Maglaju, Zenici i Varešu) vrši djelimično sortiranje medicinskog otpada. U 5 ustanova postoji djelimičan tretman medicinskog otpada spaljivanjem oštiri predmeta i infektivnog otpada u pećima koja nemaju upotrebnu dozvolu te dezinfekcija infektivnog otpada u aparatima koji su stari preko 30 godina. Spalionicu otpada posjeduje Dom zdravlja Zavidovići, Vareš, Žepče i Kantonalna bolnica Zenica. Autoklav posjeduje Dom zdravlja Kakanj, Kantonalna bolnica Zenica i Kantonalni zavod za medicinu rada u Zenici.

Realiziranje projekta nabavke opreme za tretman infektivnog otpada u zdravstvenim ustanovama na području ZDK je u završnoj fazi. Instaliranje opreme planirano je u toku juna 2020. godine, a oprema će se

⁶⁴ KEAP ZDK, 2017-2025.

instalirati na četiri lokacije - u JU Kantonalna bolnica Zenica, Općoj bolnici Tešanj, JU Dom zdravlja Zavidovići i JU Dom zdravlja Visoko.

Potrebno je napomenuti da se problematika zbrinjavanja infektivnog otpada treba posebno urediti i kroz planove upravljanja otpadom zdravstvenih ustanova. Naime, potrebno je takav otpad predati ovlaštenim kompanijama koje će ih izvoziti na spaljivanje. Trenutno potencijalni raspoloživi kapaciteti za takvo zbrinjavanje mogu biti TE i cementare, a za što je potrebno dati posebna odobrenja.

12.8.2.3. Građevinski otpad

Na prostoru ZDK građevinski otpad u pravilu završava na komunalnim odlagalištima, gdje se djelomično koristi kao pokrivka, izuzetak je odlagalište za inertni otpad u Brezi na području PK Koritnik.

Nedavno doneseni Pravilnik o građevinskom otpadu (“Službene novine Federacije BiH”, broj: 93/19) uređuje upravljanje građevinskim otpadom i otpadom od rušenja objekata, uključujući zemlju sa kontaminiranih lokacija. Pravilnikom se navodi potreba uspostave sustava upravljanja građevinskim otpadom do 1. siječnja 2025. godine, te uspostava tog sustava obveza i u ZDK.

12.8.2.4. Električni i elektronski otpad

Odvojeno sakupljanje ostalog otpada od električnih i elektronskih proizvoda u 2015. godini (prema dobivenim podacima od operatera i ovlaštenih sakupljača u ZDK) organizovano je u sljedećim gradovima/općinama: Visoko, Zenica, Kakanj, Žepče, Zavidovići i Tešanj⁶⁵. Sakupljeno je oko 400 tona otpada od električnih i elektronskih proizvoda, koji pripadaju razredu 1. - Veliki i mali kućni aparati (bojleri, električni štednjaci, mašine za pranje i slično).

12.8.2.5. Animalni otpad

Izrađena je Studija izvodljivosti zbrinjavanja otpada životinjskog porijekla na području ZDK sa planom aktivnosti (2019. godina: količina generiranog životinjskog otpada u 2018. godini bila 796.682 tone) i Program uklanjanja postojećih odlagališta, jama i grobalja za otpade životinjskog porijekla (2019. godina). Trenutno su na teritoriji ZDK u uporabi spalionica animalnog otpada u sastavu Centra za mehaničko-termičku obradu otpada „ALBA Zenica“ d.o.o. Zenica i Kafilerijsko postrojenje u sastavu proizvodnog kompleksa „BROVIS“ d.d. Visoko. Preporučuje se da upravljanje i nadzor tokova otpada životinjskog porijekla trebaju biti u potpunosti prebačeni u mjerodavnost odgovarajućih veterinarskih organa i službi⁶⁶. Nadzor nad zdravstvenim stanjem životinja i kvalitetom proizvoda porijeklom od životinja na području ZDK vrši ukupno 27 veterinarskih postaja i ambulanti.

Predviđene su lokacije za sakupljanje i preradu nusproizvoda odnosno životinjskog otpada u Doboj-Jugu (naselje Mravići). Mikrolokacije za izgradnju centralnog postrojenja i međuobjekata za sakupljanje (transfer postaja) otpada životinjskog porijekla ostavljene su investitorima na odabir⁶⁷.

Grad Visoko je 2020. godine uradio Studiju uticaja farmi peradi (brojlara) i divljih deponija otpada životinjskog porijekla na okoliš i stanovništvo na području Grada Visoko (JU Institut za zdravlje i sigurnost

---

⁶⁵ KEAP ZDK, 2017-2025.

⁶⁶ Studija izvodljivosti zbrinjavanja otpada životinjskog porijekla na području Zeničko-dobojskog kantona sa Planom aktivnosti, uključujući i Program uklanjanja postojećih odlagališta, jama i grobalja za otpade životinjskog porijekla na procenom sredstava, Institut za zdravlje i sigurnost hrane Zenica, 2019.

⁶⁷ Projekt „Tehnička pomoć u oblasti upravljanja nusproizvodima životinjskog porijekla i životinjskim otpadom u BiH“, EPRD konzorcij Poljska, 2018.

hrane Zenica). Studija ja utvrdila da se otpad iz farmi (životinjska tkiva, ali i stajnjaci) neadekvatno zbrinjava (zakopava ili direktno ispušta u okoliš).

ZDK ipak ima neke infrastrukturne kapacitete za preradu i zbrinjavanje otpada životinjskog porijekla: Centar za mehaničko-termičku obradu otpada sa spalionicom animalnog otpada manjeg kapaciteta u sastavu firme “ALBA Zenica“ d.o.o. Zenica (trenutno nije produžena upotrebna dozvola koju izdaje Grad Zenica) i kafilerijsko postrojenje za obradu nusproizvoda životinjskog porijekla u sastavu kompanije “BROVIS“ d.d. Visoko. Također, prema dostupnim podacima u funkciji je i jedno postrojenje manjeg kapaciteta za peletiranje peradarskog stajnjaka u sastavu firme “KOKA BH“ d.o.o. Breza.

12.8.3. Industrijski otpad

Usljed nastajanja velikih količina jalovine kod rudarskih radova, troske u metalurškim procesima, termičkim procesima u termoelektrani kao i otpadima u proizvodnji celuloze i papira, ova poduzeća posjeduju deponije industrijskog otpada. Potrebno je uspostaviti sustav praćenja podataka o proizvedenom industrijskom otpadu, njegovoj obradi, iskorištavanju (materijalno ili energetsko) odnosno zbrinjavanju.

12.9. Buka

Izvjestavanje o razini buke na području ZDK se ne provodi. Registar onečišćivača bukom nije izrađen. Zakonska obveza gradskih/općinskih i kantonalnih organa uprave mjerodavnih za prostorno planiranje bila je izrada karte buke do 2016. godine i njihovo ažuriranje svake tri godine. Karta buke do sada nije urađena.

12.10. Zaštićeni dijelovi prirode

Važan segment u upravljanju prostorom je određivanje pravne osobe koja bi bila odgovorna za upravljanje prostorom koji je izdvojen u određeni vid zaštite. Prostorni Plan ZDK (2009-2029.) navodi zaštićena prirodna naslijeđa u Kaknju (Žuču-Ribnica, prašuma Trstionica; spomenik Prirode Tajan), Zenici (zaštićeno stablo Tisa, Zaselak Šahinovići, selo Pepelari), Olovo (Zaštićeno područje: klisura Čude, zaštićeno stablo Tisa - Bukov Do), Vareš (Zaštićeno Tresetno područje na planini Zvijezda kod Vareša), Maglaj (Vrsta: Halačija, Cvakija), Zavidovići (Spomenik prirode „Tajan“ - I zona zaštite, Masiv Veleža - serpentinske vrste biljaka, Masiv Rapte - Mašica, Zaštićena vrsta: Gregersenova mlječika), Žepče (Zaštićena vrsta: Bekova ljubica, stanište za 10 endemičnih biljnih vrsta).

Općina Kakanj pripremila je prijedlog uspostave zaštite za Šumsko - gospodarsko područje; Žuču - Ribnica i prašuma Trstionica koji predstavljaju zonu nukleusa u prijedlogu za uspostavu zaštićenog pejzaža, u kojem se nalazi i područje Kraljeve Sutjeske i Bobovca. Zavidovići su pripremili prijedlog za Masiv Veleža - serpentinske vrste biljaka Masiv Rapte - Mašica - špilje, ponori, kanjoni, klisure, točila, speleološki objekti, kameni mostovi, kugle (1423,7 ha).

12.10.1. Zone posebne zaštite

Kulturno-povijesno naslijeđe se nalazi na području svih deset općina i dva grada ZDK. Od 568 pojedinačnih objekata i ambijentalnih cjelina, iz perioda prahistorije datira njih 59, iz antičkog perioda 36, iz perioda srednjeg vijeka najviše 244, iz osmanskog perioda 154, iz austro-ugarskog perioda 74 i jedan iz perioda između dva rata u općini Usora⁶⁸.

---

⁶⁸ KEAP ZDK, 2017-2025.

Najveći broj objekata ovog karaktera nalazi se na području općine Kakanj, ukupno 196 iz svih perioda, a najviše iz perioda srednjeg stoljeća i to ukupno 112 objekata. Kulturno-povijesni identitet osmanskog perioda zadržan je naročito u općinama Tešanj i Maglaj, dok je austro-ugarski period uglavnom zastupljen objektima ambijentalne vrijednosti lokalnog karaktera. S druge strane u općini Kakanj, bez obzira na najveći broj ovih objekata, identitet ne postoji ili je vremenom uništen.

U ZDK kulturni krajolici su ujedno i najvrjedniji nacionalni spomenici koji su dokumentaciono detaljno obrađeni i imaju zaštitu propisanu odlukama Povjerenstva: Tešanj i Maglaj, uže jezgra grada; Kraljeva Sutjeska – naselje, Bobovac, Vranduk, Tajan, Babino, Čajograd Muhašinovići, Bosanska piramida Sunca.

12.11. Šume

Šume i šumska zemljišta na području ZDK prostiru se na površini cca 220.408 ha ili 56% od ukupne površine ZDK. U državnom vlasništvu je 185.085 ha ili 84%, a u privatnom vlasništvu je oko 35.323 ha ili 16%.

Površina visokih šuma sa prirodnom obnovom u državnom vlasništvu zauzima 106.668 ha ili 58% i njihova struktura nije najpovoljnija. Poseban problem predstavlja površina od 25.337 ha ili 14 % svih kategorija šuma i šumskih zemljišta za koje se zna ili se pretpostavlja da su minirane.

Ukupna zaliha svih šuma u državnom i privatnom vlasništvu na području ZDK procijenjena je na 38.908.609 m³, što iznosi cca 23 % u odnosu na ukupne drvene zalihe u FBiH. Zaliha četinara iznosi 16.992.148 m³ ili 44 %, a lišćara 21.917.461 m³ ili 56 %.

12.12. Zaštita zemljišta

Oštećene površine nastale kao posljedica prisustva deponija jalovine, prisutne su na područjima Grada Zenica te općina Kakanj i Breza. Osim navedenih uzroka oštećenja tla prisutni su i drugi faktori: deponije raznog otpada, erozija, klizišta i deforestacija, kao i izgradnja naselja, industrijskih i infrastrukturnih objekata.

Prema dostupnim podacima Federalnog zavoda za agropedologiju procjenjuje se da se prosječno godišnje gubi 3.000 ha zemljišta u BiH. Nažalost, o razini kontaminiranosti zemljišta teškim metalima i drugim kemijskim agensima ne postoje precizni podaci. Podaci ukazuju na značajna prekoračenja u koncentracijama olova, kadmija, cinka, nikla i hroma na lokacijama Podbrežje, Tetovo, Banlozi, Donja Gračanica i Pehare. Sadržaj PAH-ova je ispod granične vrijednosti (0.39 mg/kg, 0.67 mg/kg, 0.36, 0.25 mg/kg i 0.52 mg/kg).

12.13. Obnovljivi izvori energije i energijska efikasnost

Sukladno Ugovoru o osnivanju Energetske zajednice, Vijeće ministara je 18. listopada 2012. godine usvojio Odluku o implementaciji Direktive 2009/28 o promociji upotrebe električne energije iz obnovljivih izvora, kojom je za BiH utvrđen obavezujući cilj od 40% udjela obnovljivih izvora energije u potrošnji električne energije do 2020. godine. Za FBiH udio energije iz obnovljivih izvora u bruto finalnoj potrošnji energije u 2009. godini iznosi 36%, a ciljani udio energije iz obnovljivih izvora u 2020. godini 41%⁶⁹. Akcioni plan za energijsku efikasnost u Bosni i Hercegovini za period 2016–2018. godine (APEE BiH 2016–2018) uzeo je u obzir i obveze koje Direktiva 2012/27/EU o energijskoj efikasnosti propisuje u svezi s energijskom efikasnošću u potrošnji primarne energije te finalne potrošnje energije.

⁶⁹ <http://www.kfbih.com/uimages/apoef2018.pdfM>; https://fmeri.gov.ba/media/1245/apee_fbih_2016-2018.pdf

12.13.1. Obnovljivi izvori energije

Korištenje obnovljivih izvora energije u ZDK je tek u začetku, posebno kada su u pitanju individualni stambeni objekti. Još uvijek su rijetki objekti novogradnje čiji investitori su svjesni korisnosti gradnje energijski efikasnijih objekata, ali se ipak lagano pojavljuju (npr. objekti sa ugrađenim solarnim panelima na krovu ili sličnim rješenjima).

Do sada je urađeno niz projekata koji su indicirani u Strategiji razvoja ZDK za period 2016.-2020. godina (npr. Studija potencijala i opravdanosti korištenja obnovljivih izvora energije, Studija opravdanosti podzemnog uplinjavanja uglja, povećan broj javnih objekata u kojima su instalirani sistemi za solarnu energiju i koji koriste solarnu energiju). Ojačani su kapaciteti kroz povećan broj energetskih objekata obnovljivih izvora, povećana ulaganja u modernizaciju toplana na području ZDK i sl.

12.13.1.1. Hidroelektrane

Problematika hidroenergetskog potencijala u smislu izgradnje malih hidroelektrana za proizvodnju električne energije je vrlo aktualna. Mini hidroelektrane kapaciteta manjeg od 5MW ne svrstavaju se u obnovljive izvore energije. Dodatno, nepoštivanje ekoloških minimuma i devastacija okoliša, dovode u pitanje samu potrebu i okolišnu cijenu izgradnje takvih postrojenja. Na području ZDK izgrađene su tri male hidrocentrale, “Bistričak” kod Zenice - instalirane snage 0,81MW, “Čardak” kod Zavidovića - instalirane snage 1,4MW i “Čajdraš” kod Zenice instalirane snage 0,48MW, a u izgradnji je još pet malih hidrocentrala.

Strateško opredjeljenje ZDK treba biti usmjereno ka održivom korištenju hidro potencijala, kao obnovljivom izvoru energije sa minimalnim negativnim učinkom po okoliš.

12.13.1.2. Biomasa

Kada je ZDK u pitanju važno je napomenuti da već postoji postrojenje za grijanje na biomasu snage 3MW u naselju Nemila pored Zenice. Projektom je obuhvaćeno 90 domaćinstava i 4 javne ustanove koje u prvoj fazi koriste daljinsko grijanje iz te toplane. Predviđena je i druga faza projekta. U općini Žepče pokrenute su aktivnosti na izgradnji općinske kotlovnice na biomasu snage 4,4MW.

12.13.1.3. Energija sunca i vjetra

U ZDK su registrovane kompanije koje koriste solarnu energiju za proizvodnju električne energije i to u Tešnju 19 sa ukupnom snagom 0.6401MW, u Žepču 1 sa snagom 0.03MW, u Maglaju 4 sa ukupnom snagom 8,153MW, u Kaknju 4 sa ukupnom snagom od 0.33MW i 1 u Zenici od 0.778 MW. Bitno je istaći da u ZDK trenutno postoji osam fotonaponskih elektrana, ukupne instalirane snage 283kW te da je u pripremi gradnja 15 novih, instalirane snage 1.476,59 kW. Kao vidovi obnovljivih izvora energije predviđeni su solarni paneli na krovovima industrijskih objekata ili su predviđena „polja“ solarnih panela. ZDK do sada nije imao značajnije aktivnosti na poboljšanju energetske efikasnosti u industrijskom sektoru.

Glede proizvodnje energije korištenjem vjetra kao obnovljivog izvora ne postoji studija iskorištenja ili ekonomske opravdanosti. U elektroenergetskom sustavu je vjetroelektrana Moštre pored Visokog - instalirane snage 350kW.

12.13.1.4. Termalni izvori

Na području ZDK postoji potencijal za korištenje termalnih i mineralnih izvora: Tičići (54°C; 30l/s), Kraljeva Sutjeska (20,8°C; 30l/s), Radići (38°C; 30l/s), Ribnica (28,9°C; 120l/s), Sidnica (17°C; 0,2l/s), Bičer (12°C; 1,5l/s) (Kakanj); Podlipik Olovo (21°C; 0,2l/s), Orlja (25°C; 15l/s)⁷⁰.

12.13.2. Energijska efikasnost

U svojim dosadašnjim planskim dokumentima BiH uključujući FBiH nije određivala ciljeve za smanjenje ukupne potrošnje primarne energije putem mjera energijske efikasnosti (EE). U dokumentu nacrtu Prvog Akcionog plana o energijskoj efikasnosti FBiH za period 2010-2018, postavljen je samo indikativni cilj uštede finalne energije do 2018. godine u razini od 9% od vrijednosti osnovice od 92,33 PJ, što iznosi 8,31 PJ.

Indikativni cilj FBiH za uštedu u potrošnji primarne energije u 2020. godini je definiran na način da je cilj smanjenja potrošnje primarne energije do kraja 2020. godine 12%, što uz primjenu mjera EE iznosi 4.576,62 ktoe⁷¹. Potrošnja primarne energije sa navedenim ciljem od 12% do 2020. godine, a bez primjene mjera energijske efikasnosti bi iznosila 5.200,70 ktoe. Upoređujući ova dva podatka evidentno je smanjenje potrošnje u apsolutnom iznosu za 624,08 ktoe.

Vlada ZDK je pripremila evidenciju broja objekata za provođenje mjera EE, investirala u brojne projekte poboljšanja EE te smanjenja utroška energije, razinapotrošnje energenata, smanjenja troškova zagrijavanja javnih objekata u ZDK itd. Dodatno, provedeni su projekti povećanja senzibiliteta i svijesti stanovništva te uposlenih u javnoj upravi i javnim poduzećima, o važnosti EE i važnosti smanjenja negativnih uticaja na globalne klimatske promjene i povećanje EE objekata u ZDK. Pripremljena je evidencija broja objekata za provođenje mjera EE u ZDK.

12.13.2.1. Sektor stanovanja i javnih i komercijalnih usluga

Na području ZDK ukupno je registrirano 161.296 stambenih jedinica, sa ukupnom površinom od 11.278.642 m². Prosječna površina stambene jedinice u FBiH iznosi oko 70,0m², a prosječna površina koja se zagrijava iznosi 55,8m²⁷². Prosječna potrošnja energije po m² za zgrade u kojima je grijanje prekidno, kreće se od 146,0-200,0 kWh/m² godišnje, ovisno od tipa zgrade i godine izgradnje zgrade. Prosječna potrošnja energije za samostojeću kuću sa prekidnim grijanjem kreće se od 127.0 – 350,0 kWh/m² godišnje, zavisno od tipa zgrade i godine izgradnje zgrade.

Ukupan broj javnih zgrada u mjerodavnosti ZDK, gradova i općina je 627, od čega je 317 u mjerodavnosti ZDK, a 310 u mjerodavnosti gradova/općina. Prema Tipologiji javnih zgrada u BiH iz 2017. godine, prosječna potrošnja energije u javnim zgradama se kreće od 100 - 380 kWh/m² godišnje, ovisno od tipa zgrade, namjene zgrade i godine izgradnje. ZDK je preduzeo brojne aktivnosti na povećanju EE, te proveo i brojne projekte (pomenuto ranije) projekti modernizacije i proširenja javne rasvjete (LED svjetiljke).

⁷⁰ Revizija integrirane Strategije razvoja ZDK za period 2016.– 2020. god. i podaci općina/gradova.

⁷¹ Nacionalni akcioni plan energetske efikasnosti (NEEAP)

⁷² Plan energijske efikasnosti na području ZDK za period 2016-2018. godina – KEEAP („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 13/18)

12.13.2.2. Industrija

EE zgrada u industrijskom sektoru ZDK do sada nije bila toliko izražena. Uglavnom su do sada to bili objekti montažne gradnje sa nikako ili minimum termoizolacije.

ZDK ima najviše zastupljenih kogeneracija i trigeneracija u velikim industrijskim postrojenjima. Kogeneracije su zastupljene u sljedećim industrijama:

- Natron-Hayat – 2016. dobio dozvolu za izgradnju kogeneracijskog postrojenja na biomasu. Radi se o postrojenju TG4 instalirane snage 8MW električne energije i 35MW toplotne energije,
- Arcelor Mittal Zenica, instalirane snage turbogenerators 20MW,
- Kakanj – TE Čatići, pored temeljne proizvodnje ima i Kogeneraciju 25MW (energija za grijanje urbane zone Kakanja).

Postoji intencija da će ovaj trend pratiti i druge velike industrije na području ZDK.

13. Strateška platforma

13.1. SWOT analiza Zeničko-dobojskog kantona

SWOT analiza je najčešće korišteni alat za stratešku analizu unutarnjeg i vanjskog okruženja koji omogućava integraciju drugih metoda, kao što su PESTLE, analiza resursa i rezultata i druge. SWOT analiza kao instrument za utvrđivanje prilika, prijetnji, snaga i slabosti koristi se i za planiranje razvoja Zeničko-dobojskog kantona. Na engleskom jeziku „SWOT“ je akronim koji predstavlja spomenuta četiri faktora. Kod izrade SWOT analize nastoji se postići da analiza bude što objektivnija, koncentrišući se pri tom na posmatranje problematike iz ugla zainteresiranih strana u strateškom procesu. Dok se socio-ekonomska analiza (SEA) uglavnom više bavi kvantitativnim pokazateljima baziranim na povijesnim činjenicama, SWOT analiza uključuje i kvalitativnu ocjenu stanja iz ugla svih relevantnih sudionika uključenih u proces strateškog planiranja razvoja. PESTLE analiza je često korišteni alat za analizu vanjskih trendova i pitanja na koje subjekt analize, u ovom slučaju ZDK, nema uticaja. „PESTLE“ je akronim koji označava sljedeće oblasti: političku, ekonomsku, socijalnu, tehnološku, pravnu i okolišnu. Ovakva vrsta analize koristan je alat za identificiranje tematskih oblasti koje je potrebno razmotriti u procesu planiranja razvoja, a posebno je primjenjiva za diferenciranje vanjskih faktora relevantnih za sekcije ”prilike” i ”prijetnje” u SWOT analizi.

U procesu izrade Strategije razvoja ZDK za period 2021.–2027. godina, SWOT instrument je korišten za određivanje strateških fokusa, dominantnih i određujućih faktora unutar i izvan ZDK, a za koje postoji vjerovatnoća da će imati značajan uticaj na ispunjenje vizije razvoja te da će proizvesti relevantne strateške smjernice. Dakle, cilj provedene SWOT analize je povećanje razinarnospoloživih informacija s intencijom određivanja trenutnog stanja i mogućih strateških pravaca razvoja ZDK.

Tabelarni pregled koji sljedi predstavlja SWOT analizu ZDK.

Lista oblasti	SNAGE:	SLABOSTI:
Resursi Organizacija Prošli rezultati	<ul style="list-style-type: none"> - Povoljan geostrateški položaj ZDK - Bogato Kulturno-povijesno naslijeđe - Prirodni resursi (velike rezerve uglja i drugih minerala, mineralna voda) - Vodni potencijal sliva rijeke Bosne - Povoljni klimatski uvjeti za različite vidove poljoprivredne proizvodnje - Značajan udio poljoprivrednog zemljišta u ukupnom raspoloživom zemljištu ZDK - Raznovrsnost primarne poljoprivredne proizvodnje - Šumsko bogatstvo i kvalitetan drveni sortiment za investicije u drvoprerađu - Energijski potencijal i povoljni uvjeti za korištenje obnovljivih izvora energije 	<ul style="list-style-type: none"> - Nesrazmjeran razvoj unutar ZDK - Neiskorištenost prirodnih i proizvodnih kapaciteta - Produktivnost i inovativnost nedovoljne za podizanje konkurentnosti privrede - Pad ekonomske aktivnosti u ZDK tokom uticaja stanja nesreće - Negativan trgovinski saldo i smanjenje vanjskotrgovinske razmjene tokom uticaja stanja nesreće - Ograničena proračunska sredstva za financiranje realiziranja razvojnih ekonomskih projekata - Nedovoljno iskorišteni kapaciteti za pripremu projekata za međunarodne fondove - Nedovoljna promocija domaćih proizvoda

Lista oblasti	SNAGE:	SLABOSTI:
	<ul style="list-style-type: none"> - Povećana razina EE javnih objekata (utopljanje, izolacija, i sl.) - Potencijali institucija za naučnoistraživački rad, podršku u radu i razvoju privrede, te laboratorija za ispitivanja kvaliteta okoliša - Razvijenost telekomunikacione mreže - Izvozna orijentacija gospodarskih subjekata na području ZDK - Postojanje gospodarske tradicije i prisutnost preduzetničke inicijative - Postojanje programa za start up preduzetnike na lokalnom i kantonalnom nivou - Potencijali poslovnih zona i kandidiranih poslovnih zona za razvoj preduzetništva - Razvijene organizacije (razvojne agencije, tehnološki parkovi, poslovni inkubatori) za podršku razvoju preduzetništva - Institucionalni kapaciteti javne uprave u ZDK za planiranje i upravljanje razvojem - Industrijska i zanatska tradicija - Uspostavljen sustav za javno-privatna partnerstva - Uspostavljen sustav za obrazovanje odraslih - Iskusna radna snaga u oblastima proizvodnje metala i nemetala, drvne, tekstilne, obučarske i prehrambene industrije - Zadovoljavajuća infrastruktura osnovnog, srednjeg i visokog obrazovanja - Potencijal za razvoj različitih vidova turizma (kulturno-historijski, banjski, tranzitni, riječni, planinski, vjerski, seoski, kongresni, sajamski, sportski, lovni, inovativni i dr.) 	<ul style="list-style-type: none"> - Nekonkurentnost tržišta radne snage i neusklađenost sustava obrazovanja sa potrebama tržišta rada - Nepovoljan udio lica u stanju dugoročne nezaposlenosti - Nedovoljna izdvajanja sredstava za poticaje zapošljavanja, samozapošljavanja, obuke, prekvalifikacije, dokvalifikacije i doškoloavanja - Odliv obrazovanog i stručnog kadra sa fokusom na mlade, i nedovoljna podrška naučnoistraživačkom radu - Rast broja novoprijavljenih lica na evidenciji neuposlenih tokom uticaja stanja nesreće - Nedovoljna informatizacija i digitalizacija u gospodarstvu i svim sektorima - Nedovoljna razina finalizacije u proizvodnji – visok udio poluproizvoda u izvozu - Značajna ovisnost o velikim industrijskim sustavima u ZDK - Nedovršena privatizacija poduzeća sa državnim kapitalom - Nedovoljno razvijena kreativna industrija - Nezadovoljavajuća poslovna klima i niska konkurentnost poduzeća - Nedovoljno inoviranje i promocija turističkog proizvoda i nedovoljna povezanost sa regionalnom ponudom - Usitnjenost poljoprivrednih posjeda - Dominantno ekstenzivna poljoprivreda - Nizak razina primjene savremenih agrotehničkih mjera i standarda u proizvodnji hrane - Nedovoljno razvijena infrastruktura za podršku poljoprivredi - Nizak udio opremljenih poslovnih zona sa infrastrukturom i neriješeni imovinsko-pravni odnosi u poslovnim zonama za razvoj malih i srednjih poduzeća i poduzetništva - Nedovoljna podrška valorizaciji zanata

Lista oblasti	SNAGE:	SLABOSTI:
	<ul style="list-style-type: none"> - Postojeća infrastruktura i institucije za sportske aktivnosti (nogomet, odbojka, atletika, ragbi, tenis) - Razvijene institucije u oblasti kulture prvenstveno u gradu Zenica - Aktivne i snažne nevladine organizacije, posebno u sferi zaštite okoliša i ljudskih prava - Dobra materijalno-tehnička opremljenost Ministarstva unutarnjih poslova - Međukantonalna uvezanost i dobra saradnja sa policijskim agencijama iz drugih kantona - Upostavljen Centar za monitoring okoliša ZDK - Postojanje regionalnog centra za upravljanje neopasnim otpadom u ZDK kao i potencijala za povećanje reciklaže - Kreditno-garancijski fond i programi poticaja za poduzeća uz proširene kriterije vezane za podršku gospodarskim društvima u prevazilaženju posljedica stanja nesreće - Urađen je Vodič za prava o socijalnoj zaštiti za ZDK - Stručni kapaciteti Instituta za zdravlje i sigurnost hrane Zenica - Iskustvo zdravstvenog sustava u kontroli širenja COVID-19 pandemije. - Spremnost institucija da se posvete rješavanju sigurnosnih izazova i korupcije - Inoviranje studijskih programa sa ciljem usklađivanja obrazovnih profila sa potrebama tržišta rada - Mjere Vlade ZDK za saniranje posljedica stanja nesreće u oblastima zdravstva i gospodarstva 	<ul style="list-style-type: none"> - Nedostatak rekultiviranja rudnih polja na kojima je završena eksploatacija - Bespravna sječa šuma i pretvaranje šumskog u poljoprivedno zemljište bez provedene pravne procedure - Nepovoljna starosna struktura stanovništva i trend smanjenja broja stanovnika - Prisutnost različitih oblika korupcije - Neintegriranost problematike zaštite okoliša u druge sektorske politike - Ograničena proračunska sredstva za ulaganje u zaštitu okoliša - Niska svijest javnosti o problematici zaštite okoliša i energijskoj efikasnosti - Visok razina zagađenja zraka i voda - Neusklađen pravni sustav zaštite prirodnih i kulturnih vrijednosti prostora (nepostojanje Zakona) - Loša komunalna infrastruktura (vodosnabdijevanje - veliki vodni gubici; loša sanitarna infrastruktura - kanalizacija i tretman otpadnih voda; nepostojanje integralnog sustava upravljanja otpadom - nedostatak infrastrukture za prikupljanje, selekciju i tretman komunalnog otpada; specifični tokovi otpada - reciklaža, opasni otpad; veliki broj divljih deponija; napuštene industrijske deponije;) - Neprovođenje postojećih već donesenih mjera i propisa zaštite okoliša u ZDK - Putna, stambena i javna infrastruktura uništena poplavama i klizištima - Nedovoljna financijska sredstva za javne investicije u odnosu na potrebe - Izbjegavanje plaćanja poreza od strane gospodarskih subjekata (neprijavlivanje prometa, neprijavlivanje radnika i sl.) - Smanjenje proračunskih prihoda i preusmjeravanje sredstava na ublažavanje posljedica stanja nesreće - Nepovoljna struktura javne potrošnje - Nezadovoljavajuća financijska stabilnost, efikasnost, kvalitet i obim sustava zdravstvene zaštite

Lista oblasti	SNAGE:	SLABOSTI:
	<p>- Dobar omjer regionalnih i magistralnih cesta i autoputa na području ZDK</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Nedovoljna intersektorska suradnja u rješavanju sigurnosnih izazova i korupcije - Nedostatak sredstava za adekvatne obuke nastavnog osoblja i za izradu novih planova i programa - Nedostatak asistenata i stručnih suradnika za inkluzivnu nastavu - Dostupnost usluga (primarno zdravstvenih usluga) umanjena usljed pandemije - Slaba financijska održivost organizacija civilnog društva - Odsustvo destinacijskog - sustavskog pristupa u razvoju turizma - Nedovoljna turistička infrastruktura - Nepostojanje zakonskog okvira u oblasti turizma - Nedovoljno postojanje strateškog pristupa u planiranju aktivnosti u oblasti sporta i kulture - Neravnomjerna zastupljenost sadržaja i ustanova sporta i kulture u gradovima/općinama na teritoriji ZDK - Nedovoljni kapaciteti institucija za predškolsko obrazovanje u odnosu na potrebe - Nepostojanje odgovornosti i sankcija u slučaju neizvršavanja obveza u domenu sigurnosti građana - Ograničena koordinacija i razmjena podataka između državnih organa i drugih aktera, posebno organizacija civilnog društva, u rješavanju problema migrantske krize - Nedosljedna primjena Zakona o znanstveno-istraživačkom radu - Smanjenje ostvarenih priliva od poreza, neporeznih priliva, tekućih transfera, namjenskih sredstava, vlastitih priliva i priliva od privatizacije usljed pandemije - Nepostojanje uvjeta za održivo upravljanje i racionalno korištenje prostora

Lista oblasti	PRILIKE:	PRIJETNJE:
Političke	<ul style="list-style-type: none"> - Aktivnosti za dobijanje kandidatskog statusa za pristupanje EU - Harmonizacija domaćih propisa sa EU zakonodavstvom - Povećana primjena i usvajanje međunarodnih standarda - Interes za stvaranje pozitivnog i stabilnog ambijenta za nova investiciona ulaganja uz pravnu i političku sigurnost svih investicija - Rast interesa za uspostavljanje pune vladavine zakona i dobrog upravljanja - Strategija borbe protiv korupcije 	<ul style="list-style-type: none"> - Preklapanje mjerodavnosti u ključnim sektorima između različitih razinavlasti - Politički uticaji viših razinavlasti na izbor strateških razvojnih projekata i partnera - Nedovoljna politička podrška za zaštitu domaće proizvodnje - Unutarnja politička nestabilnost u Bosni i Hercegovini (u daljnjem tekstu: BiH) koja negativno utiče na jačanje i razvoj tržišta - Kašnjenje u ispunjavanju obveza iz procesa EU integracija - Loš imidž BiH u svijetu - Pravna nesigurnost i kriza u vladavini zakona
Ekonomske	<ul style="list-style-type: none"> - Suradnja i aktivnosti u BiH na privlačenju novih investicija - Mogućnost korištenja međunarodnih fondova za BiH - Ulaganja dijaspore kao razvojni potencijal - Inicijative i projekti za javno-privatna partnerstva - Rast interesa za međuopćinsku i regionalnu suradnju - Aktivnosti vezane za Koridor Vc - Programi podrške poljoprivredi i omogućavanje izvoza - Zakon o sustavu državne pomoći u BiH - Reforme poslovnog okruženja u Federaciji Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: FBiH) donošenjem novih zakona o poduzećima i direktnim stranim ulaganjima - Reforme oblasti inspeksijskog nadzora - Uvođenje inspeksijskih kontrola materijala kod uvoza (po nalogu državnih institucija) - Programi podrške malim i srednjim poduzećima i poduzetništvu sa viših razina vlasti 	<ul style="list-style-type: none"> - Globalna kriza i posljedice negativnog uticaja pandemije na ekonomiju EU - Negativni efekti provođenja mjera kontrole širenja COVID-19 pandemije na poslovanje određenog broja firmi (usljed povećanih troškova, usljed zastoja u radu i nemogućnosti izvršenja preuzetih obveza, usljed gubitka radne snage...) - Ekonomska nestabilnost BiH - Destimulativno okruženje za poduzetništvo i investicije, uključujući i pristup izvorima financiranja - Nedovoljna podrška institucija sa viših razina za MSP i obrte koji nisu proizvodno i izvozno orijentirani - Siva ekonomija - Visoka stopa poreza i doprinosa određena zakonima viših razina vlasti - Neadekvatna raspodjela prihoda na svim razinama vlasti - Niska razina direktnih stranih investicija - Nedostatak kapitalnih investicija za podizanje kvaliteta života na svim razinama vlasti - Slaba institucionalna podrška znanstveno-istraživačkim aktivnostima u BiH i nizak stepen saradnje naučno-istraživačkih institucija i gospodarstva

Lista oblasti	PRILIKE:	PRIJETNJE:
	<ul style="list-style-type: none"> - Izdvajanje finansijskih sredstava sa viših razina vlasti za ublažavanje posljedica stanja nesreće - Suradnja svjetskih vlada u ublažavanju posljedica pandemije - Blizina tržišta EU 	<ul style="list-style-type: none"> - Nedostatak poljoprivredne politike i relevantnih institucija na državnom nivou - Nizak razina implementacije sektorskih strategija svih razinavlasti - Vertikalna i horizontalna neusklađenost strategija - Nedovoljna razvijenost transportnih i distribucijskih sustava unutar BiH/entiteta - Starenje radne snage - Iseljavanje mladih ljudi - Neefikasan sustav registracije turista - Nerazvijenost sustava cjeloživotnog učenja, prekvalifikacija, dokvalifikacija - Loša pozicija BiH prema T&T indeksu konkurentnosti turizma Svjetskog ekonomskog foruma (105 od 140 zemalja u 2019.godini) - Konkurencija na regionalnom i globalnom tržištu - Nerazvijen imidž BiH kao turističke destinacije
Socijalne i društvene	<ul style="list-style-type: none"> - Programi za integraciju isključenih ranjivih i marginaliziranih kategorija stanovništva, naročito u oblasti upošljavanja (omladina, osobe sa invaliditetom, povratnici, nacionalne manjine i sl.) - Šira podrška upošljavanju žena i političkoj angažiranosti žena - Reforma socijalne zaštite i mirovinskog osiguranja - Fokus na bolju ciljanu raspodjelu socijalnih davanja obiteljima i pojedincima u riziku te hraniteljskim obiteljima - Reforma i jačanje sustava zdravstvene zaštite - Povećana suradnja i razmjena iskustava između institucija u domenu sigurnosti građana, uključujući potpisivanje sporazuma o međuinstitucionalnoj suradnji i razmjeni podataka 	<ul style="list-style-type: none"> - Siromašenje stanovništva kao posljedica ekonomske krize - Nedostatak programa subvencioniranja socijalno ugroženih kategorija stanovništva i njihovog upošljavanja u BiH - Neriješen socijalni status velikog broja radno sposobnih, neuposlenih osoba u BiH (posljedica ratnih razaranja, neuspješne privatizacije, ranog umirovljavanja i sl.) - Nepovoljan odnos broja umirovljenika u odnosu na broj uposlenih - Značajan uticaj medija na formiranje negativnog javnog mišljenja - Povećanje sigurnosnih prijetnji u okruženju, posebno kroz nove oblike kriminala (npr. kibernetički kriminal) i usljed migrantske krize - Negativan demografski trend uključujući negativan trend migracija i negativan uticaj migrantske krize - Posljedice pandemije COVID-19

Lista oblasti	PRILIKE:	PRIJETNJE:
	<p>- Suradnja sa ambasadama, međunarodnim, vladinim i nevladinim organizacijama</p>	<p>- Pogoršan kvalitet obrazovnog procesa usljed nemogućnosti organizovanja klasične nastave i nepripremljenosti online sadržaja i tehničkih uvjeta</p> <p>- Umanjena dostupnost zdravstvenih usluga usljed primjene mjera sprečavanja širenja pandemije COVID-19</p> <p>- Umanjena potražnja (smanjen broj zahtjeva) za zdravstvenim uslugama, što može rezultirati povećanjem broja komplikacija oboljenja i lošijim ishodima u domenu javnog zdravlja</p> <p>- Nemogućnost organiziranja kulturnih događaja sa masovnim prisustvom (koncerti, kino predstave, teatarske predstave, posjete muzejima itd.) i gašenje kulturnih aktivnosti</p> <p>- Nemogućnost organiziranja sportskih događaja sa masovnim prisustvom (utakmice, školska i druga takmičenja itd.) i gašenje sportskih aktivnosti</p> <p>- Povećanje troškova pružalaca turističkih usluga usljed potrebe za sanitarnim i bezbjednosnim mjerama</p> <p>- Povećani problemi u pružanju socijalne zaštite zbog povećanog broja korisnika (povećanje neuposlenosti i siromaštva, povećan broj mentalno oboljelih, povećan broj slučajeva nasilja u obitelji itd.) i smanjenih/ nedovoljnih fondova za socijalnu pomoć</p> <p>- Ugrožena sigurnost građana - (očekivana) povećana stopa nasilja i kriminaliteta</p> <p>- Smanjenje aktivnosti civilnog društva usljed nedostatka uvjeta za organizovanje redovnih aktivnosti organizacija civilnog društva te usljed smanjenja fondova namijenjenih civilnom društvu</p>
Tehnološke	<p>- Povezivanje tehnoloških i inovacionih centara i instituta u transferu znanja</p> <p>- Razvoj i primjena novih tehnologija</p> <p>- Rastući trend uvođenja standarda i sustava kvaliteta u proizvodnji</p> <p>- Razvoj informacijsko-telekomunikacionih tehnologija na temelju Digitalne agende za Evropu</p>	<p>- Transfer zastarjele tehnologije u BiH</p> <p>- Nedovoljna podrška transferu znanja i inovacijama u BiH</p> <p>- Nedosljedna primjena Zakona o naučnoistraživačkom radu i nedovoljna podrška naučnoistraživačkom radu u BiH</p>

Lista oblasti	PRILIKE:	PRIJETNJE:
Pravne	<ul style="list-style-type: none"> - Primjena postojećeg zakonodavnog okvira na višim razinama vlasti - Obveza harmonizacije domaćih propisa sa zakonodavstvom EU - Reforma javne uprave za jačanje upravnih kapaciteta i povećanje efikasnosti javnih institucija na svim razinama vlasti 	<ul style="list-style-type: none"> - Neusklađenost bh. legislative sa EU legislativom - Nedostatak i neusklađenost strateško-planskih dokumenata na svim razinama vlasti - Neusklađenost zakonskih i podzakonskih akata na svim razinama vlasti - Neefikasnost sudstva i postojanje korupcije u BiH - Kompleksnost državne strukture i načina funkcioniranja sustava
Okoliš	<ul style="list-style-type: none"> - Širenje primjene EU normi u oblasti zaštite okoliša - Usklađenost novih tehnologija sa okolišnim zahtjevima - Razvoj i jačanje okolišno prihvatljivog preduzetništva - Dekarbonizacija i potencijal rasta korištenja obnovljivih prirodnih resursa - Interes za ulaganje u cirkularnu ekonomiju - Razvoj tehnologija koje insistiraju na održivosti lanaca snabdijevanja - Postojanje IPA predpristupnih fondova i drugih EU fondova koji financiraju aktivnosti iz oblasti zaštite okoliša - Interes stranih ulagača za projekte zaštite okoliša 	<ul style="list-style-type: none"> - Nizak stupanj svjesnosti o značaju zaštite okoliša kod donosilaca odluka i stanovništva - Nerazvijeno tržište reciklabilnim materijalima - Klimatske promjene (duži sušni periodi, poplave, požari, klizišta) - Ulaganja u zastarjele tehnologije - Potreba za dugotrajnim i velikim infrastrukturnim investicijama (unapređenje kvaliteta riječnih voda pomoću prečistača, unapređenje kvaliteta zraka u industriji, infrastruktura sustava upravljanja otpadom) - Nepostojanje dovoljnih kapaciteta u BiH za zbrinjavanje opasnog (infektivnog i radioaktivnog) otpada - Nepostojanje uvjeta za održivo upravljanje i racionalno korištenje prostora (legislativa na razini FBIH - neuređena) - Nepostojanje korektivnih mehanizama za narušavanje okolišnih propisa ili njihovo neprovođenje

Metodom SWOT analize (analiza snaga, slabosti, prilika i prijetnji) utvrđeni su unutrašnji i vanjski faktori koji pozitivno ili negativno utiču na razvoj ZDK.

Snage ZDK predstavljaju one faktore koji ukazuju na pozitivna stanja unutar ZDK poput povoljnog geostrateškog položaja, bogatog kulturno-povijesnog naslijeđa, prirodnih resursa (ruda - ne uključujući uglj za proizvodnju električne energije, minerala, vode, zemljišta, šuma), energijskih potencijala i povoljnih uvjeta za korištenje obnovljivih izvora energije, izvozne orijentacije gospodarskih subjekata, postojanje programa za start-up poduzetnike na lokalnoj i kantonalnoj razini, povoljnih klimatskih uvjeta za različite vidove poljoprivredne proizvodnje, raznovrsnosti poljoprivredne proizvodnje, razvijenih organizacija za podršku

poduzetništvu, institucionalnih kapaciteta javne uprave za planiranje i upravljanje razvojem, industrijske i zanatske tradicije, raspoložive radne snage, dobre infrastrukture obrazovanja. Urađen je Vodič za prava o socijalnoj zaštiti za ZDK, postoje jaki stručni kapaciteti Instituta za zdravlje i sigurnost hrane Zenica, postoji značajno iskustvo u kontroli širenja pandemije COVID-19 unutar zdravstvenog sistema, postoji spremnost institucija da se posvete rješavanju sigurnosnih izazova i korupcije, aktivno se radi na inoviranju studijskih programa sa ciljem usklađivanja obrazovnih profila sa potrebama tržišta rada. Postoje i potencijali za razvoj različitih vidova turizma, razvijena je infrastruktura i organizacije u oblasti sporta, razvijene su institucije i programi u oblasti kulture. Evidentni su stručni kapaciteti u oblasti zdravstva. Aktivne su snažne nevladine organizacije. Slabosti su oni faktori ekonomije, okoline i društva koji onemogućavaju razvoj ili slabe razvojne šanse te ih ZDK treba bitno umanjiti ili nastojati u potpunosti ograničiti. Osnovne **slabosti** koje usporavaju i ograničavaju razvoj ZDK su njegov nebalansiran razvoj, nedovoljna tehnološka efikasnost i inovativnost, nedovoljna primjena informatizacije i digitalizacije, pad ekonomskih aktivnosti, negativan trgovinski saldo i smanjenje vanjskotrgovinskih aktivnosti tokom perioda uticaja stanja nesreće, ograničena sredstva za financiranje i realiziranje razvojnih ekonomskih projekata, nekonkurentnost tržišta radne snage i neusklađenost sustava obrazovanja sa potrebama tržišta rada, nepovoljan udio lica u stanju dugoročne nezaposlenosti, nedovoljna izdvajanja sredstava za poticaje zapošljavanja, samoupošljavanja, obuke, prekvalifikacije, dokvalifikacije i doškolovanja, odliv obrazovanih i stručnih kadrova, rast broja novoprijavljenih lica na evidenciji neuposlenih tokom uticaja stanja nesreće, nezadovoljavajuća poslovna klima i niska konkurentnost poduzeća, nedovoljna ulaganja u znanstveno-istraživački rad, nedovršena privatizacija, usitnjenost poljoprivrednih posjeda, dominantno ekstenzivna poljoprivreda sa niskom primjenom savremenih agrotehničkih mjera i nedovoljnom infrastrukturuom za podršku poljoprivredi, nizak udio opremljenih poslovnih zona sa infrastrukturuom i neriješeni imovinsko-pravni odnosi u poslovnim zonama, nedovoljna podrška valorizaciji zanata, nedostatak rekultivacije rudnih polja na kojima je završena eksploatacija, bespravna sječa šuma i pretvaranje šumskog u poljoprivedno zemljište bez provedene pravne procedure, nepovoljna starosna struktura stanovništva i smanjenje broja stanovnika, nedostatak sredstava za moderniziranje nastavnih planova i programa, za izvođenje predškolskih obrazovnih programa i inkluzivne nastave, otežan pristup javnim uslugama usljed stanja nesreće, nedovoljna intersektorska suradnja u rješavanju sigurnosnih izazova i korupcije, nedovoljna mjera strateškog pristupanja planiranju aktivnosti u oblasti sporta i kulture, neintegritetnost problematike zaštite okoliša u druge sektorske politike, visoka razina zagađenja zraka i voda, neadekvatno upravljanje otpadom iz specifičnih tokova, posebno iz zdravstvenih ustanova (problematika radioaktivnog infektivnog otpada), putna, stambena i javna infrastruktura uništena poplavama i klizištima te nezadovoljavajuća financijska stabilnost i struktura javne potrošnje uz smanjenje proračunskih prihoda i preusmjerenje sredstava na ublažavanje posljedica stanja nesreće, nedovoljna ulaganja u javne investicije, efikasnost, kvalitet i obim sustava zdravstvene zaštite.

Vanjski faktori koji utiču na razvoj ZDK mogu biti ili pokretač ili prepreka razvoju. Aktivnosti za dobijanje kandidatskog statusa za članstvo u EU, harmonizacija domaćih propisa sa EU zakonodavstvom, povećana primjena i usvajanje međunarodnih standarda, interes za stvaranje pozitivnog i stabilnog ambijenta za nova investiciona ulaganja uz pravnu i političku sigurnost svih investicija, potencijali za ulaganja dijaspore, inicijative i projekti za javno-privatna partnerstva te rast interesa za uspostavljanje pune vladavine zakona i dobrog upravljanja, prilike su političke prirode. Pored njih, postoje i značajne ekonomske, društvene, tehnološke, pravne i okolišne prilike. Prijetnje za razvoj ZDK su unutarnja kriza i posljedice uticaja pandemije na ekonomiju EU, politička nestabilnost u BiH koja negativno utiče na jačanje i razvoj tržišta, loš imidž BiH u svijetu, pravna nesigurnost i kriza u vladavini zakona, globalna kriza, ekonomska nestabilnost BiH, nedovoljna institucionalna podrška sa viših razinaza MSP i obrte koji nisu proizvodno i izvozno orijentirani, siva ekonomija, visoka stopa poreza i doprinosa prema zakonima viših razinavlasti, neadekvatna raspodjela prihoda na svim razinama vlasti, kompleksna državna struktura i način funkcioniranja sustava.

ZDK posjeduje velika prirodna bogatstva koja je neophodno staviti u službu razvoja, ali pri tome vodeći računa o zaštiti okoliša. Pomenuto se posebno odnosi na iskorištavanje potencijala za razvoj poduzetništva, industrije i energetike. Osim toga, prirodna bogatstva trebaju biti maksimalno iskorištena za dalji razvoj poljoprivrede i turizma u ZDK. Nedovoljna efikasnost javnih usluga i loše stanje javne infrastrukture će i dalje biti oblasti u koje će ZDK morati ulagati dodatne napore za unapređenje postojećeg stanja. Konačno, nizak stupanj EE će biti povod za buduće razvojne projekte kako bi se popravilo stanje i iskoristile prilike koje se pružaju u ovoj oblasti.

13.2. Strateško fokusiranje

Na temelju socio-ekonomske i SWOT analize postavljen je osnov za definisanje strateških pravaca razvoja ZDK. Strateško fokusiranje je bazirano na jedinstvenim snagama i prilikama sa kojima raspolaže ZDK, kao i ključnim problemima i prijetnjama koje treba riješiti u nekoliko narednih godina.

Ključne snage gospodarstva ZDK vezuju se za raspoložive prirodne resurse za industriju i rudarstvo, prvenstveno velike rezerve uglja i drugih minerala, energijski potencijal i povoljne uvjete za korištenje obnovljivih izvora energije, izvoznu orijentaciju gospodarskih subjekata na području ZDK, industrijsku tradiciju i raspoloživu radnu snagu, posebno iskusnu radnu snagu u oblastima proizvodnje metala i nemetala, drvne, tekstilne, obučarske i prehrambene industrije te postojanje programa poticaja za poduzeća i Kreditno-garancijskog fonda. Postoje i značajne slabosti koje utiču na nedovoljnu iskorištenost tih snaga, a koje se vezuju za nisku tehnološku efikasnost i inovativnost, visok stupanj uvoza, nedovoljnu promociju domaćih proizvoda, nedostatak dodatne vrijednosti kroz finaliziranje te odliv kadrova, opterećenost gospodarstva, uticaj sive ekonomije i slično. Zbog svega navedenog, **konkurentnost gospodarstva ZDK je niska** i ograničava rast zasnovan na snagama kao i rast poduzetništva. S druge strane, postoje značajni vanjski potencijali za rast gospodarstva koji se vezuju za aktivnosti na privlačenju novih investicija u BiH, mogućnost korištenja međunarodnih fondova za BiH, rast interesa za međuopćinsku i regionalnu suradnju, aktivnosti vezane za Koridor Vc i bolje povezivanje s drugim regijama, reforme za poboljšanje poslovnog okruženja u FBiH, programe podrške malim i srednjim poduzećima i poduzetništvu sa viših razina vlasti koji mjere za rješavanje problema gospodarstva, uz rast **poduzetništva**, postavljaju kao prioritet. Negativan uticaj na ekonomski rast se vezuje za posljedice stanja nesreće, ovisno od vidova krize i perioda uticaja, a ogledat će se u padu ekonomskih aktivnosti, BDP-a, vanjskotrgovinske razmjene, uposlenosti i sl.

Snage koje su karakteristične za ZDK vezuju se i za potencijale u oblasti poljoprivrede i turizma koji nisu dovoljno iskorišteni. Poljoprivreda ima značajnu ulogu u ruralnom razvoju, a zahvaljujući prirodnim potencijalima, značajnom udjelu poljoprivrednog zemljišta te raznovrsnosti primarne poljoprivredne proizvodnje, posljednjih godina se bilježi rast u sektoru poljoprivrede ZDK. Međutim, taj rast nije zadovoljavajući zbog uticaja ograničavajućih slabosti koje se vezuju za usitnjenost poljoprivrednih posjeda, dominantno ekstenzivnu poljoprivrednu proizvodnju, nedovoljnu primjenu agrotehničkih mjera i standard u proizvodnji hrane te nedovoljno razvijenu infrastrukturu za podršku poljoprivredi. Istovremeno, evidentan je nedostatak poljoprivredne politike i relevantnih institucija na državnom nivou, ali su evidentne i mogućnosti koje otvaraju različiti programi podrške poljoprivredi za modernizaciju i usklađivanje sa standardima za izvoz poljoprivrednih proizvoda, što bi uticalo i na smanjenje uvoza u ovom sektoru. Zbog toga postoji potreba za rješavanje problema **niskog stupnja modernizacije i standardizacije poljoprivredne proizvodnje**. S druge strane, u oblasti turizma, snage ZDK se ogledaju u bogatom kulturno-povijesnom naslijeđu i potencijalima za razvoj različitih vidova turizma, uz izgrađenu infrastrukturu za razvoj turizma, sportske i rekreativne aktivnosti te uspostavljene organizacije kulture. Međutim, razvoj turizma usporavaju slabosti vezane za nedovoljno inoviranje i promociju turističke ponude, nedovoljnu povezanost sa regionalnom ponudom, nedostatak stručnog kadra, kao i prijetnje vezane za narušavanje zdravlja okoliša i neusaglašenost pravnog sustava za

zaštitu prirodnog i kulturnog naslijeđa. Sve to ukazuje na potrebu rješavanja problema **nedovoljne turističke valorizacije potencijala ZDK**. Pored toga, negativni uticaj na poljoprivredu i turizam se očekuje i kao posljedica stanja nesreće, posebno u pogledu smanjenja izvoza poljoprivrednih proizvoda, smanjenja posjeta turista i slično.

U situacionoj i SWOT analizi utvrđeno je da postoji manjak resursa, infrastrukture i specijaliziranih kadrova u oblasti obrazovanja, zdravstva i socijalne zaštite. U sektoru obrazovanja, problemi i potrebe razlikuju se u domenu predškolskog obrazovanja, gdje postoje ograničeni kapaciteti za obuhvat sve djece predškolske dobi; u domenu osnovnog i srednjeg obrazovanja, gdje nedostaju sredstva za inoviranje nastavnih planova i programa te kadar (asistenti) za inkluzivnu nastavu; i u domenu visokog školstva, gdje je veliki izazov povezivanje studijskih programa sa potrebama na tržištu rada. U zdravstvenom sektoru evidentan problem je obezbjeđivanje efikasnih usluga za sve građane na području ZDK jer institucionalni kapaciteti variraju po gradovima/općinama i nisu jednako dostupni svima. Oblast socijalne zaštite u posljednjim godinama karakteriše veći fokus na poboljšanje ciljane raspodjele socijalnih davanja svim ugroženim kategorijama, a naročito obiteljima i pojedincima u riziku te hraniteljskim obiteljima. Međutim, socijalni fondovi su ograničeni i veliki je izazov obezbijediti adekvatnu, dugoročnu i stabilnu podršku svim skupinama u stanju socijalne potrebe. U oblasti sporta i kulture, i pored solidno razvijene infrastrukture, institucija i nevladinih organizacija, problem je nedovoljno integriran strateški pristup u kreiranju planova i programa. Da bi se poboljšao kvalitet usluga i života za sve građane, potrebno je strateški pristupiti problemu **nedovoljno razvijene društvene infrastrukture i institucionalnih kapaciteta u oblasti obrazovanja, znanosti, zdravstva, socijalne zaštite, sporta i kulture**.

Jedna od snaga ZDK je institucionalni kapacitet javne uprave za planiranje i upravljanje razvojem te postojanje Zakona o javno-privatnom partnerstvu i Zakona o obrazovanju odraslih, kao i dobra infrastruktura osnovnog, srednjeg i visokog obrazovanja. Prilike su i interes za stvaranje pozitivnog i stabilnog ambijenta za nova investiciona ulaganja uz pravnu i političku sigurnost svih investicija, rast interesa za uspostavljanje pune vladavine zakona i dobrog upravljanja te strategija borbe protiv korupcije. I dalje ostaju kao slabost nedovoljni kapaciteti za pripremu projekata za međunarodne fondove. Slabost u ZDK je loša prometna infrastruktura regionalnih i lokalnih prometnica, nedostatak sredstava na razini ZDK za ulaganja u infrastrukturu te poplavama i klizištima uništena putna, stambena i javna infrastruktura. Prilike koje se pružaju su suradnja i aktivnosti u BiH na privlačenju novih investicija, mogućnost korištenja međunarodnih fondova za BiH, rast interesa za međuopćinsku i regionalnu suradnju, aktivnosti vezane za Koridor Vc uz stalno prisutnu prijatnu nedovoljne razvijenosti transportnih i distribucijskih sustava unutar BiH/entiteta. Na temelju svega navedenog, fokus će biti na rješavanju prisutnih problema **još uvijek nedovoljne efikasnosti pružanja javnih usluga i lošeg stanja javne infrastrukture**.

Snage u oblasti okoliša su evidentne budući da se posljednjih godina kontinuirano unapređivao cjelokupan sustav upravljanja okolišem. Uspostavljen je Centar za monitoring okoliša ZDK, postoje aktivne i snažne nevladine organizacije, posebno u sferi zaštite okoliša i ljudskih prava, usvojen je niz strateških dokumenata, postoji regionalna deponija za upravljanje neopasnim otpadom, investirano je u poboljšanje energijske efikasnosti u javnim institucijama itd. Imajući u vidu EU pravac restrukturiranja sustava proizvodnje električne energije i dekarbonizacije sistema, nužno je da se i ZDK u okviru BiH strateški opredijeli ka povećanju proizvodnje energije iz obnovljivih izvora. Prilike su identificirane u primjeni EU normi u oblasti zaštite okoliša, potencijalima za razvoj i jačanje okolišno prihvatljivog preduzetništva (zeleni poslovi), interesu za ulaganje u cirkularno poduzetništvo te razvoj tehnologija koje potiču održivost kanala snabdijevanja i zaštitu okoliša. Pri tome su slabosti evidentne u neintegriranosti problematike zaštite okoliša u druge sektorske politike, nepostojanju infrastrukture za smanjenje količine otpada za odlaganje i adekvatno zbrinjavanje otpada u izvanrednim situacijama, nepostojanje uvjeta za održivo upravljanje i racionalno korištenje prostora i u komunalnoj infrastrukturi koja zahtijeva značajna ulaganja. Stanju doprinose prijatne kao što su pandemije, globalne klimatske promjene kao i nepostojanje stabilnog tržišta reciklabilnim materijalima u zemlji.

Strateško fokusiranje izvršeno je kroz pet fokusa:

- 1. Iskorištavanje potencijala ZDK u oblasti industrije, tehnoloških inovacija, energetike i poduzetništva.**
- 2. Iskorištavanje potencijala za modernizaciju poljoprivredne proizvodnje i turističke valorizacije resursa ZDK.**
- 3. Razvijanje ljudskih potencijala, društvene infrastrukture i institucionalnih kapaciteta u oblasti obrazovanja, znanosti, zdravstva, socijalne zaštite, sporta i kulture.**
- 4. Unapređenje efikasnosti pružanja javnih usluga i stanja javne infrastrukture .**
- 5. Poboljšanje stanja okoliša i komunalne infrastrukture, uz korištenje potencijala za unapređenje obnovljivih izvora energije i energijsku efikasnost.**

13.3. Vizija razvoja

Definiranje vizije razvoja ZDK odražava stratešku namjeru, dubinu i širinu strateške promjene u periodu od 2021. godine do 2027. godine. Vizija je karakteristična za posmatranu sredinu – objedinjava geostrateški centralni položaj ZDK na raskrsnici najvažnijih transportnih pravaca i uvezanost sa svim dijelovima BiH te stremljenje ZDK da postane savremena evropska regija, orijentisana na održive aspekte razvoja. Pri tom se razvoj posmatra kao višedimenzionalan proces ekonomske, društvene, okolišne, prostorne i institucionalne transformacije sa ciljem poboljšanja kvaliteta i standarda života građana, gdje su u razvojne procese uključeni svi akteri razvoja: vladin sektor, privatni sektor, civilno društvo i lokalna zajednica. Svoj razvoj ZDK temelji na industrijskim i ljudskim resursima, prirodnim i turističkim potencijalima te bogatom kulturno-povijesnom naslijeđu i čistom okolišu. Ovakav razvoj karakterišu princip održivosti i integracije, gdje svaki sektor zadržava svoje temeljne razvojne ciljeve, a zajedno ih ostvaruju u obliku integriranog uravnoteženog razvoja.

VIZIJA RAZVOJA ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA

Zeničko-dobojski kanton – savremena evropska regija, ugodna i sigurna za život i rad i atraktivna za investiranje, koja svoj održivi razvoj temelji na industrijskim i ljudskim resursima, prirodnim i turističkim potencijalima te bogatom kulturno-povijesnom naslijeđu i čistom okolišu.

13.4. Strateški ciljevi

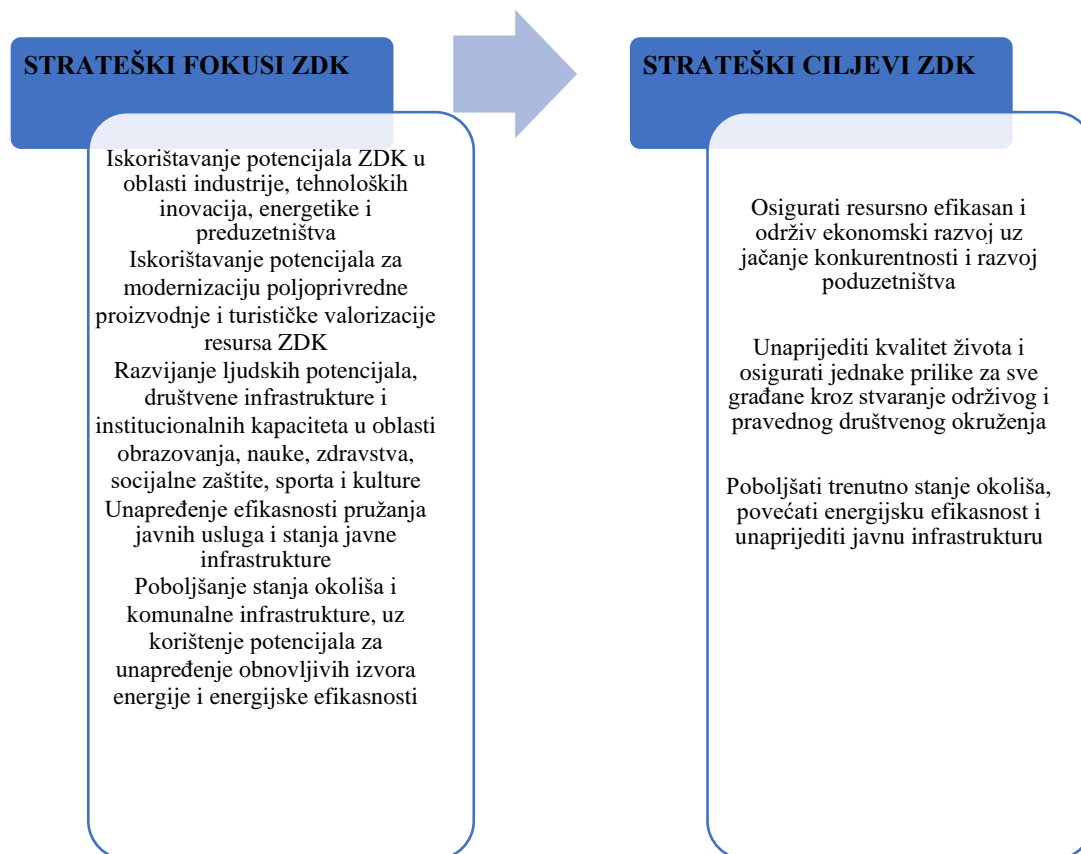
Na temelju strateških fokusa i vizije ZDK definisana su tri strateška cilja koji osiguravaju sinergijske efekte između ekonomije, okoliša i društva, uz puno uvažavanje interesa lokalne uprave. Ciljevi imaju prepoznatljiva sektorska težišta, ali su istovremeno integralni i povezujući. Strateški ciljevi su:

- 1. Osigurati resursno efikasan i održiv ekonomski razvoj uz jačanje konkurentnosti i razvoj poduzetništva.**
- 2. Unaprijediti kvalitet života i osigurati jednake prilike za sve građane kroz stvaranje održivog i pravednog društvenog okruženja.**
- 3. Poboljšati trenutno stanje okoliša, povećati energijsku efikasnost i unaprijediti javnu infrastrukturu.**

Strateški ciljevi su nastali na temelju analiza, prvenstveno situacione i SWOT analize, na temelju kojih su izvučeni strateški fokusi.

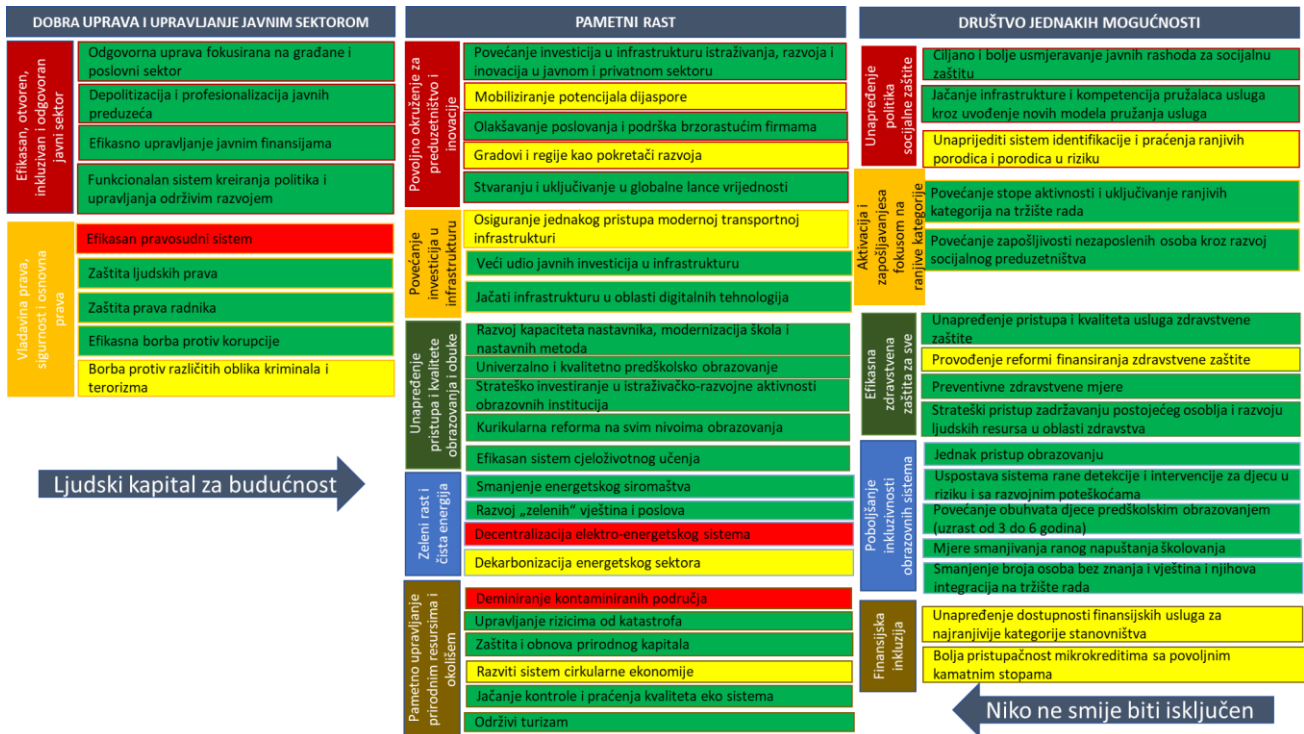
U nastavku je grafički prikaz veze između strateških fokusa i strateških ciljeva ZDK. Također na temelju situacione analize i utvrđenih strateških ciljeva ZDK prikazana je usaglašenost strateških ciljeva sa Okvirom ciljeva održivog razvoja i utvrđenim akceleratorima i pokretačima u BiH.

Slika 11. Sveza strateških fokusa i strateških ciljeva u ZDK

Slika 12. Usaglašenost strateških ciljeva sa Okvirom ciljeva održivog razvoja i utvrđenim akceleratorima i pokretačima u BiH

Strateški cilj 1: Osigurati resursno efikasan i održiv ekonomski razvoj uz jačanje konkurentnosti i razvoj poduzetništva

U svrhu održivog rasta gospodarstva ZDK, neophodno je obezbijediti podršku strateškim granama gospodarstva, uz naglasak na djelatnosti koje stvaraju dodanu vrijednost, te racionalno korištenje resursa. U razvoju industrijske proizvodnje neophodno je jačati konkurentnost u sektoru industrije, uz jačanja izvozne orijentacije i stvaranja dodane vrijednosti, te podršku stvaranju uvjeta za domaću proizvodnju uvoznih komponenti, u svim sektorima industrije.

S aspekta ruralnog razvoja, za generiranje većeg dohotka ruralnog gospodarstva, od ključne važnosti je osigurati stabilnu politiku poticaja sa programima koji će omogućiti transformaciju i modernizaciju poljoprivredne proizvodnje na području ZDK.

U razvoju gospodarstva, a uključujući i ruralnu, posebnu podršku je potrebno usmjeriti na povećanje kvaliteta turističke ponude, uz orijentaciju na one vrste turizma za koji postoje resursi koji mogu obezbijediti veći stupanj turističke valorizacije i uključivanja u regionalne turističke proizvode.

Podrška uključivanju u lance vrijednosti je vrlo bitan faktor održivog razvoja, kako industrije, tako i poljoprivrede i turizma, uz specijalizaciju koja može ponuditi veću dodanu vrijednost, što će omogućiti nova ulaganja i pristup novim tehnologijama.

Očekivani uticaj Strategije razvoja ZDK na privredne aktivnosti potrebno je pratiti kroz razvojne indikatore ostvarenog BDP pc, stope pokrivenosti uvoza izvozom i stope uposlenosti, dok će se razvoj detaljnije pratiti na razini indikatora za prioritete i mjere u okviru ovog strateškog cilja.

Tabela 8. Pokazatelji uticaja za prvi strateški cilj ZDK

Strateški cilj	Pokazatelji uticaja (ZDK)	Početna vrijednost (2019)	Ciljana vrijednost (2027)
1. Osigurati resursno efikasan i održiv ekonomski razvoj uz jačanje konkurentnosti i razvoj preduzetništva	BDP u milionima KM	2.996 (2018.)	3.445
	Stopa pokrivenosti uvoza izvozom %	88,3%	95,0%
	Stopa zaposlenosti %	33,5	44%

Strateški cilj 2: Unaprijediti kvalitet života i osigurati jednake prilike za sve građane kroz stvaranje održivog i pravednog društvenog okruženja

Korištenjem postojećih snaga i potencijala u oblasti obrazovanja, sporta, kulture, zdravstva i socijalne zaštite, strateško opredjeljenje ZDK je dalje unapređivanje usluga i infrastrukture u svim oblastima društvenog života. Ovaj strateški cilj će se postići kroz kvalitetan rad javne uprave i dalje poboljšavanje institucionalnih kapaciteta za planiranje i upravljanje razvojem, kao i kapaciteta za sigurnost građana. Posebna pažnja posvetit će se unapređenju rezilijentnosti institucija, sustava i infrastrukture za djelovanje u uvjetima krize, poput pandemije COVID-19, koja je aktuelna u momentu izrade Strategije razvoja. Također, uložiti će se napori za dosljednu primjenu principa „Nitko ne smije biti isključen“, sukladno globalnim ciljevima održivog razvoja.

Ovaj strateški cilj realizirat će se kroz 4 prioriteta, a njegovo ispunjenje procjenjivat će se praćenjem tri indikatora u sektoru obrazovanja (proračunska izdvajanja za osnovno i srednje obrazovanje); zdravstva (broj ljekara na tisuću stanovnika) i socijalne zaštite (visina socijalnih transfera po glavi stanovnika).

Tabela 9. Pokazatelji uticaja za drugi strateški cilj ZDK

Strateški cilj	Pokazatelji uticaja (ZDK)	Početna vrijednost (2019)	Ciljana vrijednost (2027)
2. Unaprijediti kvalitet života i osigurati jednake prilike za sve građane kroz stvaranje održivog i pravednog društvenog okruženja	Izdvajanja za osnovno i srednje obrazovanje u Proračunu ZDK na godišnjem razini (KM)	124.638.367 KM (ukupno planirano u Proračunu ZDK za 2019.godinu) (83.930.924 KM za osnovno obrazovanje; 40.707.443 KM za srednje obrazovanje)	190.000.000 KM
	Broj ljekara/tisuću stanovnika	1,99 (2018. godina)	2,19
	Socijalni transferi po glavi stanovnika	64,14 KM (2018. godina)	72,00 KM

Strateški cilj 3: Poboljšati trenutno stanje okoliša, povećati energijsku efikasnost i unaprijediti javnu infrastrukturu

Ovaj strateški cilj teži provođenju mjera unapređenja kvalitete okoliša, primarno kroz smanjenje emisija u zrak, pa potom u vode i tlo i to putem poticanja izmjena, adaptacije postojećih i uvođenjem novih i inovativnih tehnologija u industrijama koje djeluju na području ZDK (energetska tranzicija i optimizacija). Unapređenje kvalitete medija okoliša osigurat će se i povećanjem energijske efikasnosti, unapređenjem i optimizacijom upravljanja javnom infrastrukturom (vodosnabdijevanje i sanitacija, javni prevoz, prostorno uređenje), uvođenjem cirkularne ekonomije u integralno upravljanje otpadom i unaprijeđenom kontrolom zagađenja i zagađivača. Ovaj strateški cilj će se ostvariti kroz 4 prioriteta.

Pokazatelji uticaja za ovaj strateški cilj su prikazani u Tabeli 137. Promjene na razini ovog strateškog cilja, mogu se očitovati kroz indikatore investicija na razini kantona, udjela realiziranih kapitalnih investicija u proračunu i ukupnim emisijama (preračunato u CO₂eq).

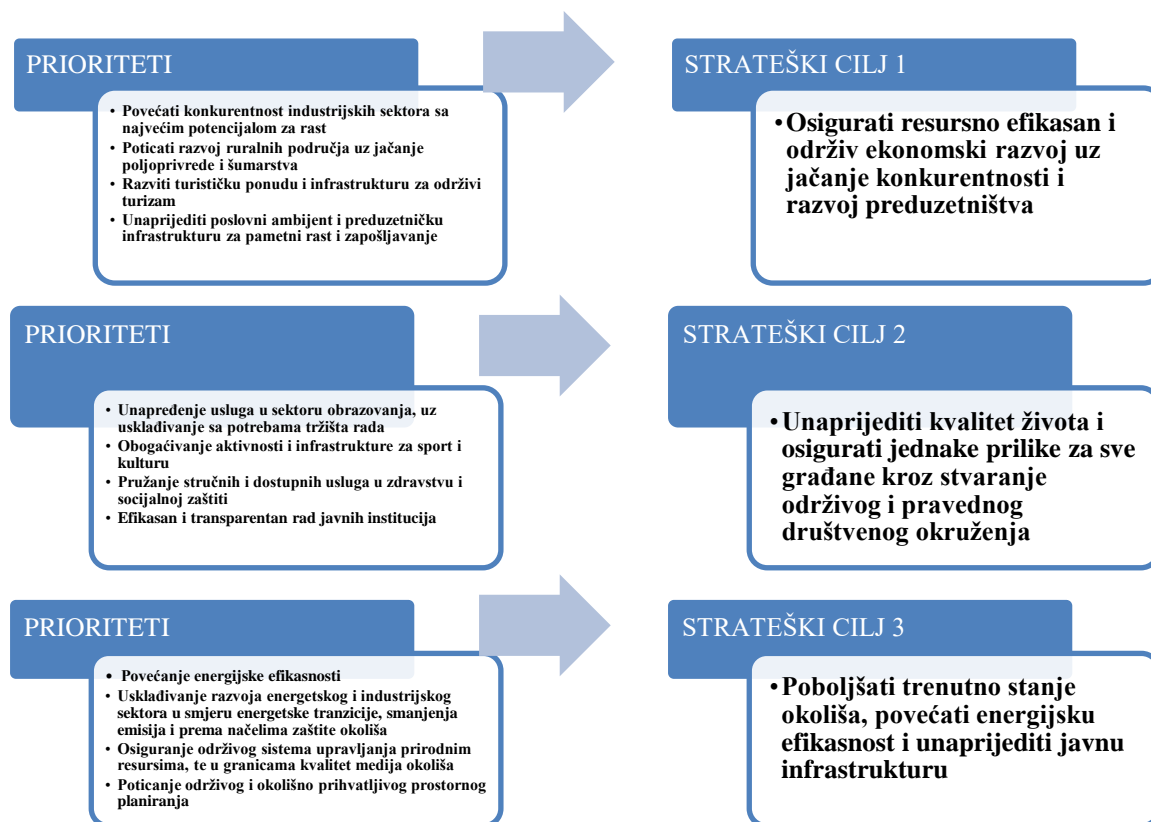
Tabela 10. Pokazatelji uticaja za treći strateški cilj ZDK

Strateški cilj	Pokazatelji uticaja (ZDK)	Početna vrijednost (2019)	Ciljana vrijednost (2027)
3. Poboljšati trenutno stanje okoliša, povećati energijsku efikasnost i unaprijediti javnu infrastrukturu	Investicije na teritoriji kantona u ove sektore (KM)	6.000.000	10.000.000
	Udio realizovanih kapitalnih investicija u proračunu (%)	2	3,5
	Ukupne emisije u zrak (t/g) CO ₂ eq	biće određeno novim registrom emisija iz 2021	biće određeno novim registrom emisija iz 2021
	Emisije GHG gasova i zagađujućih materija	Prašina 2000 t/god; SO ₂ 152.000 t/god CO ₂ 2.800.000	Prašina 400 t/god; SO ₂ 55.000 t/god CO ₂ 1.800.000

14. Prioriteti

Sa ciljem realizacije zacrtanih strateških ciljeva, za svaki cilj definiran je set prioriteta. Prioriteti obuhvaćaju ključne oblasti, koje imaju najveći međusektorski uticaj na razvoj, a samim time i pokazatelje uticaja. Očekivani ishodi prioriteta su u direktnoj vezi sa pokazateljima uticaja na razini strateških ciljeva i doprinose realiziranju ciljnih vrijednosti 2027. godine.

Slika 13. Prioriteti po strateškim ciljevima ZDK

Strateški cilj 1: Osigurati resursno efikasan i održiv ekonomski razvoj uz jačanje konkurentnosti i razvoj poduzetništva

Za unapređenje konkurentnosti industrije, poljoprivrede i uslužnog sektora u ZDK, uz podršku poduzetništvu, te ostvarenje ciljnih vrijednosti pokazatelja uticaja za prvi strateški cilj ZDK, definirana su četiri prioritetna cilja.

Potrebno je povećati konkurentnost sektora industrije, uz usmjerenje na one sektore koji imaju najveći potencijal za održiv rast, uz jačanje prerađivačkih kapaciteta za finalizaciju sa izvoznim potencijalom i stvaranje dodane vrijednosti. U tom pravcu, neophodno je poboljšati povezanost industrije sa znanstveno-istraživačkim ustanovama i centrima, za kreiranje rasta zasnovanog na znanju, kroz inovacije i uvođenje novih tehnologija. Poseban značaj ima ubrzanje procesa digitalizacije i informatizacije u sektoru privrede, uz jačanje IT sektora. Za ZDK od posebne važnosti su i aktivnosti koje će se provoditi od strane federalnih institucija i poduzeća u cilju strukturne transformacije gospodarstva rudarskih regiona, zbog čega je u okviru ovog prioriteta planirana i mjera usmjerena na modernizaciju, organizacijsku i tehničko-tehnološko

reorganiziranje u sektoru vađenja ruda i kamena. Također, planirana su područja djelovanja u cilju podrške postepenoj dekarbonizaciji gospodarstva i proizvodnji energije iz obnovljivih izvora. Generalno, u okviru prioriteta usmjerenog na industrijski razvoj, očekuje se povećanje indeksa obima industrijske proizvodnje, povećanje izvoza u sektoru industrije, veća primanja uposlenih u sektoru industrije, te generalno omogućavanje povećanja ukupne gospodarske aktivnosti koja će generirati porezne prihode.

Razvoj ruralnih područja je jedan od prioriteta usmjerenih na podršku balansiranom razvoju ZDK i smanjenju iseljavanja iz ruralnih u urbana područja. Održivost ruralnog razvoja zasniva se na stvaranju mogućnosti za generisanje dohotka ruralnog stanovništva, zbog čega je neophodno unaprijediti konkurentnost poljoprivredne proizvodnje i obezbijediti podršku za povećanje stupnja prerade i povezivanja poljoprivredni proizvođača sa prerađivačkim kapacitetima, uz jačanje poljoprivrednih lanaca vrijednosti. Također, u ruralnim područjima šumarstvo i korištenje šumskih proizvoda je dodatni izvor za generiranje prihoda. Kroz ruralni razvoj uz jačanje konkurentnosti poljoprivrede i šumarstva, očekuje se održavanje stabilnosti odnosa ruralnog i urbanog stanovništva i povećanja broja poljoprivrednih gazdinstava na području ZDK, uz povećanje investicija u poljoprivredi u nova stalna sredstva, te povećanje pokrivenosti uvoza izvozom u djelatnosti poljoprivrede i šumarstva.

Zahvaljujući potencijalima za razvoj turizma, jedan od prioriteta usmjeren je i na razvoj turizma, koji obuhvata vrste turizma za koje postoje resursi u ZDK (kulturno-povijesni, banjski, tranzitni, planinski, vjerski, seoski, kongresni, sajamski, sportski, lovni i dr. turizam). Neophodno je usmjeriti pažnju na razvoj turističke infrastrukture i povećanje kvaliteta turističke ponude uz promociju i povezivanje u regionalni turistički proizvod i turističke lance vrijednosti. Kroz razvoj turizma, omogućit će se pozitivni efekti na rast investicija i prometa u sektoru hotelijerstva i ugostiteljstva, što će u konačnici uticati i na rast BDP-a, poreznih prihoda i upošljavanja u sektoru turizma.

Za razvoj svih sektora gospodarstva, od posebne važnosti je izgradnja povoljnog poslovnog okruženja, te unaprijeđene poslovne infrastrukture i usluga, kako bi se omogućila održivost poduzeća i obrta, te poticalo poduzetništvo uz samoupošljavanje i održivost postojećih radnih mjesta.

Pandemija COVID-19 je dovela do značajnih poremećaja na globalnom tržištu, koji se odnose na usporavanje ekonomskog razvoja i negativnu stopu rasta (recesija), smanjenje izvoza, poremećaje u lancu snabdijevanja, probleme u transportu, smanjenje prihoda poduzeća, smanjenje uposlenosti, te smanjenje dohotka i potrošnje stanovništva. S druge strane, pandemiju treba iskoristi kao priliku za repozicioniranje sektora u smislu povećanja obima proizvodnje, smanjenja obima uvoza (sirovina i finalnih proizvoda) i povećanju obima izvoza. U cilju prevazilaženja efekata pandemije i doprinosa ostvarenju ishoda na razini prioriteta ekonomskog razvoja, definirane su i posebne mjere koje obuhvaćaju hitne i prateće aktivnosti, za očuvanje likvidnosti poduzeća, očuvanje razine zaposlenosti, očuvanje mogućnosti za servisiranje kreditnih obveza, te niz aktivnosti za područja djelovanja po gospodarskim sektorima.

Tabela 11. Prioriteti za strateški cilj 1 sa pripadajućim pokazateljima krajnjeg rezultata

Prioriteti	Ishodi na razini prioriteta	Početna vrijednost (2019)	Ciljna vrijednost (2027)
1.1. Povećati konkurentnost industrijskih sektora sa potencijalom za rast i izvoz, kroz inovacije, transfer tehnologija i	Indeks fizičkog obima industrijske proizvodnje	93,6	101,5
	Ukupna vrijednost izvoza industrije u 000 KM (prerađivačka, vađenje ruda i kamena, snabdijevanje el.en.)	1.494.964	1.793.957

Prioriteti	Ishodi na razini prioriteta	Početna vrijednost (2019)	Ciljna vrijednost (2027)
digitalizaciju	Iznos prosječne neto plate u industriji u KM (prerađivačka, vađenje ruda i kamena, snabdijevanje el.en.)	1.113	1.335
1.2. Poticati razvoj ruralnih područja uz jačanje poljoprivrede i šumarstva	Broj poljoprivrednih gazdinstava	967 (2018.)	1.160
	Ukupan izvoz u području KD - Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov u 000 KM	3.284	3.940
	Prosječna neto plata u području KD - Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov	793	872
1.3. Razviti turističku ponudu, infrastrukturu i poduzetništvo za održivi turizam	Ukupan promet u hotelijerstvu i ugostiteljstvu	17.416.834 (2018.)	21.771.000
	Broj ležaja	1.381	1.590
	Prosječna neto plata u hotelijerstvu i ugostiteljstvu	443	503
1.4. Unaprijediti poslovni ambijent i preduzetničku infrastrukturu za pametni rast i zapošljavanje	Prihodi od poreza pc u KM	139	160
	Broj poslovnih subjekata na tisuću stanovnika (2019)	52,6	55,5
	Rang pozicija po indeksu razvijenosti ZDK u FBiH (2019)	5	4

Strateški cilj 2: Unaprijediti kvalitet života i osigurati jednake prilike za sve građane kroz stvaranje održivog i pravednog društvenog okruženja

Da bi se ispunio strateški cilj za unapređenje kvaliteta života i stvaranje održivog i pravednog društvenog okruženja, definirana su četiri prioriteta. Svaki prioritet definisan je kao cilj specifičan za određenu oblast društvenog života: obrazovanje, sport, kultura, zdravstvo, socijalna zaštita/skrb, sigurnost i javna uprava. Svi prioriteti integrišu ključne elemente globalnih ciljeva održivog razvoja, kao i strategije za ostvarenje napretka u uvjetima krize.

U oblasti obrazovanja potrebno je poboljšati kvalitet nastavnog procesa kroz poboljšanje nastavnih planova i programa i obrazovne infrastrukture. Posebno je važno uskladiti obrazovni sustav sa potrebama tržišta rada, jer će se time smanjiti neuposlenost. Ranjive skupine zaslužuju posebnu pažnju putem uspostave adekvatnih uvjeta za inkluzivnu nastavu i programa za povećanje mogućnosti upošljavanja osoba koje pripadaju ranjivim skupinama. Unapređenje sustava za online nastavu predstavlja važan preduvjet za modernizaciju i fleksibilnost nastavnog procesa u normalnim uvjetima i u uvjetima krize.

Kapacitete institucija sporta i kulture potrebno je jačati kroz obogaćivanje sportske i kulturne ponude i izgradnju (ili rekonstrukciju) infrastrukture. Otežano funkcioniranje sportskih i kulturnih institucija u toku pandemije COVID-19 ukazuje na potrebu da se osmisle inovativni načini za plasiranje sportskih i kulturnih sadržaja u kriznim situacijama.

Usluge socijalne i zdravstvene zaštite moraju se kontinuirano unapređivati. Pored potrebe da se poboljšaju kapacitete za intenzivnu njegu i tehnički unaprijedi rad zdravstvenih ustanova (nabavka uređaja i aparata za liječenje), fokus treba usmjeriti i na poboljšanje sustava za pristup zdravstvenim uslugama za sve građane. Slično tome, usluge i paketi pomoći u okviru sustava socijalne zaštite moraju predvidjeti adekvatnu pomoć svima u stanju potrebe, na temelju analize stvarnih potreba.

Javna uprava će nastaviti reformske procese za jačanje kapaciteta, posebno u domenu efikasnosti i transparentnosti usluga. U fokusu će biti jačanje struktura za strateško planiranje i upravljanje razvojem, borbu protiv korupcije i sigurnost građana, uz posebno razmatranje sigurnosnih aspekata migracija.

Tabela 12. Prioriteti za strateški cilj 2 sa pripadajućim pokazateljima krajnjeg rezultata

Prioriteti	Ishodi na razini prioriteta	Početna vrijednost (2019)	Ciljna vrijednost (2027)
2.1. Unapređenje usluga u sektoru obrazovanja, uz usklađivanje sa potrebama tržišta rada	Omjer broja nastavnika prema broju djece u osnovnom i srednjem obrazovanju	98 nastavnika/1.000 učenika (za školsku godinu 2019/2020)	102 nastavnika/1.000 učenika
	Broj djece u predškolskim obrazovnim ustanovama	2.437 (za školsku godinu 2019/2020)	3.500
	Broj ustanova za obrazovanje odraslih	29	33
2.2. Obogaćivanje aktivnosti i infrastrukture za sport i kulturu	Broj aktivnih članova u sportskim institucijama	10.900 (2018. godina)	11.500
	Godišnji proračun za financiranje javnih ustanova kulture	4.171.837 KM (2018. godina)	5.300.000 KM
2.3. Pružanje stručnih i dostupnih usluga u zdravstvu i socijalnoj zaštiti	Ukupan broj bolničkih kreveta	1.100	1.200
	Broj kreveta na infektivnim odjelima	60	70
	Broj korisnika socijalne pomoći/1.000	71 (2018. godina)	68

Prioriteti	Ishodi na razini prioriteta	Početna vrijednost (2019)	Ciljna vrijednost (2027)
	stanovnika		
	Broj siromašnih	25.349 (2018.godina)	24.000
	Iznos socijalnih izdvajanja	23 miliona KM (2018.godina)	40 miliona KM
2.4.Efikan i transparentan rad javnih institucija	Stepen djelotvornosti realizacije Strategije razvoja relativno visoka i iznosi	84% (48% projekata završeno, 20% se kontinuirano implementira, 16% započeto) (evaluacija Strategije razvoja 2016-2020)	87%
	Broj kriminalnih djela	2.131 (2018.godina)	1.600
	Broj prestupnika	1.750 (2018. godina)	1.400

Strateški cilj 3: Poboljšati trenutno stanje okoliša, povećati energijsku efikasnost i unaprijediti javnu infrastrukturu

3.1. Povećati energijsku efikasnost – odnosi se primarno na poboljšanje energijske efikasnosti zgrada u vlasništvu kantona (zagrijavanje, hlađenje), kroz evidentiranje stanja, (su)financiranje utopljanja zgrada - poboljšanje energijskih karakteristika zgrada, posebno u vlasništvu ili na korištenju organizacija javnog sektora. Energijsku efikasnost treba poboljšavati korištenjem obligacionih šema, te sredstava iz proračuna.

3.2. Uskladiti razvoj energetske i industrijske sektora u smjeru energetske tranzicije, smanjenja emisija i načelima zaštite okoliša – Energetska politika se vodi na razini BiH i FBiH, ali je neophodno pratiti i osigurati što održiviju energetske tranziciju na teritoriji ZDK kroz osiguravanje različitih vrsta energenata. To je moguće uspostaviti kroz povećanje generiranja električne energije iz obnovljivih i alternativnih izvora energije, te poticanjem primjene tehnologija koje dovode do smanjenja emisija u okoliš. Kada govorimo o sektoru proizvodnje energije distributeri i/ili snabdjevači energije (obvezne strane) moraju postići određene uštede na strani krajnjih kupaca (domaćinstva, poslovni subjekti i sl.) – obligacione šeme. Neophodno je jačati inspeksijske kapacitete.

3.3. Osigurati održivi sustav upravljanja prirodnim resursima i unaprijediti kvalitet medija okoliša – Težnja ka ekonomskom rastu i razvoju gospodarskih aktivnosti neminovno vode do degradacije okoliša, stoga je nužno uspostaviti mjere prevencije, praćenja i kontrole razvoja koji će biti održiv (bez prekomjerne eksploatacije prirodnih resursa) i po okoliš siguran (kontrolirane emisije koje ne narušavaju kvalitet zraka, vode i tla, prevencija nastanka otpada, adekvatno zbrinut otpad i sl.). Jačanje kapaciteta monitoring centara za zrak i edukacija odgovornog osoblja (ministarstva i inspekcija), nužno je za provođenje svih mjera. Prioritet je fokusiranje na zelenu ekonomiju i ekologizaciju.

3.4. Poticati održivo i okolišno prihvatljivo prostorno planiranje – Podrazumijeva poticanje razvoja urbane i ruralne infrastrukture, kroz principe dostupnosti kontrolirane (kvalitet) pitke vode i pokrivenosti sanitacijom, putnom infrastrukturom, uspostavom cirkularne ekonomije u sferi upravljanja otpadom, te optimalno prostorno planiranje i legalna izgradnja koje će unaprijediti kvalitet života ljudi i unaprijediti i očuvati kvalitet okoliša. Do uspostave efikasnih sustava (cirkularna ekonomija – reciklaža, ponovno korištenje i sl.; proširenje daljinskog grijanja) potrebno je kontinuirano raditi na prevenciji i sanaciji lokacija pod pritiskom (divlje deponije, klizišta).

Tabela 13. Prioriteti za strateški cilj 3 sa pripadajućim pokazateljima krajnjeg rezultata

Prioriteti	Ishodi na razini prioriteta	Početna vrijednost (2019)	Ciljna vrijednost (2027)
3.1. Povećanje energijske efikasnosti	Finalna potrošnja toplotne energije (TJ)	600*	1500
	Potrošnja energenata za isti proizvodno korisnički razina	Prirodni gas 39.200x1.000Sm ³ Ugalj: 2.550.000 t/god	Prirodni gas 65.200x1.000Sm ³ Ugalj: 2.000.000 t/god
3.2. Usklađivanje razvoja energetske i industrijskog sektora u smjeru energetske tranzicije, smanjenja emisija i prema načelima zaštite okoliša	Udio izvora obnovljive energije u odnosu na ukupnu krajnju potrošnju energije (%)	30**	40
	Udio stanovništva koji se primarno oslanja na čista goriva (%)	30***	45
	Udio generiranja energije iz alternativnih izvora energije (biomasa i sl.) u odnosu na ukupnu generiranu energije (%)	2	5
	Potrošnja uglja za proizvodnju energije (t)	400 t/GWh	250 t/GWh
	Kvalitet zraka (smanjenje broja dana sa prekoračenjima SO ₂)	55	15
	3.3. Osigurati održivi sustav upravljanja prirodnim resursima i unaprijediti kvalitet medija okoliša	Udio degradiranog zemljišta (%)	4,34%+
	Prostor pod šumskim površinama po stanovniku (ha/st)	62,38 %	65%
	Kvalitet vodotoka	Slab (III)	Umjeren (II)
	Kvalitet zraka (godišnja vrijednost koncentracija PM _x – mg/kg)	70	50

Prioriteti	Ishodi na razini prioriteta	Početna vrijednost (2019)	Ciljna vrijednost (2027)
3.4. Poticanje održivog i ekološki prihvatljivog prostornog planiranja	Udio tretiranog komunalnog otpada od ukupno prikupljenog (%)	n/d	15
	Udio stanovnika priključen na kanalizaciju (%)	57%	70%
	Udio otpadne vode koja se tretira (%)	1****	25
	Gustina moderniziranih puteva (km/100km ²)	49,88	55
	Udio stanovnika u ruralnim sredinama (%)	n/d	<i>(Povećanje za 5%)</i>

*Procjena u odnosu na potrošnju u FBiH – 3900TJ; **Procjena, u FBiH je 39%; ***Plin većinom; ****samo Žepče; + obuhvaćeno izgradnjom, KEAP ZDK 2017

15. Opis mjera

Strateški cilj 1

Prioritet 1.1. Povećati konkurentnost industrijskih sektora sa potencijalom za rast i izvoz, kroz inovacije, transfer tehnologija i digitalizaciju

1.1.1. Jačanje prerađivačke industrije uz uvođenje novih tehnologija i međunarodnih standarda

U okviru ove mjere pružat će se podrška poduzećima za unapređenje konkurentnosti, kroz uvođenje novih tehnologija i međunarodnih standarda. Cilj ove mjere je da se povećaju investicije u nove tehnologije i opremu (uključujući privlačenje stranih investicija i dijaspore), uvođenje međunarodnih standarda, povećanje kvaliteta proizvoda, finalizacije i izvoza uz kreiranje dodane vrijednosti. Posebna pažnja će biti usmjerena na uključivanje poduzeća u lance vrijednosti i jačanje klastera u sektorima prerađivačke industrije, u cilju povećanja umreženosti gospodarstva i specijalizacije poslovanja, uz uključivanje u mreže dobavljača i kupaca, što će dovesti do povećanja proizvodnje intermedijarnih proizvoda, kao i niza pozitivnih efekata na ekonomski rast. S aspekta negativnih uticaja pandemije u sektoru industrije, potrebne žurne mjere za očuvanje likvidnosti i upošljavanja planirane su u općim izdvojenim mjerama za podršku poslovanju (poticaji, subvencije, kreditne garancije, obustava naplata i sl.), a posebne aktivnosti usmjerene na očuvanje obima industrijske proizvodnje i izvoza su integrisane u mjere u okviru ovog prioriteta za povećanje konkurentnosti industrije i izvoza.

1.1.2. Razvoj sektora informacionih tehnologija i digitalizacije

Ubrzavanje procesa digitalizacije gospodarstva i razvoj sektora informacionih tehnologija je jedan od imperativa privrednog razvoja. Kako bi se ubrao proces digitalizacije i informatizacije, u okviru ove mjere obezbijedit će se adekvatna podrška poduzećima, kroz programe razvoja IT znanja i vještina, stručno-konsultativnu podršku u reorganizaciji za procese informatizacije, te olakšan pristup finansijskim sredstvima. Potrebno je podržati uvođenje e-trgovine i e-poslovanja, uključujući sektor usluga (špedicije, projektovanja, marketinga, dizajna, računovodstva, administracije i dr.). Cilj je da se ojača i domaći sektor informacionih tehnologija, te da se, pored doprinosa ukupnom razvoju sektora industrijske proizvodnje u okviru ovog prioriteta, omogući i iskorištavanje značajnih potencijala za rast investicija, prihoda i izvoza uz nova upošljavanja u IT sektoru ZDK.

1.1.3. Podrška transferu i razvoju tehnologija i inovacija kroz znanstveno-istraživački sektor

Unapređenje konkurentnosti gospodarstva u ciljnim sektorima sa potencijalom za rast (metalopreradaivačkom, drvopreradaivačkom, kožarsko-tekstilnom, IT sektoru i dr.) podrazumijeva i podršku u povezivanju poduzeća sa znanstveno-istraživačkim institucijama kako bi se unaprijedio transfer znanja i razvoj inovacija. Povećanje kvaliteta usluga NIR centara i laboratorija za primjenu novih tehnologija i inovacija u privredi će rezultirati povećanjem ukupnog indeksa obima industrijske proizvodnje uz povećanje kvaliteta proizvoda, prihoda i izvoza gospodarskih subjekata, i dr.

1.1.4. Modernizacija, organizacijska, tehničko-tehnološka i upravljačka reorganizacija u djelatnosti ruda i kamena

Prestrukturiranje rudnika je najznačajnija aktivnost koja se provodi u FBiH u cilju ukupnih aktivnosti prestrukturiranja gospodarstva (tzv. programi pravične tranzicije), posebno energetskog sektora. JP Elektroprivreda BiH će ažurirati i donijeti pojedinačne planove modernizacije i prestrukturiranja za svaki

rudnik i nadzirati realiziranje tih planova. Planirana je reorganizacija u cilju smanjenja administracije, kroz vezivanje svih rudnika iz Zenice, Kaknja, Breze za Termoelektranu Kakanj, kao novih radnih jedinica. U okviru restrukturiranja, rješavat će se i problemi tehnološkog viška radnika, kroz programe za socijalno prihvatljivo zbrinjavanje, kao što su programi podrške u procesu prekvalifikacije, novog upošljavanja i mobilnosti, te posebne mirovinske šeme za prijevremeno umirovljavanje. Također, provodit će se aktivnosti tehničko-tehnološke reorganizacije i modernizacije, u cilju povećanja produktivnosti, kao i povećanja sigurnosti proizvodnje.

Generalno, radi se o dugoročnom procesu restrukturiranja koji će se provoditi od strane mjerodavnih federalnih institucija i poduzeća, za koje će Vlada ZDK pružati podršku za procese prestrukturiranja na području ZDK. Pri tome, moguće je koristiti fondove EU (npr. EU program Coal Regions in Transition) i podršku međunarodnih financijskih institucija (npr. Svjetske banke).

1.1.5. Razvoj novih energetske postrojenja iz obnovljivih izvora energije za energetske tranziciju

Najveći potencijal povećanja učešća obnovljivih izvora energije u proizvodnji električne energije je iz hidro potencijala, kao i potencijala energije vjetra i sunca. Na federalnoj razini, potrebno je donijeti nedostajuće zakonodavstvo u oblasti OIE, kao i akcioni plan za otklanjanje prepreka investiranju u sektor energije i uvesti nove šeme i mehanizme poticanja izgradnje novih kapaciteta OIE, te na taj način poticati demokratizaciju energetske sektora. U oblasti podrške istraživanjima i inovacijama u ovoj oblasti, potrebno je jačati kapacitete za učešće na međunarodnim istraživačkim i razvojnim projektima. Planirano je formiranje klastera u sektoru „čiste energije“, kao budućih centara kompetencija za inovacije, u saradnji s elektrogospodarskim kompanijama i budućim istraživačkim centrima izvrsnosti.

Na području ZDK u proteklom periodu realizirani su projekti: Izrada studije potencijala i opravdanosti za korištenje obnovljivih izvora energije u ZDK, Izrada studije opravdanosti iskorištavanja geotermalnih potencijala na području ZDK, te Promocija korištenja obnovljivih izvora energije u javnim objektima.

Prioritet 1.2. Poticati razvoj ruralnih područja uz jačanje poljoprivrede i šumarstva

1.2.1. Unapređenje kvaliteta i konkurentnosti poljoprivredno-prehrambene proizvodnje uz jačanje kapaciteta za veći stupanj finalizacije, izvoza i održivosti poljoprivrednih proizvođača

Održivost poljoprivredne proizvodnje nije moguća bez adekvatnog sustava poticaja, zbog čega je neophodno unaprijediti sustavsku podršku za poljoprivrednu proizvodnju kroz unapređenje programa poticaja za poljoprivrednu proizvodnju, uključujući podršku konkurentnim i autohtonim poljogospodarskim proizvodnjama, organsku proizvodnju, uz povećanje izdvajanja iz proračuna i uvođenje olakšica za poljoprivredne proizvođače. Podrška će biti usmjerena na povećanje konkurentnosti poljoprivredne i prehrambene proizvodnje, uz kontrolu kvaliteta i certifikaciju sigurnosti hrane (oznaka porijekla, geografska oznaka i oznaka tradicionalnog proizvoda) kroz organsku i integralno-održivu proizvodnju i podršku razvoju biotehnologije. Pored toga, za povećanje održivosti malih poljoprivrednih gazdinstava, podrška će se usmjeriti i na jačanje kapaciteta udruga i zadruga. Poseban fokus je na uključivanju u poljoprivredne lance vrijednosti, uz nastojanje smanjenja uvoza hrane i supstitucije uvoza sirovina za poljoprivrednu i prehrambenu proizvodnju, uz veći stupanj finalizacije proizvoda za izvoz i stvaranje dodane vrijednosti. U tom procesu vršit će se i promocija i brendiranje domaćih proizvoda. S aspekta negativnih uticaja pandemije u sektoru poljoprivredno-prehrambene proizvodnje, potrebne su hitne mjere za očuvanje likvidnosti i zapošljavanja koje su planiranje općim izdvojenim mjerama za podršku poslovanju (poticaji, subvencije, kreditne garancije, obustava naplata i sl.), a koje se provode za sve privredne sektore, kao i posebne aktivnosti koje su integrirane u mjere za prioritet vezan za podršku razvoju poljoprivrede.

1.2.2. Podrška unapređenju poljoprivredne infrastrukture i zaštite poljoprivrednog zemljišta

U osnovi agrotehničkih mjera za biljnu poljoprivrednu proizvodnju, pružat će se podrška za primjenu različitih tehnika navodnjavanja, kako bi se zemljištu dodale potrebne količine vode za optimalan rast i razvoj biljaka u cilju ostvarenja što većeg prihoda. S druge strane, u cilju zaštite ratarske i voćarske proizvodnje, planirana je i izgradnja sustava učinkovite protivgradne zaštite. U okviru izgradnje poljoprivredne infrastrukture neophodno je i razvijanje mreže otkupnih centara/jedinica, kako bi se pomoglo malim poljoprivrednicima da lakše komercijaliziraju svoje proizvode. U kontekstu održivog razvoja poljoprivrede, racionalno i održivo upravljanje i zaštita zemljišta su od ključnog značaja. Ova mjera usmjerena je na unapređenje upravljanja javnim poljoprivrednim zemljištem, kao i provođenje zaštite zemljišta od degradacije i zagađenja, kako bi se održalo u stanju koje ga čini povoljnim staništem za proizvodnju ispravne hrane, radi zaštite zdravlja ljudi itd.

1.2.3. Intenziviranje modernizacije poljoprivredne proizvodnje i jačanja kapaciteta uz znanstveno-stručne usluge i edukaciju

Za rast i održivost poljoprivredne proizvodnje potrebna je modernizacija poljoprivredne proizvodnje, koja pored tehničko-tehnološkog opremanja gazdinstava, zahtijeva i jačanje kapaciteta institucija, organizacija i proizvođača u oblasti poljoprivrede. Za pružanje stručnih usluga i programe obuke za primjenu savremenih agro-tehničkih metoda, EU standarda, mjera zaštite, te unapređenje kvaliteta poljoprivrednih proizvoda, neophodno je unaprijediti povezanost poljoprivrednih proizvođača sa naučnim ustanovama, institutima, zavodima, te lokalnim i regionalnim razvojnim agencijama. Također, potrebno je unaprijediti kapacitete savjetodavne službe za diseminaciju znanja i tehnologija nastalih kao rezultat istraživanja i inovacija, podržati programe obuke, vršnjačko učenje, savjetodavne sesije i šeme razmjene znanja od farmera do farmera, te aktivno promovirati održivu proizvodnju visokokvalitetnih poljoprivrednih proizvoda veće dodane vrijednosti. Poseban naglasak je potrebno staviti na usklađivanje zakonodavnog okvira te jačanje kapaciteta za primjenu EU standarda, u svim oblastima veterinarstva, uzgojne selekcije i fitosanitarnih mjera. Isto tako, potrebno je ojačati kapacitete mjerodavnih tijela i inspekcija za veterinarstvo i fitosanitarnu oblast, te unapređenje sustava identifikacije i kontrole kretanja životinja.

1.2.4. Unapređenje kapaciteta u šumskom gospodarskom društvu i zaštita šuma

Površina visokih šuma u ZDK sa prirodnom obnovom iznosi 106.489 ha ili 59 %. S obzirom na značaj ovih šuma na kojima se zasniva održivo gospodarenje šuma, struktura istih nije najpovoljnija. Za sve ostale kategorije šuma i šumskih zemljišta upitna je rentabilnost gospodarenja, odnosno, veća su ulaganja od mogućeg prihoda, te će se raditi na primjeni niza uzgojnih mjera u cilju unapređenja održivog gospodarenja šumama, uključujući pošumljavanje goleti, uz redovnu proizvodnju sjemena i sadnog materijala sadnog i sprovođenje mjera za zaštitu šuma. Pri tome, s obzirom da BiH sada ima svoj FSC⁷³ standard, radit će se na jačanju kapaciteta i redovnoj primjeni FSC standarda za certificiranje gospodarenja šumama na području ZDK, za unapređenje ekoloških i ekonomskih performansi gospodarenja šumama ZDK.

1.2.5. Razvoj ruralne infrastrukture i dostupnosti usluga

Da bi se smanjio odlazak stanovništva sa sela u urbane sredine, preduzimat će se mjere za poboljšanje uvjeta za generiranje prihoda i društvene djelatnosti u ruralnim područjima. Pored zasebno izdvojenih mjera za održivost poljoprivrede i ruralnog turizma, za podršku generisanju dohotka ruralnog stanovništva, razvojne aktivnosti će obuhvatiti rad na unapređenju javne infrastrukture u ruralnim područjima, što će generalno doprinijeti poboljšanju kvaliteta života na selu i ostanku ruralnog stanovništva na selu (putna infrastruktura,

⁷³ Skraćenica FSC: Forest Stewardship Council

elektrosnabdijevanje, vodosnabdijevanje, kanalizacija, TV, Internet, te ambulante, sportske i kulturne sekcije, besplatni udžbenici, obrok i prevoz za učenike itd.).

Prioritet 1.3. Razviti turističku ponudu, infrastrukturu i poduzetništvo za održivi turizam

1.3.1. Povećanje kvaliteta turističke ponude i valorizacije turističkih resursa

U cilju povećanja turističke valorizacije prirodnih i drugih resursa za razvoj turizma na području ZDK, potrebno je unaprijediti turističku infrastrukturu i usluge na području ZDK. Od posebne je važnosti rješavanje pravnog statusa Turističke zajednice ZDK kako bi mogla preuzeti ulogu destinacijske menadžment organizacije, te uspostavljanje turističkih info-pultova na turističkim destinacijama ZDK. Neophodno je definisanje turističke ponude ZDK za uključivanje u turističke lance vrijednosti, uz promociju, prodaju, te operativno poslovanje putem digitalnih kanala (posebno Interneta). Uspostavljanje standarda kvaliteta i povećanje kvaliteta kadrova u sektoru turizma će se provoditi kroz edukacije i suradnju sa obrazovnim ustanovama, udruženjima i agencijama. S aspekta negativnih posljedica pandemije na sektor turizma, potrebne su žurne mjere za očuvanje likvidnosti i upošljavanja u sektoru turizma. Hitne aktivnosti su planiranje općih izdvojenih mjera za podršku poslovanju (poticaji, subvencije, kreditne-garancije, obustava naplata i sl.) koje se provode za sve gospodarske sektore. Posebne aktivnosti za podršku održivosti turizma se odnose na digitalizaciju i intenziviranje digitalne prodaje i promocije, uz fokus na “short-haul” putovanja (putovanja u blizini), pojedinačne turiste, doživljaj i iskustvo u prirodi, uz uvođenje šeme turističkih vaučera za povećanje dolazaka domaćih turista, te druga područja podrške iz planiranih mjera za sektor turizma.

1.3.2. Unapređenje turističke infrastrukture i revitalizacija kulturno-historijskih objekata i turističkih destinacija

Da bi se unaprijedio kvalitet turističke ponude ZDK potrebno je da se izvrši obnova i revitalizacija objekata kulturno-povijesne baštine, kao i uređenje turističkih destinacija za razvoj ruralnog turizma, izletišta, odmorišta itd. Razvoj turizma treba da prati i razvoj drugih objekata turističke infrastrukture, kao i izrada nove i održavanje postojeće turističke signalizacije. Za razvoj turističkog preduzetništva, neophodno je raditi na podizanju svijesti stanovništva o mogućnostima bavljenja turizmom, posebno u ruralnim regijama, uz očuvanje autohtonih i tradicionalnih proizvoda, te autentične kulturne i prirodne baštine. Za razvoj ruralnog turizma, potrebno je raditi na revitalizaciji tradicijskih kuća, izgradnji smještajnih objekata, pretvaranje soba u seoskim kućanstvima u smještajne kapacitete za turiste i sl.

1.3.3. Promocija turističke ponude i potencijala uz integraciju u regionalne turističke proizvode

U cilju privlačenja turista i povećanja njihovog zadržavanja na području ZDK, potrebno je, uz ostale mjere, unaprijediti promociju i brendiranje domaćeg turističkog proizvoda, uz korištenje digitalnih medija.

Udruživanje turističkih biznisa za zajednički destinacijski pristup značajno unapređuje efekte promocije, te je neophodno podržavati uspostavljanje suradnje, kako lokalno tako i regionalno, između turističkih biznisa, tur-operatera i agencija.

Prioritet 1.4. Unaprijediti poslovni ambijent i preduzetničku infrastrukturu za pametni rast i upošljavanje

1.4.1. Unapređenje poslovnog okruženja i podrške poslovanju

Gospodarski razvoj i unapređenje konkurentnosti gospodarskih subjekata zahtijeva kreiranje poticajnog i pogodnog poslovnog okruženja. U procesu servisiranja gospodarstva, neophodno je da javna uprava radi na

povećanju primjene e-usluga za gospodarstvenike u svim segmentima poslovnih odnosa. Za ulazak i izlazak iz poslovnih aktivnosti potrebno je pojednostaviti proces, ubrzati ga, te smanjiti troškove (online registriranje, jednošalterski sustav registriranja i izdavanja dozvola i sl.), uz pristup stručnoj podršci i uslugama u tim procesima. U saradnji sa federalnim institucijama, u cilju kreiranja većeg stupnja održivosti, kao i atraktivnosti za investiranje, kako domaćih tako i stranih investitora, uključujući dijasporu, potrebno je raditi na smanjenju finansijskih opterećenja za privrednike, pružanjem poreznih olakšica i smanjivanjem poreznih i neporeznih davanja, kao i smanjenje stope oporezivanja rada po ugledu na način oporezivanja u zemljama EU, kako bi se smanjio rad na crno i siva ekonomija. Pored toga, potrebno je preduzeti mjere za rasterećenje gospodarstva od parafiskalnih nameta. Također, neophodno je promovisati modele javno-privatnog partnerstva za povećanje mogućnosti financiranja projekata primjenom ovih modela.

Pandemija COVID-19 je dovela do značajnih poremećaja u lancu snabdijevanja, smanjenju diskrecionog dohotka i potrošnje stanovništva, usporavanju ekonomskog razvoja i negativnim stopama rasta (recesiji), problemima u transportu, smanjenju obima proizvodnje, smanjenju prihoda poduzeća i smanjenju uposlenosti. U cilju prevazilaženja efekata pandemije u privredi potrebno je djelovanje za očuvanje likvidnosti poduzeća, razinazaposlenosti i mogućnosti za servisiranje kreditnih obaveza. Neophodno je da se zakonski regulira novčani iznos sa kojim će Ministarstvo za gospodarstvo ZDK raspolagati u svrhu dodjele subvencija ili da se postojeća raspoloživa sredstva uvećaju zbog toga što je ulaganje i subvencioniranje gospodarskih subjekata jedan od ključnih elemenata za ekonomski razvoj i upošljavanje. Provođenje ove mjere će ojačati sustavski pristup podrške poslovanju i dati temelj za djelovanje i u drugim kriznim situacijama izazvanim vanjskim uticajima.

1.4.2. Razvoj poduzetničke infrastrukture i usluga za podršku gospodarstvenicima

Za prostorno organiziran razvojni koncept poduzetničkih aktivnosti, radit će se na unapređenju poduzetničke infrastrukture, unapređenja postojećih i razvoja novih poslovnih zona, poslovnih inkubatora, tehnoparkova i specijaliziranih centara za podršku poduzetništvu. Uz razvoj fizičke infrastrukture, kontinuirano će se unaprjeđivati dostupnost i kvalitet stručnih usluga za podršku razvoju biznisa, kroz jačanje kapaciteta razvojnih agencija, centara i udruga koja pružaju poslovne usluge poduzetnicima. Za unaprjeđenje dostupnosti usluga gospodarstvenicima, neophodno je razviti i program poticaja ili sustav vaučera za korištenje poslovnih usluga. Pri pružanju podrške, posebna pažnja će se obratiti i na unapređenje infrastrukture i usluga za podršku sektoru kreativne industrije (zanata, turizma, dizajna, primjene IT tehnologija, ...).

1.4.3. Podrška upošljavanju i samoupošljavanju

Za podršku gospodarskom razvoju, kao i rješavanje problema neuposlenosti, potrebno je obezbijediti programe poticaja za upošljavanje, kako za poduzeća tako i za obrtnike i tradicionalne zanate. Sukladno potrebama gospodarstva, neophodno je unaprijediti kvalitet ponude kadrova na tržištu rada, kroz programe prekvalifikacije, dokvalifikacije i doškolvavanja, uz jačanje saradnje s obrazovnim ustanovama, kao i razvojnim agencijama, organizacijama i udrugama koja provode programe obrazovanja odraslih. Posebna pažnja će biti usmjerena na programe upošljavanja marginalizovanih grupa (žene, mlade, invalidne osobe i sl.). Pored programa upošljavanja, u cilju promocije i jačanje poduzetništva, bit će realizirani programi samoupošljavanja i podrške start-up biznisima. S aspekta negativnih uticaja pandemije, neophodno je pored subvencija za očuvanje uposlenosti, intenzivirati i poticaje za nova zapošljavanja, uz ostale mjere za revitaliziranje poslovnih aktivnosti na području ZDK.

Strateški cilj 2

Prioritet 2.1. Unapređenje usluga u sektoru obrazovanja, uz usklađivanje sa potrebama tržišta rada

2.1.1. Unaprijediti usklađenost obrazovnog sustava sa potrebama tržišta rada

Cilj ove mjere odnosi se na usavršavanje sustava obrazovanja i institucionalnih struktura tržišta rada sukladno potrebama i dinamikom razvijanja tržišta rada na području ZDK. Okvirna područja djelovanja obuhvataju:

- Aktivnosti za poboljšanje strukture kadrova na tržištu rada – osigurati priliv kadrova, koji su obučeni za tražene poslove;
- Kontinuirano usavršavanje sustava obrazovanja sukladno izmjenama tržišta rada;
- Unapređenje institucionalnih struktura i posredovanja na tržištu rada;
- Razvijanje sustava podrške održivom upošljavanju;
- Realiziranje programa za poboljšanje kompetencija i radnih vještina neuposlenih osoba;
- Razvoj cjeloživotnog poduzetničkog učenja u sklopu formalnog obrazovanja na svim obrazovnim razinama, te u obrazovanju odraslih;
- Razvijanje sustava informiranja o potrebama tržišta rada, prvenstveno namijenjenog neuposlenim osobama;
- Jačanje socio-ekonomskog dijaloga.

2.1.2. Povećanje razine uposlenosti, sa posebnim fokusom na povećanje mogućnosti upošljavanja ranjivih skupina na tržištu rada ZDK

U okviru ove mjere institucije obrazovanja uspostaviće suradnju i pružiti podršku gospodarskim subjektima u funkciji zapošljavanja. Također, jačat će se suradnja privrede, obrazovanja, istraživanja i inovativnih aktivnosti kroz razvijanje preduzetničke kulture i vještina.

Poseban fokus bit će usmjeren na smanjenje nezaposlenosti ranjivih skupina u sljedećim područjima djelovanja:

- Unaprijediti radne vještine ranjivih skupina;
- Uključiti ranjive skupine u sve sfere života.

2.1.3. Modernizacija obrazovnog sustava za kvalitetno i fleksibilno održavanje nastave u redovnim i kriznim situacijama

Kroz realiziranje ove mjere provest će se reforma obrazovnog sistema, te unaprijedit će se rad obrazovnih institucija kroz poboljšanje obrazovne infrastrukture za redovno izvođenje nastave (u učionicama) i putem online platformi (u potencijalnim kriznim situacijama). Također, namjera je da se unaprijede kapaciteti za predškolsko obrazovanje i odgoj. Posebna pažnja posvetit će se motiviranju učenika i studenata za vrhunska dostignuća u učenju, sportskim i kulturnim aktivnostima. Najznačajnija postignuća promovirat će se u obrazovnim institucijama.

Prioritet 2.2. Obogaćivanje aktivnosti i infrastrukture za sport i kulturu

2.2.1. Podrška razvoju sportskih aktivnosti i infrastrukture

Realiziranjem ove mjere planira se povećati broj sportskih dešavanja i broj posjetilaca/gledatelja sportskih događaja na području ZDK. Posebno je važno unapređenje infrastrukture u oblasti sporta, što treba planirati za održavanje klasičnih sportskih događaja i za rad u uvjetima krize (prvenstveno kroz jačanje sustava za online događaje i video/audio snimanje događaja).

2.2.2. Podrška razvoju kulturnih aktivnosti i infrastrukture

Realiziranjem ove mjere planira se povećati broj kulturnih dešavanja i broj posjetitelja/gledatelja kulturnih manifestacija na području ZDK. Unapređenje infrastrukture u oblasti kulture u ZDK planirat će se za održavanje konvencionalnih događaja, a određena prilagođavanja će se raditi za kulturne manifestacije u uvjetima krize (prvenstveno kroz jačanje sustava za online događaje).

Prioritet 2.3. Pružanje stručnih i dostupnih usluga u zdravstvu i socijalnoj zaštiti

2.3.1. Razvijanje promotivnih i preventivnih aktivnosti zdravstvenog sektora

Cilj ove mjere odnosi se na razvoj životnih stilova koji pomažu očuvanje i unapređenje zdravlja kao i sprečavanje bolesti. Okvirna područja djelovanja obuhvataju:

- Promijeniti ponašanje građana u vezi očuvanja i unapređenja zdravlja i zdravih stilova života;
- Unaprijediti sustav ranog otkrivanja kroničnih bolesti kroz 'skrininge';
- Proizvesti veći stupanj tjelesnih aktivnosti kod građana, a naročito kod djece;
- Podići svijest građana o potrebi provođenja ponašanja koja pomažu sprječavanje širenja zaraznih bolesti;
- Unaprijediti metodologiju zdravstveno-promotivnih aktivnosti kroz primjenu principa marketinga u promociji zdravlja.

2.3.2. Unapređenje kvaliteta i načina pružanja usluga

Cilj ove mjere odnosi se na poboljšanje organizacije zdravstvenog sustava. Okvirna područja djelovanja obuhvataju:

- Standardizirati sve poslovne procese u zdravstvenim ustanovama;
- Pojačati motiviranost timova obiteljske medicine;
- Otvoriti prostor za privatnu inicijativu u zdravstvenom sustavu;
- Uvesti plaćanje prema obimu i rezultatima rada u zdravstvenom sustavu;
- Osigurati izvanbolničku podršku za onkološke bolesnike i time rasteretiti bolničke kapacitete;
- Unaprijediti upravljanje podacima u zdravstvenom sustavu;
- Razviti osposobljenost zdravstvenih ustanova za procjene potreba za zdravstvenim kapacitetima u slučaju raznih zdravstvenih izazova (epidemija ili slično), te planova zadovoljenja utvrđenih potreba.

2.3.3. Jačanje i bolje korištenje ljudskih potencijala u zdravstvu

Cilj ove mjere odnosi se na poboljšanje korištenja ljudskih potencijala u zdravstvenom sustavu. Okvirna područja djelovanja obuhvataju:

- Poboljšati pružanje sekundarnih i tercijarnih zdravstvenih usluga;
- Unapređenje ljudskih kapaciteta u zdravstvenom sektoru;
- Razviti indikatore uspješnosti zdravstvenih ustanova;
- Ojačati ljudske kapacitete u zdravstvenim ustanovama za odgovor na krizne situacije.

2.3.4. Osiguranje primjerenog stupnja dostupnosti zdravstvenih usluga

Cilj ove mjere odnosi se na poboljšanje dostupnosti zdravstvenih usluga. Okvirna područja djelovanja obuhvataju:

- Uvesti i osigurati dostupnost zdravstvenih usluga sa ciljem zadovoljenja zdravstvenih potreba;
- Razviti osposobljenost zdravstvenih ustanova za pružanje usluga u uvjetima epidemije zaraznih bolesti.

2.3.5. Osiguranje distinktivne prepoznatljivosti zdravstvenog sektora ZDK

Cilj ove mjere odnosi se na inovativnost u organiziranju zdravstvenog sustava ZDK po čemu će se zdravstveni sustav ZDK razlikovati od drugih. Okvirna područja djelovanja obuhvataju:

- Integrirati zdravstvene usluge onkološkom bolesniku;
- Eksplantacija organa i donorska mreža;
- Razvoj metoda i tehnologija u primjeni inženjerskih znanja u oblasti medicine i zdravstva.

2.3.6. Smanjiti siromaštvo i socijalnu isključenost

Cilj ove mjere je osiguranje većeg stupnja razumijevanja i podrške izvršnih i zakonodavnih tijela na razini lokalnih zajednica i Kantona za unapređenje i provedbu reforme socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji sa djecom i socijalnu uključenost, uključujući i mjere pronatalne politike.

- Povećanje proračunskih sredstava za adekvatno realiziranje postojećih i reformskih zakonskih i podzakonskih rješenja, te razvojne strategije i akcione planove iz ove oblasti, uključujući i mjere pronatalne politike;
- Održavanje tematskih sjednica izvršne i zakonodavne vlasti na kantonalnom i lokalnom razini u svrhu promocije značaja socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodica sa djecom i rješavanja tekuće problematike;
- Izrađena socijalna karta za područje ZDK;

- Uspostavljen inspektorat za socijalnu zaštitu, civilnu zaštitu i zaštitu obitelji sa djecom pri Kantonalnoj upravi za inspeksijske poslove;
- Izrađen i donesen Akcioni plan socijalnog uključivanja na području ZDK;
- Jačanje saradnje kroz održavanje godišnjih sastanaka (predstavnicima kantonalnih organa, lokalnih vlasti i centara za socijalni rad) sa ciljem razmatranja i rješavanja problematike u oblasti socijalnog sektora;
- Stvoriti uvjete za adekvatno provođenje strateških i drugih razvojnih dokumenata za provođenje reforme socijalne zaštite u BiH;
- Unaprijediti kvalitet pružanja usluga socijalne zaštite;
- Povećanje biosigurnosti u ustanovama socijalne zaštite kako bi se osiguralo što normalnije odvijanje procesa u kriznim situacijama.

2.3.7. Jačanje kapaciteta ustanova socijalne zaštite

Cilj ove mjere je da se obezbijede uvjeti za adekvatno provođenje postojećih i reformskih zakona i podzakonskih akata, te strateških i drugih razvojnih dokumenata.

- Kontinuirana edukacija uposlenika ustanova socijalne zaštite;
- Program stručnog osposobljavanja kroz pripravnički rad socijalnih radnika u ustanove socijalne zaštite;
- Podrška za unapređenje uvjeta rada centara za socijalni rad/mjerodavnih općinskih službi;
- Kontinuirano djelovanje i razvoj usluga JU Centar za djecu i odrasle osobe s posebnim potrebama ZDK;
- Informatizacija sustava socijalne zaštite;
- Razvoj socijalnog preduzetništva;
- Uspostavljen sustav jednoobraznog djelovanja ustanova socijalne zaštite u izvanrednim okolnostima.

2.3.8. Jačanje izvaninstitucionalne brige i zbrinjavanja

Osiguranje uvjeta za neometano provođenje strateških razvojnih dokumenata i akcionih planova, a posebno:

- Razvoj usluge savjetovališta za obitelji sa djecom;
- Jačanje usluge zbrinjavanja osoba s invaliditetom u lokalnim zajednicama uz stručnu podršku;
- Podrška mladim osobama koje napuštaju sustav javne brige;
- Podrška radu Sigurne kuće pri Udruženju Medica Zenica;
- Podrška projektima nevladinih organizacija osoba s invaliditetom.

Prioritet 2.4. Efikasan i transparentan rad javnih institucija

2.4.1. Reforma javne uprave

Kroz mjeru u domenu reforme javne uprave nastoji se povećati efikasnost, efektivnost i transparentnost javne uprave u ZDK. Kao prateći efekat svih reformskih mjera, očekuje se i smanjenje troškova rada javne uprave u ZDK. Također, svi reformski procesi poboljšat će uvjete za usvajanje i provođenje EU acquis-a, te doprinijeti ispunjenju preduvjeta za članstvo BiH u EU.

2.4.2. Efikasnija borba protiv organiziranog kriminala i korupcije

Realiziranje ove mjere radit će se u dva pravca. Prvi pravac odnosi se na smanjivanje broja kaznenih djela organiziranog kriminala, a drugi pravac na smanjivanje korupcije u ZDK. To će se postići:

- Ostvarivanjem bolje saradnje sa nadležnim institucijama na istraživanju koruptivnih kaznenih djela (tužiteljstva, policijske agencije, inspekcijski i poreski organi);
- Edukacijom i modernizacijom ljudskih potencijala;
- Jačanjem povjerenja građana u rad mjerodavnih organa.

2.4.3. Poboljšanje razine sigurnosti građana ZDK

Implementacijom ove mjere nastoji se povećati osobna i imovinska sigurnost građana u ZDK. To će se postići:

- Jačanjem povjerenja građana u rad sigurnosnih institucija;
- Poticanjem građana na suradnju putem prijavljivanja svih nezakonitosti i kriminalnih oblika djelovanja.

2.4.4. Kontrola sigurnosne situacije i poboljšanje rada na migrantskoj krizi

Cilj ove mjere je smanjenje broja priliva ilegalnih migranata na područje ZDK, kao i činjenje kaznenih djela i prekršaja od strane istih, koji radi neposjedovanja osobnih dokumenata i nedovoljne službene evidencije nemaju bojazan od posljedica.

Kriznim područjima u ZDK koji su zahvaćeni migrantskom krizom, omogućiti suvremeniju opremu, kontrolne i prihvatne centre, te veći broj policijskih službenika koji bi bili ravnomjerno raspoređeni na targetiranim rutama ilegalnih migranata.

Okvirna područja djelovanja obuhvaćaju:

- Pojačan rad na iznalaženju sredstava i donacija za unapređenje borbe protiv migrantske krize;
- Suradnja tužiteljstva u cilju prevencije i suzbijanja kaznenih djela;
- Pojačan rad i komunikacija između tužiteljstva i MUP ZDK;
- Rad na prevenciji u prihvatnim centrima;
- Privremena integracija migranata u društvo pomoću vladinog i nevladinog sektora;
- Pojačana međuagencijska i institucionalna suradnja.

Strateški cilj 3

Prioritet 3.1. Povećanje energijske efikasnosti

3.1.1. Provođenje programa mjera za povećanje energijske efikasnosti javnih i gospodarskih objekata

Poboljšanje energijske efikasnosti primarno zgrada u vlasništvu kantona (zagrijavanje, hlađenje), te evidentiranje stanja utopljanja starijih poslovnih i stambenih objekata koje nisu u vlasništvu Kantona; (su)financiranje utopljanja zgrada.

3.1.2. Promoviranje principa energijske efikasnosti

Poboljšanje stanja okoliša i povećanje energijske efikasnosti javnih i gospodarskih objekata putem promocije principa energijske efikasnosti ima za cilj:

- Smanjenje emisija i disipacije energije;
- Povećanje znanja o energijskoj efikasnosti;
- Povećanje broja zahtjeva za izradu projekata energijske efikasnosti;
- Povećanje uposlenosti.

Prioritet 3.2. Usklađivanje razvoja energetske i industrijske sektora u smjeru energetske tranzicije, smanjenja emisija i načelima zaštite okoliša

3.2.1. Poboljšanje okolinskog aspekta iskorištenja energetske potencijala u javnom sektoru

Održivo i okolinski prihvatljivo korištenje energetske potencijala, uz uključivanje proizvođača energije ZDK u tokove izrade mjera za poboljšanje ekološkog/okolinskog aspekta iskorištenja energetske potencijala i jačanje inspeksijskog nadzora na načelima zaštite okoliša u industrijskom sektoru ZDK. Usklađivanje i razvoj energetske sektora u smjeru energetske tranzicije, smanjenja emisija i osiguranje što održivije energetske tranzicije na teritoriji ZDK kroz osiguravanje različitih vrsta energenata.

3.2.2. Poboljšanje okolinskog aspekta iskorištenja energetske potencijala u javnoprivatnom i privatnom sektoru

Unapređenje iskorištenja okolinskih potencijala kroz izmjene načina grijanja stanovnika ZDK, gasifikaciju što će dovesti i do smanjenja pritiska na kvalitet zraka. Nužno je pored povećanja generisanja električne energije iz obnovljivih i alternativnih izvora energije, poticanje primjene energenata i tehnologija koje dovode do smanjenja emisija u okoliš.

Prioritet 3.3. Osigurati održivi sustav upravljanja prirodnim resursima i unaprijediti kvalitet medija okoliša

3.3.1. Poboljšanje očuvanja i efikasnog upravljanja prirodnim resursima

Uspostava održivosti sustava upravljanja prirodnim resursima kroz:

- Zaštitu prirodnih resursa;
- Održivi razvoj eksploatacije prirodnih resursa;
- Uvođenje novih metoda upravljanja prirodnim resursima.

3.3.2. Uspostava i unapređenje informacionog sustava kvalitete komponenti okoliša

- Evidentiranje i monitoring zagađivača i zagađivanja ZDK;
- Evidencija podataka o stanju okoliša;
- Stvaranje centralizirane baze podataka;
- Informiranje javnosti o stanju okoliša;
- Učinkovito informaciono praćenje kvaliteta komponenti okoliša na području ZDK.

Prioritet 3.4. Poticanje održivog i okolišno prihvatljivog prostornog planiranja

3.4.1. Razvoj putne infrastrukture regionalnog i lokalnog karaktera

Omogućiti ekonomski i gospodarski razvoj kroz razvoj putne komunikacije i bolju povezanost lokalnih i regionalnih centara; Poboljšati putnu infrastrukturu u ruralnim područjima.

3.4.2. Razvoj komunalne infrastrukture (vodovod, kanalizacija, toplifikacija, plinske instalacije, javna rasvjeta, primarni tretman i krajnje zbrinjavanje otpada (komunalni i specifični tokovi) i sl.)

Poboljšanje komunalne infrastrukture kroz osiguranje dostupnosti usluga vodosnabdijevanja i sanitacije, toplifikaciju, uspostavu integralnog sustava upravljanja otpadom uključujući i posebne vrste otpada kroz razvoj cirkularne ekonomije.

3.4.3. Zaustavljanje nelegalne gradnje i legalizacija postojećih objekata, vodeći računa o međunarodnim principima i ljudskim pravima

Održivo korištenje prostora u skladu sa prostornom osnovom i namjenom prostora, prevencija klizišta i sanacija istih, legaliziranje gradnje.

3.4.4. Zaštita i sanacija okolišnih komponenti

Smanjenje pritisaka na okoliš i kvalitet života stanovnika ZDK uklanjanjem opasnog otpada i unapređenje stanja okoliša kroz sanaciju općinskih i divljih deponija; Sanacija postojećih i sprječavanje nastanka novih klizišta.

3.4.5. Sanacija, modernizacija i uvođenje sustava daljinskog grijanja

Modernizacija i proširenje daljinskog grijanja u cilju **poboljšanja kvaliteta zraka i suzbijanja klimatskih promjena**, kontrole energenata (koji manje zagađuju okoliš pri sagorjevanju – ugalj vs. pelet, biomasa, plin i sl.) koji se koriste, povećanje efikasnosti korištenja toplotne energije i korištenja obnovljivih izvora energije.

16. Indikativni finansijski okvir

INDIKATIVNI FINANCIJSKI OKVIR						
STRATEGIJE RAZVOJA ZDK ZA PERIOD 2021.-2027. GODINA						
Oznaka strateškog cilja, prioriteta i mjere		Struktura financiranja (%)	Ukupno (mil. KM)	Proračun institucije (mil. KM)	Ostali izvori	
					(mil. KM)	Naziv potencijalnog izvora
1.	Osigurati resursno efikasan i održiv ekonomski razvoj uz jačanje konkurentnosti i razvoj preduzetništva	48,52%	262,70	103,70	159,00	
1.1.	Povećati konkurentnost industrijskih sektora sa potencijalom za rast i izvoz, kroz inovacije, transfer tehnologija i digitalizaciju	19,02%	103,00	10,00	93,00	
1.1.1.	Jačanje prerađivačke industrije uz uvođenje novih tehnologija i međunarodnih standarda		7,00	5,00	2,00	Proračun FBiH, EU fondovi, donatori
1.1.2.	Razvoj sektora informacionih tehnologija i digitalizacije		3,00	2,00	1,00	Proračun FBiH, EU fondovi, donatori
1.1.3.	Podrška transferu i razvoju tehnologija i inovacija kroz znanstveno-istraživački sektor		5,00	3,00	2,00	Proračun FBiH, EU fondovi, donatori
1.1.4.	Modernizacija, organizacijska, tehničko-tehnološka i upravljačka reorganizacija u djelatnosti ruda i kamena		15,00		15,00	Proračun FBiH, rudnici, EPBiH, EU fondovi, donatori
1.1.5.	Razvoj novih energetskih postrojenja iz obnovljivih izvora energije za energetsku tranziciju		73,00		73,00	EPBiH, Proračun FBiH, privatni investitori
1.2.	Poticati razvoj ruralnih područja uz jačanje poljoprivrede i šumarstva	23,09%	125,00	73,00	52,00	
1.2.1.	Unapređenje kvaliteta i konkurentnosti poljoprivredno-prehrambene proizvodnje uz jačanje kapaciteta za veći stupanj finalizacije, izvoza i održivosti poljoprivrednih proizvođača		60,00	30,00	30,00	Proračun FBiH, proračuni gradova/općina, EU fondovi i donatori
1.2.2.	Podrška unapređenju poljoprivredne infrastrukture i zaštite poljoprivrednog zemljišta		15,00	10,00	5,00	Proračun FBiH, proračuni gradova/općina, EU fondovi i donatori

1.2.3.	Intenziviranje modernizacije poljoprivredne proizvodnje i jačanja kapaciteta uz znanstveno-stručne usluge i edukaciju		3,00	3,00		
1.2.4.	Unapređenje kapaciteta u šumskom privrednom društvu i zaštita šuma		17,00	15,00	2,00	Donacije
1.2.5.	Razvoj ruralne infrastrukture i dostupnosti usluga		30,00	15,00	15,00	Proračun FBiH, proračuni gradova/općina, EU fondovi i donatori
1.3.	Razviti turističku ponudu, infrastrukturu i poduzetništvo za održivi turizam	1,15%	6,20	4,20	2,00	
1.3.1.	Povećanje kvaliteta turističke ponude i valorizacije turističkih resursa		3,00	3,00		
1.3.2.	Unapređenje turističke infrastrukture i revitalizacija kulturno-historijskih objekata i turističkih destinacija		2,50	1,00	1,50	Proračun FBiH, EU fondovi, donatori, TZZDK (nakon uspostavljanja)
1.3.3.	Promocija turističke ponude i potencijala uz integraciju u regionalne turističke proizvode		0,70	0,20	0,50	Proračun FBiH, EU fondovi, TZZDK (nakon uspostavljanja), turističke agencije
1.4.	Unaprijediti poslovni ambijent i preduzetničku infrastrukturu za pametni rast i zapošljavanje	5,26%	28,50	16,50	12,00	
1.4.1.	Unapređenje poslovnog okruženja i podrške poslovanju		16,00	10,00	6,00	Proračun FBiH, proračuni općina/gradova
1.4.2.	Razvoj preduzetničke infrastrukture i usluga za podršku privrednicima		9,50	5,00	4,50	Proračun FBiH, proračuni općina/gradova
1.4.3.	Podrška upošljavanju i samoupošljavanju		3,00	1,50	1,50	Proračun FBiH, proračuni općina/gradova i donatori
2.	Unaprijediti kvalitet života i osigurati jednake prilike za sve građane kroz stvaranje održivog i pravednog društvenog okruženja	15,60%	84,46	58,18	26,28	
2.1.	Unapređenje usluga u sektoru obrazovanja, uz usklađivanje sa potrebama tržišta rada	4,14%	22,40	18,00	4,40	
2.1.1.	Unaprijediti usklađenost obrazovnog sustava sa potrebama tržišta rada		5,00	4,00	1,00	EU i drugi izvori

2.1.2.	Povećanje razine uposlenosti, sa posebnim fokusom na povećanje upošljivosti ranjivih skupina na tržištu rada ZDK		7,40	6,00	1,40	EU i drugi izvori
2.1.3.	Modernizacija obrazovnog sustava za kvalitetno i fleksibilno održavanje nastave u redovnim i kriznim situacijama		10,00	8,00	2,00	Proračun općina/gradova, EU i drugi izvori
2.2.	Obogaćivanje aktivnosti i infrastrukture za sport i kulturu	1,66%	9,00	6,00	3,00	
2.2.1.	Podrška razvoju sportskih aktivnosti i infrastrukture		5,00	3,00	2,00	Proračun općina/gradova, NVO, EU i drugi izvori
2.2.2.	Podrška razvoju kulturnih aktivnosti i infrastrukture		4,00	3,00	1,00	Proračun općina/gradova, NVO, EU i drugi izvori
2.3.	Pružanje stručnih i dostupnih usluga u zdravstvu i socijalnoj zaštiti	6,20%	33,56	19,18	14,38	
2.3.1.	Razvijanje promotivnih i preventivnih aktivnosti zdravstvenog sektora		3,50	1,00	2,50	ZZOZDK, NVO, Donatori
2.3.2.	Unapređenje kvaliteta i načina pružanja usluga		5,50	2,00	3,50	ZZOZDK, NVO, Donatori
2.3.3.	Jačanje i bolje korištenje ljudskih potencijala u zdravstvu		2,50	1,00	1,50	ZZOZDK, NVO, Donatori
2.3.4.	Osiguranje primjerenog stupnja dostupnosti zdravstvenih usluga		0,50	0,10	0,40	ZZOZDK, NVO, Donatori
2.3.5.	Osiguranje distinktivne prepoznatljivosti zdravstvenog sektora ZDK		5,00	1,00	4,00	ZZOZDK, NVO, Donatori
2.3.6.	Smanjiti siromaštvo i socijalnu isključenost		5,00	4,00	1,00	EU i drugi izvori
2.3.7.	Jačanje kapaciteta ustanova socijalne zaštite		11,38	10,00	1,38	EU i drugi izvori
2.3.8.	Jačanja izvaninstitucionalne brige i zbrinjavanja		0,18	0,08	0,10	EU i drugi izvori
2.4.	Efikasan i transparentan rad javnih institucija	3,60%	19,50	15,00	4,50	

2.4.1.	Reforma javne uprave		1,00	0,50	0,50	EU i bilateralni fondovi, Fond za reformu javne uprave
2.4.2.	Efikasnija borba protiv organiziranog kriminala i korupcije		1,50	1,50		
2.4.3.	Poboljšanje razinasigurnosti građana ZDK		7,00	6,00	1,00	EU i drugi izvori
2.4.4.	Kontrola sigurnosne situacije i poboljšanje rada na migrantskoj krizi		10,00	7,00	3,00	EU i drugi izvori
3.	Poboljšati trenutno stanje okoliša, povećati energijsku efikasnost i unaprijediti javnu infrastrukturu	35,88%	194,28	75,10	119,18	
3.1.	Povećanje energijske efikasnosti	1,65%	8,93	6,20	2,73	
3.1.1.	Provođenje programa mjera za povećanje energijske efikasnosti javnih i gospodarskih objekata		8,25	6,00	2,25	EU fondovi i drugi izvori
3.1.2.	Promoviranje principa energijske efikasnosti		0,68	0,20	0,48	NVO, EU fondovi, Razvojna banka
3.2.	Usklađivanje razvoja energetskog i industrijskog sektora u smjeru energetske tranzicije, smanjenja emisija i načelima zaštite okoliša	2,27%	12,30	6,00	6,30	
3.2.1.	Poboljšanje okolinskog aspekta iskorištenja energetskih potencijala u javnom sektoru		6,15	3,00	3,15	Razvojna banka, komercijalne banke, EU fondovi
3.2.2.	Poboljšanje okolinskog aspekta iskorištenja energetskih potencijala u javnoprivatnom i privatnom sektoru		6,15	3,00	3,15	Proračuni općina/gradova
3.3.	Osigurati održivi sustav upravljanja prirodnim resursima i unaprijediti kvalitet medija okoliša	1,60%	8,65	3,50	5,15	
3.3.1.	Poboljšanje očuvanja i efikasnog upravljanja prirodnim resursima		7,65	3,00	4,65	Proračun FBiH, EU fondovi i drugi izvori
3.3.2.	Uspostava i unapređenje informacionog sustava kvalitete komponenti okoliša		1,00	0,50	0,50	Proračun FBiH, EU fondovi i drugi izvori
3.4.	Poticanje održivog i okolišno prihvatljivog prostornog planiranja	30,36%	164,40	59,40	105,00	
3.4.1.	Razvoj putne infrastrukture regionalnog i lokalnog karaktera		21,00	14,00	7,00	Proračun FBiH, privatni sektor, EU fondovi

3.4.2.	Razvoj komunalne infrastrukture (vodovod, kanalizacija, toplifikacija, gasne instalacije, javna rasvjeta, primarni tretman i krajnje zbrinjavanje otpada (komunalni i specifični tokovi) i sl.)		51,60	20,00	31,60	Federalna direkcija za ceste, VMBiH, proračuni općina/gradova, EU fondovi i drugi izvori
3.4.3.	Zaustavljanje nelegalne gradnje i legalizacija postojećih objekata, vodeći računa o međunarodnim principima i ljudskim pravima		0,60	0,40	0,20	Proračuni općina/gradova, donatori, EU fondovi i drugi izvori
3.4.4.	Zaštita i sanacija okolišnih komponenti		16,20	5,00	11,20	Proračuni općina/gradova, donatori, EU fondovi i drugi izvori
3.4.5.	Sanacija, modernizacija i uvođenje sustava daljinskog grijanja		75,00	20,00	55,00	Proračuni općina/gradova, donatori i drugi izvori
Ukupno iz strateškog dokumenta		100,00%	541,44	236,98	304,46	
PREGLED PO IZVORIMA (mil.KM)						
Proračunska sredstva		Kreditna sredstva		Ostali izvori		
236,98				304,46		
43,77%		0,00%		56,23%		

*napomena: U tabeli nije uključen iznos od 1.162 mil. KM koji su predviđeni za izgradnju Bloka 8 u TE "Kakanj" i HE Vranduk.

Indikativni financijski okvir predstavlja pregled potrebnih financijskih sredstava za implementaciju mjera, pri čemu se daje pregled i potencijalnih izvora sredstava. Strategijom razvoja ZDK predviđen je najveći iznos financijskih sredstava za implementaciju prvog strateškog cilja i to 48,52%, drugog 15,60% i trećeg 35,88%. Ukupna vrijednost planiranih strateških projekata iznosi gotovo 550 miliona KM. Procenat planiranih sredstava koji se odnosi na proračunska sredstva je 43,77% dok se preostalih 56,23% odnosi na ostale izvore financiranja. Također, Strategijom razvoja ZDK je predviđena implementacija tri projekta iz oblasti energetike (Blok 8 TE „Kakanj“, HE Vranduk i HE Janjići) koji nisu prikazani ovim okvirom s obzirom da je to investicija koja je izvan mjerodavnosti ZDK i koja bi se trebala financirati iz ostalih izvora.

17. Strateški projekti

Sukladno članku 13. Uredbe o izradi strateških dokumenata u FBiH, za implementaciju strateških dokumenata mogu se identificirati strateški projekti kao intervencije najvećeg značaja za ostvarenje strateških ciljeva. Strateški projekti trebaju imati višestruki efekat na razvoj i njihova implementacija može biti osnov za pokretanje drugih projekata. Rezultati strateških projekata trebaju da doprinesu pozitivnom uticaju na poboljšanje kvaliteta života veće grupe građana, a naročito socijalno ugroženih kategorija stanovništva, te da omoguće održivi rast i razvoj.

Strategijom razvoja ZDK za period 2021.-2027. godina, definirano je ukupno 272 strateška projekta organizovana u 44 mjere i 12 prioriteta. Detaljan pregled strateških projekata sa očekivanim efektima i indikativnim financijskim okvirom se nalazi u Aneksu 1.

18. Usklađenost Strategije razvoja sa drugim strateškim dokumentima

Sukladno članku 3. stavak (1) točka aa) i člankom 16. stavak (4) Zakona o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u FBiH, utvrđena je obveza vertikalne koordinacije i usklađivanja strateških dokumenata na različitim razinama vlasti u Federaciji prema zajedničkim razvojnim ciljevima, odnosno da Strategija razvoja Federacije predstavlja podlogu za usklađivanje i izradu strategija razvoja kantona. Uredba o izradi strateških dokumenata u FBiH članom 16. propisuje obavezu međusobne provjere strateških dokumenata, odnosno potreba provjere usklađenosti razvojnih pravaca i strateških ciljeva Strategije razvoja Federacije, strategije razvoja kantona, kao i usklađenost Strategije razvoja Federacije i strategije razvoja kantona sa strateškim pravcima i strateškim ciljevima sektorskih strategija na istoj razini.

Proces izrade Strategije razvoja ZDK istovremeno karakteriše proces izrade Strategije razvoja FBiH u okviru čega su za razina FBiH definirani strateški ciljevi, prioriteti i mjere. Istovremeno sa ovim procesom započela je implementacija ciljeva održivog razvoja iz Agende UN 2030 u okviru čega je specificiran Okvir ciljeva održivog razvoja za BiH.

Tabela 14. Pregled povezanosti

Prioriteti	Strategija razvoja FBiH 2021-2027	Ciljevi održivog razvoja
Povećati konkurentnost industrijskih sektora sa potencijalom za rast i izvoz, kroz inovacije, transfer tehnologija i digitalizaciju	X	X
Poticati razvoj ruralnih područja uz jačanje poljoprivrede i šumarstva	X	X
Razviti turističku ponudu, infrastrukturu i poduzetništvo za održivi turizam	X	X
Unaprijediti poslovni ambijent i poduzetničku infrastrukturu za pametni rast i zapošljavanje	X	X
Unapređenje usluga u sektoru obrazovanja, uz usklađivanje sa potrebama tržišta rada	X	X
Obogaćivanje aktivnosti i infrastrukture za sport i kulturu	X	X
Pružanje stručnih i dostupnih usluga u zdravstvu i socijalnoj zaštiti	X	X
Efikasan i transparentan rad javnih institucija	X	X
Povećanje energetske efikasnosti	X	X
Usklađivanje razvoja energetskog i industrijskog sektora u smjeru energetske tranzicije, smanjenja emisija i načelima zaštite okoliša	X	X
Osigurati održivi sustav upravljanja prirodnim resursima i unaprijediti kvalitet medija okoliša	X	X
Poticanje održivog i okolišno prihvatljivog prostornog planiranja	X	X

Strategija razvoja FBiH kao jedan od najznačajnijih strateških dokumenata u FBiH zastupljena je u prioritetima i mjerama Strategije razvoja ZDK navedenim u tabeli 15.

Tabela 15. Strategija razvoja FBiH

PRIORITET	MJERA	
1.1. Povećati konkurentnost industrijskih sektora sa potencijalom za rast i izvoz, kroz inovacije, transfer tehnologija i digitalizaciju	1.1.1.	Jačanje prerađivačke industrije kroz uvođenje novih tehnologija i međunarodnih standarda
	1.1.2.	Razvoj sektora informacionih tehnologija i digitalizacije
	1.1.3.	Podrška transferu i razvoju tehnologija i inovacija kroz znanstveno-istraživački sektor
	1.1.4.	Modernizacija, organizacijska, tehničko-tehnološka reorganizacija u djelatnosti ruda i kamena
	1.1.5.	Razvoj novih energetskih postrojenja iz obnovljivih izvora energije za energetsku tranziciju
1.2. Poticati razvoj ruralnih područja uz jačanje poljoprivrede i šumarstva	1.2.1.	Unapređenje kvaliteta i konkurentnosti poljoprivredno-prehrambene proizvodnje uz jačanje kapaciteta za veći stupanj finalizacije, izvoza i održivosti poljoprivrednih proizvođača
	1.2.2.	Podrška unapređenju poljoprivredne infrastrukture i zaštite poljoprivrednog zemljišta
	1.2.4.	Unapređenje kapaciteta u šumskom gospodarskom društvu i zaštita šuma
	1.2.5.	Razvoj ruralne infrastrukture i dostupnosti usluga
1.3. Razviti turističku ponudu, infrastrukturu i poduzetništvo za održivi turizam	1.3.1.	Povećanje kvaliteta turističke ponude i valorizacije turističkih resursa
	1.3.2.	Unapređenje turističke infrastrukture i revitalizacija kulturno-povijesnih objekata i turističkih destinacija
	1.3.3.	Promocija turističke ponude i potencijala uz integraciju u regionalne turističke proizvode
1.4. Unaprijediti poslovni ambijent i preduzetničku infrastrukturu za pametni rast i zapošljavanje	1.4.1.	Unapređenje poslovnog okruženja i podrške poslovanju
	1.4.2.	Razvoj preduzetničke infrastrukture i usluga za podršku gospodarstvenicima
	1.4.3.	Podrška upošljavanju i samoupošljavanju
2.1. Unapređenje usluga u sektoru obrazovanja, uz usklađivanje sa potrebama tržišta rada	2.1.1.	Unaprijediti usklađenost obrazovnog sustava sa potrebama tržišta rada
	2.1.2.	Povećanje razina uposlenosti, sa posebnim fokusom na povećanje upošljivosti ranjivih skupina na tržištu rada ZDK
	2.1.3.	Modernizacija obrazovnog sustava za kvalitetno i fleksibilno održavanje nastave u redovnim i kriznim situacijama
2.2. Obogaćivanje aktivnosti i infrastrukture za sport i kulturu	2.2.1.	Podrška razvoju sportskih aktivnosti i infrastrukture
2.3. Pružanje stručnih i dostupnih usluga u zdravstvu i socijalnoj zaštiti	2.3.1.	Razvijanje promotivnih i preventivnih aktivnosti zdravstvenog sektora
	2.3.2.	Unapređenje kvaliteta i načina pružanja usluga
	2.3.3.	Jačanje i bolje korištenje ljudskih potencijala u zdravstvu
	2.3.4.	Osiguranje primjerenog stupnja dostupnosti zdravstvenih usluga
	2.3.5.	Osiguranje distinktivne prepoznatljivosti zdravstvenog sektora ZDK
	2.3.6.	Smanjiti siromaštvo i socijalnu isključenost
	2.3.7.	Jačanje kapaciteta ustanova socijalne zaštite

2.4. Efikasan i transparentan rad javnih institucija	2.4.1.	Reforma javne uprave
	2.4.2.	Efikasnija borba protiv organiziranog kriminala i korupcije
	2.4.3.	Poboljšanje razinasigurnosti građana ZDK
	2.4.4.	Kontrola sigurnosne situacije i poboljšanje rada na migrantskoj krizi
3.1. Povećanje energijske efikasnosti	3.1.1.	Provođenje programa mjera za povećanje energijske efikasnosti javnih i gospodarskih objekata
	3.1.2.	Promoviranje principa energijske efikasnosti
3.2. Usklađivanje razvoja energetskog i industrijskog sektora u smjeru energetske tranzicije, smanjenja emisija prema načelima zaštite okoliša	3.2.1.	Poboljšanje okolinskog aspekta iskorištenja energetskih potencijala u javnom sektoru
	3.2.2.	Poboljšanje okolinskog aspekta iskorištenja energetskih potencijala u javnoprivatnom i privatnom sektoru
3.3. Osigurati održivi sustav upravljanja prirodnim resursima i unaprijediti kvalitet medija okoliša	3.3.1.	Poboljšanje očuvanja i efikasnog upravljanja prirodnim resursima
3.4. Poticati održivo i okolišno prihvatljivo prostorno planiranje	3.4.2.	Razvoj komunalne infrastrukture (vodovod, kanalizacija, toplifikacija, gasne instalacije, javna rasvjeta, primarni tretman i krajnje zbrinjavanje otpada (komunalni i specifični tokovi i sl.))
	3.4.4.	Zaštita i sanacija okolišnih komponenti
	3.4.5.	Sanacija, modernizacija i uvođenje Sustava daljinskog grijanja u općinama ZDK-a

Okvir ciljeva održivog razvoja za BiH kao najopćiji okvir stremjenja društva zastupljen je u prioritetima i mjerama Strategije razvoja ZDK navedenim u tabeli 16.

Tabela 16. Okvir ciljeva održivog razvoja za BiH

PRIORITET	MJERA	
1.1. Povećati konkurentnost industrijskih sektora sa potencijalom za rast i izvoz, kroz inovacije, transfer tehnologija i digitalizaciju	1.1.1.	Jačanje prerađivačke industrije uz uvođenje novih tehnologija i međunarodnih standarda
	1.1.2.	Razvoj sektora informacionih tehnologija i digitalizacije
	1.1.3.	Podrška transferu i razvoju tehnologija i inovacija kroz znanstveno-istraživački sektor
	1.1.4.	Modernizacija, organizacijska, tehničko-tehnološka i upravljačka reorganizacija u djelatnosti ruda i kamena
	1.1.5.	Razvoj novih energetskih postrojenja iz obnovljivih izvora energije za energetske tranziciju
1.2. Poticati razvoj ruralnih područja uz jačanje poljoprivrede i šumarstva	1.2.1.	Unapređenje kvaliteta i konkurentnosti poljoprivredno-prehrambene proizvodnje uz jačanje kapaciteta za veći stupanj finalizacije, izvoza i održivosti poljoprivrednih proizvođača
	1.2.2.	Podrška unapređenju poljoprivredne infrastrukture i zaštite poljoprivrednog zemljišta
	1.2.3.	Intenziviranje modernizacije poljoprivredne proizvodnje kroz znanstveno-stručne usluge i edukaciju
	1.2.4.	Unapređenje kapaciteta u šumskom gospodarskom društvu i zaštita šuma

	1.2.5.	Razvoj ruralne infrastrukture i dostupnosti usluga
1.3. Razviti turističku ponudu, infrastrukturu i poduzetništvo za održivi turizam	1.3.1.	Povećanje kvaliteta turističke ponude i valorizacije turističkih resursa
	1.3.2.	Unapređenje turističke infrastrukture i revitalizacija kulturno-povijesnih objekata i turističkih destinacija
	1.3.3.	Promocija turističke ponude i potencijala uz integraciju u regionalne turističke proizvode
1.4. Unaprijediti poslovni ambijent i preduzetničku infrastrukturu za pametni rast i upošljavanje	1.4.1.	Unapređenje poslovnog okruženja i podrške poslovanju
	1.4.2.	Razvoj preduzetničke infrastrukture i usluga za podršku gospodarstvenicima
	1.4.3.	Podrška upošljavanju i samoupošljavanju
2.1. Unapređenje usluga u sektoru obrazovanja, uz usklađivanje sa potrebama tržišta rada	2.1.1.	Unaprijediti usklađenost obrazovnog sustava sa potrebama tržišta rada
	2.1.2.	Povećanje razine uposlenosti, sa posebnim fokusom na povećanje upošljivosti ranjivih skupina na tržištu rada ZDK
	2.1.3.	Modernizacija obrazovnog sustava za kvalitetno i fleksibilno održavanje nastave u redovnim i kriznim situacijama
2.2. Obogaćivanje aktivnosti i infrastrukture za sport i kulturu	2.2.1.	Podrška razvoju sportskih aktivnosti i infrastrukture
	2.2.2.	Podrška razvoju kulturnih aktivnosti i infrastrukture
2.3. Pružanje stručnih i dostupnih usluga u zdravstvu i socijalnoj zaštiti	2.3.1.	Razvijanje promotivnih i preventivnih aktivnosti zdravstvenog sektora
	2.3.2.	Unapređenje kvaliteta i načina pružanja usluga
	2.3.3.	Jačanje i bolje korištenje ljudskih potencijala u zdravstvu
	2.3.4.	Osiguranje primjerenog stupnja dostupnosti zdravstvenih usluga
	2.3.5.	Osiguranje distinktivne prepoznatljivosti zdravstvenog sektora ZDK
	2.3.6.	Smanjiti siromaštvo i socijalnu isključenost
	2.3.7.	Jačanje kapaciteta ustanova socijalne zaštite
	2.3.8.	Jačanje vaninstitucionalne brige i zbrinjavanja
2.4. Efikasan i transparentan rad javnih institucija	2.4.1.	Reforma javne uprave
	2.4.2.	Efikasnija borba protiv organizovanog kriminala i korupcije
	2.4.3.	Poboljšanje razine sigurnosti građana ZDK
	2.4.4.	Kontrola sigurnosne situacije i poboljšanje rada na migrantskoj krizi
3.1. Povećanje energetske efikasnosti	3.1.1.	Provođenje programa mjera za povećanje energetske efikasnosti javnih i gospodarskih objekata
	3.1.2.	Promovisanje principa energetske efikasnosti
3.2. Usklađivanje razvoja energetske i industrijske sektora u smjeru energetske tranzicije, smanjenja emisija i načelima zaštite okoliša	3.2.1.	Poboljšanje okolinskog aspekta iskorištenja energetske potencijala u javnom sektoru
	3.2.2.	Poboljšanje okolinskog aspekta iskorištenja energetske potencijala u javnoprivatnom i privatnom sektoru
3.3. Osigurati održivi sustav upravljanja prirodnim resursima i unaprijediti kvalitet medija okoliša	3.3.1.	Poboljšanje očuvanja i efikasnog upravljanja prirodnim resursima
	3.3.2.	Uspostava i unapređenje informacionog sustava kvalitete komponenti okoliša
3.4. Poticati održivo i okolišno prihvatljivo prostorno planiranje	3.4.1.	Razvoj putne infrastrukture regionalnog i lokalnog karaktera
	3.4.2.	Razvoj komunalne infrastrukture (vodovod, kanalizacija, toplifikacija, gasne instalacije, javna rasvjeta, primarni tretman i krajnje zbrinjavanje otpada (komunalni i specifični tokovi i sl.))

	3.4.4.	Zaštita i sanacija okolišnih komponenti
	3.4.5.	Sanacija, modernizacija i uvođenje sustava daljinskog grijanja u općinama ZDK-a

19. Okvir za implementaciju, monitoring, izvještavanje i evaluaciju Strategije razvoja

Zakonskim i podzakonskim normativnim okvirom u FBiH propisani su kao obvezni elementi strateškog planiranja i strateških dokumenata implementacija, monitoring, izvještavanje i evaluacija. U okviru pomenutih procesa ključno je izvršiti opis odgovornih institucija, opis postupaka i postupanja odgovornih institucija, dinamiku postupanja i okvir rokova.

19.1. Implementacija

Implementacija Strategije razvoja ZDK provodi se alatima uspostavljenim Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u FBiH, i Uredbom o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u FBiH. Propisani alati za implementaciju su akcioni plan za implementaciju strategije, smjernice za trogodišnje planiranje, trogodišnji i godišnji planovi rada organa uprave na razini kantona. Propisani alati za implementaciju izrađuju se sukladno članku 19. Uredbe o izradi strateških dokumenata u FBiH i člancima 10., 11. i 12. Uredbe o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u FBiH.

Akcioni plan za implementaciju strategije se na načelima razvojnog planiranja izrađuje za planski period važenja Strategije, svake planske godine po principu 1+2 usklađeno sa procesom izrade i usvajanja smjernica. Akcioni plan minimalno sadrži sljedeće elemente: naziv strateškog cilja i prioriteta, naziv planiranih mjera i strateških projekata sa očekivanim rezultatima, nosioce realizacije, okvirnu financijsku vrijednost po godinama i očekivane izvore financiranja. Stručna služba koordinira izradu akcionog plana koji uz prethodne konsultacije sa Vijećem za razvojno planiranje i upravljanje razvojem u ZDK usvaja Vlada kantona.

Implementacija kroz izradu trogodišnjih planova rada organa uprave na razini kantonalnih organa uprave, sukladno podzakonskim okvirom je zasnovana na početnom procesu izrade smjernica. Smjernice se izrađuju svake godine za period od tri godine (1+2) sa sadržajem koji obuhvaća oznaku razinaza koje se izrađuje i period na koji se odnose, svrhu smjernica, strateške pravce koji proizilaze iz Strategije razvoja ZDK, prioritete, mjere i strateške projekte, indikativni financijski okvir i odgovarajuće indikatore. Smjernice u saradnji sa Stručnom službom za razvoj i međunarodne projekte priprema premijer ZDK, a uz prethodne konsultacije i preporuke Vijeća za razvojno planiranje i upravljanje razvojem u ZDK, iste usvaja Vlada ZDK.

Trogodišnji plan rada kantonalnih organa uprave ZDK je implementacijski dokument koji operacionalizira strateške ciljeve, prioritete i mjere iz Strategije razvoja ZDK, te operacionalizira mjerodavnosti organa uprave, i predstavlja temelj za izradu DOB-a i PJI-a.

Prilikom izrade trogodišnjeg plana rada, kantonalni organi uprave imaju obvezu preuzeti relevantne mjere iz Strategije razvoja ZDK sa pripadajućim indikatorima, kao i polazne i ciljne vrijednosti indikatora za svaku godinu trogodišnjeg razdoblja. Trogodišnji plan rada se usvaja svake godine. U izradi trogodišnjeg plana kantonalni organi uprave preuzimaju projekte i aktivnosti iz akcionog plana.

Mjere iz Strategije razvoja se unose kao programi u trogodišnjem planu rada, a svaki program u trogodišnjem planu rada utvrđuje se i kao program u Dokumentu okvirnog proračuna (DOB-u) sa dodijeljenom šifrom. To znači da je mjera iz Strategije razvoja jednaka programu u trogodišnjem planu rada i DOB-u.

U odnosu na svaku utvrđenu mjeru ili program definišu se aktivnosti/projekti čija realiziranje u trogodišnjem periodu doprinosi ostvarenju prioriteta i strateškog cilja iz Strategije razvoja ZDK. Osim navedenog u trogodišnjem planu rada definira se jedan glavni program kantonalnog organa uprave na temelju strateških ciljeva i prioriteta iz Strategije razvoja ZDK i smjernica.

Godišnji plan rada je implementacijski dokument koji sadrži, pored redovnih aktivnosti, i aktivnosti na godišnjem razini koje će se preduzimati kako bi se implementirali strateški ciljevi, prioriteti i mjere iz usvojenih strateških dokumenata, a priprema se na osnovu usvojenih trogodišnjih planova. U godišnji plan rada kantonalni organi uprave preuzimaju odabrane programe iz trogodišnjeg plana rada uključujući i glavni program.

Pored godišnjeg programa rada koji radi svaki organ uprave pojedinačno, sukladno Uredbi o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u Federaciji BiH i relevantnim kantonalnim propisima izrađuje se godišnji program rada Vlade ZDK.

Usvojeni trogodišnji i godišnji planovi rada objavljuju se na web stranici Kantona.

Doprinos implementacije Strategije razvoja ZDK daje i obveza jedinica lokalne samouprave da usklađuju strategije razvoja jedinica lokalne samouprave.

19.2. Monitoring i izvještavanje

Sukladno Zakonu o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u FBiH kao i Uredbe o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u Federaciji BiH (članak 14., 15. i 16.), procesi monitoringa i izvještavanja su obvezne radnje razvojnog planiranja i upravljanja razvojem.

Monitoring je sistematično i kontinuirano prikupljanje, analiziranje i korištenje podataka i indikatora radi mjerenja napretka realiziranja Strategije razvoja ZDK, u svrhu poduzimanja odgovarajućih mjera radi eventualnih korekcija i izvještavanja o ostvarenim rezultatima.

Kvalitetno obavljanje monitoringa podrazumijeva da svi kantonalni organi uprave trebaju uspostaviti i redovno ažurirati elektronske evidencije o implementaciji strategije kao i indikatora ostvarenja strateških ciljeva, prioriteta i mjera iz Strategije razvoja, kao i indikatora iz godišnjeg plana rada. Osnov za izradu izvješća o radu organa uprave i izradu Izvješća o razvoju čine pomenute evidencije.

Naprijed pomenuti normativni okvir u oblasti izvještavanja propisuje obvezu izrade godišnjih izvješća o radu i Izvješće o razvoju.

Godišnje izvješće o radu priprema se sa namjerom praćenja provođenja planiranih aktivnosti i ocjene doprinosa u ostvarivanju programa (mjera) organa i institucija na razini kantona.

U godišnjem izvješću o radu precizno se navodi da li su i u kojoj mjeri izvršene planirane aktivnosti iz godišnjih programa rada, očekivani i ostvareni rezultati, planirana i utrošena sredstva za izvršenje aktivnosti, i za eventualno neizvršenje, razlog za neizvršenje ili djelomično izvršenje.

Godišnje izvješće o radu izrađuju kantonalni organi uprave i Vlada ZDK u skladu s Uredbom o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u Federaciji BiH i relevantnim kantonalnim propisima.

Izvješće o razvoju je implementacioni dokument kojim se na godišnjem razini sagledavaju stupanj implementacije, opći razvojni trendovi kao i napredak u ostvarenju strateških ciljeva iz strateških dokumenata. Izvješće o razvoju ZDK izrađuje Stručna služba.

Pored naprijed navedenog, Stručna služba vrši koordinaciju procesa monitoringa, evaluacije i izvještavanja o realiziranju Strategije, što podrazumijeva aktivnu suradnju sa svim institucijama nositeljima implementacije i monitoringa.

U oblasti monitoringa i izvještavanja značajnu ulogu ostvaruje i Vijeće za razvojno planiranje i upravljanje razvojem u ZDK koje ima savjetodavnu ulogu u procesima implementacije, monitoringa, evaluacije i izvještavanja o realiziranju razvojnih prioriteta u Kantonu. Vijeće razmatra godišnje izvješće o razvoju Kantona, daje preporuke unapređujući implementaciju kao i kvalitet samog izvješća.

Vlada Kantona usvaja Izvješće o razvoju ZDK, koji radi informiranja dostavlja Skupštini Kantona.

Godišnje izvješće o radu i Izvješće o razvoju se objavljuju na web stranici Kantona.

19.3. Evaluacija

Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u FBiH i Uredbom o evaluaciji strateških dokumenata u FBiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 74/19) uspostavljen je proces evaluacije.

Evaluacija je proces kojim se određuje vrijednost i značaj intervencije, odnosno programa, projekta ili sveukupne strategije razvoja, prema definiranim kriterijima. Za strateške dokumente kantona obvezna je Evaluacija u toku, uključujući i Strategiju razvoja ZDK.

Evaluacija u toku će se raditi u predzadnjoj godini implementacije Strategije razvoja (2026. godine). Evaluaciju će provesti neovisni vanjski evaluator izabran od strane Stručne službe kao naručitelja usluge.

Evaluacija se može raditi i na sredini perioda implementacije ukoliko se za istom ukaže potreba utvrđena od strane Vlade kantona.

Evaluacija u toku se radi sa ciljem utvrđivanja stupnja implementacije strateških dokumenata, te efektivnosti i efikasnosti planiranih mjera i rezultata prema zacrtanim ciljevima i očekivanjima, kao i sumiranja rezultata i obezbjeđenja ulaznih elemenata za strateške dokumente za sljedeći planski ciklus.

Aneksi

Aneks 1. Detaljan pregled mjera po strateškim ciljevima

STRATEGIJA RAZVOJA ZDK ZA PERIOD 2021.-2027. GODINA

Programski okvir

STRATEŠKI CILJ 1

Osigurati resursno efikasan i održiv ekonomski razvoj uz jačanje konkurentnosti i razvoj poduzetništva

Veza sa strateškim ciljem	1. Osigurati resursno efikasan i održiv ekonomski razvoj uz jačanje konkurentnosti i razvoj poduzetništva		
Prioritet	1.1. Povećati konkurentnost industrijskih sektora sa potencijalom za rast i izvoz, kroz inovacije, transfer tehnologija i digitalizaciju		
Naziv mjere	1.1.1. Jačanje prerađivačke industrije uz uvođenje novih tehnologija i međunarodnih standarda		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>U okviru ove mjere pružat će se podrška poduzećima za unapređenje konkurentnosti, kroz uvođenje novih tehnologija i međunarodnih standarda. Cilj ove mjere je da se povećaju investicije u nove tehnologije i opremu (uključujući privlačenje stranih investicija i dijaspore), uvođenje međunarodnih standarda, povećanje kvaliteta proizvoda, finalizacije i izvoza uz kreiranje dodane vrijednosti. Posebna pažnja će biti usmjerena na uključivanje poduzeća u lance vrijednosti i jačanje klastera u sektorima prerađivačke industrije, u cilju povećanja umreženosti gospodarstva i specijalizacije poslovanja, uz uključivanje u mreže dobavljača i kupaca, što će dovesti do povećanja proizvodnje intermedijarnih proizvoda, kao i niza pozitivnih efekata na ekonomski rast. S aspekta negativnih uticaja pandemije u sektoru industrije, potrebne žurne mjere za očuvanje likvidnosti i upošljavanja planiranje su u općim izdvojenim mjerama za podršku poslovanju (poticaji, subvencije, kreditne-garancije, obustava naplata i sl.), a posebne aktivnosti usmjerene na očuvanje obima industrijske proizvodnje i izvoza su integrirane u mjere u okviru ovog prioriteta za povećanje konkurentnosti industrije i izvoza.</p>		
Strateški projekti	<p>1.1.1.1. Uvođenje novih tehnologija i novih proizvoda u prerađivačkim kapacitetima (metalopreradaivačkog, drvopreradaivačkog, kožarsko-tekstilnog sektora);</p> <p>1.1.1.2. Zaštita intelektualnog vlasništva;</p> <p>1.1.1.3. Primjena međunarodnih standarda i certificiranje;</p> <p>1.1.1.4. Unapređenje sustava kontrola kvaliteta;</p> <p>1.1.1.5. Podrška za izvoz i internacionalizaciju gospodarstva;</p> <p>1.1.1.6. Povezivanje sa bh. dijasporom za investicije;</p> <p>1.1.1.7. Privlačenje FDI, a posebno investicija iz EU radi supstitucije dobavljača iz Kine i repatrijacije investicija u EU (posebno sa aspekta saniranja posljedica pandemije) ;</p> <p>1.1.1.8. Podrška u pronalasku alternativnih tržišta (kupaca i dobavljača) te alternativnog asortimana (posebno s aspekta saniranja posljedica pandemije);</p> <p>1.1.1.9. Uključivanje u lance vrijednosti i jačanje klastera (metalopreradaivački, kožarsko-industrijski, drvni, građevinski).</p>		
	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Vrijednost ostvarenih investicija u nova sredstva u prerađivačkoj industriji u 000 KM	471.033 KM (2018.)	535.000 KM
	Ukupan izvoz u prerađivačkoj industriji u KM	1.492.249	1.643.093

	Ukupni prihodi poduzeća u KM	6,3 milijarde (2018.)	7,7 milijardi
	Broj novocertificiranih poduzeća	0	10
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<p><i>Razvojni efekat - uticaj na: povećanje BDP, stope pokrivenosti uvoza izvozom i stope uposlenosti</i></p> <p><i>Doprinos ostvarenju ishoda prioriteta: povećanja fizičkog obima industrijske proizvodnje, povećanje izvoza industrije, povećanje prosječne neto plate i prihoda od poreza pc</i></p>		
Indikativna financijska konstrukcija sa izvorima financiranja	<p>7.000.000 KM</p> <p><i>Izvori: Proračun ZDK, Proračun FBiH, EU fondovi i donatori</i></p>		
Period implementacije mjere	2021-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za gospodarstvo ZDK		
Nosioci mjere	Ministarstvo za gospodarstvo ZDK, Ministarstvo za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu ZDK, gospodarski subjekti, Gospodarska komora ZDK, razvojne agencije, Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta, gradovi/općine		
Ciljne grupe	<i>Poduzeća i obrtnici u sektoru prerađivačke industrije</i>		

Veza sa strateškim ciljem	1. Osigurati resursno efikasan i održiv ekonomski razvoj uz jačanje konkurentnosti i razvoj poduzetništva		
Prioritet	1.1. Povećati konkurentnost industrijskih sektora sa potencijalom za rast i izvoz, kroz inovacije, transfer tehnologija i digitalizaciju		
Naziv mjere	1.1.2. Razvoj sektora informacionih tehnologija i digitalizacije		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Ubrzavanje procesa digitalizacije gospodarstva i razvoj sektora informacionih tehnologija je jedan od imperativa privrednog razvoja. Kako bi se ubrzao proces digitalizacije i informatizacije, u okviru ove mjere obezbijedit će se adekvatna podrška preduzećima, kroz programe razvoja IT znanja i vještina, stručno-konsultativna podrška u reorganizaciji za procese informatizacije, te olakšan pristup finansijskim sredstvima. Potrebno je podržati uvođenje e-trgovine i e-poslovanja, uključujući sektor usluga (špedicije, projektovanja, marketinga, dizajna, računovodstva, administracije i dr.). Cilj je da se ojača i domaći sektor informacionih tehnologija, te da se, pored doprinosa ukupnom razvoju sektora industrijske proizvodnje u okviru ovog prioriteta, omogući i iskorištavanje značajnih potencijala za rast investicija, prihoda i izvoza uz nova upošljavanja u IT sektoru ZDK.		
Strateški projekti	1.1.2.1. Podrška digitalnoj transformaciji mikro, malih i srednjih poduzeća (proizvodnih i uslužnih) i uvođenje e-poslovanja i e-trgovine kroz programe podrške poduzećima; 1.1.2.2. Unapređenje digitalnih znanja i vještina; 1.1.2.3. Podrška poduzećima u IT sektoru za kreiranje i izvoz digitalnih rješenja; 1.1.2.4. Uspostavljanje digitalnih inovacijskih hubova/centara, akceleratora.		
	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
	Vrijednost ostvarenih investicija u nova sredstva u području KD – Informacije i komunikacije u 000 KM	7.121 (2018)	9.737
	% poslovnih subjekata u području KD – Informacije i komunikacije informacionih tehnologija od ukupnog broja poslovnih subjekata	0,99	1,2
	% uposlenih u sektoru informacionih tehnologija od ukupnog broja uposlenih	0,87	1,0
	% poduzeća koristi fiksnu širokopojasnu internet konekciju (FZS)	/Izvor Strategija razvoja FBiH/	/Izvor Strategija razvoja FBiH/
	Širokopojasni internet promet, mil. GB (FZS)	/Izvor Strategija razvoja FBiH/	/Izvor Strategija razvoja FBiH/

	Broj poduzeća sa uspostavljenom e-trgovinom (EUROSTAT BIH)	/Izvor Strategija razvoja FBiH/	/Izvor Strategija razvoja FBiH/
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Razvojni efekat - uticaj na: povećanje BDP, stope pokrivenosti uvoza izvozom i stope uposlenosti</i> <i>Doprinos ostvarenju ishoda prioriteta: povećanja fizičkog obima industrijske proizvodnje, povećanje izvoza industrije, povećanje prosječne neto plate i prihoda od poreza pc</i>		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima financiranja	3.000.000 KM <i>Izvori: Proračun ZDK, Proračun FBiH, EU fondovi i donatori</i>		
Period implementacije mjere	2021-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za gospodarstvo ZDK		
Nositelji mjere	Ministarstvo za gospodarstvo ZDK, Ministarstvo za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu ZDK, privredni subjekti, Gospodarska komora ZDK, udruga i centri koji djeluju u IT sektoru, Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta, gradovi/općine		
Ciljne grupe	<i>Poduzeća i obrtnici u sektoru prerađivačke industrije</i>		

Veza sa strateškim ciljem	1. Osigurati resursno efikasan i održiv ekonomski razvoj uz jačanje konkurentnosti i razvoj poduzetništva		
Prioritet	1.1. Povećati konkurentnost industrijskih sektora sa potencijalom za rast i izvoz, kroz inovacije, transfer tehnologija i digitalizaciju		
Naziv mjere	1.1.3. Podrška transferu i razvoju tehnologija i inovacija kroz znanstveno-istraživački sektor		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Unapređenje konkurentnosti gospodarstva u ciljnim sektorima sa potencijalom za rast (metaloprerađivačkom, drvoprerađivačkom, kožarsko-tekstilnom, IT sektoru i dr.) podrazumijeva i podršku u povezivanju poduzeća sa znanstveno-istraživačkim institucijama kako bi se unaprijedio transfer znanja i razvoj inovacija. Povećanje kvaliteta usluga NIR centara i laboratorija za primjenu novih tehnologija i inovacija u privredi će rezultirati povećanjem ukupnog indeksa obima industrijske proizvodnje uz povećanje kvaliteta proizvoda, prihoda i izvoza gospodarskih subjekata, i dr.</p> <p>Cilj je da se, u okviru ove mjere, pruži podrška jačanju kapaciteta znanstveno-istraživačkih institucija i organizacija, te podrška transferu i razvoju tehnologija i inovacija.</p>		
Strateški projekti	<p>1.1.3.1. Modernizacija opreme i usluga znanstveno-istraživačkih institucija i organizacija;</p> <p>1.1.3.2. Povezivanje gospodarstva i znanstveno-istraživačkih institucija;</p> <p>1.1.3.3. Podrška inovatorstvu;</p> <p>1.1.3.4. Razvoj tržišta usmjerenih znanja i digitalnih znanja i vještina;</p> <p>1.1.3.5. Stručna podrška gospodarskim subjektima u procesima uvođenja standarda, novih tehnologija, novih proizvoda i kontrole kvaliteta;</p> <p>1.1.3.6. Jačanje kapaciteta za korištenje EU fondova koji podržavaju znanstveno-istraživački rad i razvoj inovacija;</p> <p>1.1.3.7. Razvoj kapaciteta znanstveno-istraživačke infrastrukture (Tehno-park, Laboratorije, Inovacioni centri, Poslovni inkubatori, te Digitalni inovacijski hubovi-nakon njihovog uspostavljanja...).</p>		
	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Broj novih laboratorija ili drugih znanstveno-istraživačkih centara	0	2
	Broj novoregistriranih inovacija – патената	0	4
	Broj novocertificiranih poduzeća korisnika podrške	0	15

	Broj novih korisnika usluga NIR organizacija (projekti saradnje NIR-privreda)	0	70
	% povećanja dobiti poduzeća	0	17%
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<p><i>Razvojni efekat - uticaj na: povećanje BDP, stope pokrivenosti uvoza izvozom i stope uposlenosti</i></p> <p><i>Doprinos ostvarenju ishoda prioriteta: (kroz povećanje ostvarenih investicija u nova sredstva za nove tehnologije i inovacije), povećanje fizičkog obima industrijske proizvodnje, povećanje izvoza industrije, povećanje prosječne neto plate, te (kroz povećanje pokazatelja poslovanja poduzeća) i povećanje prihoda od poreza pc</i></p>		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima financiranja	<p>5.000.000 KM</p> <p><i>Izvori: Proračun ZDK, Proračun FBiH, U i drugi donatori</i></p>		
Period implementacije mjere	2021-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za gospodarstvo ZDK		
Nositelji mjere	Ministarstvo za gospodarstvo ZDK, UNZE, Tehnološki-park, instituti, Ministarstvo za obrazovanje, znanost, kulturu i sport ZDK, Ministarstvo za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu ZDK		
Ciljne grupe	<i>Mikro, mala i srednja poduzeća i obrtnici</i>		

Veza sa strateškim ciljem	1. Osigurati resursno efikasan i održiv ekonomski razvoj uz jačanje konkurentnosti i razvoj poduzetništva		
Prioritet	1.1. Povećati konkurentnost industrijskih sektora sa potencijalom za rast i izvoz, kroz inovacije, transfer tehnologija i digitalizaciju		
Naziv mjere	1.1.4. Modernizacija, organizacijska, tehničko-tehnološka i upravljačka reorganizacija u djelatnosti ruda i kamena		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Prestrukturiranje rudnika je najznačajnija aktivnost koja se provodi u Federaciji BiH u cilju ukupnih aktivnosti prestrukturiranja gospodarstva (tzv. programi pravične tranzicije), posebno energetskog sektora. JP Elektroprivreda BiH će ažurirati i donijeti pojedinačne planove modernizacije i prestrukturiranja za svaki rudnik i nadzirati realiziranje tih planova. Planirana je reorganizacija u cilju smanjenja administracije, kroz vezivanje svih rudnika iz Zenice, Kaknja, Breze za Termoelektranu Kakanj, kao novih radnih jedinica. U okviru restrukturiranja, rješavat će se i problemi tehnološkog viška radnika, kroz programe za socijalno prihvatljivo zbrinjavanje, kao što su programi podrške u procesu prekvalifikacije, novog upošljavanja i mobilnosti, te posebne penziona šeme za prijevremeno penzionisanje. Također, provodit će se aktivnosti tehničko-tehnološke reorganizacije i modernizacije, u cilju povećanja produktivnosti, kao i povećanja sigurnosti proizvodnje.</p> <p>Generalno, radi se o dugoročnom procesu restrukturiranja koji će se provoditi od strane mjerodavnih federalnih institucija i poduzeća, za koje će Vlada ZDK pružati podršku za procese prestrukturiranja na području ZDK. Pri tome, moguće je koristiti fondove EU (npr. EU program Coal Regions in Transition) i podršku međunarodnih finansijskih institucija (npr. Svjetske banke).</p>		
Strateški projekti	<p>1.1.4.1. Modernizacija u rudnicima i kamenolomima;</p> <p>1.1.4.2. Povećanje sigurnosti u proizvodnji ruda i kamena;</p> <p>1.1.4.3. Programi socijalnog zbrinjavanja viška radnika usljed reorganiziranja rudnika;</p> <p>1.1.4.4. Reorganizacija Termoelektrane Kakanj kroz vezivanje svih rudnika iz Zenice, Kaknja, Breze kao novih radnih jedinica.</p>		
	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Produktivnost rada rudnika, tona po uposlenom (%) (FMERI)	626 (2018)	Prema Strategiji razvoja FBiH
	Neto dobiti (gubitak) u KM po uposlenom (FMERI)	-5.866 (2018)	Prema Strategiji razvoja FBiH
	Vrijednost ostvarenih investicija u nova sredstva u području KD – Vađenje ruda i kamena u 000 KM	39.611 (2018)	52.837
	% uposlenih u području KD – Vađenje ruda i kamena od ukupnog broja uposlenih	5,6	3,0

Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Razvojni efekat - uticaj na: povećanje BDP, stope pokrivenosti uvoza izvozom Doprinos ostvarenju ishoda prioriteta: povećanje fizičkog obima industrijske proizvodnje, povećanje izvoza industrije, povećanje prosječne neto plate i povećanje prihoda od poreza pc</i>
Indikativna financijska konstrukcija sa izvorima financiranja	15.000.000 KM <i>Izvori: Proračun FBiH, JP Elektroprivreda FBiH, rudnici, EU fondovi i donatori</i>
Period implementacije mjere	<i>2021-2027.</i>
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za gospodarstvo ZDK
Nositelji mjere	Ministarstvo za gospodarstvo ZDK, Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije, JP Elektroprivreda BiH, rudnici uglja (Zenica, Kakanj, Breza), kamenolomi na području ZDK
Ciljne grupe	<i>Rudnici uglja i kamenolomi na području ZDK Zaposleni u rudnicima na području ZDK Koncedenti (davaoci koncesije) u ZDK</i>

Veza sa strateškim ciljem	1. Osigurati resursno efikasan i održiv ekonomski razvoj uz jačanje konkurentnosti i razvoj poduzetništva		
Prioritet	1.1. Povećati konkurentnost industrijskih sektora sa potencijalom za rast i izvoz, kroz inovacije, transfer tehnologija i digitalizaciju		
Naziv mjere	1.1.5. Razvoj novih energetske postrojenja iz obnovljivih izvora energije za energetske tranziciju		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Najveći potencijal povećanja učešća obnovljivih izvora energije u proizvodnji električne energije je iz hidro potencijala, kao i potencijala energije vjetra i sunca. Na federalnoj razini, potrebno je donijeti nedostajuće zakonodavstvo u oblasti OIE, kao i akcioni plan za otklanjanje prepreka investiranju u sektor energije i uvesti nove šeme i mehanizme poticanja izgradnje novih kapaciteta OIE, te na taj način poticati demokratizaciju energetske sektora. U oblasti podrške istraživanjima i inovacijama u ovoj oblasti, potrebno je jačati kapacitete za učešće na međunarodnim istraživačkim i razvojnim projektima. Planirano je formiranje klastera u sektoru „čiste energije“, kao budućih centara kompetencija za inovacije, u saradnji s elektrogospodarskim kompanijama i budućim istraživačkim centrima izvrsnosti.</p> <p>Na području ZDK u proteklom periodu relizirani su projekti: Izrada studije potencijala i opravdanosti za korištenje obnovljivih izvora energije u ZDK, Izrada studije opravdanosti iskorištavanja geotermalnih potencijala na području ZDK, te Promocija korištenja obnovljivih izvora energije u javnim objektima.</p>		
Strateški projekti	<p>1.1.5.1. Podrška povećanju snabdijevanja energentima iz obnovljivih izvora;</p> <p>1.1.5.2. Podrška uspostavljanju odgovarajuće laboratorije na Univerzitetu Zenica (budućeg istraživačkog centra kompetencija);</p> <p>1.1.5.3. Izgradnja bloka 8 TE „Kakanj“ (izvan mjerodavnosti ZDK);</p> <p>1.1.5.4. Izgradnja HE Vranduk (izvan mjerodavnosti ZDK);</p> <p>1.1.5.5. Izgradnja HE Janjići (izvan mjerodavnosti ZDK);</p> <p>1.1.5.6. Izgradnja Toplane Zenica;</p> <p>1.1.5.7. Izgradnja solarnih elektrana.</p>		
	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Vrijednost ostvarenih investicija u nova sredstva u području KD – Proizvodnja i snabdijevanje/opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija u 000 KM	14.794 (2018)	44.700
	Broj uposlenih u području KD – Proizvodnja i snabdijevanje/opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija	1.355	1700

Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Razvojni efekat - uticaj na: povećanje BDP, stope pokrivenosti uvoza izvozom Doprinos ostvarenju ishoda prioriteta: povećanje fizičkog obima industrijske proizvodnje, povećanje izvoza industrije, povećanje prosječne neto plate i povećanje prihoda od poreza pc</i>
Indikativna financijska konstrukcija sa izvorima financiranja	73.000.000 KM + 1.035 mil. KM (Blok 8 TE „Kakanj“) + 127 miliona KM (HE Vranduk) + 109,8 miliona KM (HE Janjici) Izvori: JP Elektroprivreda BiH, Proračun FBiH, privatni investitori
Period implementacije mjere	<i>2021-2027.</i>
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za gospodarstvo ZDK
Nositelji mjere	Ministarstvo za gospodarstvo ZDK, Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoliša ZDK, Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije, JP Elektroprivreda BiH, Termoelektrana „Kakanj“, rudnici uglja (Zenica, Breza, Kakanj), kamenolomi na području ZDK
Ciljne grupe	<i>Rudnici uglja i kamenolomi na području ZDK Koncedenti (davatelji koncesije) u ZDK</i>

Veza sa strateškim ciljem	1. Osigurati resursno efikasan i održiv ekonomski razvoj uz jačanje konkurentnosti i razvoj poduzetništva
Prioritet	1.2. Poticati razvoj ruralnih područja uz jačanje poljoprivrede i šumarstva
Naziv mjere	1.2.1. Unapređenje kvaliteta i konkurentnosti poljoprivredno-prehrambene proizvodnje uz jačanje kapaciteta za veći stupanj finalizacije, izvoza i održivosti poljoprivrednih proizvođača
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Održivost poljoprivredne proizvodnje nije moguća bez adekvatnog sustava poticaja, zbog čega je neophodno unaprijediti sistemsku podršku za poljoprivrednu proizvodnju kroz unapređenje programa poticaja za poljoprivrednu proizvodnju, uključujući podršku konkurentnim i autohtonim poljoprivrednim proizvodnjama, organsku proizvodnju, uz povećanje izdvajanja iz proračuna i uvođenje olakšica za poljoprivredne proizvođače. Podrška će biti usmjerena na povećanje konkurentnosti poljoprivredne i prehrambene proizvodnje, uz kontrolu kvaliteta i certifikaciju sigurnosti hrane (oznaka porijekla, geografska oznaka i oznaka tradicionalnog proizvoda) kroz organsku i integralno-održivu proizvodnju i podršku razvoju biotehnologije. Pored toga, za povećanje održivosti malih poljoprivrednih gazdinstava, podrška će se usmjeriti i na jačanje kapaciteta udruga i zadruga. Poseban fokus je na uključivanju u poljoprivredne lance vrijednosti, uz nastojanje smanjenja uvoza hrane i supstitucije uvoza sirovina za poljoprivrednu i prehrambenu proizvodnju, uz veći stupanj finaliziranje proizvoda za izvoz i stvaranje dodane vrijednosti. U tom procesu vršit će se i promocija i brendiranje domaćih proizvoda. S aspekta negativnih uticaja pandemije u sektoru poljoprivredno-prehrambene proizvodnje, potrebne su hitne mjere za očuvanje likvidnosti i upošljavanja koje su planirane općim izdvojenim mjerama za podršku poslovanju (poticaji, subvencije, kreditne-garancije, obustava naplata i sl.), a koje se provode za sve gospodarske sektore, kao i posebne aktivnosti koje su integrirane u mjere za prioritet vezan za podršku razvoju poljoprivrede.</p>
Strateški projekti	<p>1.2.1.1. Podršku udruživanju poljoprivrednika, formiranju i jačanju zadruga, te ukрупnjavanje (<i>gdje postoje mogućnosti</i>) ;</p> <p>1.2.1.2. Jačanje lanca vrijednosti u proizvodnji hrane i uspostavljanje klastera proizvodnje hrane;</p> <p>1.2.1.3. Podrška certifikaciji kvaliteta poljoprivrednih proizvoda i organskoj proizvodnji;</p> <p>1.2.1.4. Podrška uvođenju standarda u poljoprivredno-prehrambenoj proizvodnji (Halal, HACCP, ISO itd.);</p> <p>1.2.1.5. Podrška izvozu i većem stepenu finalizacije poljoprivredno-prehrambene proizvodnje;</p> <p>1.2.1.6. Podrška supstituciji uvoza sirovina, poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda;</p> <p>1.2.1.7. Poticaji za poljoprivrednu proizvodnju sa prilagođenim kriterijima, uključujući poticaje za investicije i tehničko-tehnološko opremanje poljoprivrednih gazdinstava;</p> <p>1.2.1.8. Uspostavljanje, uvezivanje i promocija agro-inkubatora;</p>

	1.2.1.9. Promocija i brendiranje domaće poljoprivredne i prehrambene proizvodnje uz podršku sajmovima poljoprivrede koji se održavaju na području ZDK i učešću na sajmovima poljoprivrede u regionu.		
	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Iznos poticaja u poljoprivredi u KM	8.616.907	10.300.000
	Ostvarene investicije u poljoprivredi u nova stalna sredstva u 000 KM	5.843 (2018)	13.626
	Broj novocertificiranih organskih proizvođača	0	10
	Broj novih poduzeća u prehrambenoj industriji koja su uvele standard	0	10
	Izvoz hrane i živih životinja u 000 KM	41.473	49.255
	Uvoz hrane i živih životinja u 000 KM	167.751	135.911
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<p><i>Razvojni efekat - uticaj na: povećanje BDP, povećanje stope pokrivenosti uvoza izvozom i povećanje stope zaposlenosti</i></p> <p><i>Doprinos ostvarenju ishoda prioriteta: povećanja fizičkog obima proizvodnje prehrambenih proizvoda, povećanje izvoza djelatnosti poljoprivrede, šumarstva i ribarstva, povećanje održivosti i broja registriranih poljoprivrednih gazdinstava, te povećanje neto plate i prihoda od poreza pc</i></p>		
Indikativna financijska konstrukcija sa izvorima financiranja	<p>60.000.000 KM</p> <p><i>Izvori: Proračun ZDK, Proračun FBiH, proračuni grada/općina EU i drugi donatori</i></p>		
Period implementacije mjere	2021-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu ZDK		
Nositelji mjere	Ministarstvo za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu, poljoprivredna gazdinstva, privredni subjekti u prehrambenom sektoru, Razvojne agencije u udruuga u oblasti poljoprivrede, Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, gradovi/općine		
Ciljne grupe	<i>Poduzeća i obrtnici u sektoru poljoprivrede i prehrambene industrije, te poljoprivredna gazdinstva, zadruge i udruuga poljoprivrednika</i>		

Veza sa strateškim ciljem	1. Osigurati resursno efikasan i održiv ekonomski razvoj uz jačanje konkurentnosti i razvoj poduzetništva		
Prioritet	1.2. Poticati razvoj ruralnih područja uz jačanje poljoprivrede i šumarstva		
Naziv mjere	1.2.2. Podrška unapređenju poljoprivredne infrastrukture i zaštite poljoprivrednog zemljišta		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>U osnovi agrotehničkih mjera za biljnu poljoprivrednu proizvodnju, pružat će se podrška za primjenu različitih tehnika navodnjavanja, kako bi se zemljištu dodale potrebne količine vode za optimalan rast i razvoj biljaka u cilju ostvarenja što većeg prihoda. S druge strane, u cilju zaštite ratarske i voćarske proizvodnje, planirana je i izgradnja sustava učinkovite protivgradne zaštite.</p> <p>U okviru izgradnje poljoprivredne infrastrukture neophodno je i razvijanje mreže otkupnih centara/jedinica, kako bi se pomoglo malim poljogospodarstvenicima da lakše komercijalizuju svoje proizvode. U kontekstu održivog razvoja poljoprivrede, racionalno i održivo upravljanje i zaštita zemljišta su od ključnog značaja. Ova mjera usmjerena je na unapređenje upravljanja javnim poljoprivrednim zemljištem, kao i provođenje zaštite zemljišta od degradacije i zagađenja, kako bi se održalo u stanju koje ga čini povoljnim staništem za proizvodnju zdravstveno zdrave hrane, radi zaštite zdravlja ljudi itd.</p>		
Strateški projekti	<p>1.2.2.1. Podrška izgradnji sustava navodnjavanja;</p> <p>1.2.2.2. Podrška izgradnji mreže animalne zaštite;</p> <p>1.2.2.3. Podrška izgradnji otkupnih centara/jedinica;</p> <p>1.2.2.4. Podrška izgradnji hladnjača;</p> <p>1.2.2.5. Podrška izgradnji infrastrukture u sektoru stočarstva;</p> <p>1.2.2.6. Unapređenje upravljanja javnim poljoprivrednim zemljištem;</p> <p>1.2.2.7. Poticaji za zaštitu i uređenje poljoprivrednog zemljišta;</p> <p>1.2.2.8. Suzbijanje širenja ambrozije.</p>		
	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Ukupna požnjevena površina u ha	23.814	25.241
	Broj rodni stabala voća	1.537.310	1.700.000
	Brojno stanje stoke	248.452	266.300
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<p><i>Razvojni efekat - uticaj na: povećanje BDP, povećanje stope pokrivenosti uvoza izvozom i povećanje stope zaposlenosti</i></p> <p><i>Doprinos ostvarenju ishoda prioriteta: povećanje fizičkog obima proizvodnje prehrambenih proizvoda, povećanje izvoza u djelatnosti poljoprivrede, šumarstva i ribarstva, povećanje održivosti i broja registriranih poljoprivrednih gazdinstava, te povećanje neto plate i prihoda od poreza pc</i></p>		

Indikativna financijska konstrukcija sa izvorima financiranja	15.000.000 KM <i>Izvori: Proračun ZDK, Proračun FBiH, proračuni grada/općina EU i drugi donatori</i>
Period implementacije mjere	<i>2021-2027.</i>
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu ZDK
Nositelji mjere	Ministarstvo za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu ZDK, poljoprivredna gazdinstva, privredni subjekti u prehrambenom sektoru, Razvojne agencije i udruge u oblasti poljoprivrede, Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, gradovi/općine
Ciljne grupe	<i>Poduzeća i obrtnici u sektoru poljoprivrede i prehrambene industrije, te poljoprivredna gazdinstva</i>

Veza sa strateškim ciljem	1. Osigurati resursno efikasan i održiv ekonomski razvoj uz jačanje konkurentnosti i razvoj poduzetništva		
Prioritet	1.2. Poticati razvoj ruralnih područja uz jačanje poljoprivrede i šumarstva		
Naziv mjere	1.2.3. Intenziviranje modernizacije poljoprivredne proizvodnje i jačanja kapaciteta uz znanstveno-stručne usluge i edukaciju		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Za rast i održivost poljoprivredne proizvodnje potrebna je njena modernizacija, koja, pored tehničko-tehnološkog opremanja gazdinstava, zahtijeva i jačanje kapaciteta institucija, organizacija i proizvođača u oblasti poljoprivrede. Za pružanje stručnih usluga i programe obuke za primjenu savremenih agrotehničkih metoda, EU standarda, mjera zaštite, te unapređenje kvaliteta poljoprivrednih proizvoda, neophodno je unaprijediti povezanost poljoprivrednih proizvođača sa naučnim ustanovama, institutima, zavodima, te lokalnim i regionalnim razvojnim agencijama. Također, potrebno je unaprijediti kapacitete savjetodavne službe za diseminaciju znanja i tehnologija nastalih kao rezultat istraživanja i inovacija, podržati programe obuke, vršnjačko učenje, savjetodavne sesije i šeme razmjene znanja od farmera do farmera, te aktivno promovisati održivu proizvodnju visokokvalitetnih poljoprivrednih proizvoda veće dodane vrijednosti. Poseban naglasak je potrebno staviti na usklađivanje zakonodavnog okvira te jačanje kapaciteta za primjenu EU standarda, u svim oblastima veterinarstva, uzgojne-selekcije i fitosanitarnih mjera. Isto tako, potrebno je ojačati kapacitete mjerodavnih tijela i inspekcija za veterinarstvo i fitosanitarnu oblast, te unapređenje sustava identifikacije i kontrole kretanja životinja.</p>		
Strateški projekti	<p>1.2.3.1. Jačanje kapaciteta savjetodavnih i inspeksijskih službi; 1.2.3.2. Programi edukacije poljoprivrednih proizvođača; 1.2.3.3. Priprema studija u oblasti poljoprivredne proizvodnje; 1.2.3.4. Jačati kapacitete Instituta za zdravlje i sigurnost hrane Zenica; 1.2.3.5. Uspostavljanje Centra za uzgoj i proizvodnju sjemenskog i sadnog materijala; 1.2.3.6. Uspostavljanje laboratorije za ispitivanje kvaliteta i certificiranje poljoprivrednih proizvoda u okviru Instituta za zdravlje i sigurnost hrane; 1.2.3.7. Uspostava mreže agrometeoroloških postaja na području ZDK.</p>		
	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Broj novouspostavljenih centara/programa za podršku poljoprivredi	0	3
	Broj novih korisnika usluga savjetodavnih službi	-	1.000
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Razvojni efekat - uticaj na: povećanje BDP, povećanje stope pokrivenosti uvoza izvozom i povećanje stope uposlenosti</i>		

	<i>Doprinos ostvarenju ishoda prioriteta: povećanje fizičkog obima proizvodnje prehrambenih proizvoda, povećanje izvoza djelatnosti poljoprivrede, šumarstva i ribarstva, povećanje održivosti i broja registriranih poljoprivrednih gazdinstava, te povećanje neto plate i prihoda od poreza pc</i>
Indikativna financijska konstrukcija sa izvorima financiranja	3.000.000 KM <i>Izvori: Proračun ZDK</i>
Period implementacije mjere	<i>2021-2027.</i>
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu ZDK
Nositelji mjere	Ministarstvo za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu ZDK, poljoprivredna gazdinstva, privredni subjekti u prehrambenom sektoru, Institut za zdravlje i sigurnost hrane Zenica, Razvojne agencije i udruga u oblasti poljoprivrede, Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, gradovi/općine
Ciljne grupe	<i>Poduzeća i obrtnici u sektoru poljoprivrede i prehrambene industrije, te poljoprivredna gazdinstva</i>

Veza sa strateškim ciljem	1. Osigurati resursno efikasan i održiv ekonomski razvoj uz jačanje konkurentnosti i razvoj poduzetništva		
Prioritet	1.2. Poticati razvoj ruralnih područja uz jačanje poljoprivrede i šumarstva		
Naziv mjere	1.2.4. Unapređenje kapaciteta u šumskom gospodarskom društvu i zaštita šuma		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Površina visokih šuma u ZDK sa prirodnom obnovom iznosi 106.489 ha ili 59 %. S obzirom na značaj ovih šuma na kojima se zasniva održivo gospodarenje šuma, struktura istih nije najpovoljnija. Za sve ostale kategorije šuma i šumskih zemljišta upitna je rentabilnost gospodarenja, odnosno, veća su ulaganja od mogućeg prihoda, te će se raditi na primjeni niza uzgojnih mjera u cilju unapređenje održivog gospodarenja šumama, uključujući pošumljavanje goleti, uz redovnu proizvodnju sjemena i sadnog materijala te sprovođenje mjera za zaštitu šuma. Pri tome, s obzirom da Bosna i Hercegovina sada ima svoj FSC standard, radit će se na jačanju kapaciteta i redovnoj primjeni FSC standarda za certificiranje gospodarenja šumama na području ZDK, za unapređenje ekoloških i ekonomskih performansi gospodarenja šumama ZDK.</p>		
Strateški projekti	<p>1.2.4.1. Jačanje kapaciteta šumsko - privrednog društva; 1.2.4.2. Unapređenje primjene uzgojnih mjera gospodarenja šumama; 1.2.4.3. Izgradnja i rekonstrukcija šumskih puteva; 1.2.4.4. Suzbijanje nelegalne sječe šuma; 1.2.4.5. Implementacija tehnika upravljanja požarima i zaštite od požara; 1.2.4.6. FSC certificiranje u gospodarenju šumama; 1.2.4.7. Deminiranje šumskih površina (izvan mjerodavnosti ZDK).</p>		
	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Ukupna izdvajanja namjenskih sredstava za oblast šumarstva u periodu Strategije u KM	0	7.000.000 KM
	Uspješno godišnje certificiranje šumskog gospodarskog društva sukladno FSC standardom (u periodu 2021-2027)	0	7 certificiranja
	Ukupna prodaja šumskih sortimenata u 000 m3	341	435
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<p><i>Razvojni efekat - uticaj na: povećanje BDP, povećanje stope pokrivenosti uvoza izvozom i povećanje stope uposlenosti</i></p> <p><i>Doprinos ostvarenju ishoda prioriteta: povećanje izvoza djelatnosti poljoprivrede, šumarstva i ribarstva, te povećanje neto plaće i prihoda od poreza pc</i></p>		

Indikativna financijska konstrukcija sa izvorima financiranja	17.000.000 KM <i>Izvori: Proračun ZDK, donacije</i>
Period implementacije mjere	2021-2027.
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu ZDK
Nositelji mjere	Ministarstvo za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu ZDK, Kantonalna uprava za šumarstvo, JP „Šumsko-gospodarsko društvo Zeničko-dobojskog kantona“ d.o.o, privredni subjekti u sektoru šumarstva, Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, gradovi/općine
Ciljne grupe	<i>Poduzeća i obrtnici u sektoru drvne industrije, stanovnici ZDK</i>

Veza sa strateškim ciljem	1. Osigurati resursno efikasan i održiv ekonomski razvoj uz jačanje konkurentnosti i razvoj poduzetništva		
Prioritet	1.2. Poticati razvoj ruralnih područja uz jačanje poljoprivrede i šumarstva		
Naziv mjere	1.2.5. Razvoj ruralne infrastrukture i dostupnosti usluga		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Da bi se smanjio odlazak stanovništva sa sela u urbane sredine, preduzimat će se mjere za poboljšanje uvjeta za generisanje prihoda i društvene djelatnosti u ruralnim područjima. Pored zasebno izdvojenih mjera za održivost poljoprivrede i ruralnog turizma, za podršku generisanju dohotka ruralnog stanovništva, razvojne aktivnosti će obuhvatiti rad na unapređenju javne infrastrukture u ruralnim područjima, što će generalno doprinijeti poboljšanju kvaliteta života na selu i ostanku ruralnog stanovništva na selu (putna infrastruktura, elektroosnabdijevanje, vodosnabdijevanje, kanalizacija, TV, Internet, te ambulante, sportske i kulturne sekcije, besplatni udžbenici, obrok i prevoz za učenike itd.).		
Strateški projekti	1.2.5.1. Izgradnja i rekonstrukcija putne infrastrukture u ruralnim područjima; 1.2.5.2. Izgradnja i rekonstrukcija vodovodne infrastrukture u ruralnim područjima; 1.2.5.3. Izgradnja i rekonstrukcija kanalizacijske mreže u ruralnim područjima; 1.2.5.4. Ulaganja u društvenu infrastrukturu ruralnih područja (za sport, kulturu i sl.); 1.2.5.5. Unapređenje dostupnosti usluga u ruralnim područjima.		
	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
Indikatori za praćenje rezultata mjere	% ruralnog stanovništva	65,2% (Popis 2013)	65,2%
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Razvojni efekat - uticaj na: povećanje BDP, povećanje stope pokrivenosti uvoza izvozom i povećanje stope uposlenosti</i> <i>Doprinos ostvarenju ishoda prioriteta: povećanje održivosti i broja registriranih poljoprivrednih gazdinstava</i>		
Indikativna financijska konstrukcija sa izvorima financiranja	30.000.000 KM <i>Izvori: Proračun ZDK, Proračun FBiH, proračuni grada/općina EU i drugi donatori</i>		
Period implementacije mjere	2021-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoliša ZDK		
Nositelji mjere	Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoliša ZDK, Ministarstvo za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu ZDK, Ministarstvo za gospodarstvo ZDK, općine/grad		
Ciljne grupe	<i>Ruralno stanovništvo ZDK</i>		

Veza sa strateškim ciljem	1. Osigurati resursno efikasan i održiv ekonomski razvoj uz jačanje konkurentnosti i razvoj poduzetništva		
Prioritet	1.3. Razviti turističku ponudu, infrastrukturu i poduzetništvo za održivi turizam		
Naziv mjere	1.3.1. Povećanje kvaliteta turističke ponude i valorizacije turističkih resursa		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>U cilju povećanja turističke valorizacije prirodnih i drugih resursa za razvoj turizma na području ZDK, potrebno je unaprijediti turističku infrastrukturu i usluge na području ZDK. Od posebne je važnosti rješavanje pravnog statusa Turističke zajednice ZDK kako bi mogla preuzeti ulogu destinacijske menadžment organizacije, te uspostavljanje turističkih info-pultova na turističkim destinacijama ZDK. Neophodno je definiranje turističke ponude ZDK za uključivanje u turističke lance vrijednosti, uz promociju, prodaju, te operativno poslovanje putem digitalnih kanala (posebno Interneta).</p> <p>Uspostavljanje standarda kvaliteta i povećanje kvaliteta kadrova u sektoru turizma će se provoditi kroz edukacije i suradnju sa obrazovnim ustanovama, udruženjima i agencijama. S aspekta negativnih posljedica pandemije na sektor turizma, potrebne su žurne mjere za očuvanje likvidnosti i upošljavanja u sektoru turizma. Žurne aktivnosti su planiranje općim izdvojenim mjerama za podršku poslovanju (poticaji, subvencije, kreditne-garancije, obustava naplata i sl.) koje se provode za sve gospodarske sektore. Posebne aktivnosti za podršku održivosti turizma se odnose na digitalizaciju i intenziviranje digitalne prodaje i promocije, uz fokus na “short-haul” putovanja (putovanja u blizini), pojedinačne turiste, doživljaj i iskustvo u prirodi, uz uvođenje šeme turističkih vaučera za povećanje dolazaka domaćih turista, te druga područja podrške iz planiranih mjera za sektor turizma.</p>		
Strateški projekti	<p>1.3.1.1. Povećanje primjene savremenih znanja u turizmu kroz formalne i programe obrazovanja i obrazovanje odraslih;</p> <p>1.3.1.2. Uspostavljanje saradnje sektora turizma sa obrazovnim i znanstvenim ustanovama u ZDK;</p> <p>1.3.1.3. Podrška digitalizaciji lanca vrijednosti u turizmu;</p> <p>1.3.1.4. Uspostavljanje standarda kvaliteta u turizmu;</p> <p>1.3.1.5. Podrška povećanju biosigurnosti u turizmu i ugostiteljstvu;</p> <p>1.3.1.6. Podrška za promocija turističke ponude uključujući nastupe na sajmovima turizma;</p> <p>1.3.1.7. Uspostavljanje efikasne destinacijske menadžment organizacije – Turističke zajednice ZDK i turističkih info pultova;</p> <p>1.3.1.8. Uspostavljanje šeme turističkih vaučera za poticaj razvoju domaćeg turizma.</p>		
	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj dolazaka turista (2019)	38.852	50.507

	Broj noćenja turista (2019)	125.317	162.912
	Broj dolazaka domaćih turista (2019)	20.598	26.777
	Broj noćenja domaćih turista (2019)	83.066	107.985
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<p><i>Razvojni efekat - uticaj na: povećanje BDP i stope uposlenosti</i></p> <p><i>Doprinos ostvarenju prioriteta: povećanje ukupnog prometa u hotelijerstvu i ugostiteljstvu, povećanje prosječne neto plate u turizmu i ugostiteljstvu, te povećanje prihoda od poreza pc</i></p>		
Indikativna financijska konstrukcija sa izvorima financiranja	<p>3.000.000 KM</p> <p><i>Izvori: Proračun ZDK, Proračun FBiH, EU i drugi donatori, Turistička zajednica ZDK (nakon uspostavljanja)</i></p>		
Period implementacije mjere	2021-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za gospodarstvo ZDK		
Nositelji mjere	Ministarstvo za gospodarstvo ZDK, Ministarstvo za obrazovanje, znanost, kulturu i sport ZDK, privredni subjekti u oblasti hotelijerstva i ugostiteljstva te vezanih djelatnosti, gradovi/općine, razvojne agencije, Univerzitet u Zenici, Turistička zajednica ZDK, Institut za zdravlje i sigurnost hrane Zenica		
Ciljne grupe	<i>Poduzeća i obrtnici u sektoru turizma i ugostiteljstva te vezanih djelatnosti</i>		

Veza sa strateškim ciljem	1. Osigurati resursno efikasan i održiv ekonomski razvoj uz jačanje konkurentnosti i razvoj poduzetništva		
Prioritet	1.3. Razviti turističku ponudu, infrastrukturu i poduzetništvo za održivi turizam		
Naziv mjere	1.3.2. Unapređenje turističke infrastrukture i revitalizacija kulturno-povijesnih objekata i turističkih destinacija		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Da bi se unaprijedio kvalitet turističke ponude ZDK potrebno je da se izvrši obnova i revitalizacija objekata kulturno-povijesne baštine, kao i uređenje turističkih destinacija za razvoj ruralnog turizma, izletišta, odmorišta itd. Razvoj turizma treba da prati i razvoj drugih objekata turističke infrastrukture, kao i izrada nove i održavanje postojeće turističke signalizacije. Za razvoj turističkog poduzetništva, neophodno je raditi na podizanju svijesti stanovništva o mogućnostima bavljenja turizmom, posebno u ruralnim regijama, uz očuvanje autohtonih i tradicionalnih proizvoda, te autentične kulturne i prirodne baštine. Za razvoj ruralnog turizma, potrebno je raditi na revitaliziranju tradicijskih kuća, izgradnji smještajnih objekata, pretvaranje soba u seoskim domaćinstvima u smještajne kapacitete za turiste i sl.		
Strateški projekti	1.3.2.1. Izgradnja i rekonstrukcija infrastrukture i objekata za razvoj turizma zasnovanog na kulturno-povijesnom naslijeđu; 1.3.2.2. Razvoj outdoor i ruralnog turizma; 1.3.2.3. Uređenje izletišta i odmorišta; 1.3.2.4. Izrada i održavanje turističke signalizacije; 1.3.2.5. Izgradnja trim i biciklističkih staza na pogodnim lokalitetima.		
	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Ukupne investicije u hotelijerstvu i ugostiteljstvu	787 (2018.)	1.456
	Broj rekonstruisanih spomenika kulturno-povijesnog naslijeđa i uređenih turističkih destinacija u toku implementacije Strategije	0	5
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Razvojni efekat - uticaj na: povećanje BDP, poreznih prihoda i uposlenosti Doprinos ostvarenju prioriteta: povećanje prihoda u turizmu i ugostiteljstvu, povećanje plata u turizmu i ugostiteljstvu</i>		
Indikativna financijska konstrukcija sa izvorima financiranja	2.500.000 KM <i>Izvori: Proračun ZDK, Proračun FBiH, EU fondovi ,Turistička zajednica ZDK (nakon uspostavljanja)</i>		
Period implementacije mjere	2021-2027.		

Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za gospodarstvo ZDK
Nositelji mjere	Ministarstvo za gospodarstvo ZDK, Ministarstvo unutarnjih poslova ZDK, Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoliša ZDK, Ministarstvo za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu ZDK, privredni subjekti, Kantonalni zavod za urbanizam i prostorno uređenje, Povjerenstvo za očuvanje nacionalnih spomenika BiH, razvojne agencije, Gospodarska komora ZDK, gradovi/općine, Turistička zajednica ZDK
Ciljne grupe	<i>Poduzeća i obrtnici u sektoru turizma i ugostiteljstva</i>

Veza sa strateškim ciljem	1. Osigurati resursno efikasan i održiv ekonomski razvoj uz jačanje konkurentnosti i razvoj poduzetništva		
Prioritet	1.3. Razviti turističku ponudu, infrastrukturu i poduzetništvo za održivi turizam		
Naziv mjere	1.3.3. Promocija turističke ponude i potencijala uz integraciju u regionalne turističke proizvode		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	U cilju privlačenja turista i povećanja njihovog zadržavanja na području ZDK, potrebno je, uz ostale mjere, unaprijediti promociju i brendiranje domaćeg turističkog proizvoda, uz korištenje digitalnih medija. Udruživanje turističkih biznisa za zajednički destinacijski pristup značajno unapređuje efekte promocije, te je neophodno podržavati uspostavljanje saradnje, kako lokalno tako i regionalno, između turističkih biznisa, tur-operatera i agencija.		
Strateški projekti	<p>1.3.3.1. Izrada Strategije razvoja turizma u ZDK;</p> <p>1.3.3.2. Uspostavljanje saradnje sa B2B tržištem - tur operateri i agencije iz BiH i inostranstva;</p> <p>1.3.3.3. Udruživanje turističkih biznisa i zajednički (destinacijski) nastup;</p> <p>1.3.3.4. Razvoj saradnje sa drugim regijama u BiH u cilju razvoja zajedničkih proizvoda i apliciranje na fondove u cilju razvoja projekata prekogranične saradnje;</p> <p>1.3.3.5. Promocija i brendiranje domaće turističke ponude sa fokusom na digitalne medije i promociju na bliskim tržištima (regija i EU).</p>		
	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Procenat učešća ZDK u ukupnom broju dolazaka u FBiH (2019)	3,2%	4,16%
	Procenat učešća ZDK u ukupnom broju noćenja u FBiH (2019)	5,3%	6,89%
	Stopa korištenja kapaciteta (2019)	25%	30%
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Razvojni efekat - uticaj na: povećanje BDP i stope uposlenosti Doprinos ostvarenju prioriteta: povećanje prihoda u hotelijerstvu i ugostiteljstvu, povećanje prosječne neto plate u turizmu i ugostiteljstvu, te povećanja broja poduzeća pc i povećanja poreznih prihoda pc</i>		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima financiranja	700.000 KM <i>Izvori: Proračun ZDK, EU fondovi, Turistička zajednica ZDK (nakon uspostavljanja), turističke agencije</i>		
Period implementacije mjere	2021-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za gospodarstvo ZDK		

Nositelji mjere	Ministarstvo za gospodarstvo ZDK, privredni subjekti u oblasti turizma, Gospodarska komora ZDK, gradovi/općine, Turistička zajednica ZDK, tur-operateri i turističke agencije
Ciljne grupe	<i>Poduzeća i obrtnici u sektoru turizma i ugostiteljstva te vezanih djelatnosti</i>
Veza sa strateškim ciljem	1. Osigurati resursno efikasan i održiv ekonomski razvoj uz jačanje konkurentnosti i razvoj poduzetništva
Prioritet	1.4. Unaprijediti poslovni ambijent i preduzetničku infrastrukturu za pametni rast i upošljavanje
Naziv mjere	1.4.1. Unapređenje poslovnog okruženja i podrške poslovanju
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Gospodarski razvoj i unaprijeđenje konkurentnosti gospodarskih subjekata zahtijeva kreiranje poticajnog i pogodnog poslovnog okruženja. U procesu servisiranja gospodarstva, neophodno je da javna uprava radi na povećanju primjene e-usluga za gospodarstvenike u svim segmentima poslovnih odnosa. Za ulazak i izlazak iz poslovnih aktivnosti potrebno je pojednostaviti proces, ubrzati ga, te smanjiti troškove (online registriranje, jednošalterski sustav registriranja i izdavanja dozvola i sl.), uz pristup stručnoj podršci i uslugama u tim procesima. U cilju kreiranja većeg stupnja održivosti, kao i atraktivnosti za investiranje, kako domaćih tako i stranih investitora, uključujući dijasporu, potrebno je u suradnji sa relevantnim federalnim institucijama raditi na smanjenju finansijskih opterećenja za gospodarstvenike, pružanjem poreznih olakšica i smanjivanjem poreznih i neporeznih davanja, te parafiskalnih nameta. Od posebnog značaja za podršku upošljavanju je i smanjenje stope oporezivanja rada po ugledu na način oporezivanja u zemljama EU, kako bi se smanjio rad na crno i siva ekonomija. Također, neophodno je promovirati modele javno-privatnog partnerstva za povećanje mogućnosti financiranja projekata primjenom ovih modela.</p> <p>Pandemija korona virusa je dovela do značajnih poremećaja u lancu snabdijevanja, smanjenju diskrecionog dohotka i potrošnje stanovništva, usporavanju ekonomskog razvoja i negativnim stopama rasta (recesiji), problemima u transportu, smanjenju obima proizvodnje, smanjenju prihoda poduzeća i smanjenju uposlenosti, neophodne su žurne mjere za održavanje likvidnosti i upošljavanja. Neophodno je zakonski regulirati novčani iznos sa kojim će Ministarstvo raspolagati u svrhu dodjele subvencija ili povećati postojeća raspoloživa sredstva zbog toga što je ulaganje i subvencioniranje gospodarskih subjekata jedan od ključnih elemenata za ekonomski razvoj i upošljavanje. Provođenje ove mjere će ojačati sustavski pristup podrške poslovanju i dati temelj za djelovanje i u drugim kriznim situacijama izazvanim vanjskim uticajima.</p>
Strateški projekti	<p>1.4.1.1. Očuvanje likvidnosti poduzeća;</p> <p>1.4.1.2. Očuvanje razine uposlenosti;</p> <p>1.4.1.3. Očuvanje mogućnosti za servisiranje kreditnih obveza;</p> <p>1.4.1.4. Povećanje primjene e-usluga za gospodarstvo;</p> <p>1.4.1.5. Olakšavanje i ubrzavanje procesa ulaska u poslovnu aktivnost i izlaska iz nje;</p>

	1.4.1.6. Smanjenje parafiskalnih nameta gospodarstvenicima ; 1.4.1.7. Promocija modela i projekata javno-privatnog partnerstva; 1.4.1.8. Kreditno-garancijski fond (uz program podrške likvidnosti poduzeća i obrta).		
	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Broj novih uvedenih e-usluga javne uprave (2021-2027)	-	5
	Ukupan iznos novih subvencija za doprinose u KM (2021-2027)	-	2.500.000
	Ukupna vrijednost dodijeljenih poticaja (2021-2027)	-	10.000.000
	Ukupna vrijednost kreditnih zahtjeva preko Kreditno-garancijskog fonda za poduzeća (i obrte)	2.600.000,00 KM (2015-2020)	3.500.000 KM (2021-2027)
	Broj realiziranih novih projekata javno-privatnog partnerstva	0	5
	Porezni klin prosječne bruto plate u FBiH, % (Izvor: FZS)	42 (2019)	Prema Strategiji razvoja FBiH
	Broj parafiskalnih nameta (naknada i pristojbi) FMF	2.715 (2020)	Prema Strategiji razvoja FBiH
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Razvojni efekat - uticaj na: povećanje BDP i stope uposlenosti Doprinos ostvarenju prioriteta: povećanje obima industrijske proizvodnje, povećanje produktivnosti i profitabilnosti poduzeća</i>		
Indikativna financijska konstrukcija sa izvorima financiranja	16.000.000 KM <i>Izvori: Proračun ZDK, Proračun FBiH, proračuni gradova/općina</i>		
Period implementacije mjere	2021-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za gospodarstvo ZDK		
Nositelji mjere	Ministarstvo za gospodarstvo ZDK, Ministarstvo za obrazovanje, znanost, kulturu i sport ZDK, privredni subjekti, Univerzitet u Zenici, Gospodarska komora ZDK, Razvojne agencije, Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta, gradovi/općine		
Ciljne grupe	<i>Poduzeća i obrtnici, investitori</i>		

Veza sa strateškim ciljem	1. Osigurati resursno efikasan i održiv ekonomski razvoj uz jačanje konkurentnosti i razvoj poduzetništva		
Prioritet	1.4. Unaprijediti poslovni ambijent i preduzetničku infrastrukturu za pametni rast i upošljavanje		
Naziv mjere	1.4.2. Razvoj preduzetničke infrastrukture i usluga za podršku gospodarstvenicima		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Za prostorno organiziran razvojni koncept preduzetničkih aktivnosti, radit će se na unapređenju poduzetničke infrastrukture, unapređenja postojećih i razvoja novih poslovnih zona, poslovnih inkubatora, tehnoloških parkova i specijaliziranih centara za podršku preduzetništvu. Uz razvoj fizičke infrastrukture, kontinuirano će se unapređivati dostupnost i kvalitet stručnih usluga za podršku razvoju biznisa, kroz jačanje kapaciteta razvojnih agencija, centara i udruga koja pružaju poslovne usluge poduzetnicima. Za unapređenje dostupnosti usluga gospodarstvenicima, neophodno je razviti i program poticaja ili sustav vaučera za korištenje poslovnih usluga. Pri pružanju podrške, posebna pažnja će se obratiti i na unapređenje infrastrukture i usluga za podršku sektoru kreativne industrije (zanata, turizma, dizajna, primjene IT tehnologija, ...).</p>		
Strateški projekti	<p>1.4.2.1. Analiza potreba za poduzetničkim vještinama malih i srednjih poduzeća;</p> <p>1.4.2.2. Unapređenje kvaliteta i dostupnosti poslovnih usluga, uz sustav vaučera za korištenje poslovnih usluga (za preduzetnike za poteškoćama u razvoju) i vaučere za usluge za inovacije;</p> <p>1.4.2.3. Podrška za edukacije (treninzi i radionice) za poduzetnike;</p> <p>1.4.2.4. Unapređenje postojećih i razvoj novih poslovnih zona.</p>		
	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Broj novih poslovnih zona, inkubatora ili centara	0	7
	Broj novih poduzeća u poslovnim zonama	0	50
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<p><i>Razvojni efekat - uticaj na: povećanje BDP, poreznih prihoda i investicija</i></p> <p><i>Doprinos ostvarenju prioriteta: povećanju obima industrijske proizvodnje, povećanje produktivnosti i profitabilnosti poduzeća, razvoj javno-privatnog partnerstva</i></p>		
Indikativna financijska konstrukcija sa izvorima financiranja	<p>9.500.000 KM</p> <p><i>Izvori: Proračun ZDK, Proračun FBiH, proračuni gradova/općina</i></p>		
Period implementacije mjere	2021-2027.		

Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za gospodarstvo ZDK
Nositelji mjere	Ministarstvo za gospodarstvo ZDK, Ministarstvo za obrazovanje, znanost, kulturu i sport ZDK, privredni subjekti, Univerzitet u Zenici, Gospodarska komora ZDK, Institut za zdravlje i sigurnost hrane Zenica, Razvojne agencije, Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta, gradovi/općine
Ciljne grupe	<i>Poslovne zone, inkubatori, tehno-parkovi, poduzeća i obrtnici u poslovnim zonama, inkubatorima i tehno-parkovima</i>

Veza sa strateškim ciljem	1. Osigurati resursno efikasan i održiv ekonomski razvoj uz jačanje konkurentnosti i razvoj poduzetništva		
Prioritet	1.4. Unaprijediti poslovni ambijent i preduzetničku infrastrukturu za pametni rast i upošljavanje		
Naziv mjere	1.4.3. Podrška upošljavanju i samoupošljavanju		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Za podršku gospodarskom razvoju, kao i rješavanje problema neuposlenosti, potrebno je obezbijediti programe poticaja za upošljavanje, kako za poduzeća tako i za obrtnike i tradicionalne zanate. Sukladno potrebama gospodarstva, neophodno je unaprijediti kvalitet ponude kadrova na tržištu rada, kroz programe prekvalifikacije, dokvalifikacije i doškolovanja, uz jačanje suradnje s obrazovnim ustanovama, kao i razvojnim agencijama, organizacija i udrugama koja provode programe obrazovanja odraslih. Posebna pažnja će biti usmjerena na programe upošljavanja marginalizovanih grupa (žene, mlade, invalidne osobe i sl.). Pored programa upošljavanja, u cilju promocije i jačanje poduzetništva, bit će realizirani programi samoupošljavanja i podrške start-up biznisima. S aspekta negativnih uticaja pandemije, neophodno je pored subvencija za očuvanje uposlenosti, intenzivirati i poticaje za nova upošljavanja, uz ostale mjere za revitalizaciju poslovnih aktivnosti na području ZDK.</p>		
Strateški projekti	<p>1.4.3.1. Poticaji za nova upošljavanje za start-up-e i samoupošljavanje; 1.4.3.2. Poticaji za tradicionalne zanate; 1.4.3.3. Podrška preduzetništvu marginalizovanih grupa: mladih, žena i invalidnih osoba koje se bave poduzetništvom; 1.4.3.4. Podrška programima prekvalifikacije, dokvalifikacije i doškolovanja; 1.4.3.5. Razvoj znanja i vještina kroz programe obrazovanja odraslih.</p>		
	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Broj zaposlenih	84.169	96.794
	Novo brisanje sa evidencije neuposlenih zbog zaposlenja	16.466	20.000
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<p><i>Razvojni efekat - uticaj na: povećanje BDP i stope uposlenosti</i> <i>Doprinos ostvarenju prioriteta: povećanje broja poslovnih subjekata pc i povećanje poreznih prihoda pc</i></p>		
Indikativna financijska konstrukcija sa izvorima financiranja	<p>3.000.000 KM <i>Izvori: Proračun ZDK, Proračun FBiH, proračuni gradova/općina, donatori</i></p>		
Period implementacije mjere	2021-2027.		

Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice ZDK u suradnji sa Službom za upošljavanje ZDK
Nositelji mjere	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice ZDK, Služba za upošljavanje ZDK, Ministarstvo za gospodarstvo ZDK, Ministarstvo za obrazovanje, znanost, kulturu i sport ZDK, privredni subjekti, Univerzitet u Zenici, Gospodarska komora ZDK, Razvojne agencije, organizacije i udruženja, za obuku odraslih, gradovi/općine
Ciljne grupe	<i>Poduzeća, obrtnici i nezaposlene osobe</i>

STRATEŠKI CILJ 2

Unaprijediti kvalitet života i osigurati jednake prilike za sve građane kroz stvaranje održivog i pravednog društvenog okruženja

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitet života i osigurati jednake prilike za sve građane kroz stvaranje održivog i pravednog društvenog okruženja
Prioritet	2.1. Unapređenje usluga u sektoru obrazovanja, uz usklađivanje sa potrebama tržišta rada
Naziv mjere	2.1.1. Unaprijediti usklađenost obrazovnog sustava sa potrebama tržišta rada
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	<p>Cilj ove mjere odnosi se na usavršavanje sustava obrazovanja i institucionalnih struktura tržišta rada sukladno potrebama i dinamikom razvijanja tržišta rada na području ZDK. Okvirna područja djelovanja obuhvataju:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Aktivnosti za poboljšanje strukture kadrova na tržištu rada – obezbijediti priliv kadrova, koji su obučeni za tražene poslove - Kontinuirano usavršavanje sustava obrazovanja sukladno izmjenama tržišta rada - Unapređenje institucionalnih struktura i posredovanja na tržištu rada - Razvijanje sustava podrške održivom upošljavanju - Realiziranje programa za poboljšanje kompetencija i radnih vještina neuposlenih osoba - Razvoj cjeloživotnog poduzetničkog učenja u sklopu formalnog obrazovanja na svim obrazovnim nivoima, te u obrazovanju odraslih - Razvijanje sustava informiranja o potrebama tržišta rada, prvenstveno namijenjenog neuposlenim osobama - Jačanje socio-ekonomskog dijaloga
Strateški projekti	<p>2.1.1.1. Analiza postojećeg stanja i potreba tržišta rada sa projekcijom budućih potreba;</p> <p>2.1.1.2. Inoviranje postojećih i uvođenje novih nastavnih planova i programa, kao i uvođenje novih zvanja i zanimanja (srednje i visoko obrazovanje);</p> <p>2.1.1.3. Kontinuirano profesionalno usavršavanje nastavnog osoblja sa ciljem aktualiziranja njihovih znanja i razvijanja dodatnih vještina;</p> <p>2.1.1.4. Povećanje obima i unapređenje kvalitete praktičnog dijela nastave i obvezne studentske prakse, te razmjene studenata u okviru postojećih EU programa, npr. Erasmus +;</p> <p>2.1.1.5. Usvojiti Program za integraciju poduzetničke ključne kompetencije u školsko učenje na ISCED (International Standard Classification of Education) razinama 2 i 3, te integrisati preduzetničku ključnu kompetenciju u školsko učenje u osnovnim i srednjim školama u ZDK;</p> <p>2.1.1.6. Podizanje inovativne sposobnosti studenata kroz kurseve za nastavnike i studente iz oblasti inovativnosti i održavanje takmičenja inovatora;</p> <p>2.1.1.7. Obuka novih uposlenih sukladno potrebama poslodavca – program poslovnog mentorstva;</p> <p>2.1.1.8. Uspostaviti i razvijati institucionalni okvir za razvoj cjeloživotnog poduzetničkog učenja kroz multi-sektorska partnerstva za cjeloživotno poduzetničko učenje;</p> <p>2.1.1.9. Informatizacija na tržištu rada;</p>

	2.1.1.10. Monitoring i evaluacija postojećih programa podrške upošljavanju; 2.1.1.11. Analiza efikasnosti rada organizacija/službi/agencija za posredovanje na tržištu rada u ZDK; 2.1.1.12. Izraditi plan borbe protiv sive ekonomije; 2.1.1.13. Projekat jačanja kapaciteta i rada inspekcija.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne Vrijednosti (2019)	Ciljne Vrijednosti (2027)
	Urađena ažurirana Informacija o deficitarnim zanimanjima i strukturi neuposlenih na evidenciji kantonalne Službe za upošljavanje ZDK sa kojom se treba uskladiti obrazovni sustav	0	Urađena i usvojena Informacija
	Stopa neuposlenosti	38,8 (2019. godine)	25,0
	Broj osoba zatečenih u „radu na crno“ u ZDK	276 (2018. godine)	190
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Najveći razvojni efekti ove mjere očekuju se u sljedećim pokazateljima:</i> - Povećan broj uposlenih na području ZDK - Povećan broj novih poduzeća na području ZDK - Smanjen broj radnika koji rade na crno		
Indikativna financijska konstrukcija sa izvorima financiranja	5.000.000 KM <i>Izvori: Proračun Vlade ZDK, EU i drugi izvori</i>		
Period implementacije mjere	2021-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za obrazovanje, znanost, kulturu i sport ZDK i Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice ZDK		
Nositelji mjere	Obrazovne institucije u ZDK, Služba za upošljavanje ZDK, Univerzitet u Zenici, Centar za obrazovanje i obuku, Stručna služba za razvoj i međunarodne projekte ZDK, razvojne agencije, Udruga preduzetnika, Gospodarska komora ZDK, Ministarstvo za gospodarstvo ZDK, Kantonalna uprava za inspeksijske poslove ZDK, NVO		
Ciljne grupe	<i>Obrazovne institucije, studenti, učenici, poslodavci, neuposleni, građani u ZDK</i>		

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitet života i osigurati jednake prilike za sve građane kroz stvaranje održivog i pravednog društvenog okruženja		
Prioritet	2.1. Unapređenje usluga u sektoru obrazovanja, uz usklađivanje sa potrebama tržišta rada		
Naziv mjere	2.1.2. Povećanje razine uposlenosti, sa posebnim fokusom na povećanje upošljivosti ranjivih skupina na tržištu rada ZDK		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>U okviru ove mjere institucije obrazovanja uspostaviti će suradnju i pružiti podršku gospodarskim subjektima u funkciji upošljavanja. Također, jačat će se suradnja gospodarstva, obrazovanja-istraživanja i inovativnih aktivnosti kroz razvijanje poduzetničke kulture i vještina.</p> <p>Poseban fokus bit će usmjeren na smanjenje neuposlenosti ranjivih skupina u sljedećim područjima djelovanja:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Unaprijediti radne vještine ranjivih skupina - Uključiti ranjive skupine u sve sfere života 		
Strateški projekti	<p>2.1.2.1. Unapređenje ekonomičnosti poslovanja za poslovne subjekte u ZDK;</p> <p>2.1.2.2. Programi saradnje gospodarstva, inovatorskih udruga i visokog obrazovanja;</p> <p>2.1.2.3. Aktivnije i transparentnije uključivanje u programe EU za kreiranje uposlenosti;</p> <p>2.1.2.4. Promocija poduzetništva u srednjem i visokom obrazovanju;</p> <p>2.1.2.5. Podrška samoupošljavanju;</p> <p>2.1.2.6. Razvoj programa obuke za osobe iz ranjivih skupina;</p> <p>2.1.2.7. Projekat obezbjeđenja edukacije, konsultacije i karijernog vođenja za pronalaženje uposlenja za ranjive grupe;</p> <p>2.1.2.8. Podržati učešće NVO sektora i ustanova u kreiranju i isporuci usluga ranjivim skupinama;</p> <p>2.1.2.9. Programi financiranja upošljavanja i samoupošljavanja ranjivih skupina na tržištu rada;</p> <p>2.1.2.10. Sezonski poslovi na uređenju i održavanju javnih površina, čišćenju putem javnih poduzeća;</p> <p>2.1.2.11. Promocija programa i informiranosti socijalno marginaliziranih osoba.</p>		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti** (momenat početka implementacije Strategije razvoja 2021.-2027.)	Ciljne vrijednosti***
	Broj novih programa samoupošljavanja i upošljavanja	0	5
	Broj realizovanih programa i projekata od strane NVO	0	7

	Broj osoba korisnika direktne i indirektno pomoći	0	7.000
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Razvojni efekti ove mjere očekuju se u sljedećim pokazateljima:</i> - Veći broj uposlenih u ZDK - Veći broj poduzeća u ZDK - Smanjen broj neuposlenih u evidenciji Službe za upošljavanje ZDK		
Indikativna financijska konstrukcija sa izvorima financiranja	7.400.000 KM <i>Izvori: Proračun Vlade ZDK, EU i drugi izvori</i>		
Period implementacije mjere	2021-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice ZDK u saradnji sa Ministarstvom za obrazovanje, znanost, kulturu i sport ZDK		
Nositelji mjere	Služba za upošljavanje ZDK, Ministarstvo za obrazovanje, znanost, kulturu i sport ZDK, Ministarstvo za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu ZDK, gradovi/općine u ZDK, razvojne agencije, Univerzitet u Zenici, Pedagoški zavod, Gospodarska komora ZDK, Stručna služba za razvoj i međunarodne projekte ZDK, Centri za socijalni rad u ZDK, mediji, NVO		
Ciljne grupe	<i>Neuposlene osobe, poslodavci, studenti, inovatori, korisnici centara za socijalni rad iz ranjivih skupina</i>		

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitet života i osigurati jednake prilike za sve građane kroz stvaranje održivog i pravednog društvenog okruženja		
Prioritet	2.1. Unapređenje usluga u sektoru obrazovanja, uz usklađivanje sa potrebama tržišta rada		
Naziv mjere	2.1.3. Modernizacija obrazovnog sustava za kvalitetno i fleksibilno održavanje nastave u redovnim i kriznim situacijama		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Kroz realiziranje ove mjere provest će se reforma obrazovnog sustava, te unaprijedit će se rad obrazovne infrastrukture za redovno izvođenje nastave (u učionicama) i putem online platformi (u potencijalnim kriznim situacijama). Također, namjera je da se unaprijede kapaciteti za predškolsko obrazovanje i vaspitanje. Posebna pažnja posvetit će se motiviranju učenika i studenata za vrhunska dostignuća u učenju, sportskim i kulturnim aktivnostima. Najznačajnija postignuća promovirat će se u obrazovnim institucijama.</p> <p>Cilj ove mjere odnosi se i na povećanje biosigurnosti u obrazovnim ustanovama kako bi se osiguralo što normalnije odvijanje obrazovnih procesa u kriznim situacijama.</p>		
Strateški projekti	<p>2.1.3.1. Unapređenje nastavnih planova i programa u osnovnim i srednjim školama;</p> <p>2.1.3.2. Rekonstrukcija i modernizacija objekata škola i nastavne opreme, sa fokusom na opremanje kabineta za praktičnu nastavu i sala/ igrališta za fizičko vaspitanje;</p> <p>2.1.3.3. Prilagođavanje objekata škola za izvođenje inkluzivne nastave;</p> <p>2.1.3.4. Podizanje atraktivnosti školskog i univerzitetskog sporta, kulture i obrazovnih dostignuća te omasovljenje sekcija u osnovnim i srednjim školama;</p> <p>2.1.3.5. Povećanje kapaciteta za predškolsko obrazovanje i vaspitanje;</p> <p>2.1.3.6. Razvoj modela stimulacija vrhunskih postignuća u sportu, obrazovanju i kulturi;</p> <p>2.1.3.7. Provođenje potpune digitalizacije u sektoru obrazovanja;</p> <p>2.1.3.8. Donošenje Standarda u financiranju obrazovanja po školama i općinama</p> <p>2.1.3.9. Provesti analizu i projekcije demografskih kretanja i broja učenika u školama, sa projekcijom upotrebe školskih objekata i njihovim budućim statusom.</p>		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti** (momenat početka implementacije Strategije razvoja 2021.-2027.)	Ciljne vrijednosti***
	Unaprijeđeni nastavni planovi i programi za osnovne i srednje škole	0	2
	Broj rekonstruisanih objekata obrazovnih institucija	0	200

	Broj učenika i studenata koji su postigli vrhunska ostvarenja u sportu, kulturi i/ili učenju	0	100
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Razvojni efekti ove mjere očekuju se u sljedećim pokazateljima:</i> - Poboľšan kvalitet nastavnog procesa - Poboľšan prosječni uspjeh učenika u osnovnim i srednjim školama - Povećan broj učenika i studenata koji postižu vrhunska ostvarenja u sportu, kulturi i/ili učenju		
Indikativna financijska konstrukcija sa izvorima financiranja	10.000.000 KM <i>Izvori: Proračun Vlade ZDK, proračuni gradova i općina, EU i drugi izvori</i>		
Period implementacije mjere	2021-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za obrazovanje, znanost, sport i kulturu ZDK		
Nositelji mjere	Obrazovne institucije; Institucije sporta i kulture		
Ciljne grupe	<i>Učenici, studenti, građani u ZDK</i>		

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitet života i osigurati jednake prilike za sve građane kroz stvaranje održivog i pravednog društvenog okruženja		
Prioritet	2.2. Obogaćivanje aktivnosti i infrastrukture za sport i kulturu		
Naziv mjere	2.2.1. Podrška razvoju sportskih aktivnosti i infrastrukture		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Realiziranjem ove mjere planira se povećati broj sportskih dešavanja i broj posjetilaca/ gledatelja sportskih događaja na području ZDK. Posebno je važno unapređenje infrastrukture u oblasti sporta, što treba planirati za održavanje klasičnih sportskih događaja i za rad u uvjetima krize (prvenstveno kroz jačanje sustava za online događaje i video/audio snimanje događaja).</p> <p>Cilj ove mjere odnosi se i na povećanje biosigurnosti u oblasti sporta kako bi se osiguralo što normalnije odvijanje sportskih aktivnosti u kriznim situacijama.</p>		
Strateški projekti	<p>2.2.1.1. Subvencioniranje sanacije i opremanja sportske infrastrukture u gradovima/općinama ZDK te izgradnja novih sportskih objekata;</p> <p>2.2.1.2. Izmjene i dopune zakonskog okvira u oblasti sporta;</p> <p>2.2.1.3. Plan aktivnosti za aktivnije uključivanje mladih u sport;</p> <p>2.2.1.4. Promocija sporta u funkciji prevencije bolesti;</p> <p>2.2.1.5. Dizajniranje online sportskih manifestacija i uspostava sustava za realiziranje inovativnih događaja u oblasti sporta (posebno imajući u vidu osposobljavanje sportskih klubova i organizacija za procjenu rizika i izradu akcionih planova sa ciljem povećanja biosigurnosti u trenažnim i takmičarskim procesima u kriznim situacijama (epidemije i sl.));</p> <p>2.2.1.6. Uvođenje predmeta Sport na fakultete u ZDK;</p> <p>2.2.1.7. Projekti podrške sportskim školama koje promovišu sport kao osnovni stub života za djecu.</p>		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti** (momenat početka implementacije Strategije razvoja 2021.-2027.)	Ciljne vrijednosti***
	Broj saniranih i novoizgrađenih sportskih objekata	0	30
	Udio mladih osoba koje aktivno učestvuju u sportskim aktivnostima	0	60%
	Broj događaja za promociju sporta u funkciji prevencije bolesti	0	20

Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Razvojni efekti ove mjere očekuju se u domenu povećanja broja sportskih događaja, vrste sportova i broja posjetilaca/ gledatelja sportskih događaja na području ZDK.</i>
Indikativna financijska konstrukcija sa izvorima financiranja	5.000.000 KM <i>Izvori: Proračun Vlade ZDK, proračuni gradova i općina, privatni sektor, organizacije civilnog društva, EU fondovi i drugi izvori</i>
Period implementacije mjere	<i>2021-2027.</i>
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za obrazovanje, znanost, kulturu i sport ZDK
Nositelji mjere	Gradovi i općine u ZDK, nevladin sektor u ZDK, Stručna služba za razvoj i međunarodne projekte ZDK, UNZE (za strateški projekat 2.2.2.7.)
Ciljne grupe	<i>Omladina, građani u ZDK</i>

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitet života i osigurati jednake prilike za sve građane kroz stvaranje održivog i pravednog društvenog okruženja		
Prioritet	2.2. Obogaćivanje aktivnosti i infrastrukture za sport i kulturu		
Naziv mjere	2.2.2. Podrška razvoju kulturnih aktivnosti i infrastrukture		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Realiziranjem ove mjere planira se povećati broj kulturnih dešavanja i broj posjetilaca/ gledatelja kulturnih manifestacija na području ZDK. Unapređenje infrastrukture u oblasti kulture u ZDK planirat će se za održavanje konvencionalnih događaja, a određena prilagođavanja će se raditi za kulturne manifestacije u uvjetima krize (prvenstveno kroz jačanje sustava za online događaje).</p> <p>Cilj ove mjere odnosi se i na povećanje biosigurnosti u ustanovama i organizacijama kulture kako bi se osiguralo što normalnije odvijanje programa u oblasti kulture u kriznim situacijama.</p>		
Strateški projekti	<p>2.2.2.1. Subvencioniranje sanacije i opremanja kulturnih ustanova u gradovima/ općinama ZDK te izgradnja novih kulturnih institucija;</p> <p>2.2.2.2. Izmjene i dopune zakonskog okvira u oblasti kulture;</p> <p>2.2.2.3. Plan aktivnosti za uključivanje mladih u kulturnu djelatnost i motiviranje njihovog rada;</p> <p>2.2.2.4. Izrada/ ažuriranje Strategije o zaštiti i očuvanju kulturnih i povijesnih resursa u ZDK;</p> <p>2.2.2.5. Promocija kulturnih i povijesnih resursa;</p> <p>2.2.2.6. Dizajniranje online kulturnih manifestacija i uspostava sustava za realiziranje inovativnih događaja u oblasti kulture (posebno uzimajući u obzir potrebu za osposobljavanje ustanova i organizacija kulture za procjenu rizika i izradu akcionih planova sa ciljem povećanja biosigurnosti u programima u oblasti kulture u kriznim situacijama).</p>		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj saniranih i novoizgrađenih kulturnih ustanova	0 (momenat početka implementacije Strategije razvoja 2021.-2027.)	20
	Udio mladih osoba koje aktivno učestvuju u organiziranju kulturnih događaja	0 (momenat početka implementacije Strategije razvoja 2021.-2027.)	40%

	Broj posjetilaca/ gledatelja kazališnih i kino predstava	30.200	40.000
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Razvojni efekti ove mjere očekuju se u domenu povećanja broja i vrste kulturnih dešavanja i povećanju broja posjetilaca/ gledatelja kulturnih događaja na području ZDK.</i>		
Indikativna financijska konstrukcija sa izvorima financiranja	4.000.000 KM <i>Izvori: Proračun Vlade ZDK, proračuni gradova i općina, organizacije civilnog društva, EU fondovi i drugi izvori</i>		
Period implementacije mjere	2021-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za obrazovanje, znanost, kulturu i sport ZDK		
Nositelji mjere	Nevladin sektor u ZDK, Stručna služba za razvoj i međunarodne projekte ZDK		
Ciljne grupe	<i>Omladina, građani u ZDK</i>		

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitet života i osigurati jednake prilike za sve građane kroz stvaranje održivog i pravednog društvenog okruženja		
Prioritet	2.3. Pružanje stručnih i dostupnih usluga u zdravstvu i socijalnoj zaštiti		
Naziv mjere	2.3.1. Razvijanje promotivnih i preventivnih aktivnosti zdravstvenog sektora		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	<p>Cilj ove mjere odnosi se na razvoj životnih stilova koji pomažu očuvanje i unapređenje zdravlja kao i sprečavanje bolesti. Okvirna područja djelovanja obuhvataju:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Promijeniti ponašanje građana u svezi očuvanja i unapređenja zdravlja i zdravih stilova života - Unaprijediti sustav ranog otkrivanja kroničnih bolesti kroz 'skrininge' - Proizvesti veći stupanj fizičkih aktivnosti kod građana, a naročito kod djece - Podići svijest građana o potrebi provođenja ponašanja koja pomažu sprečavanje širenja zaraznih bolesti - Unaprijediti metodologiju zdravstveno-promotivnih aktivnosti kroz primjenu principa marketinga u promociji zdravlja - Unapređenje zdravstva i socijalne zaštite građana 		
Strateški projekti	<p>2.3.1.1. Kampanja podizanja svijesti građana o zdravim stilovima života i odgovornosti za sopstveno zdravlje;</p> <p>2.3.1.2. Program otkrivanje faktora rizika za hronične bolesti u porodičnoj medicini;</p> <p>2.3.1.3. Uspostavljanje sustava za rano otkrivanje raka (debelog crijeva, dojke, melanoma) ;</p> <p>2.3.1.4. Ciljani pregledi školske djece radi otkrivanja poremećaja vida, sluha i lokomotornog aparata;</p> <p>2.3.1.5. Razvoj sustava podizanja svijesti građana o rizicima po zdravlje uzrokovanim zaraznim bolestima;</p> <p>2.3.1.6. Razvoj metodologije za unapređenje zdravstveno-promotivnih aktivnosti kroz primjenu principa marketinga u promociji zdravlja.</p>		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne Vrijednosti (2019) (momenat početka implementacije Strategije razvoja 2021.-2027.)	Ciljne Vrijednosti (2027) (potrebno redefinisati nakon prve godine implementacije Strategije 2021.-2027.)
	Procenat registriranih pacijenata koji su obuhvaćeni skriningom	12%	70%
	Procenat obuhvaćene djece periodičnim ciljanim pregledima vida i sluha	85%	98%

	Razvijena metodologija za unapređenje zdravstveno-promotivnih aktivnosti kroz primjenu principa marketinga u promociji (ref. 2.3.1.8.) zdravlja	Nema metodologije	Razvijena metodologija
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<p><i>Najveći razvojni efekti ove mjere očekuju se u sljedećim pokazateljima:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Poboljšano zdravstveno stanje stanovništva, smanjeni negativni efekti bolesti (bolovanja, invalidnost, troškovi liječenja...)</i> - <i>Smanjena stopa smrtnosti stanovništva od zaraznih bolesti</i> - <i>efikasnije i efektivnije provođenje zdravstveno-promotivnih aktivnosti</i> 		
Indikativna financijska konstrukcija sa izvorima financiranja	<p>3.500.000 KM</p> <p><i>Izvori: Zavod zdravstvenog osiguranja ZDK, Proračun Vlade ZDK, domaći fondovi za nevladine organizacije, donatori</i></p>		
Period implementacije mjere	2021-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Institut za zdravlje i sigurnost hrane		
Nositelji mjere	Institut za zdravlje i sigurnost hrane, Zdravstvene ustanove, UNZE (Ekonomski fakultet), NVO		
Ciljne grupe	<i>Stanovništvo ZDK</i>		

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitet života i osigurati jednake prilike za sve građane kroz stvaranje održivog i pravednog društvenog okruženja		
Prioritet	2.3. Pružanje stručnih i dostupnih usluga u zdravstvu i socijalnoj zaštiti		
Naziv mjere	2.3.2. Unapređenje kvaliteta i načina pružanja usluga		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	<p>Cilj ove mjere odnosi se na poboljšanje organizacije zdravstvenog sustava. Okvirna područja djelovanja obuhvataju:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Standardizirati sve poslovne procese u zdravstvenim ustanovama - Pojačati motiviranost timova obiteljske medicine - Otvoriti prostor za privatnu inicijativu u zdravstvenom sustavu - Uvesti plaćanje prema obimu i rezultatima rada u zdravstvenom sustavu - Osigurati vanbolničku podršku za onkološke bolesnike i time rasteretiti bolničke kapacitete - Unaprijediti upravljanje podacima u zdravstvenom sustavu - Razviti osposobljenost zdravstvenih ustanova za procjene potreba za zdravstvenim kapacitetima u slučaju raznih zdravstvenih izazova (epidemija ili slično), te planova zadovoljenja utvrđenih potreba 		
Strateški projekti	<p>2.3.2.1. Ustroj sustava upravljanja kvalitetom u zdravstvenim ustanovama;</p> <p>2.3.2.2. Implementacija pojedinačnog ugovaranja u obiteljskoj medicini;</p> <p>2.3.2.3. Dizajn i testiranje sustava nagrađivanja u zdravstvu;</p> <p>2.3.2.4. Razvoj sustava izvanbolničke podrške za onkološke bolesnike (uključujući i palijativnu njegu) ;</p> <p>2.3.2.5. Unapređenje sustava tretmana dijabetesa;</p> <p>2.3.2.6. Reorganiziranje zbrinjavanja žurnih medicinskih stanja;</p> <p>2.3.2.7. Uspostavljanje integriranog zdravstvenog informacionog sustava na razini ZDK;</p> <p>2.3.2.8. Trening za zdravstvene ustanove za procjenu potreba u kriznim situacijama i izradu planova postupanja u kriznim situacijama.</p>		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne Vrijednosti (2019) (momenat početka implementacije Strategije razvoja 2021.-2027.)	Ciljne Vrijednosti (2027)
	Broj ustanova koje imaju usvojene procedure procjene potreba za zdravstvenim kapacitetima	0	Sve ustanove imaju usvojene procedure procjene potreba za zdravstvenim kapacitetima

	Broj ustanova koje imaju usvojene procedure za prilagođavanje organizacije rada u slučaju zdravstvenih izazova (epidemije i slično)	0	Sve ustanove imaju usvojene procedure za prilagođavanje organizacije rada u slučaju zdravstvenih izazova (epidemije i slično)
	Broj ustanova obuhvaćenih treningom za procjenu potreba i izradu planova za krizne situacije	0	Sve ustanove obuhvaćene treningom za procjenu potreba i izradu planova za krizne situacije
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<p><i>Najveći razvojni efekti ove mjere očekuju se u sljedećim pokazateljima:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Povećan kvalitet i sigurnost pružanja usluga u zdravstvenim ustanovama</i> - <i>Smanjenje nepovoljnih ishoda urgentnih stanja</i> - <i>Olakšan protok pacijenta kroz zdravstveni sustav u normalnim situacijama kao i u kriznim situacijama (zahvaljujući definiranim procedurama i integraciji informacionog sustava)</i> 		
Indikativna financijska konstrukcija sa izvorima financiranja	<p>5.500.000 KM</p> <p><i>Izvori: Zavod zdravstvenog osiguranja ZDK, Proračun Vlade ZDK, domaći fondovi za nevladine organizacije, donatori</i></p>		
Period implementacije mjere	2021-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo zdravstva ZDK		
Nositelji mjere	Ministarstvo zdravstva ZDK, Zavod zdravstvenog osiguranja ZDK, Institut za zdravlje i sigurnost hrane, zdravstvene ustanove u ZDK, konsultantske kuće		
Ciljne grupe	Stanovništvo ZDK, zdravstvene ustanove		

Veza sa strateškim ciljem			
Prioritet	2.3. Pružanje stručnih i dostupnih usluga u zdravstvu i socijalnoj zaštiti		
Naziv mjere	2.3.3. Jačanje i bolje korištenje ljudskih potencijala u zdravstvu		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	<p>Cilj ove mjere odnosi se na poboljšanje korištenja ljudskih potencijala u zdravstvenom sustavu. Okvirna područja djelovanja obuhvataju:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Poboljšati pružanje sekundarnih i tercijarnih zdravstvenih usluga - Unapređenje ljudskih kapaciteta u zdravstvenom sektoru - Razviti indikatore uspješnosti zdravstvenih ustanova - Ojačati ljudske kapacitete u zdravstvenim ustanovama za odgovora na krizne situacije 		
Strateški projekti	<p>2.3.3.1. Unapređenje bolničke zdravstvene zaštite kroz ustroj univerzitetske bolnice;</p> <p>2.3.3.2. Primjena novih interventnih procedura (sa nabavkom opreme, obukom osoblja i transferom tehnologija);</p> <p>2.3.3.3. Programi usavršavanja iz oblasti obiteljske medicine;</p> <p>2.3.3.4. Jačanje upravljačko-menadžerskih znanja i vještina kroz razvoj indikatora uspješnosti zdravstvenih ustanova;</p> <p>2.3.3.5. Jačanje ljudskih kapaciteta javnog zdravstva za odgovor na nove izazove (zarazne bolesti i drugo);</p> <p>2.3.3.6. Jačanje osposobljenosti zdravstvenih profesionalaca u reorganizovanom sustavu zbrinjavanja urgentnih stanja;</p> <p>2.3.3.7. Puna digitalizacija, standardizacija i normiranje rada i troškova.</p>		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne Vrijednosti (2019) (momenat početka implementacije Strategije razvoja 2021.-2027.)	Ciljne Vrijednosti (2027) (po potrebi redefinisati ciljne vrijednosti nakon prve godine implementacije)
	% zdravstvenih profesionalaca u javnom zdravstvu obuhvaćenih posebnim treninzima	0	20%
	% zdravstvenih profesionalaca u sustavu HMP obuhvaćenih posebnim treninzima	0	10%

Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Najveći razvojni efekti ove mjere očekuju se u sljedećim pokazateljima:</i> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Poboljšano pružanje usluga i proširen dijapazon usluga</i> - <i>Povećana osposobljenost za reagovanje na nove javnozdravstvene izazove</i> - <i>Povoljniji ishodi tretmana urgentnih stanja</i> - <i>Povećan broj doktora</i>
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima financiranja	2.500.000 KM <i>Izvori: Zavod zdravstvenog osiguranja ZDK, Proračun Vlade ZDK, domaći fondovi za nevladine organizacije, donatori</i>
Period implementacije mjere	2021-2027.
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo zdravstva ZDK
Nositelji mjere	Ministarstvo zdravstva ZDK, Kantonalna bolnica, Institut za zdravlje i sigurnost hrane, zdravstvene ustanove u ZDK, konsultantske kuće
Ciljne grupe	<i>Stanovništvo ZDK, zdravstvene ustanove</i>

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitet života i osigurati jednake prilike za sve građane kroz stvaranje održivog i pravednog društvenog okruženja		
Prioritet	2.3. Pružanje stručnih i dostupnih usluga u zdravstvu i socijalnoj zaštiti		
Naziv mjere	2.3.4. Osiguranje primjerenog stupnja dostupnosti zdravstvenih usluga		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	<p>Cilj ove mjere odnosi se na poboljšanje dostupnosti zdravstvenih usluga. Okvirna područja djelovanja obuhvataju:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Uvesti i osigurati dostupnost zdravstvenih usluga sa ciljem zadovoljenja zdravstvenih potreba - Razviti osposobljenost zdravstvenih ustanova za pružanje usluga u uvjetima epidemije zaraznih bolesti 		
Strateški projekti	<p>2.3.4.1. Razvoj modela istraživanja o zadovoljstvu i dostupnosti zdravstvenih usluga;</p> <p>2.3.4.2. Procjena zdravstvenih potreba i zahtjeva;</p> <p>2.3.4.3. Izrada dugoročnih planova i programa zdravstvene zaštite (razvoj kadrova i objekata) sukladno procijenjenim zdravstvenim potrebama;</p> <p>2.3.4.4. Evaluacija dostupnosti zdravstvenih usluga i tehnologija;</p> <p>2.3.4.5. Izrada Plana implementacije koncepta obiteljske medicine na području ZDK;</p> <p>2.3.4.6. Razvoj kapaciteta zdravstvenih ustanova za rad u uvjetima epidemije zaraznih bolesti (osigurati dostupnost nužnih usluga bez obzira na stanje epidemije).</p>		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne Vrijednosti (2019) (momenat početka implementacije Strategije razvoja 2021.-2027.)	Ciljne Vrijednosti (2027)
	Prosječna ocjena dostupnosti zdravstvenih usluga *	3,23	3,70
	Prosječna ocjena zadovoljstva zdravstvenom zaštitom *	3,49	3,80
	Prosječan broj stanovnika po timu obiteljske medicine	2.500	1.800
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<p><i>Najveći razvojni efekti ove mjere očekuju se u sljedećim pokazateljima:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Smanjen broj oboljelih i smrtnih slučajeva</i> - <i>Povećan broj ljekara u porodičnoj medicini</i> 		

Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima financiranja	500.000 KM <i>Izvori: Zavod zdravstvenog osiguranja ZDK, Proračun Vlade ZDK, domaći fondovi za nevladine organizacije, donatori</i>
Period implementacije mjere	<i>2021-2027.</i>
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo zdravstva ZDK
Nositelji mjere	Ministarstvo zdravstva ZDK, Zavod zdravstvenog osiguranja, Institut za zdravlje i sigurnost hrane, zdravstvene ustanove u ZDK, konsultantske kuće
Ciljne grupe	<i>Stanovništvo ZDK</i>

* Na osnovu anketiranja EUROPEP anketom

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitet života i osigurati jednake prilike za sve građane kroz stvaranje održivog i pravednog društvenog okruženja		
Prioritet	2.3. Pružanje stručnih i dostupnih usluga u zdravstvu i socijalnoj zaštiti		
Naziv mjere	2.3.5. Osiguranje distinktivne prepoznatljivosti zdravstvenog sektora ZDK		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Cilj ove mjere odnosi se na inovativnost u organizaciji zdravstvenog sustava ZDK po čemu će se zdravstveni sustav ZDK razlikovati od drugih. Okvirna područja djelovanja obuhvataju: - Integrirati zdravstvene usluge onkološkom bolesniku - Eksplantacija organa i donorska mreža		
Strateški projekti	2.3.5.1. Ustroj modela integrisanog pristupa onkološkom bolesniku; 2.3.5.2. Istraživanje i primjena novih onkoloških procedura; 2.3.5.3. Razvoj sustava za eksplantaciju organa; 2.3.5.4. Razvoj donorske mreže; 2.3.5.5. Razvoj metoda i tehnologija u primjeni inženjerskih znanja u oblastima medicine i zdravstva.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne Vrijednosti (2019) (momenat početka implementacije Strategije razvoja 2021.-2027.)	Ciljne Vrijednosti (2027)
	Broj obuhvaćenih službi ili odjela u Kantonalnoj bolnici Zenica ovim modelom (praćenje stupnja integrisanosti)	0	20
	Broj obuhvaćenih doktora specijalista ovim modelom (praćenje stupnja integrisanosti)	0	60
	Broj eksplantacionih postupaka	2	10
	Broj novih projekata primjene inženjerskih znanja u oblastima medicine i zdravstva	0	3
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Najveći razvojni efekti ove mjere očekuju se u sljedećim pokazateljima: - Povećano povjerenje u zdravstveni sustav, kao i bolja iskorištenost kapaciteta kroz «izvoz» usluga (Pacijenti izvan područja ZDK biraju ove usluge u Kantonalnoj bolnici)		

	- <i>Smanjen broj oboljelih i smrtnih slučajeva</i>
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima financiranja	5.000.000 KM <i>Izvori: Zavod zdravstvenog osiguranja ZDK, Proračun Vlade ZDK, domaći fondovi za nevladine organizacije, donatori</i>
Period implementacije mjere	2021-2027.
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo zdravstva ZDK (kroz rad koordinacionih tijela), Kantonalna bolnica
Nositelji mjere	Ministarstvo zdravstva ZDK, Zavod zdravstvenog osiguranja, Kantonalna bolnica, NVO Partneri u projektu 2.3.5.5.: Strojarski fakultet Univerziteta u Zenici, Medicinski fakultet Univerziteta u Zenici, Centar za inovativnost i poduzetništvo Univerziteta u Zenici, Kantonalna bolnica Zenica, Ljekarska komora Zeničko Dobojskog kantona, Udruga Ratnih vojnih invalida Zeničko-dobojskog kantona i Kantonalni zavod za Javno zdravstvo.
Ciljne grupe	<i>Stanovništvo ZDK, zdravstvene ustanove</i>

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitet života i osigurati jednake prilike za sve građane kroz stvaranje održivog i pravednog društvenog okruženja		
Prioritet	2.3. Pružanje stručnih i dostupnih usluga u zdravstvenoj i socijalnoj zaštiti		
Naziv mjere	2.3.6. Smanjiti siromaštvo i socijalnu isključenost		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Osiguranje većeg stupnja razumijevanja i podrške izvršnih i zakonodavnih tijela na razini Federacije BiH i Zeničko-dobojskog kantona, kao i lokalnih zajednica za unapređenje i provedbu reforme socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji sa djecom i socijalnu uključenost, uključujući i mjere pronatalne politike.		
Strateški projekti	<p>2.3.6.1. Povećanje proračunskih sredstava za adekvatnu realiziranje postojećih i reformskih zakonskih i podzakonskih rješenja, te razvojne strategije i akcijske planove iz ove oblasti, uključujući i mjere pronatalne politike, te adekvatno zadovoljavanje potreba osoba i obitelji u stanju socijalne potrebe;</p> <p>2.3.6.2. Održavanje tematskih sjednica izvršne i zakonodavne vlasti na kantonalnom i lokalnom razini u svrhu promocije značaja socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji sa djecom i rješavanja tekuće problematike;</p> <p>2.3.6.3. Revidiranje usvojenih strateških i drugih razvojnih dokumenata kao što su: Lokalni akcioni plan iz oblasti invalidnosti u cilju unapređenja prava i položaja osoba sa invaliditetom Zeničko dobojskog kantona, Program mjera za prevenciju, zaštitu i borbu protiv nasilja u obitelji Zeničko – dobojski kantona i dr.</p> <p>2.3.6.4. Izrađena socijalna karta za područje ZDK;</p> <p>2.3.6.5. Uspostavljen inspektorat za socijalnu zaštitu, civilnu zaštitu i zaštitu obitelji sa djecom pri Kantonalnoj upravi za inspeksijske poslove;</p> <p>2.3.6.6. Izrađen Akcioni plan socijalnog uključivanja na području ZDK;</p> <p>2.3.6.7. Jačanje saradnje kroz održavanje godišnjih sastanaka (predstavnicima federalnih i kantonalnih organa, lokalnih vlasti i centara za socijalni rad) s ciljem razmatranja i rješavanja problematike u oblasti socijalnog sektora.</p>		
Indikatori za praćenje rezultata mjera	Indikatori	Polazne vrijednosti (2019) (momenat početka implementacije Strategije razvoja 2021.-2027.)	Ciljne vrijednosti (2027)
	Povećanje proračunskih sredstava	24.480.692,00	oko 20%
	Smanjen broj korisnika	23.201	oko 10%

	Broj tematskih sjednica	0	14
	Izrađena socijalna karta	Nema socijalne karte	Da
	Inspektorat za socijalnu zaštitu, zaštitu civilnih žrtava rata i zaštitu obitelji sa djecom	Nije uspostavljen inspektorat	Da
	Akcioni plan socijalnog uključivanja	Nije urađen akcioni plan	Da
	Broj sastanaka	1	27
Razvojni efekat i doprinos mjera ostvarenju prioriteta	<p><i>Razvojni efekti ovih mjera ogledat će se u sljedećem:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - adekvatna provedba postojećih i reformskih zakonskih rješenja, strateških dokumenata i akcionih planova, uključujući i pronatalnu politiku; - uspostavljena kvalitetnija osnova za bolje ciljanje socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji sa djecom; - omogućeno bolje praćenje siromaštva i socijalne isključenosti na području Zeničko-dobojskog kantona; - poboljšan status korisnika socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji sa djecom; - omogućeno bolje praćenje provedbe socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji sa djecom; - unaprijeđena suradnja kantonalnih i lokalnih vlasti; - afirmacija predmetne oblasti. 		
Indikativna financijska konstrukcija sa izvorima financiranja	<p>5.000.000 KM sa 2027.</p> <p>Izvori: Proračun Vlade ZDK, EU fondovi i drugi izvori</p>		
Period implementacije mjera	2021-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjera	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice ZDK		
Nositelji mjere	Izvršna i zakonodavna vlast na području ZDK, centri za socijalni rad/mjerodavne općinske službe, ustanove socijalne zaštite, NVO		
Ciljne grupe	<i>Ranjive grupe stanovništva, zajednica u cjelini</i>		

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitet života i osigurati jednake prilike za sve građane kroz stvaranje održivog i pravednog društvenog okruženja		
Prioritet	2.3. Pružanje stručnih i dostupnih usluga u zdravstvenoj i socijalnoj zaštiti		
Naziv mjere	2.3.7. Jačanje kapaciteta ustanova socijalne zaštite		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Obezbjedenje uvjeta za adekvatno provođenje postojećih i reformskih zakona i podzakonskih akata, te strateških i drugih razvojnih dokumenata.		
Strateški projekti	<p>2.3.7.1. Kontinuirana edukacija i osposobljavanje uposlenika ustanova socijalne zaštite;</p> <p>2.3.7.2. Program stručnog osposobljavanja kroz pripravnički rad socijalnih radnika i drugih profesionalaca u ustanovama socijalne zaštite;</p> <p>2.3.7.3. Popunjenost i usklađenost sistematizacija sukladno Pravilniku o standardima za rad i pružanje usluga u ustanovama socijalne zaštite u Federaciji BiH;</p> <p>2.3.7.4. Materijalno-tehnička podrška za unapređenje uvjeta rada centara za socijalni rad/mjerodavnih općinskih službi i drugih ustanova socijalne zaštite;</p> <p>2.3.7.5. Kontinuirano djelovanje na pristupačnosti i razvoju usluga JU Centar za djecu i odrasle osobe s posebnim potrebama ZDK;</p> <p>2.3.7.6. Unapređenje informatizacije sustava socijalne zaštite;</p> <p>2.3.7.7. Razvoj socijalnog poduzetništva;</p> <p>2.3.7.8. Uspostavljen sustav jednoobraznog djelovanja ustanova socijalne zaštite u izvanrednim okolnostima.</p>		
Indikatori za praćenje rezultata mjera	Indikatori	Polazne vrijednosti (2019)	Ciljne vrijednosti (2027)
	Broj edukacija uposlenika (na godišnjem nivou)	6	10
	Program stručnog osposobljavanja	0	50.000,00
	Vrijednost podrške centrima za socijalni rad/mjerodavnim službama	23.770,00	50.000,00
	Vrijednost podrške JU Centar za djecu i odrasle osobe s posebnim potrebama ZDK	1.130.000,00	1.500.000,00
	SOTAC baza podataka	U fazi finalizacije	U potpunosti funkcionalna
	Podrška projektima socijalnog poduzetništva	0	50.000,00

	Protokol o postupanju u izvanrednim situacijama	Nema protokola	16
Razvojni efekat i doprinos mjera ostvarenju prioriteta	<p><i>Razvojni efekti ovih mjera ogledat će se u sljedećem:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - unaprijeđeni uvjeti za rad ustanova socijalne zaštite i dostupnost i kvalitet usluga; - omogućeno prvo upošljavanje i prevencija odlaska mladog stručnog kadra; - usklađene sustavizacije i popunjenost ustanova potrebnim stručnim kadrom; - adekvatno praćenje korisnika predmetne oblasti kroz jedinstven informacijski sistem; - olakšano djelovanje ustanova socijalne zaštite u vanrednim situacijama. 		
Indikativna financijska konstrukcija sa izvorima financiranja	<p>11.380.000 KM</p> <p>Izvori: Proračun Vlade ZDK, EU fondovi i drugi izvori</p>		
Period implementacije mjera	2021-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjera	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice ZDK		
Nositelji mjere	Osnivači ustanova, centri za socijalni rad/mjerodavne općinske službe, općine/gradovi, ustanove socijalne zaštite, NVO		
Ciljne grupe	<i>Ustanove socijalne zaštite/službe za socijalnu zaštitu, neuposleni stručni kadar i ranjivih grupa stanovništva</i>		

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitet života i osigurati jednake prilike za sve građane kroz stvaranje održivog i pravednog društvenog okruženja		
Prioritet	2.3. Pružanje stručnih i dostupnih usluga u zdravstvenoj i socijalnoj zaštiti		
Naziv mjere	2.3.8. Jačanje izvaninstitucionalne brige i zbrinjavanja		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Obezbjedenje uvjeta za neometano provođenje strateških razvojnih dokumenata i akcionih planova.		
Strateški projekti	<p>2.3.8.1. Razvoj usluge savjetovališta za obitelji sa djecom;</p> <p>2.3.8.2. Jačanje usluge zbrinjavanja osoba s invaliditetom u lokalnim zajednicama uz stručnu podršku;</p> <p>2.3.8.3. Podrška razvoju izvaninstitucionalnih modela brige i zbrinjavanja: usvojenje, hraniteljstvo i starateljstvo;</p> <p>2.3.8.4. Podrška mladim osobama koje napuštaju sustav javne brige;</p> <p>2.3.8.5. Podrška radu Sigurne kuće pri Udruzi Medica Zenica;</p> <p>2.3.8.6. Podrška projektima nevladinih organizacija osoba s invaliditetom.</p>		
Indikatori za praćenje rezultata mjera	Indikatori	Polazne vrijednosti (2019)	Ciljne vrijednosti (2027)
	Broj savjetovališta za obitelji sa djecom	1	5
	Broj osoba zbrinutih u lokalnoj zajednici	44	80
	Podrška projektima za osamostaljenje mladih koji izlaze iz sustava javne brige (na godišnjoj osnovi)	0	30.000,00
	Sigurna kuća	54.200,00	70.000,00
	Projekti NVO osoba s invaliditetom	60.000,00	80.000,00
Razvojni efekat i doprinos mjera ostvarenju prioriteta	<p><i>Razvojni efekti ovih mjera ogledat će se u sljedećem:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Unaprijeđene usluge vaninstitucionalne zaštite ranjivih grupa, - Poboľšano socijalno uključivanje ranjivih grupa, - Osiguran kontinuitet u radu Sigurne kuće i blagovremene usluge i zaštita žrtava nasilja u obitelji i zajednici, - Povećan stupanj svijesti javnosti o potrebama osoba s invaliditetom; - Poboľšani kapaciteti NVO osoba s invaliditetom. 		

Indikativna financijska konstrukcija sa izvorima financiranja	<i>180.000 KM</i> <i>Izvori: Proračun Vlade ZDK, EU fondovi i drugi izvori</i>
Period implementacije mjera	<i>2021-2027.</i>
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjera	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice ZDK
Nositelji mjere	Ranjive grupe, centri za socijalni rad/mjerodavne općinske službe, općine/gradovi, ustanove socijalne zaštite, NVO
Ciljne grupe	<i>Ranjive grupe stanovništva, ustanove socijalne zaštite, NVO</i>

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitet života i osigurati jednake prilike za sve građane kroz stvaranje održivog i pravednog društvenog okruženja		
Prioritet	2.4. Efikasan i transparentan rad javnih institucija		
Naziv mjere	2.4.1. Reforma javne uprave		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Kroz mjeru u domenu reforme javne uprave nastoji se povećati efikasnost, efektivnost i transparentnost javne uprave u ZDK. Kao prateći efekat svih reformskih mjera, očekuje se i smanjenje troškova rada javne uprave u ZDK. Također, svi reformski procesi poboljšat će uvjete za usvajanje i provođenje EU <i>acquis</i> -a, te doprinijeti ispunjenju preduvjeta za članstvo BiH u EU.		
Strateški projekti	<p>2.4.1.1. Uraditi Informaciju o trenutnom statusu implementacije Strategije reforme javne uprave i pripremiti Plan implementacije aktivnosti za naredni trogodišnji period na temelju strateškog okvira za reformu javne uprave u ZDK;</p> <p>2.4.1.2. Implementacija obuka za jačanje kapaciteta državnih službenika u javnoj upravi na temelju Analize potreba za obukama državnih službenika u ZDK;</p> <p>2.4.1.3. Implementacija projekta e-uprave u ZDK koja uključuje edukaciju uposlenika o shvatanju neophodnosti uspostavljanja e-uprave, korištenje alata e-uprave za evaluaciju uspješnosti u provođenju mjera reforme javne uprave i korištenje različitih softverskih paketa;</p> <p>2.4.1.4. Unapređenje aplikativnog sustava za upravljanje javnim financijama;</p> <p>2.4.1.5. Izrada baze podataka legislative na razini ZDK i gradova/ općina ZDK, te usklađivanje jedinstvenih pravila za izradu propisa ZDK sa državnom razinom;</p> <p>2.4.1.6. Promotivna kampanja kvaliteta javnih usluga ;</p> <p>2.4.1.7. Puna digitalizacija svih institucija koje pružaju javne usluge i standardizacija broja uposlenih;</p> <p>2.4.1.8. Uspostava arhiva na razini ZDK i odabranim jedinicama lokalne samouprave radi unapređenja procesa upravljanja arhivskom građom.</p>		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj događaja na kojima se promoviše kvalitet javnih usluga	0	20
	Broj organizovanih obuka sa ciljem jačanja kapaciteta državnih službenika u javnoj upravi	0	50
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Pozitivni razvojni efekti ove mjere očekuju se u domenu povećanog iznosa investicija na području ZDK.</i>		

Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima financiranja	1.000.000 KM <i>Izvori: Proračun Vlade ZDK, EU i bilateralni fondovi, Fond za reformu javne uprave u BiH</i>
Period implementacije mjere	<i>2021-2027.</i>
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za pravosuđe i upravu ZDK
Nositelji mjere	Stručna služba Vlade, Stručna služba za razvoj i međunarodne projekte ZDK, Ministarstvo financija ZDK
Ciljne grupe	<i>Građani i pravni subjekti u ZDK</i>

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitet života i osigurati jednake prilike za sve građane kroz stvaranje održivog i pravednog društvenog okruženja		
Prioritet	2.4. Efikasan i transparentan rad javnih institucija		
Naziv mjere	2.4.2. Efikasnija borba protiv organizovanog kriminala i korupcije		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Realiziranje ove mjere radit će se u dva pravca. Prvi pravac odnosi se na smanjivanje broja krivičnih djela organizovanog kriminala, a drugi pravac na smanjivanje korupcije u ZDK. To će se postići:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ostvarivanjem bolje suradnje sa mjerodavnim institucijama na istraživanju koruptivnih krivičnih djela (tužiteljstva, policijske agencije, inspekcijски i poreski organi); - edukacijom i modernizacijom ljudskih potencijala; - jačanjem povjerenja građana u rad mjerodavnih organa. 		
Strateški projekti	<p>2.4.2.1. Usvojiti nove/ ažurirati postojeće strateške smjernice vezane za kontrolu specijalnih vrsta komunikacija organizovanih kriminalnih grupa i edukacija policijskih službenika za rad na istraživanju krivičnih djela protiv sustava elektronske zaštite podataka;</p> <p>2.4.2.2. Kontinuiran i redovan nadzor nad autootpadima i autokućama, kao i kontrola njihovog poslovanja (poreska uprava, policijske agencije), kontrola i nadzor rada (pojačati mjere inspekcijских kontrola lokalne samouprave) ;</p> <p>2.4.2.3. Izrada nove strategije borbe protiv korupcije u ZDK;</p> <p>2.4.2.4. Izrada/ ažuriranje planova integriteta u borbi protiv korupcije za sve institucije u mjerodavnosti ZDK, izrada pravnih smjernica za zaštitu prijavitelja korupcije i jačanje interne kontrole;</p> <p>2.4.2.5. Implementacija Strategije protiv nasilja u obitelji i nasilja nad djecom;</p> <p>2.4.2.6. Edukacija policijskih službenika u segmentu svih vrsta opojnih droga, te multisektorska suradnja i aktivnosti na edukaciji mladih o štetnosti sredstava ovisnosti.</p>		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj prekršaja javnog reda i mira	2.602 (2018.godine)	1.900
	Broj institucija koje dosljedno implementiraju zaduženja iz Akcionog plana za borbu protiv korupcije	0 (momenat početka implementacije Strategije razvoja 2021.-2027.)	Sve institucije za koje su definirana zaduženja u Akcionom planu

Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Najveći razvojni efekti ove mjere očekuju se u domenu povećanog iznosa investicija i smanjenog broja kriminalnih djela na području ZDK.</i>
Indikativna financijska konstrukcija sa izvorima financiranja	1.500.000 KM <i>Izvori: Proračun Vlade ZDK</i>
Period implementacije mjere	<i>2021-2027.</i>
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo unutarnjih poslova ZDK; Za strateške projekte 2.4.2.3. i 2.4.2.4.: Ministarstvo za pravosuđe i upravu ZDK
Nositelji mjere	Ministarstvo zdravstva ZDK, Ministarstvo za obrazovanje, znanost, kulturu i sport ZDK, NVO
Ciljne grupe	<i>Građani u ZDK</i>

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitet života i osigurati jednake prilike za sve građane kroz stvaranje održivog i pravednog društvenog okruženja		
Prioritet	2.4. Efikasan i transparentan rad javnih institucija		
Naziv mjere	2.4.3. Poboljšanje razina sigurnosti građana ZDK		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Implementacijom ove mjere nastoji se povećati osobnu i imovinsku sigurnost građana u ZDK. To će se postići: - jačanjem povjerenja građana u rad sigurnosnih institucija; - poticanjem građana na suradnju putem prijavljivanja svih nezakonitosti i kriminalnih oblika djelovanja.		
Strateški projekti	2.4.3.1. Jačanje institucionalnih kapaciteta, modernizacija opreme i edukacija policijskih službenika; 2.4.3.2. Organizovanje stručnog usavršavanja i osposobljavanje na temu primjene ZKP kada su u pitanju djeca i maloljetnici, posebno za predstavnike institucija pravosudnog sustava i ovlaštenih organa; 2.4.3.3. Nastavak implementacije projekta „Rad policije u zajednici“ (Forum o sigurnosti građana, Forum građana povratnika, Dan otvorenih vrata, Policajac u školi); 2.4.3.4. Nadzor nad primjenom zakona o nabavljanju, držanju i nošenju oružja i municije; 2.4.3.5. Akcija pojačane kontrole sudionika u prometu.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj educiranih policijskih službenika u periodu 2021.-2027.	0	100
	Broj održanih predavanja na temu „Primjena ZKP-a“ u periodu 2021.-2027.	0	
	Broj prometnih nezgoda godišnje	4.033 (2018.godine)	3.600
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Najveći razvojni efekti ove mjere očekuju se u domenu povećanog iznosa investicija i smanjenog broja kriminalnih djela na području ZDK.</i>		
Indikativna financijska konstrukcija sa izvorima financiranja	7.000.000 KM <i>Izvori: Proračun Vlade ZDK, EU i drugi izvori</i>		
Period implementacije mjere	2021-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo unutarnjih poslova ZDK		
Nositelji mjere	Pravosudne i obrazovne institucije u ZDK, nevladine organizacije u ZDK		
Ciljne grupe	Građani u ZDK		

Veza sa strateškim ciljem	2. Unaprijediti kvalitet života i osigurati jednake prilike za sve građane kroz stvaranje održivog i pravednog društvenog okruženja		
Prioritet	2.4. Efikasan i transparentan rad javnih institucija		
Naziv mjere	2.4.4. Kontrola sigurnosne situacije i poboljšanje rada na migrantskoj krizi		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Cilj ove mjere je smanjenje broja priliva ilegalnih migranata na područje ZDK, kao i činjenje kaznenih djela i prekršaja od strane istih, koji radi neposjedovanja osobnih dokumenata i nedovoljne službene evidencije nemaju bojazan od posljedica.</p> <p>Kriznim područjima u ZDK koji su zahvaćeni migrantskom krizom, omogućiti suvremeniju opremu, kontrolne i prihvatne centre, te veći broj policijskih službenika koji bi bili ravnomjerno raspoređeni na targetiranim rutama ilegalnih migranata.</p> <p>Okvirna područja djelovanja obuhvataju:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Pojačan rad na iznalaženju sredstava i donacija za unapređenje borbe protiv migrantske krize - Suradnja tužiteljstva u cilju prevencije i suzbijanja krivičnih djela - Pojačan rad i komunikacija između tužiteljstva i MUP ZDK - Rad na prevenciji u prihvatnim centrima - Privremena integracija migranata u društvo pomoću vladinog i nevladinog sektora - Pojačana međuagencijska i institucionalna suradnja 		
Strateški projekti	<p>2.4.4.1. Uspostavljanje sustava za kontrolu ulaska i boravka ilegalnih migranata na područje ZDK;</p> <p>2.4.4.2. Sustav koordinacije u realiziranju migrantskih politika i azila u BiH;</p> <p>2.4.4.3. Jačanje smještajnih kapaciteta za ilegalne migrante u ZDK;</p> <p>2.4.4.4. Suzbijanje krivičnih djela uspostavljanjem zatvorenog centra za ilegalne migrante;</p> <p>2.4.4.5. Kvalitativno jačanje pravosudnih, administrativnih i terenskih kapaciteta u cilju povezivanja kantonalnih i lokalnih institucija za slučaj migrantske krize.</p>		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj migranata na području ZDK	siječanj - srpanj 2020 = 864 ilegalnih migranta	Smanjen priliv migranata za 40%
	Broj kaznenih djela, prekršaja i incidenata počinjenih od strane migranata	21 kazneno djelo 6 prekršaja 17 incidenata	Smanjeno činjenje kaznena djela, prekršaja i

			incidenata za 60%
	Postojanje funkcionalnog prihvatnog centra za migrante	Nema prihvatnog centra	Izgrađen prihvatni centar za migrante na području ZDK
	Broj migranata predatih u imigracioni centar ili Službu za poslove sa strancima	250 migranata	Povećan postotak predatih migranata za 80%
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<p><i>Najveći razvojni efekti ove mjere očekuju se u sljedećim pokazateljima:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Smanjen broj ilegalnih migranata na području ZDK - Uspostavljen sustav praćenja ulaska i boravka ilegalnih migranata - Točna evidencija (ilegalnih) migranata na području ZDK - Boravak i kontrola navedenih u prihvatnim centrima - Poboljšan rad državnih, entitetskih i kantonalnih institucija u realiziranju migrantske krize - Ravnomjerno raspoređivanje tereta migrantske krize u svim dijelovima BIH - Smanjenje kaznenih djela i prekršaja od strane ilegalnih migranata - Povećana sigurnost građana na ulicama ZDK - Kvalitetnija komunikacija i suradnja između lokalnih institucija 		
Indikativna financijska konstrukcija sa izvorima financiranja	<p>10.000.000 KM</p> <p><i>Izvori: Proračun ZDK, EU i drugi izvori</i></p>		
Period implementacije mjere	2021-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo unutarnjih poslova ZDK, Služba za strance		
Nositelji mjere	Ministarstvo sigurnosti BIH – Sektor za imigraciju i azil pri Ministarstvu sigurnosti BIH; Tužilaštvo BiH; Radne grupe pri MUP ZDK		
Ciljne grupe	<i>Ilegalni migranti; građani ZDK, Tužilaštvo ZDK</i>		

STRATEŠKI CILJ 3

Poboljšati trenutno stanje okoliša, povećati energijsku efikasnost i unaprijediti javnu infrastrukturu

Veza sa strateškim ciljem	3. Poboľjšati trenutno stanje okoliša, povećati energijsku efikasnost i unaprijediti javnu infrastrukturu		
Prioritet	3.1. Povećanje energijske efikasnosti		
Naziv mjere	3.1.1. Provođenje programa mjera za povećanje energijske efikasnosti javnih i gospodarskih objekata		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Poboľjšanje energijske efikasnosti primarno zgrada u vlasništvu kantona (zagrijavanje, hlađenje), evidentiranje stanja utopljanja starijih poslovnih i stambenih objekata koje nisu u vlasništvu Kantona, te (su)financiranje utopljanja zgrada.		
Strateški projekti	<p>3.1.1.1. Priprema plana izvođenja snimanja, analize i ocjene stanja energijske efikasnosti za javne objekte ZDK, te snimanje stanja;</p> <p>3.1.1.2. Utopljanje javnih objekata ZDK;</p> <p>3.1.1.3. Izraditi Studiju izvodljivosti organizovanog utopljanja starijih poslovnih i stambenih objekata u ZDK po općinama sa stimulativnim subvencijama troškova korisnicima i vlasnicima objekata;</p> <p>3.1.1.4. Subvencije projekata energetskih audita u SME, utopljanja starijih poslovnih i stambenih objekata u ZDK po općinama sukladno Studijom izvodljivosti;</p> <p>3.1.1.5. Analiza mogućnosti konverzije na biomasu postojećih energetskih postrojenja.</p>		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	% ustanova u vlasništvu ZDK kojima je snimljeno stanje;	5	50
	% objekata na kojima je provedeno utopljanje, a u vlasništvu ZDK;	15% (korigovati ukoliko postoje podaci)	30
	Razina potrošnje energenata;	Nije dostupno	Definirati vrijednost
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Sprečavanje rasipanja energije i ušteda u financijskom smislu, smanjenje zagađenosti zraka.</i>		
Indikativna financijska konstrukcija sa izvorima financiranja	8.250.000KM <i>Izvori: Proračun ZDK, EU fondovi i drugi izvori</i>		
Period implementacije mjere	2021-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoliša ZDK, Ministarstvo za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu ZDK, Ministarstvo		

	zdravstva ZDK, Kantonalna uprava za inspekcijske
Nositelji mjere	Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoliša ZDK
Ciljne grupe	<i>Škole</i> <i>Vlasnici starijih poslovnih objekata, a koji po određenim kriterijima ispunjavaju uvjete (stari zanati, izrada suvenira i drugi za koje postoji interes zajednice). Stariji objekti u vlasništvu Kantona i općina. Energetski nekvalitetno izgrađeni stambeni objekti socijalno ugroženih osoba i slično.</i> <i>Privredni objekti, javni objekti, stanovništvo na području ZDK</i> <i>Javni i privatni objekti</i> <i>Firme, građani</i> <i>Javni objekti u ZDK</i>

Veza sa strateškim ciljem	3. Poboľjšati trenutno stanje okoliša, povećati energijsku efikasnost i unaprijediti javnu infrastrukturu		
Prioritet	3.1. Povećanje energijske efikasnosti		
Naziv mjere	3.1.2. Promovisanje principa energijske efikasnosti		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Poboľjšanje stanja okoliša i povećanje energijske efikasnosti javnih i gospodarskih objekata, putem promocije principa energijske efikasnosti ima za cilj:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Smanjenje emisija i disipacije energije • povećanje znanja o energijskoj efikasnosti, • povećanje broja zahtjeva za izradu projekata energijske efikasnosti, • povećanje uposlenosti. 		
Strateški projekti	<p>3.1.2.1. Provođenje kampanje promoviranja principa energijske efikasnosti 3.1.2.2. Edukacija donositelja odluka o principima energijske efikasnosti</p>		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj radionica, broj učesnika;	Nije relevantno	Svi okolišni odjeli (Kanton, općine)
	% edukovanih javnih uposlenika koji u svom poslovnom referatu imaju energijsku učinkovitost	5	50
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Podizanje svijesti stanovništva, kao i uposlenih u javnoj upravi i javnim poduzećima, o važnosti EE kroz smanjenje potrošnje energije za zagrijavanje objekata, odlučujući je faktor za poboľšan kvalitet života u ZDK (smanjenje potrošnje energije, smanjenje troškova, povećanje konkurentnosti, poboľšani uvjeti u prostorijama gdje ljudi žive i/ili rade, manje zagađenje, smanjen negativan uticaj na životnu sredinu itd.)</i>		
Indikativna financijska konstrukcija sa izvorima financiranja	<p>680.000 KM <i>Izvori: Proračun Kantona (20%), Nevladine organizacije, EU fondovi Razvojna banka</i></p>		
Period implementacije mjere	2021-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoliša ZDK		
Nositelji mjere	Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoliša ZDK		
Ciljne grupe	<i>Nevladine organizacije Stanovništvo; Uposleni u javnoj upravi i javnim poduzećima</i>		

Veza sa strateškim ciljem	3. Poboljšati trenutno stanje okoliša, povećati energijsku efikasnost i unaprijediti javnu infrastrukturu		
Prioritet	3.2. Usklađivanje razvoja energetskog i industrijskog sektora u smjeru energetske tranzicije, smanjenja emisija i načelima zaštite okoliša		
Naziv mjere	3.2.1. Poboljšanje okolinskog aspekta iskorištenja energetskih potencijala u javnom sektoru		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Ekonomično i energijski efikasno korištenje energenata (energetskih postrojenja) s minimalnim uticajem na okoliš uz uključivanje proizvođača energije ZDK u aktivnosti izrade mjera za smanjenje uticaja na okoliš energetskih potencijala (energetskih postrojenja) i jačanje inspeksijskog nadzora na načelima zaštite okoliša u industrijskom sektoru ZDK".		
Strateški projekti	3.2.1.1. Podrška projektima kojima bi se poboljšao okolinski aspekt iskorištenja energetskih potencijala i smanjenja emisija (auditi, izmjene u tehnologijama i sl.) 3.2.1.2. Studija izvodljivosti podzemnog uplinjavanja uglja, metodom bušotina za jedan od rudnika grada Zenica; 3.2.1.3. Jačanje stručnih kapaciteta kroz edukaciju inspektora i nabavku opreme.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	% ispunjenih zahtjeva za audite ili promjene tehnologije od apliciranih	10	50
	% dostignutih standarda koji su postavljeni pred proizvođače (energije)	Nije dostupno	60
	% educiranih inspektora od ukupnog broja inspektora (sektor okoliša i EE) – podrazumijeva i upošljavanje novih	20	100
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Bolji izbor tehnološke opreme i energenata, bolja organizacija, poboljšanje kvalitete eksploatacije energetskih potencijala u ZDK dovodi do značajnije energetske i finansijske uštede, uz smanjen uticaj na okoliš i uspostavu održivosti.</i>		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima financiranja	6.150.000 KM <i>Izvori: Proračun Kantona, donatori, razvojne/komercijalne banke, IPA fondovi; Inspekcija ZDK</i>		
Period implementacije mjere	2021-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoliša ZDK		
Nositelji mjere	Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoliša ZDK, Inspektorat FBiH/ZDK		
Ciljne grupe	<i>Proizvođači energije i energenata Javne i privatne ustanove Privredni subjekti, stanovništvo na području ZDK</i>		

	<i>Poduzeća u oblasti industrijskog sektora u ZDK</i>		
Veza sa strateškim ciljem	3. Poboľšati trenutno stanje okoliša, povećati energijsku efikasnost i unaprijediti javnu infrastrukturu		
Prioritet	3.2. Usklađivanje razvoja energetskog i industrijskog sektora u smjeru energetske tranzicije, smanjenja emisija i načelima zaštite okoliša		
Naziv mjere	3.2.2. Poboľšanje okolinskog aspekta iskorištenja energetskih potencijala u javnoprivatnom i privatnom sektoru		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Unapređenje iskorištenja okolinskih potencijala kroz izmjene načina grijanja stanovnika ZDK, što će dovesti i do smanjenja pritiska na kvalitet zraka.		
Strateški projekti	3.2.2.1. Studija identifikacije načina grijanja svih javnih institucija i gospodarskih društava kojima upravlja, koje financira ili kojima na neki način gazduje ZDK; 3.2.2.2. Uvođenje sustava grijanja na alternativna goriva ili plin u javnim institucijama i gospodarskim društvima kojima upravlja, koje financira ili kojima na neki način gazduje ZDK.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Izrađena studija (u njoj posebno definiran indikator potrošnje toplotne energije po tipu energenta)	0	Urađena studija
	Udio (%) javnih institucija i gospodarskih društava kojima upravlja ZDK koje koriste alternativne i čiste izvore toplotne energije	Nije dostupno	30
	Udio stanovništva koji se primarno oslanja na čista goriva -toplotna energija (%)	30	45
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Nastojanje povećanja udjela proizvodnje toplotne energije korištenjem alternativnih izvora energije, kojima će se smanjiti i zagađenje zraka, te optimizirati potrošnja energije.</i>		
Indikativna financijska konstrukcija sa izvorima financiranja	6.150.000 KM <i>Izvori: Proračun Kantona, proračuni gradova/općina</i>		
Period implementacije mjere	2021-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoliša ZDK		
Nositelji mjere	Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoliša ZDK		
Ciljne grupe	<i>Proizvođači energije i energenata</i> <i>Javne i privatne ustanove</i>		

Veza sa strateškim ciljem	3. Poboljšati trenutno stanje okoliša, povećati energijsku efikasnost i unaprijediti javnu infrastrukturu		
Prioritet	3.3. Osigurati održivi sustav upravljanja prirodnim resursima i unaprijediti kvalitet medija okoliša		
Naziv mjere	3.3.1. Poboljšanje očuvanja i efikasnog upravljanja prirodnim resursima		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Uspostava održivosti sustava upravljanja prirodnim resursima kroz: <ul style="list-style-type: none"> • zaštitu prirodnih resursa, • održivi razvoj eksploatacije prirodnih resursa, • uvođenje novih metoda upravljanja prirodnim resursima. 		
Strateški projekti	3.3.1.1. Promocija i edukacija o održivosti prirodnih resursa; 3.3.1.2. Izrada Strategije o upravljanju i zaštiti prirodnih resursa ZDK; 3.3.1.3. Uspostava jedinstvene baze zaštićenih područja u ZDK i određena granica zaštićenog područja; 3.3.1.4. Edukacija i jačanje kapaciteta inspekcije u domenu kontrole industrijskih postrojenja (okolinska dozvola, dozvola za upravljanje otpadom) ; 3.3.1.5. Pratiti kvalitete zemljišta u ZDK (svake 3 godine Studija) ; 3.3.1.6. Kreirati programe podrške za remedijaciju i rekultivaciju degradiranog zemljišta.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	% Zaštićenih područja određen (kao rezultat izrade studije i def ciljne vrijednosti)	Nije dostupno	5
	Udio (%) educiranih inspektora i/ili uposlenih za kontrolu Okolinskih dozvola od ukupnog broja	Nije dostupno	100
	Utvrđene zone narušenog kvaliteta zemljišta, identifikovani indikatori koji će se pratiti	Nije dostupno	Izrađena identifikacija
	% degradiranog zemljišta od ukupne površine ZDK	Nije dostupno	Nakon utvrđivanja stanja 3.3.1.5 odrediti vrijednost
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Održiva eksploatacija prirodnih resursa koja dovodi do uređenog korištenje resursa i prostora, te zaštite okoliša doprinoseći ukupnoj kvaliteti života.</i>		

Indikativna financijska konstrukcija sa izvorima financiranja	7.650.000 KM <i>Izvori: Proračun vlade ZDK, FBiH, EU fondovi i drugi izvori</i>
Period implementacije mjere	<i>2021-2027.</i>
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoline ZDK
Nositelji mjere	Ministarstvo za gospodarstvo ZDK, Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoline ZDK
Ciljne grupe	<i>Gospodarski subjekti registrirani za eksploataciju prirodnih resursa, lokalne zajednice Poduzeća za gospodarenje zaštićenim područjima, NVO Javne i privatne ustanove Građani ZDK</i>

Veza sa strateškim ciljem	3. Poboljšati trenutno stanje okoliša, povećati energijsku efikasnost i unaprijediti javnu infrastrukturu		
Prioritet	3.3. Osigurati održivi sustav upravljanja prirodnim resursima i unaprijediti kvalitet medija okoliša		
Naziv mjere	3.3.2. Uspostava i unapređenje informacionog sustava kvalitete komponenti okoliša		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<ul style="list-style-type: none"> - Evidentiranje i monitoring zagađivača i zagađivanja ZDK - Evidencija podataka o stanju okoliša, - Stvaranje centralizovane baze podataka, - Informisanje javnosti o stanju okoliša - Učinkovito informaciono praćenje kvaliteta komponenti okoliša na području ZDK 		
Strateški projekti	<p>3.3.2.1. Ažuriranje registra zagađivača;</p> <p>3.3.2.2. Formiranje i jačanje kapaciteta monitoring centra, a sa ciljem uspostave sustava monitoringa kvalitete okolinskih komponenti, na Univerzitetu Zenica – Metalurški Institut dr. Kemal Kapetanović;</p> <p>3.3.2.3. Izrada Studije doprinosa svih Zagađivača ukupnom zagađenju okoliša ZDK, kao i uticaja pojedinih zagađivača na susjedne općine i šire;</p> <p>3.3.2.4. Edukacija odgovornog osoblja (na razini ZDK i u lokalnim zajednicama) sa ciljem uspostavljanja i održavanja informacionog sustava;</p> <p>3.3.2.5. Uspostava kapaciteta za identifikaciju polena (kao uzročnika alergija) i monitoring polena ma području ZDK.</p>		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Identifikovani indikatori: udio energenata (po energentima u ukupnoj potrošnji), emisija po tipu zagađivača;	potrebno odrediti studijama	potrebno odrediti studijama
	Udio pogona i postrojenja u ZDK obuhvaćenih registrom (Velika, srednja; energane i sl.);	Nije dostupno	80%
	Uspostavljen sustav Izrađena Studija doprinosa svih zagađivača	Nije primjenjivo	Izrađena studija
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Integracija politika zaštite okoliša na području ZDK i kvantifikovana veza između zagađenja i izvora sa stanjem okoliša, kroz kvalitetan informacioni sustav i odgovarajuće referentne mjerne stanice, na osnovu koje će se moći planirati aktivnosti koje vode do poboljšanja trenutnog stanja okoliša i povećanja energijske efikasnosti.</i>		
Indikativna financijska konstrukcija sa izvorima financiranja	<p>1.000.000 KM</p> <p><i>Izvori: Proračun vlade ZDK i FBiH, EU fondovi i drugi izvori</i></p>		

Period implementacije mjere	<i>2021-2027.</i>
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoline ZDK
Nositelji mjere	Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoliša ZDK; Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede ZDK, Institut za zdravlje i sigurnost hrane Zenica
Ciljne grupe	<i>Zeničko-dobojski kanton Vlada FBiH Općine Stanovništvo na području ZDK Javne i privatne ustanove, stanovništvo ZDK Gospodarski subjekti sa područja ZDK</i>

Veza sa strateškim ciljem	3. Poboľjšati trenutno stanje okoliša, povećati energijsku efikasnost i unaprijediti javnu infrastrukturu		
Prioritet	3.4. Poticanje održivog i okolišno prihvatljivog prostornog planiranja		
Naziv mjere	3.4.1. Razvoj putne infrastrukture regionalnog i lokalnog karaktera		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Omogućiti ekonomski i gospodarski razvoj kroz razvoj putne komunikacije i bolju povezanost lokalnih i regionalnih centara; Poboľjšati putnu infrastrukturu u ruralnim područjima;		
Strateški projekti	3.4.1.1. Podrška izgradnji i rekonstrukciji putne infrastrukture u najnerazvijenijim područjima ZDK 3.4.1.2. Izrada prometnih projekata za postojeće i nove puteve (signalizacija, obilježavanje i sl.) 3.4.1.3. Izrada prometnica u cilju povezivanja za koridorom Vc		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Gustina moderniziranih puteva (km/100km ²)	49,88	55
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Međuregionalna i regionalna putna uvezanost, uspostavljena razvojna ravnoteža unutar Kantona, razvoj gospodarstva, turizma, unapređeno stanje okoliša u ZDK</i>		
Indikativna financijska konstrukcija sa izvorima financiranja	21.000.000 KM <i>Izvori: Proračun vlade ZDK i FBiH, privatni sektor, EU fondovi</i>		
Period implementacije mjere	2021-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoline (Direkcija za ceste ZDK)		
Nositelji mjere	Ministarstvo za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu ZDK, Privatni sektor, Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoline (Direkcija za ceste ZDK)		
Ciljne grupe	<i>Kanton i općine; Stanovništvo na području ZDK</i> <i>Poduzeća iz oblasti prometa u ZDK</i>		

Veza sa strateškim ciljem	3. Poboľjšati trenutno stanje okoliša, povećati energijsku efikasnost i unaprijediti javnu infrastrukturu		
Prioritet	3.4. Poticanje održivog i okolišno prihvatljivog prostornog planiranja		
Naziv mjere	3.4.2. Razvoj komunalne infrastrukture (vodovod, kanalizacija, toplifikacija, gasne instalacije, javna rasvjeta, primarni tretman i krajnje zbrinjavanje otpada (komunalni i specifični tokovi) i sl.)		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Poboľjšanje komunalne infrastrukture kroz osiguranje dostupnosti usluga vodosnabdijevanja i sanitacije, toplifikaciju, uspostavu integralnog sustava upravljanja otpadom kroz razvoj cirkularne ekonomije		
Strateški projekti	<p>3.4.2.1. Projekti podrške izgradnji objekata za tretman otpadnih voda na području lokalnih zajednica;</p> <p>3.4.2.2. Unaprijediti infrastrukturu za zbrinjavanje organskog otpada životinjskog porijekla (npr. putevi za odvoz i zbrinjavanje organskih otpadaka; kafilerije, hladnjače, i sl);</p> <p>3.4.2.3. Projekti podrške nabavci opreme za zbrinjavanje otpada iz zdravstvenih ustanova;</p> <p>3.4.2.4. Podrška izgradnje kanalizacione mreže u ruralnim područjima;</p> <p>3.4.2.5. Podrška uvođenju cirkularne ekonomije u otpadu (izgradnje sortirnica otpada i reciklažnih dvorišta) ;</p> <p>3.4.2.6. Podrška projektima gasifikacije i toplifikacije;</p> <p>3.4.2.7. Uvođenje sustava upravljanja za tokove posebnih kategorija otpada u ZDK;</p> <p>3.4.2.8. Jačanje svijesti javnosti o važnosti odvojenog sakupljanja posebnih kategorija otpada u ZDK;</p> <p>3.4.2.9. Podrška projektima izgradnje i unapređenja sustava za vodosnabdijevanje i tretman pitke vode.</p>		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Udio tretirane otpadne vode (% od ukupno generirane – ili po EBS)	1	30
	Udio (%) rekonstruisane vodovodne mreže od ukupne za rekonstrukciju	40	1000
	Pokrivenost kanalizacijom (% stanovnika)	57	70
	Pokrivenost uslugama upravljanja otpadom (% stanovnika)	60	100
	Udio tretiranog komunalnog otpada (%)	1	15
	Udio adekvatno tretiranog medicinskog infektivnog i opasnog otpada (od	25	100

	ukupno kreiranog medicinskog otpada inf. i opasnog med. otpada %)		
	Udio adekvatno zbrinutog otpada životinjskog porijekla (od ukupno generiranog, %	5	50
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Uspostava komunalne infrastrukture za osiguranje temeljnih potreba stanovnika i smanjenje pritiska na okoliš (vodosnabdijevanje i sanitacija, upravljanje otpadom, kreiranje osnova za cirkularnu ekonomiju).</i>		
Indikativna financijska konstrukcija sa izvorima financiranja	51.600.000 KM <i>Izvori: Proračun Vlade ZDK, Federalna direkcija za ceste, Vijeće Ministara, lokalne zajednice, fondovi EU i drugi izvori</i>		
Period implementacije mjere	2021-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoliša ZDK u suradnji sa lokalnim zajednicama		
Nositelji mjere	Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoliša ZDK u suradnji sa lokalnim zajednicama, Ministarstvo za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu ZDK; Ministarstvo zdravstva ZDK		
Ciljne grupe	<i>Općine</i> <i>Stanovništvo na području ZDK</i> <i>Javne kompanije</i> <i>Privatne kompanije</i>		

Veza sa strateškim ciljem	3. Poboljšati trenutno stanje okoliša, povećati energijsku efikasnost i unaprijediti javnu infrastrukturu		
Prioritet	3.4. Poticanje održivog i okolišno prihvatljivog prostornog planiranja		
Naziv mjere	3.4.3. Zaustavljanje nelegalne gradnje i legalizacija postojećih objekata, vodeći računa o međunarodnim principima i ljudskim pravima		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Održivo korištenje prostora sukladno prostornom osnovom i namjenom prostora, prevencija klizišta i sanacija istih, legalizacija gradnje.		
Strateški projekti	<p>3.4.3.1. Podrška projektima legalne izgradnje stambenih objekata na lokacijama koje su sigurne za gradnju prvenstveno na područjima lokalnih zajednica koje su najviše pogođene klizištima;</p> <p>3.4.3.2. Edukacija stanovništva o opasnostima koje sa sobom nosi (nelegalna) gradnja pri kojoj se ne provode potrebna ispitivanja pogodnosti i sigurnosti lokacije;</p> <p>3.4.3.3. Edukacija donositelja odluka o međunarodnim principima i upoznavanje sa iskustvima u oblasti legaliziranja nelegalno sagrađenih objekata.</p>		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Udio (%) nelegalno izgrađenih objekata (prema zapisnicima sa terena) u odnosu na ukupan broj nelegalno izgrađenih i legalno izgrađenih	Nije dostupno	20
	% Legaliziranih objekata (od ukupno nelegalnih - prema zapisnicima sa terena)	Nije dostupno	100
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Kreiranje uvjeta za adekvatno planiranje korištenja prostora i smanjenje pritisaka na prostor i okoliš.</i>		
Indikativna financijska konstrukcija sa izvorima financiranja	600.000 KM <i>Izvori: Proračun Vlade ZDK, lokalne zajednice, EU fondovi i drugi izvori</i>		
Period implementacije mjere	2021-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoliša ZDK u suradnji sa lokalnim zajednicama		
Nositelji mjere	Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoliša ZDK u suradnji sa lokalnim zajednicama		
Ciljne grupe	<i>Stanovništvo na području ZDK</i> <i>Javne i privatne ustanove</i>		

Veza sa strateškim ciljem	3. Poboljšati trenutno stanje okoliša, povećati energijsku efikasnost i unaprijediti javnu infrastrukturu		
Prioritet	3.4. Poticanje održivog i okolišno prihvatljivog prostornog planiranja		
Naziv mjere	3.4.4. Zaštita i sanacija okolišnih komponenti		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Smanjenje pritiska na okoliš i kvalitet života stanovnika ZDK uklanjanjem opasnog otpada i sanacijom lokacija Sanacija postojećih i sprečavanje nastanka novih klizišta		
Strateški projekti	3.4.4.1. Projekti podrške sanaciji gradskih/općinskih nesanitarnih deponija i uklanjanja divljih deponija; 3.4.4.2. Projekti podrške remedijacije crnih točaka; 3.4.4.3. Izrada Plana prevencije nastanka klizišta; 3.4.4.4. Prevencija i sanacija postojećih klizišta; 3.4.4.5. Edukacija donosioca odluka o značaju preventivnih i represivnih mjera za prevenciju i sanaciju klizišta.		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Izrađen Plan prevencije nastanka klizišta	Nije primjenjivo	Izrađen Plan
	% Saniranih divljih deponija	30	60
	% Saniranih crnih točaka	5	35
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Smanjenje pritiska na okoliš i unapređenje kvalitete života stanovnika ZDK kroz sanaciju lokacija na kojima je odložen opasni otpad i sanaciju lokacija koje predstavljaju prijetnju po ljudski život.</i>		
Indikativna financijska konstrukcija sa izvorima financiranja	16.200.000 KM <i>Izvori: Proračun Vlade ZDK, lokalne zajednice, EU fondovi i drugi izvori</i>		
Period implementacije mjere	2021-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoliša ZDK		
Nositelji mjere	Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoliša ZDK; Civilna zaštita; gradovi/općine		
Ciljne grupe	<i>Gradovi/Općine</i> <i>Kanton</i> <i>Komunalna poduzeća</i> <i>Stanovništvo na području ZDK</i>		

Veza sa strateškim ciljem	3. Poboljšati trenutno stanje okoliša, povećati energijsku efikasnost i unaprijediti javnu infrastrukturu		
Prioritet	3.4. Poticanje održivog i okolišno prihvatljivog prostornog planiranja		
Naziv mjere	3.4.5. Sanacija, modernizacija i uvođenje sustava daljinskog grijanja		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Modernizacija i proširenje daljinskog grijanja u cilju smanjenja emisija u zrak, kontrole energenata koji se koriste, povećanje efikasnosti korištenja toplotne energije i korištenje obnovljivih izvora energije.		
Strateški projekti	3.4.5.1. Podrška sanaciji i modernizaciji postojećih sustava daljinskog grijanja; 3.4.5.2. Proširenje sustava daljinskog grijanja na nove korisnike/lokacije; 3.4.5.3. Zamjena kotlova na ugalj, kotlovima na biomasu u svim javnim institucijama i gospodarskim društvima kojima upravlja, koje financira ili kojima na neki način gazduje Zeničko-dobojski kanton; 3.4.5.4. Snabdijevanje toplinskom energijom područja grada Visoko iz Termoelektrane Kakanj (sufinanciranje projekta).		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Razina potrošnje energenata za grijanje po tipu energenta	Nije dostupno	Uspostaviti nakon izrade Registra 2021
	Udio stanovništva koji se primarno oslanja na čista goriva - toplotna energija (%)	30	45
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<i>Umrežavanje i povezivanje individualnih ložišta u sustav koji je moguće kontrolirati, te smanjenje pritiska na kvalitet zraka u ZDK.</i>		
Indikativna financijska konstrukcija sa izvorima financiranja	75.000.000 KM <i>Izvori: Proračun Vlade ZDK, lokalne zajednice, međunarodne organizacije u BiH i fondovi EU, Javna poduzeća - toplane</i>		
Period implementacije mjere	2021-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoliša ZDK		
Nositelji mjere	Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoliša ZDK, JP, Vlada ZDK, komunalna poduzeća, jedinice lokalne samouprave		
Ciljne grupe	<i>Stanovništvo, Javne i privatne ustanove</i>		

Aneks 2. Sažeti pregled strateškog dokumenta

Redni broj i oznaka	NAZIV	INDIKATORI I FINANCIJSKI IZVORI		
		Indikatori strateškog cilja	Polazne vrijednosti indikatora*	Ciljne vrijednosti indikatora**
1. Strateški cilj	Osigurati resursno efikasan i održiv ekonomski razvoj uz jačanje konkurentnosti i razvoj poduzetništva	BDP u milionima KM	2.996 (2018.)	3.445
		Stopa pokrivenosti uvoza izvozom %	88,3%	95,0%
		Stopa uposlenosti %	33,5	44%
		Proračun (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		103,70	159,00	262,70

1.1. Prioritet	Povećati konkurentnost industrijskih sektora sa potencijalom za rast i izvoz, kroz inovacije, transfer tehnologija i digitalizaciju	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Indeks fizičkog obima industrijske proizvodnje	93,6	101,5
		Ukupna vrijednost izvoza industrije u 000 KM (prerađivačka, vađenje ruda i kamena, snabdijevanje el.en.)	1.494.964	1.793.957
		Iznos prosječne neto plate u industriji u KM (prerađivačka, vađenje ruda i kamena, snabdijevanje el.en.)	1.113	1.335
		Proračun (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		10,00	93,00	103,00

1.1.1. Mjera	Jačanje prerađivačke industrije uz uvođenje novih tehnologija i međunarodnih standarda	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Vrijednost ostvarenih investicija u nova sredstva u prerađivačkoj industriji u 000 KM	471.033 KM (2018.)	535.000 KM

		Ukupan izvoz u prerađivačkoj industriji u KM	1.492.249	1.643.093
		Ukupni prihodi poduzeća u KM	6,3 milijarde (2018.)	7,7 milijardi
		Proračun (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		5,00	2,00	7,00
1.1.2. Mjera	Razvoj sektora informacionih tehnologija i digitalizacije	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Vrijednost ostvarenih investicija u nova sredstva u području KD – Informacije i komunikacije u 000 KM	7.121 (2018)	9.737
		% poslovnih subjekata u području KD – Informacije i komunikacije informacionih tehnologija od ukupnog broja poslovnih subjekata	0,99	1,2
		% uposlenih u sektoru informacionih tehnologija od ukupnog broja uposlenih	0,87	1,0
		% poduzeća koristi fiksnu širokopojasnu internet konekciju (FZS)	/Izvor Strategija razvoja FBiH/	/Izvor Strategija razvoja FBiH/
		Širokopojasni internet promet, mil. GB (FZS)	/Izvor Strategija razvoja FBiH/	/Izvor Strategija razvoja FBiH/
		Proračun (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		2,00	1,00	3,00
1.1.3. Mjera	Podrška transferu i razvoju tehnologija i inovacija kroz	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora

	znanstveno-istraživački sektor	Broj novih laboratorija ili drugih znanstveno-istraživačkih centara	0	2
		Broj novoregistriranih inovacija – патената	0	4
		Broj novocertificiranih poduzeća korisnika podrške	0	15
		Broj novih korisnika usluga NIR organizacija (projekti saradnje NIR-privreda)	0	70
		% povećanja dobiti poduzeća	0	17%
		Proračun (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		3,00	2,00	5,00
1.1.4. Mjera	Modernizacija, organizacijska, tehničko-tehnološka i upravljačka reorganizacija u djelatnosti ruda i kamena	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Produktivnost rada rudnika, tona po uposlenom (%) (FMERI)	626 (2018)	Prema Strategiji razvoja FBiH
		Neto dobiti (gubitak) u KM po uposlenom (FMERI)	-5.866 (2018)	Prema Strategiji razvoja FBiH
		Vrijednost ostvarenih investicija u nova sredstva u području KD – Vađenje ruda i kamena u 000 KM	39.611 (2018)	52.837
		% uposlenih u području KD – Vađenje ruda i kamena od ukupnog broja uposlenih	5,6	3,0
		Proračun (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
			15,0	15,0

1.1.5. Mjera	Razvoj novih energetske postrojenja iz obnovljivih izvora energije za energetske tranziciju	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Vrijednost ostvarenih investicija u nova sredstva u području KD – Proizvodnja i snabdijevanje/opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija u 000 KM	14.794 (2018)	44.700
		Broj uposlenih u području KD – Proizvodnja i snabdijevanje/opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija	1.355	1700
		Proračun (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
			73,0	73,0

1.2. Prioritet	Poticati razvoj ruralnih područja uz jačanje poljoprivrede i šumarstva	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj poljoprivrednih gazdinstava	967 (2018.)	1.160
		Ukupan izvoz u području KD - Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov u 000 KM	3.284	3.940
		Prosječna neto plata u području KD - Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov	793	872
		Proračun (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		73,00	52,00	125,00

1.2.1. Mjera	Unapređenje kvaliteta i konkurentnosti poljoprivredno-prehrambene proizvodnje uz jačanje kapaciteta za veći stupanj finalizacije, izvoza i održivosti	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Iznos poticaja u poljoprivredi u KM	8.616.907	10.300.000
		Ostvarene investicije u poljoprivredi u	5.843 (2018)	13.626

	poljoprivrednih proizvođača	nova stalna sredstva u 000 KM		
		Broj novocertificiranih organskih proizvođača	0	10
		Broj novih poduzeća u prehrambenoj industriji koja su uvele standard	0	10
		Izvoz hrane i živih životinja u 000 KM	41.473	49.255
		Uvoz hrane i živih životinja u 000 KM	167.751	135.911
		Iznos poticaja u poljoprivredi u KM	8.616.907	10.300.000
		Proračun (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
		30,00	30,00	60,00
1.2.2. Mjera	Podrška unapređenju poljoprivredne infrastrukture i zaštite poljoprivrednog zemljišta	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Ukupna poželjena površina u ha	23.814	25.241
		Broj rodni stabala voća	1.537.310	1.700.000
		Brojno stanje stoke	248.452	266.300
		Proračun (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
		10,00	5,00	15,00
1.2.3. Mjera	Intenziviranje modernizacije poljoprivredne proizvodnje i jačanja kapaciteta uz znanstveno-stručne usluge i edukaciju	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj novouspostavljenih centara/programa za podršku poljoprivredi	0	3
		Broj novih korisnika usluga savjetodavnih službi	-	1.000
		Proračun (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
		3,00		3,00

1.2.4. Mjera	Unapređenje kapaciteta u šumskom gospodarskom društvu i zaštita šuma	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Ukupna izdvajanja namjenskih sredstava za oblast šumarstva u periodu Strategije u KM	0	7.000.000
		Uspješno godišnje certificiranje šumskog gospodarskog društva sukladno FSC standardom (u periodu 2021-2027)	0	7 certificiranja
		Ukupna prodaja šumskih sortimenata u 000 m ³	341	435
		Proračun (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		15,00	2,00	17,00
1.2.5. Mjera	Razvoj ruralne infrastrukture i dostupnosti usluga	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		% ruralnog stanovništva	65,2% (Popis 2013)	65,2%
		Proračun (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		15,00	15,00	30,00
1.3. Prioritet	Razviti turističku ponudu, infrastrukturu i poduzetništvo za održivi turizam	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Ukupan promet u hotelijerstvu i ugostiteljstvu	17.416.834 (2018.)	21.771.000
		Broj ležaja	1.381	1.590
		Prosječna neto plata u hotelijerstvu i ugostiteljstvu	443	503
		Proračun (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		4,20	2,00	6,20
1.3.1. Mjera	Povećanje kvaliteta turističke ponude i valorizacije turističkih resursa	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj dolazaka turista (2019)	38.852	50.507

		Broj noćenja turista (2019)	125.317	162.912
		Broj dolazaka domaćih turista (2019)	20.598	26.777
		Broj noćenja domaćih turista (2019)	83.066	107.985
		Proračun (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		3,00		3,00
1.3.2. Mjera	Unapređenje turističke infrastrukture i revitalizacija kulturno-povijesnih objekata i turističkih destinacija	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Ukupne investicije u hotelijerstvu i ugostiteljstvu	787 (2018.)	1.456
		Broj rekonstruisanih spomenika kulturno-povijesnog naslijeđa i uređenih turističkih destinacija u toku implementacije Strategije	0	5
		Proračun (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		1,00	1,50	2,50
1.3.3. Mjera	Promocija turističke ponude i potencijala uz integraciju u regionalne turističke proizvode	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Procenat učešća ZDK u ukupnom broju dolazaka u FBiH (2019)	3,2%	4,16%
		Procenat učešća ZDK u ukupnom broju noćenja u FBiH (2019)	5,3%	6,89%
		Stopa korištenja kapaciteta (2019)	25%	30%
		Proračun (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		0,20	0,50	0,70
1.4. Prioritet	Unaprijediti poslovni ambijent i preduzetničku infrastrukturu za pametni rast i upošljavanje	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Prihodi od poreza pc u KM	139	160

	Broj poslovnih subjekata na tisuću stanovnika (2019)	52,6	55,5
	Rang pozicija po indeksu razvijenosti ZDK u FBiH (2019)	5	4
	Proračun (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
	16,50	12,00	28,50

1.4.1. Mjera	Unapređenje poslovnog okruženja i podrške poslovanju	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj novih uvedenih e-usluga javne uprave (2021-2027)	-	5
		Ukupan iznos novih subvencija za doprinose u KM (2021-2027)	-	2.500.000
		Ukupna vrijednost dodijeljenih poticaja (2021-2027)	-	10.000.000
		Ukupna vrijednost kreditnih zahtjeva preko Kreditno-garancijskog fonda za poduzeća (i obrte)	2.600.000,00 KM (2015-2020)	3.500.000 KM (2021-2027)
		Broj realiziranih novih projekata javno-privatnog partnerstva	0	5
		Porezni klin prosječne bruto plate u FBiH, % (Izvor: FZS)	42 (2019)	Prema Strategiji razvoja FBiH
		Broj parafiskalnih nameta (naknada i taksi) FMF	2.715 (2020)	Prema Strategiji razvoja FBiH
		Proračun (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		10,00	6,00	16,00
1.4.2. Mjera	Razvoj poduzetničke infrastrukture i usluga za podršku gospodarstvenicima	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj novih poslovnih zona, inkubatora ili centara	0	7

		Broj novih poduzeća u poslovnim zonama	0	50
		Proračun (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		5,00	4,50	9,50
1.4.3. Mjera	Podrška upošljavanju i samoupošljavanju	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj uposlenih	84.169	96.794
		Novo brisanje sa evidencije neuposlenih zbog uposlenja	16.466	20.000
		Proračun (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		1,50	1,50	3,00

Redni broj i oznaka	NAZIV	INDIKATORI I FINANCIJSKI IZVORI		
2. Strateški cilj	Unaprijediti kvalitet života i osigurati jednake prilike za sve građane kroz stvaranje održivog i pravednog društvenog okruženja	Indikatori strateškog cilja	Polazne vrijednosti indikatora*	Ciljne vrijednosti indikatora**
		Izdvajanja za osnovno i srednje obrazovanje u Proračunu ZDK na godišnjoj razini (milion KM)	124.638.367 (ukupno planirano u Proračunu ZDK za 2019.godinu) (83.930.924 za osnovno obrazovanje; 40.707.443 za srednje obrazovanje)	190.000.000
		Broj ljekara/tisuću stanovnika	1,99 (2018. godina)	2,19
		Socijalni transferi po glavi stanovnika	64,14 KM (2018. godina)	72,00 KM
		Proračun (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		58,18	26,28	84,46

2.1. Prioritet	Unapređenje usluga u sektoru obrazovanja, uz usklađivanje sa potrebama tržišta rada	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Omjer broja nastavnika prema broju djece u osnovnom i	98 nastavnika/1.000 učenika (za školsku	102 nastavnika/1.000 učenika

	srednjem obrazovanju	godinu 2019/2020)	
	Broj djece u predškolskim obrazovnim ustanovama	2.437 (za školsku godinu 2019/2020)	3.500
	Broj ustanova za obrazovanje odraslih	29	33
	Proračun (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
	18,00	4,40	22,40

2.1.1. Mjera	Unaprijediti usklađenost obrazovnog sustava sa potrebama tržišta rada	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Urađena ažurirana Informacija o deficitarnim zanimanjima i strukturi neuposlenih na evidenciji kantonalne Službe za upošljavanje ZDK sa kojom se treba uskladiti obrazovni sustav	0	Urađena i usvojena Informacija
		Stopa neuposlenosti	38,8 (2019. godine)	25,0
		Broj osoba zatečenih u „radu na crno“ u ZDK	276 (2018. godine)	190
		Proračun (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		4,00	1,00	5,00
2.1.2. Mjera	Povećanje razine uposlenosti, sa posebnim fokusom na povećanje mogućnosti upošljavanja ranjivih skupina na tržištu rada ZDK	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj novih programa samoupošljavanja i upošljavanja	0	5
		Broj realizovanih programa i projekata od strane NVO	0	7
		Broj osoba korisnika direktne i indirektno pomoći	0	7.000
		Proračun (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		6,00	1,40	7,40

2.1.3. Mjera	Modernizacija obrazovnog sustava za kvalitetno i fleksibilno održavanje nastave u redovnim i kriznim situacijama	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Unaprijeđeni nastavni planovi i programi za osnovne i srednje škole	0	2
		Broj rekonstruisanih objekata obrazovnih institucija	0	200
		Broj učenika i studenata koji su postigli vrhunska ostvarenja u sportu, kulturi i/ili učenju	0	100
		Proračun (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		8,00	2,00	10,00

2.2. Prioritet	Obogaćivanje aktivnosti i infrastrukture za sport i kulturu	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj aktivnih članova u sportskim institucijama	10.900 (2018. godina)	11.500
		Godišnji proračun za financiranje javnih ustanova kulture	4.171.837 KM (2018.godina)	5.300.000 KM
		Proračun (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		6,00	3,00	9,00

2.2.1. Mjera	Podrška razvoju sportskih aktivnosti i infrastrukture	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj saniranih i novoizgrađenih sportskih objekata	0	30
		Udio mladih osoba koje aktivno učestvuju u sportskim aktivnostima	0	60%
		Broj događaja za promociju sporta u funkciji prevencije bolesti	0	20
		Proračun (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)

		3,00	2,00	5,00
2.2.2. Mjera	Podrška razvoju kulturnih aktivnosti i infrastrukture	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj saniranih i novoizgrađenih kulturnih ustanova	0 (momenat početka implementacije Strategije razvoja 2021.-2027.)	20
		Udio mladih osoba koje aktivno učestvuju u organizovanju kulturnih događaja	0 (momenat početka implementacije Strategije razvoja 2021.-2027.)	40%
		Broj posjetilaca/ gledatelja teatarskih i kino predstava	30.200	40.000
		Proračun (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		3,00	1,00	4,00
2.3. Prioritet	Pružanje stručnih i dostupnih usluga u zdravstvu i socijalnoj zaštiti	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Ukupan broj bolničkih kreveta	1.100	1.200
		Broj kreveta na infektivnim odjelima	60	70
		Broj korisnika socijalne pomoći/1.000 stanovnika	71 (2018. godina)	68
		Broj siromašnih	25.349 (2018.godina)	24.000
		Iznos socijalnih izdvajanja	23 miliona KM (2018.godina)	40 miliona KM
		Proračun (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		19,18	14,38	33,56
2.3.1. Mjera	Razvijanje promotivnih i preventivnih aktivnosti zdravstvenog sektora	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Procenat	12%	70%

		registriranih pacijenata koji su obuhvaćeni skriningom		
		Procenat obuhvaćene djece periodičnim ciljanim pregledima vida i sluha	85%	98%
		Razvijena metodologija za unapređenje zdravstveno-promotivnih aktivnosti kroz primjenu principa marketinga u promociji (ref. 2.3.1.8.) zdravlja	Nema metodologije	Razvijena metodologija
		Procenat registriranih pacijenata koji su obuhvaćeni skriningom	12%	70%
		Proračun (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		1,00	2,50	3,50
2.3.2. Mjera	Unapređenje kvaliteta i načina pružanja usluga	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj ustanova koje imaju usvojene procedure procjene potreba za zdravstvenim kapacitetima	0	Sve ustanove imaju usvojene procedure procjene potreba za zdravstvenim kapacitetima
		Broj ustanova koje imaju usvojene procedure za prilagođavanje organiziranja rada u slučaju zdravstvenih izazova (epidemije i slično)	0	Sve ustanove imaju usvojene procedure za prilagođavanje organizacije rada u slučaju zdravstvenih izazova (epidemije i slično)
		Broj ustanova obuhvaćenih treningom za procjenu potreba i izradu planova za	0	Sve ustanove obuhvaćene treningom za procjenu potreba i izradu

		krizne situacije		planova za krizne situacije
		Proračun (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		2,00	3,50	5,50
2.3.3. Mjera	Jačanje i bolje korištenje ljudskih potencijala u zdravstvu	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		% zdravstvenih profesionalaca u javnom zdravstvu obuhvaćenih posebnim treninzima	0	20%
		% zdravstvenih profesionalaca u sustavu HMP obuhvaćenih posebnim treninzima	0	10%
		Proračun (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		1,00	1,50	2,50
2.3.4. Mjera	Osiguranje primjerenog stupnja dostupnosti zdravstvenih usluga	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Prosječna ocjena dostupnosti zdravstvenih usluga *	3,23	3,70
		Prosječna ocjena zadovoljstva zdravstvenom zaštitom *	3,49	3,80
		Prosječan broj stanovnika po timu obiteljske medicine	2.500	1.800
		Prosječna ocjena dostupnosti zdravstvenih usluga *	3,23	3,70
		Proračun (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		0,10	0,40	0,50
2.3.5. Mjera	Osiguranje distinktivne prepoznatljivosti	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora

	zdravstvenog sektora ZDK	Broj obuhvaćenih službi ili odjela u Kantonalnoj bolnici Zenica ovim modelom (praćenje stupnja integriranosti)	0	20
		Broj obuhvaćenih doktora specijalista ovim modelom (praćenje stupnja integriranosti)	0	60
		Broj eksplantacionih postupaka	2	10
		Broj novih projekata primjene inženjerskih znanja u oblastima medicine i zdravstva	0	3
		Proračun (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		1,00	4,00	5,00
2.3.6. Mjera	Smanjiti siromaštvo i socijalnu isključenost	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Povećanje proračunskih sredstava	24.480.692,00	oko 20%
		Smanjen broj korisnika	23.201	oko 10%
		Broj tematskih sjednica	0	14
		Izrađena socijalna karta	Nema socijalne karte	Da
		Inspektorat za socijalnu zaštitu, zaštitu civilnih žrtava rata i zaštitu obitelji sa djecom	Nije uspostavljen inspektorat	Da
		Akcioni plan socijalnog uključivanja	Nije urađen akcioni plan	Da
		Broj sastanaka	1	27

		Proračun (milioni KM)	Ostali izvori (milioni KM)	Ukupno (milioni KM)
		4,00	1,00	5,00
2.3.7. Mjera	Jačanje kapaciteta ustanova socijalne zaštite	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj edukacija uposlenika (na godišnjoj razini)	6	10
		Program stručnog osposobljavanja	0	50.000,00
		Vrijednost podrške centrima za socijalni rad/mjerodavnim službama	23.770,00	50.000,00
		Vrijednost podrške JU Centar za djecu i odrasle osobe s posebnim potrebama ZDK	1.130.000,00	1.500.000,00
		SOTAC baza podataka	U fazi finaliziranja	U potpunosti funkcionalna
		Podrška projektima socijalnog poduzetništva	0	50.000,00
		Protokol o postupanju u vanrednim situacijama	Nema protokola	16
		Proračun (milioni KM)	Ostali izvori (milioni KM)	Ukupno (milioni KM)
			10,00	1,38
2.3.8. Mjera	Jačanje izvaninstitucionalne brige i zbrinjavanja	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj savjetovališta za obitelji sa djecom	1	5
		Broj osoba zbrinutih u lokalnoj zajednici	44	80
		Podrška projektima za osamostaljenje mladih koji izlaze iz sustava javne brige (na godišnjoj osnovi)	0	30.000,00

	Sigurna kuća	54.200,00	70.000,00
	Projekti NVO osoba s invaliditetom	60.000,00	80.000,00
	Proračun (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
	0,08	0,10	0,18

2.4. Prioritet	Efikasan i transparentan rad javnih institucija	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Stupanj djelotvornosti realiziranja Strategije razvoja relativno visoka i iznosi	84% (48% projekata završeno, 20% se kontinuirano implementira, 16% započeto) (evaluacija Strategije razvoja 2016-2020)	87%
		Broj kriminalnih djela	2.131 (2018.godina)	1.600
		Broj prestupnika	1.750 (2018. godina)	1.400
		Proračun (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		15,00	4,50	19,50

2.4.1. Mjera	Reforma javne uprave	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj događaja na kojima se promoviše kvalitet javnih usluga	0	20
		Broj organizovanih obuka sa ciljem jačanja kapaciteta državnih službenika u javnoj upravi	0	50
		Proračun (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		0,50	0,50	1,00

2.4.2. Mjera	Efikasnija borba protiv organizovanog kriminala i korupcije	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj prekršaja javnog reda i mira	2.602 (2018.godine)	1.900
		Broj institucija koje dosljedno implementiraju zaduženja iz Akcionog plana za borbu protiv korupcije	0 (momenat početka implementacije Strategije razvoja 2021.-2027.)	Sve institucije za koje su definisana zaduženja u Akcionom planu
		Proračun (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		1,50		1,50
2.4.3. Mjera	Poboljšanje razina sigurnosti građana ZDK	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj educiranih policijskih službenika u periodu 2021.-2027.	0	100
		Broj održanih predavanja na temu „Primjena ZKP-a“ u periodu 2021.-2027.	0	
		Broj prometnih nezgoda godišnje	4.033 (2018.godine)	3.600
		Proračun (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		6,00	1,00	7,00
2.4.4. Mjera	Kontrola sigurnosne situacije i poboljšanje rada na migrantskoj krizi	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj migranata na području ZDK	Januar - juli 2020 = 864 ilegalnih migranta	Smanjen priliv migranata za 40%
		Broj kaznenih djela, prekršaja i incidenata počinjenih od strane migranata	21 krivično djelo 6 prekršaja 17 incidenata	Smanjeno činjenje krivičnih djela, prekršaja i incidenata za 60%
		Postojanje funkcionalnog prihvatnog centra za migrante	Nema prihvatnog centra	Izgrađen prihvatni centar za migrante na području ZDK

		Broj migranata predatih u imigracioni centar ili Službu za poslove sa strancima	250 migranata	Povećan postotak predatih migranata za 80%
		Proračun (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		7,00	3,00	10,00
Redni broj i oznaka	NAZIV	INDIKATORI I FINANCIJSKI IZVORI		
3. Strateški cilj	Poboljšati trenutno stanje okoliša, povećati energijsku efikasnost i unaprijediti javnu infrastrukturu	Indikatori strateškog cilja	Polazne vrijednosti indikatora*	Ciljne vrijednosti indikatora**
		Investicije na teritoriji kantona u ove sektore (milion KM)	6.000.000	10.000.000
		Udio realizovanih kapitalnih investicija u proračunu (%)	2	3,5
		Ukupne emisije u zrak (t/g) CO ₂ eq	biće određeno novim registrom emisija iz 2021	biće određeno novim registrom emisija iz 2021
		Emisije GHG gasova i zagađujućih materija	Prašina 2000 t/god; SO ₂ 152.000 t/god CO ₂ 2.800.000	Prašina 400 t/god; SO ₂ 55.000 t/god CO ₂ 1.800.000
		Proračun (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		75,10	119,18	194,28

3.1. Prioritet	Povećanje energijske efikasnosti	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Finalna potrošnja toplotne energije (TJ)	600*	1500
		Potrošnja energenata za isti proizvodno korisnički razina	Prirodni gas 39.200x1.000S m ³ Ugalj: 2.550.000 t/god	Prirodni gas 65.200x1.000 S m ³ Ugalj: 2.000.000 t/god

		Proračun (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		6,20	2,73	8,93
3.1.1. Mjera	Provođenje programa mjera za povećanje energijske efikasnosti javnih i gospodarskih objekata	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		% ustanova u vlasništvu ZDK kojima je snimljeno stanje;	5	50
		% objekata na kojima je provedeno utopljanje, a u vlasništvu ZDK;	15% (korigovati ukoliko postoje podaci)	30
		Razina potrošnje energenata;	Nije dostupno	Definisati vrijednost
		Proračun (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		6,00	2,25	8,25
3.1.2. Mjera	Promovisanje principa energijske efikasnosti	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj radionica, broj učesnika;	Nije relevantno	Svi okolišni odjeli (Kanton, općine)
		% edukovanih javnih uposlenika koji u svom poslovnom referatu imaju energijsku učinkovitost	5	50
		Proračun (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		0,20	0,48	0,68
		3.2. Prioritet	Usklađivanje razvoja energetskog i industrijskog sektora u smjeru energetske tranzicije, smanjenja emisija i prema načelima zaštite okoliša	Indikatori prioriteta
Udio izvora obnovljive energije u odnosu na ukupnu krajnju potrošnju energije (%)	30**			40
Udio stanovništva koji se primarno oslanja na čista goriva (%)	30***			45

	Udio generiranja energije iz alternativnih izvora energije (biomasa i sl.) u odnosu na ukupnu generiranu energije (%)	2	5
	Potrošnja uglja za proizvodnju energije (t)	400 t/GWh	250 t/GWh
	Kvalitet zraka (smanjenje broja dana sa prekoračenjima SO ₂)	55	15
	Proračun (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
	6,00	6,30	12,30

3.2.1. Mjera	Poboljšanje okolinskog aspekta iskorištenja energetske potencijala u javnom sektoru	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		% ispunjenih zahtjeva za audite ili promjene tehnologije od apliciranih	10	50
		% dostignutih standarda koji su postavljeni pred proizvođače (energije)	Nije dostupno	60
		% educiranih inspektora od ukupnog broja inspektora (sektor okoliša i EE) – podrazumijeva i upošljavanje novih	20	100
		Proračun (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		3,00	3,15	6,15
3.2.2. Mjera	Poboljšanje okolinskog aspekta iskorištenja energetske potencijala u javnoprivatnom i privatnom sektoru	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Izrađena studija (u njoj posebno definiran indikator potrošnje toplotne	0	Urađena studija

		energije po tipu energenta)		
		Udio (%) javnih institucija i gospodarskih društava kojima upravlja ZDK koje koriste alternativne i čiste izvore toplotne energije	Nije dostupno	30
		Udio stanovništva koji se primarno oslanja na čista goriva -toplotna energija (%)	30	45
		Proračun (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		3,00	3,15	6,15

3.3. Prioritet	Osigurati održivi sustav upravljanja prirodnim resursima i unaprijediti kvalitet medija okoliša	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Udio degradiranog zemljišta (%)	4,34%+	4
		Prostor pod šumskim površinama po stanovniku (ha/st)	62,38 %	65%
		Kvalitet vodotoka	Slab (III)	Umjeren (II)
		Kvalitet zraka (godišnja vrijednost koncentracija PMx – mg/kg)	70	50
		Proračun (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		3,50	5,15	8,65

3.3.1. Mjera	Poboljšanje očuvanja i efikasnog upravljanja prirodnim resursima	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		% Zaštićenih područja određen (kao rezultat izrade studije i def ciljne vrijednosti)	Nije dostupno	5

		Udio (%) educiranih inspektora i/ili uposlenih za kontrolu Okolinskih dozvola od ukupnog broja	Nije dostupno	100
		Utvrđene zone narušenog kvaliteta zemljišta, identifikovani indikatori koji će se pratiti	Nije dostupno	Izrađena identifikacija
		% degradiranog zemljišta od ukupne površine ZDK	Nije dostupno	Nakon utvrđivanja stanja 3.3.1.5 odrediti vrijednost
		Proračun (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		3,00	4,65	7,65
3.3.2. Mjera	Uspostava i unapređenje informacionog sustava kvalitete komponenti okoliša	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Identifikovani indikatori: udio energenata (po energentima u ukupnoj potrošnji), emisija po tipu zagađivača;	potrebno odrediti studijama	potrebno odrediti studijama
		Udio pogona i postrojenja u ZDK obuhvaćenih registrom (Velika, srednja; energane i sl.);	Nije dostupno	80%
		Uspostavljen sustav Izrađena Studija doprinosa svih zagađivača	Nije primjenjivo	Izrađena studija
		Proračun (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		0,50	0,50	1,00

3.4. Prioritet	Poticanje održivog i okolišno prihvatljivog prostornog planiranja	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Udio tretiranog komunalnog otpada od ukupno prikupljenog (%)	n/d	15
		Udio stanovnika priklučen na kanalizaciju (%)	57%	70%
		Udio otpadne vode koja se tretira (%)	1****	25
		Gustina moderniziranih puteva (km/100km ²)	49,88	55
		Udio stanovnika u ruralnim sredinama (%)	n/d	<i>(Povećanje za 5%)</i>
		Proračun (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		59,40	105,00	164,40

3.4.1. Mjera	Razvoj putne infrastrukture regionalnog i lokalnog karaktera	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Gustina moderniziranih puteva (km/100km ²)	49,88	55
		Proračun (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		14,00	7,00	21,00
3.4.2. Mjera	Razvoj komunalne infrastrukture (vodovod, kanalizacija, toplifikacija, gasne instalacije, javna rasvjeta, primarni tretman i krajnje zbrinjavanje otpada (komunalni i specifični tokovi) i sl.)	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Udio tretirane otpadne vode (% od ukupno generirane – ili po EBS)	1	30
		Udio (%) rekonstruisane vodovodne mreže od ukupne za rekonstrukciju	40	1000

		Pokrivenost kanalizacijom (% stanovnika)	57	70
		Pokrivenost uslugama upravljanja otpadom (% stanovnika)	60	100
		Udio tretiranog komunalnog otpada (%)	1	15
		Udio adekvatno tretiranog medicinskog infektivnog i opasnog otpada (od ukupno kreiranog medicinskog otpada inf. i opasnog med. otpada %)	25	100
		Udio adekvatno zbrinutog otpada životinjskog porijekla (od ukupno generiranog, %)	5	50
		Proračun (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		20,00	31,60	51,60
3.4.3. Mjera	Zaustavljanje nelegalne gradnje i legalizacija postojećih objekata, vodeći računa o međunarodnim principima i ljudskim pravima	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Udio (%) nelegalno izgrađenih objekata (prema zapisnicima sa terena) u odnosu na ukupan broj nelegalno izgrađenih i legalno izgrađenih	Nije dostupno	20
		% Legaliziranih objekata (od ukupno nelegalnih - prema zapisnicima sa terena)	Nije dostupno	100
		Proračun (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		0,40	0,20	0,60

3.4.4. Mjera	Zaštita i sanacija okolišnih komponenti	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Izrađen Plan prevencije nastanka klizišta	Nije primjenjivo	Izrađen Plan
		% Saniranih divljih deponija	30	60
		% Saniranih crnih točaka	5	35
		Proračun (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		5,00	11,20	16,20
3.4.5. Mjera	Sanacija, modernizacija i uvođenje sustava daljinskog grijanja	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Razina potrošnje energenata za grijanje po tipu energenta	Nije dostupno	Uspostaviti nakon izrade Registra 2021
		Udio stanovništva koji se primarno oslanja na čista goriva - toplotna energija (%)	30	45
		Proračun (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		20,00	55,00	75,00

Aneks 3. Detaljna situaciona analiza

(dostupna u posebnom dokumentu)

29.

Na temelju članka 37. stavak 1. točka f) Ustava Zeničko-dobojskog kantona, a u svezi sa člankom 41a. Zakona o sportu – Pročišćeni tekst („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“ broj: 6/17), Skupština Zeničko-dobojskog kantona, na 30. sjednici, održanoj dana 09.02.2021. godine, d o n o s i

O D L U K U

o usvajanju Strategije razvoja sporta na području Zeničko-dobojskog kantona za period 2020.-2024. godina

Članak 1.

Usvaja se Strategija razvoja sporta na području Zeničko-dobojskog kantona za period 2020.-2024. godina, koja čini sastavni dio ove odluke.

Članak 2.

Odluka stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u „Službenim novinama Zeničko-dobojskog kantona“.

Broj: 01-40-1844/21
Datum: 09.02.2021. godine
Zenica

PREDSJEDATELJ
Ćazim Huskić, v.r.

Zeničko-dobojski kanton

Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport

STRATEGIJA RAZVOJA SPORTA NA PODRUČJU ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA ZA PERIOD 2020.-2024.

**Stručno povjerenstvo za izradu Strategije razvoja sporta na području
Zeničko-dobojskog kantona za period 2020 – 2024. godina**

Marinko Tokić, predstavnik Ministarstva za obrazovanje, znanost, kulturu i sport, predsjednik

Alen Skejć, predstavnik Ministarstva za obrazovanje, znanost, kulturu i sport, član

Amir Muminović, predstavnik Saveza društava/udruga pedagoga fizičke kulture Zeničko-dobojskog kantona, član

Irfan Suljaković, predstavnik Društva pedagoga fizičke kulture Maglaj, član

Mirela Abdukić, predstavnica Društva pedagoga fizičke kulture Breza, članica

Suad Hasanić, predstavnik Društva pedagoga fizičke kulture Tešanj, član

Irfan Hasagić, predstavnik Društva pedagoga fizičke kulture Kakanj, član

Josip Klarić, predstavnik Udruge pedagoga tjelesne i zdravstvene kulture, član

Damir Hukić, predstavnik Društva pedagoga fizičke kulture Zenica, član

Aleksa Stanković, predstavnik Univerzitetskog sportskog saveza, član

Muamer Čičak, predstavnik osoba s invaliditetom i predstavnik Sportskog saveza ZDK, član

Šemso Ormanović, znanstveni radnik iz oblasti sporta, član

Arnel Kalušić, sportski djelatnik, član

Lektura:

doc. dr. sc. Alica Arnaut, prodekan za znanstveno-istraživački rad, Filozofskog fakulteta Univerziteta u Zenici

KAZALO

SADRŽAJ	398
U V O D	400
1. METODOLOGIJA IZRADE STRATEGIJE.....	402
2. STANJE SPORTA U ZENIČKO-DOBOJSKOM KANTONU.....	402
2.1. Natjecateljski sport.....	403
2.1.1. Zakonski okvir natjecateljskog sporta.....	403
2.1.2. Natjecateljski sportski klubovi	404
2.2. Rekreativni sport.....	413
2.3. Sport u sustavu obrazovanja	418
2.3.1. Sport u predškolskom odgoju	418
2.3.2. Sport u osnovnim i srednjim školama.....	419
2.3.3. Sport na Univerzitetu u Zenici.....	429
2.4. Sport osoba s invaliditetom.....	432
2.4.1. Sport i rekreacija osoba s invaliditetom	432
2.4.2. Uporište sporta osoba s invaliditetom u strategijama EU	433
2.4.3. Stanje na području Zeničko-dobojskog kantona	433
2.5. Sportski objekti.....	436
2.5.1. Vrste sportskih objekata	437
2.5.2. Zakonsko uporište	437
2.5.3. Opis stanja sportskih objekata	437
2.5.4. Prirodni potencijali.....	438
2.5.5. Privatni sportski objekti.....	438
2.6. Stručni kadrovi u sportu.....	444
2.6.1. Sportski menadžment	444
2.6.2. Treneri	445
2.7. Medicina i doping u sportu	447
3. PRAVNI AKTI I FINANCIRANJE U SPORTU	448
3.1. Pravni akti u sportu.....	449
3.2. Financiranje u sportu.....	453
4. OPĆI I POSEBNI CILJEVI STRATEGIJE	457
4.1. Opći ciljevi.....	457
4.2. Financiranje u sportu.....	457
5. MONITORING, EVALUACIJA I IZVJEŠTAVANJE	459
6. AKCIONI PLAN	Error! Bookmark not defined.
7. IZVORI I LITERATURA.....	474

U V O D

U modernom društvu sport zauzima važno mjesto i igra bitnu, neprocjenjivu ulogu u životima ljudi. Kvalitetne aktivnosti u slobodnom vremenu i briga za zdravlje sastavni su element zdravog i uspješnog životnog stila od rane mladosti do zrelosti i starosti.

Bogatstvo mogućnosti aktivnog i kreativnog života važan je dio svakog temeljito i dobro planiranog vrhunskog sportskog dostignuća, ali isto tako omogućava svakom pojedincu da potvrdi svoje potencijale i znanje, te dobije satisfakciju za uložene napore i odricanja, uz istovremeno ostvarenje svih životnih aspiracija.

Sport ima mnoge oblike od kojih svaki zaslužuje dobiti šansu za vlastiti razvoj. Jasna spoznaja važnosti omladinskog sporta, sportske rekreacije, vrhunskog sporta i jednak tretman različitih udruga, klubova, njihovih saveza, sportskih instituta, škola i privatnih institucija otvaraju mogućnosti za realiziranje dobrih zamisli u sportu koje su stručno prihvatljive i koje podržavaju najprije pojedinci i grupe, a potom djelomično i država. Svakako sve ovo moguće je samo ako se uvažavaju posebne okolnosti i tradicije, dobri programi, stalna modernizacija i konstrukcija novih objekata, stalna briga za stručni kadar, adekvatna podrška javnosti i dobri odnosi među sportašima.

Uočavajući značaj sporta, svaka društvena zajednica pokušava stvarati uvjete za bavljenje sportom i za njegovo unapređenje. Iz razlika u karakteru i načinu društveno-političkog organiziranja, te različitih materijalnih preduvjeta proizilaze i različiti odnosi državnih zajednica prema sportu. Stanje, pozicija i razvoj sporta u nekoj lokalnoj odnosno regionalnoj zajednici usko su povezani s općim stanjem u državi, društvu, politici i ekonomiji. Tako je i stanje u sportu na području Zeničko-dobojskog kantona opterećeno manje-više istim problemima s kojima se susreće sport na razini FBiH i na razini BiH.

Među tim problemima problem financiranja ili općenito loša materijalna strana sporta zasjenjuje sve ostale probleme. Imajući ovo u vidu, može se reći da izrada *Strategije razvoja sporta na području Zeničko-dobojskog kantona* (u daljem tekstu *Strategija*), čija je obveza proizašla iz Zakona o sportu Bosne i Hercegovine, dolazi u izrazito nepovoljnim okolnostima.

Strategija je prikaz trenutne pozicije te prepoznavanje prilika za njeno poboljšanje, kao i prikaz ciljeva i načina kako da se učini pomak do nove bolje pozicije.

Zakonom o sportu Zeničko-dobojskog kantona („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“ broj: 06/17) svrha izrade *Strategije* definirana je kao ostvarivanje javnog interesa i ciljeva u sportu na taj način što se *Strategijom* utvrđuju osnovna polazišta i pravci razvoja, sadržaj i obim sportskih djelatnosti koji se sufinanciraju iz Proračuna Zeničko-dobojskog kantona, razvojni i stručni zadaci u sportu, okvirni kriteriji za vrednovanje programa i njihovog financiranja, nositelji razvoja i mjere kontrole njegovog realiziranja.

Strategija je nastavak prethodne *Strategije razvoja sporta na području Zeničko-dobojskog kantona za period 2013 – 2017. godina*, te je pripremljena sukladno *Zakonu o sportu u Bosni Hercegovini*, *Zakonu o sportu Zeničko-dobojskog kantona*, *Strategiji razvoja sporta u BiH* i *Bijeloj knjizi o sportu Europske komisije*. U pripremnim raspravama i konsultacijama o načinima kojima se želi unaprijediti stanje sporta korištena su vlastita iskustva samih autora koji su i sami bili aktivno uključeni u sportske aktivnosti na razne načine. Također su korištena iskustva drugih sportskih radnika s kojima su autori surađivali, kako sa područja Zeničko-dobojskog, tako i sa drugih područja BiH, te iskustva sportskih stručnjaka sa fakulteta za sport iz Sarajeva i Tuzle.

Na temelju analize stanja u sportu na području Zeničko-dobojskog kantona, a uzimajući u obzir činjenicu da je temeljna baza za kvalitetan natjecateljski i vrhunski sport zdrav i dobro razvijen sport za mlade, *Strategija* sugerira da jedno od osnovnih polazišta i prioriteta pravaca razvoja sporta na području Zeničko-dobojskog kantona treba biti unapređenje i razvoj sporta za mlade, koji uključuje razvoj i popularizaciju sporta u obitelji, školsko sportsko obrazovanje u sklopu redovne nastave, te izvannastavne sportske aktivnosti učenika i studenata.

Osnovni uvjet za provođenje aktivnosti iz oblasti sporta, sportskog obrazovanja i sportske rekreacije je postojanje dovoljnog broja sportskih objekata koji zadovoljavaju propisane uvjete (u pogledu dimenzija i sigurnosti, sanitarno-higijenske, protupožarne, instalaciono-tehničke i dr). Stoga je planiranje i sustavno ulaganje u obnavljanje i izgradnju sportske infrastrukture sljedeći prioritet *Strategije razvoja sporta na području Zeničko-dobojskog kantona*.

Zapaženi, vrhunski sportski rezultati kao i uzorno ponašanje sportaša ne samo što imaju značaj dobre reprezentacije u svijetu već predstavljaju i pozitivan primjer mladima, promovirajući rad, upornost, borbenost i poštenje. To su vrijednosti čiji razvoj treba poticati i njegovati u društvu. Njegovanjem tih vrijednosti sport dobiva ne samo natjecateljski, reprezentativni i zdravstveni značaj u društvu, već i širu odgojnu i razvojnu ulogu. Dakle, jedan od prioriteta Strategije jeste i unapređenje kvalitete natjecateljskog sporta i podrška pojedincima i grupama za postizanje vrhunskih sportskih rezultata.

Prema Zakonu o sportu Zeničko-dobojskog kantona javni interes u sportu obuhvaća sportske aktivnosti kojima se postiže unapređenje zdravlja građana, posebno djece i omladine i osoba sa tjelesnim invaliditetom, te je stoga opredjeljenje Strategije da rekreativno bavljenje sportom bude općeprihvaćeni i poželjni model društvenog ponašanja. To, praktično, znači stvaranje uvjeta, poticanje i podršku za sportske aktivnosti koje uključuju sve segmente stanovništva, kako bi u sportu našli preventivu za zdravstvene probleme, socijalnu komponentu razvoja, kao i kvalitetan način trošenja slobodnog vremena.

Mogli bismo reći da je misija Strategije dati jasne strateške pravce za daljnje djelovanje u sportu Zeničko-dobojskog kantona, preciznije utvrditi sustave i mehanizme koji će osigurati uspostavljanje i održavanje vrhunskog sporta, sporta za sve i školskog sporta, te promovirati principe vrijednosti u sportu, pritom osiguravajući kontinuirano školovanje, odgovarajuću infrastrukturu i redovna natjecanja.

Budući da proturječnosti u oblasti sporta dijele sudbinu društva, sam pristup Strategije rješavanju problema u sportu i traženje optimalnih rješenja valja shvatiti kao poticaj u kojem nijedna postavka ne predstavlja kraj naših nastojanja i borbe za poboljšanje stanja. Također, i zbog pozicije sporta u kontekstu složenog ustrojstva BiH i stanja u kojem se sport nalazi, naročito s obzirom na nepovoljne trendove u pogledu mogućnosti povećanja proračunskih ulaganja, možda će strateška opredjeljenja za koja će biti potrebna znatnija finansijska sredstva nametnuti izvjesna prilagođavanja ili drukčija rješenja.

1. METODOLOGIJA IZRADE STRATEGIJE

Za analiziranje i utvrđivanje stanja u oblasti sporta prilikom izrade Strategije korištene su sljedeće metode i tehnike:

- analiza sadržaja,
- anketa, intervju i
- SWOT analize.

Navedene metode i tehnike istraživanja imaju za cilj korektno utvrđivanje stanja u oblasti sporta na području Zeničko-dobojskog kantona, a analiza dobivene građe ukazat će do kojeg stupnja se došlo u implementaciji Zakona o sportu i Strategije razvoja sporta u BiH, te što je potrebno u narednom periodu poduzeti kako bi se otklonili eventualni nedostaci i formulirali osnovni pravci djelovanja sa ciljem da se sukladno mogućnostima implementiraju međunarodni i domaći dokumenti koji se odnose na oblast sporta.

Koristeći metodu analize sadržaja, Stručno povjerenstvo za pripremu Strategije ostvarilo je uvid u dokumente koji su usvojeni od strane Skupštine Kantona, a koji se direktno i indirektno bave problematikom sporta u Zeničko-dobojskom kantonu: Strategiju razvoja sporta na području Zeničko-dobojskog kantona za period 2013 – 2017. godina, te Strategiju omladinske politike na području Zeničko-dobojskog kantona 2018 – 2022. Također, za potrebe formuliranja prijedloga u Strategiji su analizirani sadržaji domaćih i stranih pravnih dokumenata koji tretiraju problematiku sporta.

Tijekom 2020. godine prikupljeni su podaci od 240 sportskih klubova i asocijacija, koji pokazuju broj sportaša, broj stručnih radnika u sportu, zastupljenost žena u sportu, starosnu strukturu, te sportske objekte. Također, pomoću anketa i intervju ostvaren je uvid u problematiku sporta osoba s invaliditetom i sportskih aktivnosti mladih sa teškoćama u razvoju. Za potrebe Strategije osigurani su i podaci o problematici prostora namijenjenog za izvođenje nastave tjelesnog i zdravstvenog odgoja. U Strategiji su izneseni i podaci vezani za financiranje sporta.

2. STANJE SPORTA U ZENIČKO-DOBOJSKOM KANTONU

2.1. Natjecateljski sport

Natjecateljski sport je šansa za sportska dostignuća i bitan je kao prioritet Strategiji. Sportski rezultati, kao i vrhunski sportaši, predstavljaju uzore mladima, promovirajući rad, upornost, borbenost i poštenje. Sport u tom smislu obuhvaća pored natjecateljskog, reprezentativnog, zdravstvenog i odgojno-razvojni značaj. Rezultati u sportu u našem kantonu su proizvod entuzijazma, talenta i napora pojedinaca (trenera i natjecatelja), nesustavne podrške lokalnih zajednica, sponzora i obitelji, što u mnogome ostavlja prostor za razne vanjske utjecaje. U Kantonu natjecateljski sport čine isključivo sportske organizacije registrirane kao sportski klubovi u sklopu granskih saveza, dok ostale sportske organizacije svoje aktivnosti i djelatnosti provode u okviru svojih matičnih organizacija. Formiranje sportskih udruga je jednostavno kao i stjecanje statusa člana klubova u gransko savezu i uvrštavanje u sustav natjecanja. Da bi klub postao član saveza, nije uvjetovan ispunjavanjem odgovarajućih standarda (stručnog kadra, prostornih uvjeta, opreme i financijskog poslovanja). Uvjeti za učlanjenje u savez su formalizirani kroz rješenje o registraciji udruge, pristupnicu i uplatu kotizacije. Prilično jednostavan način osnivanja sportskih klubova i učlanjivanja u sportske saveze uz interes pojedinaca ili manjih grupa osigurao je ambijent za masovno nastajanje klubova, pa čak i u sportovima za koje nemaju kompetencije. Sve činjenice ukazuju da se povećava broj klubova a smanjuje broj kvalitetnih sportaša kroz selekciju u pojedinim sportskim granama. Smanjuje se konkurencija u klubovima, a povećava se broj klubova, što onemogućava kvalitetnu selekciju mladih sportaša koja je prvi korak na putu do ostvarenja vrhunskog sportskog rezultata. Ovo se posebno odnosi na lokalne zajednice gdje imamo veliki broj klubova u jednom sportu, a mali broj kvalitetnih selekcija. Rezultati izvan okvira Kantona su skromni i sporadični upravo zbog slabe konkurencije u klubovima. Granski savezi kao nositelji organizacijskih aktivnosti (natjecanja) zbog nestabilne financijske situacije nisu u mogućnosti bez naplaćivanja kotizacija i registracija osigurati osnovne uvjete za rad i ovisе od klubova. Ovaj dugogodišnji pristup je doveo do situacije da službene lige na razini Kantona u mlađim uzrasnim kategorijama imaju oblik nekadašnjih školskih natjecanja koja su se bazirala na što većem broju ekipa i natjecatelja uz evidentan nedostatak kvalitete. Veliki problem razvoja natjecateljskog sporta predstavljaju i neslužbena natjecanja (turniri) koji imaju revijalni karakter, te rezultati na istim zadovoljavaju interese pojedinaca i manjih grupa. Zasnivaju se bazi druženja i zabava, dok je razvoj sportskih vještina u drugom planu.

2.1.1. Zakonski okvir natjecateljskog sporta

S obzirom na velike probleme i preklapanja u mjerodavnostima kad je u pitanju funkcioniranje natjecateljskog sporta, Zakon o sportu Bosne i Hercegovine (članci 16, 17, 18, 19 i 20) i Zakon o sportu Zeničko-dobojskog kantona (članci 7, 8, 9, 9a i 9b) jasno definiraju nositelje sportskih aktivnosti koji izravno proizvode rezultat u sportu, bez obzira na to je li riječ o sportskim klubovima (profesionalnim ili amaterskim), savezima u određenom sportu ili sportskim društvima. Natjecateljski sport obuhvaća sportske klubove koji se udružuju u saveze na svim razinama, te sukladno zakonu predstavljaju institucije koje su odgovorne za sustave natjecanja u kojem participiraju sportski klubovi na različitim razinama i uzrasnim kategorijama, a iz čega proizilaze rezultati na temelju kojih se vrednuje razina natjecateljskog sporta.

Zakon o sportu Bosne i Hercegovine

Članak 16. definira pravne osobe u oblasti sporta a u smislu ovog Zakona to su: sportski klub (amaterski i profesionalni), sportsko društvo, sportski savez u određenom sportu, sportski klub osoba s invaliditetom (amaterski i profesionalni), sportsko društvo osoba s invaliditetom, sportski savez invalidnih osoba u određenom sportu, Olimpijski komitet Bosne i Hercegovine, Paraolimpijski komitet Bosne i Hercegovine, ustanove i institucije u oblasti sporta.

Članak 17. (Sportski klub) Temeljni oblik organiziranja u sportu je sportski klub.

Klub može obavljati sportsku aktivnost amaterski i profesionalno.

Članak 18. (Amaterski sportski klub) (1) Amaterski sportski klub je dobrovoljna nevladina neprofitna organizacija koja se organizira kao udruga građana za obavljanje sportske djelatnosti sukladno Zakonom o udrugama i fondacijama Bosne i Hercegovine, zakonima o udrugama i fondacijama entiteta, ovim Zakonom, zakonima o sportu entiteta i propisima iz oblasti sporta na odgovarajućoj razini administrativnog organiziranja.

Članak 19. (Način osnivanja amaterskog sportskog kluba) (1) Amaterski sportski klub osniva se osnivačkim aktom. (2) Amaterski sportski klub mogu osnovati domaće pravne i fizičke osobe. (3) Amaterski sportski klub iz stavka (1) ovog članka mogu osnovati najmanje tri fizičke osobe ili pravna osoba.

Članak 20. (Profesionalni sportski klub) (1) Profesionalni sportski klub osniva se kao gospodarsko društvo, odnosno poduzeće s ciljem obavljanja sportske djelatnosti. (2) Profesionalni sportski klub osniva se i registrira kao poslovni subjekt kod mjerodavnog suda sukladno s Okvirnim zakonom o registraciji poslovnih subjekata u Bosni i Hercegovini ("Službeni glasnik BiH", br. 42/04) i odgovarajućim entitetskim zakonima kojima se uređuje osnivanje poslovnih subjekata, ovim Zakonom i zakonima o sportu entiteta i drugih razina administrativnog organiziranja, kao i statutima sportskih saveza.

Zakon o sportu Zeničko-dobojskog kantona

Članak 7. Sportska djelatnost može se obavljati kao profitabilna ili neprofitabilna djelatnost ili samostalnim radom.

Članak 8. Sportske organizacije se mogu utemeljivati kao udruge građana, gospodarska društva i ustanove.

Članak 9.

- 1) Sportski klub je temeljna organizacija jedne sportske discipline koja se utemeljuje kao udruga građana ili gospodarsko društvo. Sportsko društvo je organizacija u sportu koja obuhvaća različite natjecateljske ili rekreativne sportske discipline.
- 2) Sportski savez određene sportske discipline je udruga više sportskih organizacija u okviru određene sportske discipline sa određenog teritorija, a sportski savez je udruga sportskih organizacija iz različitih sportskih disciplina i sa određenog teritorija.

Članak 9a.

- 1) Amaterski sportski klub je dobrovoljna, nevladina, neprofitna organizacija koja se organizira kao udruga građana za obavljanje sportske djelatnosti sukladno Zakonu o udrugama i fondacijama Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", broj: 32/01, 42/03 i 63/08), Zakonom o udrugama i fondacijama Federacije Bosne i Hercegovine ("Službene novine FBiH" broj: 45/02), Zakonom o sportu u Bosni i Hercegovini ("Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", broj: 27/08 i 102/09), ovim Zakonom i drugim važećim zakonima i propisima kojim se uređuje rad udruge u sportu.

Članak 9b.

- 1) Profesionalni sportski klub osniva se kao gospodarsko društvo, odnosno poduzeće s ciljem obavljanja sportske djelatnosti.
- 2) Profesionalni sportski klub osniva se i registrira kao poslovni subjekt kod mjerodavnog suda sukladno Okvirnom zakonu o registraciji poslovnih subjekata u Bosni i Hercegovini ("Službeni glasnik BiH" broj: 42/04), Zakonom o registraciji poslovnih subjekata u Federaciji Bosne i Hercegovine ("Službene novine Federacije BiH" broj: 27/05, 68/05, i 43/09), Zakonom o sportu u Bosni i Hercegovini, ovim Zakonom, kao i statutima sportskih saveza.

2.1.2. Natjecateljski sportski klubovi

Cilj svakog sportskog kluba jest ostvarenje što kvalitetnijeg rezultata, kako u pojedinačnim tako i u kolektivnim sportovima. Kad je u pitanju Zeničko-dobojski kanton i lokalne zajednice koje ga čine, nema jasno definiranih prednosti za one sportske klubove koji ostvaruju kvalitetne natjecateljske rezultate. Na razini kantona kao i lokalnih zajednica nema kategorizacije klubova na osnovu koje bi klubovi za postignute rezultate mogli ostvariti svoja prava. Ujedno nema niti unaprijed propisanih kriterija koji bi mogli biti motiv za ostvarenje vrhunskog rezultata.

Raspodjela proračunskih sredstava je organizirana na bazi Javnih poziva (grantova) sukladno Zakonom o sportu Zeničko-dobojskog kantona na razini kantona (Članak 45.) i lokalne zajednice (Članak 46.) S ciljem utvrđivanja kriterija i Programa za korištenje Proračunskih sredstava namijenjenih za sport na razini Kantona ministar imenuje povjerenstvo

sastavljeno od predstavnika pojedinih sportskih disciplina i jednog predstavnika ministarstva. Povjerenstvo sačinjava prijedlog kriterija i program za korištenje proračunskih sredstava namijenjenih za sport u proračunu kantona kojeg sukladno zakonom o izvršenju proračuna Kantona zaključkom usvaja Vlada Kantona.

Članak 47. S ciljem utvrđivanja kriterija i Programa za korištenje proračunskih sredstava namijenjenih za sport na razini općine načelnik imenuje povjerenstvo sastavljeno od predstavnika pojedinih sportskih disciplina i jednog predstavnika općinske službe mjerodavne za sport. Povjerenstvo sačinjava prijedlog kriterija i Program za korištenje proračunskih sredstava namijenjenih za sport u proračunu općine, kojeg zaključkom usvaja načelnik općine.

Pregled (analiza) stanja u posljednje tri godine

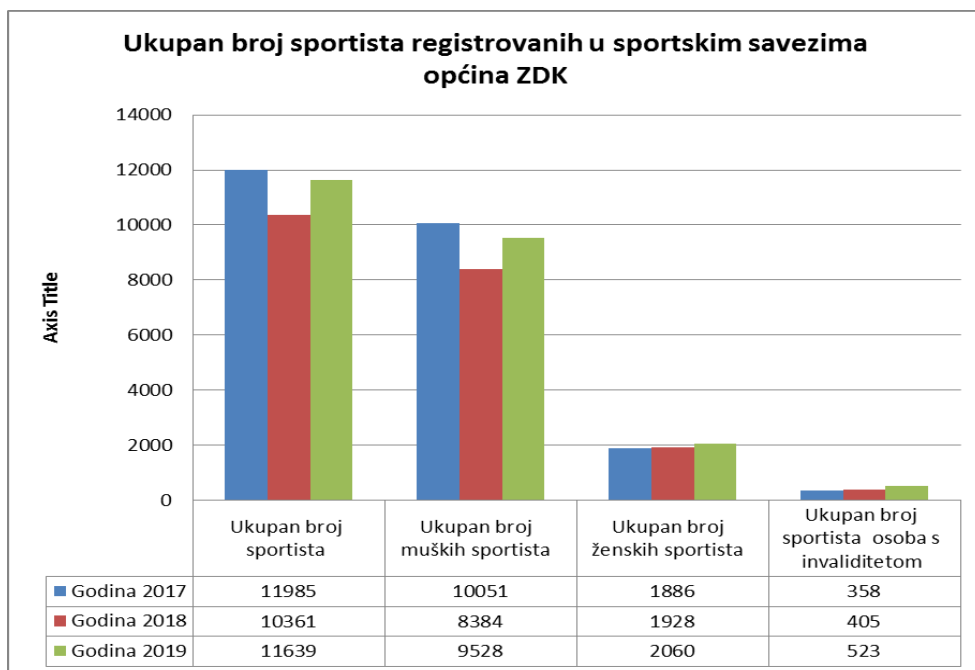
U analizi rezultata uzeti su podaci pristigli od sportskih saveza i klubova koji djeluju na području Zeničko-dobojskog kantona, a koji su dostavili tražene podatke.

- Breza – Sportski savez općine Breza
- Breza – SSRI Breza
- Breza – UPTOS Breza
- Općina Breza
- Kakanj – Sportski savez općine Kakanj
- Karate savez ZDK
- Nogometni savez ZDK
- Općina Doboju-Jug
- Općina Vareš
- Vareš – SSRI općine Vareš
- Tešanj – Sportski savez općine Tešanj
- Tešanj – SSRI Tešanj
- Visoko – Sportski savez Grada Visoko
- Zavidovići – SSRI Zavidovići
- Žepče – Sportski savez općine Žepče
- Grad Zenica

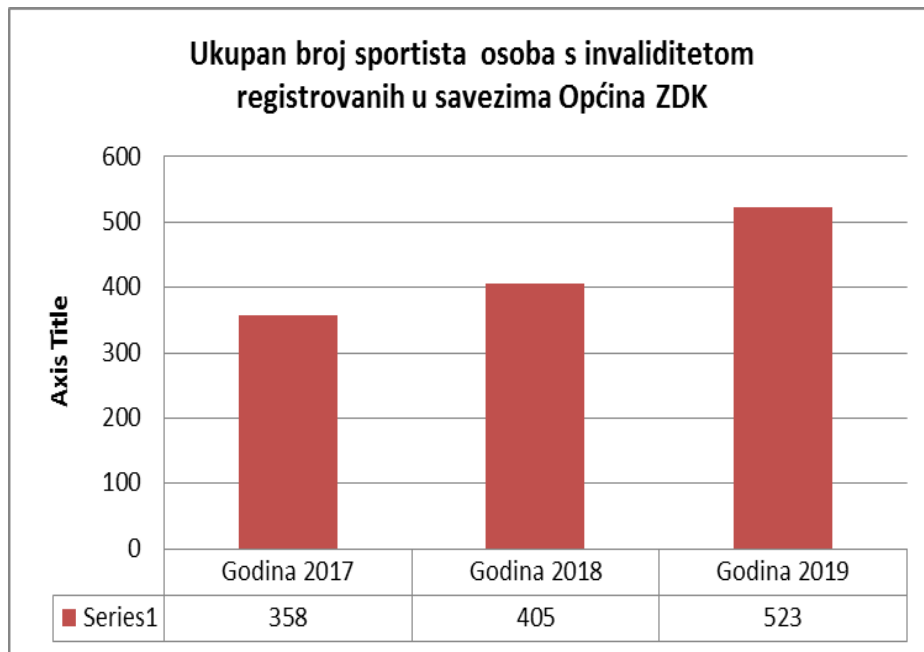
1. Tabelarni prikaz broja klubova po sportovima u posljednje tri godine

	Godina 2017.	Godina 2018.	Godina 2019.	Rang natjecanja
Nogomet	31	31	29	Oml.liga; ŽNL, MNL; Kan.liga, FBIH-I liga, FBIH-II liga, Prem.liga;
Košarka	8	8	8	A1, A2, RŽL, LM KS, LM ZDK, L12BIH
Odbojka	6	6	6	PL BIH, SL FBIH, I L FBIH, II L FBIH;
Rukomet	4	4	4	PL BIH, I L BIH, SMS, ŽL FBIH;
Mali nogomet	2	2	4	Prva liga FBiH
Tenis	1	1	1	A, B, C;
Stolni tenis	2	2	2	BiH
Plivanje				BiH
Atletika	1	1	1	BIH
Gimnastika	2	2	2	BiH
Ritmička gimnastika	2	2	2	BiH
Ples	1	1	1	
Ragbi	1	1	1	RL, PBIH;
Tekwando	6	6	6	BiH
Karate	15	15	15	BiH
Judo	2	2	2	BiH
Boks	1	1	1	BiH
Kickboxing	2	2	2	BiH
Kajak/kanu/rafting	1	1	2	BIH
Streljaštvo	6	7	7	BiH
Biciklizam	3	3	3	BiH
Kuglanje	2	2	2	IL FBIH, PL BIH;
Šah	2	2	2	A BIH, P L BIH, II FBIH, KL ZDK, IB FBIH, IL HB, II L FBIH;
Ostalo	24	22	23	

2. Grafički prikaz ukupnog broja sportista i sportiskinja registriranih u sportskim savezima koji djeluju u općinama na prostoru ZDK.

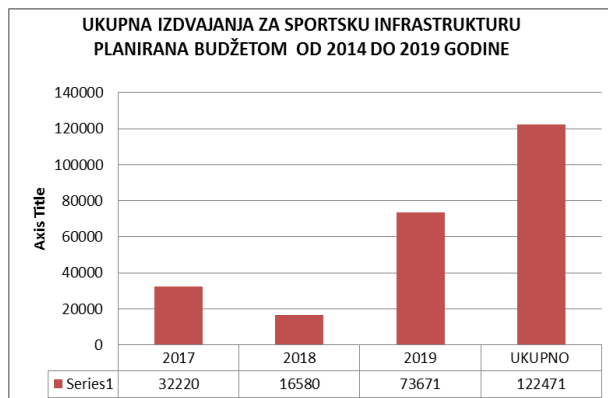
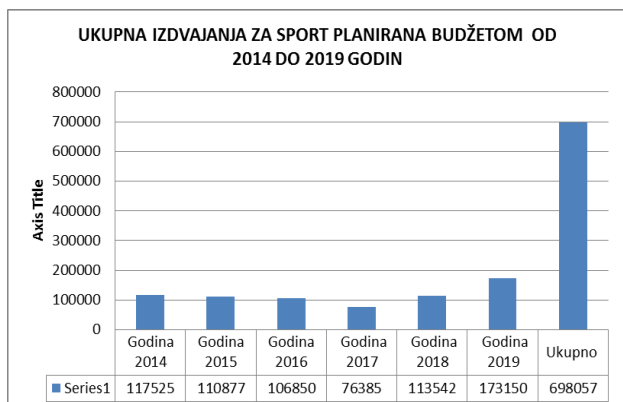

3. Grafički prikaz ukupnog broj sportista osoba s invaliditetom registriranih u savezima općina ZDK

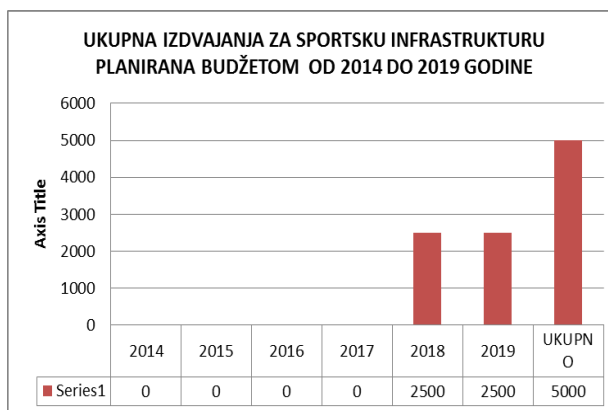
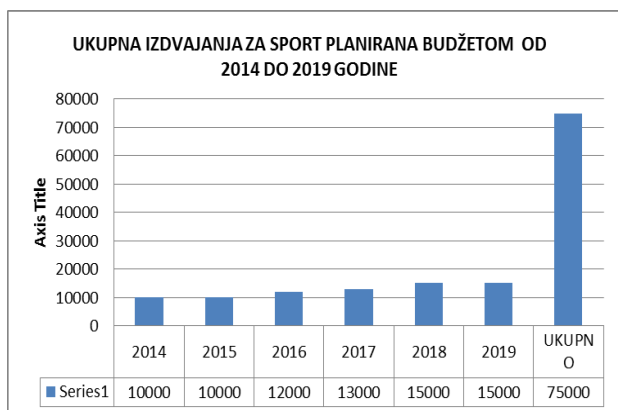

4. Finacijska izdvajanja općina za sport i sportsku infrastrukturu u posljednjih 6 godina

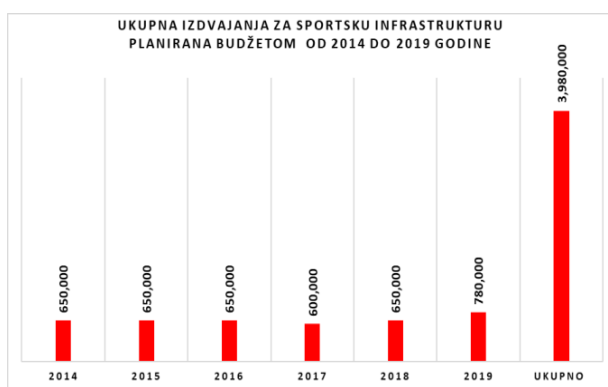
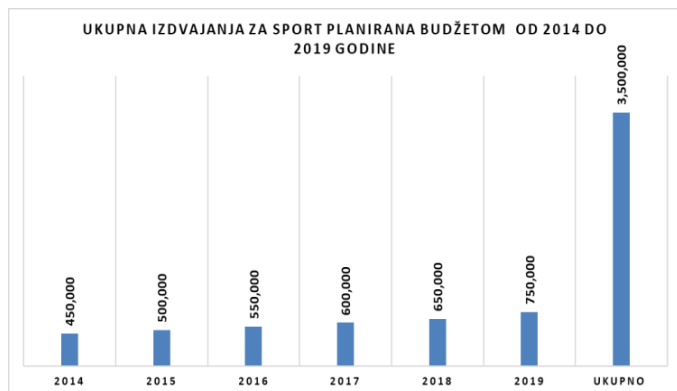
Općina Breza

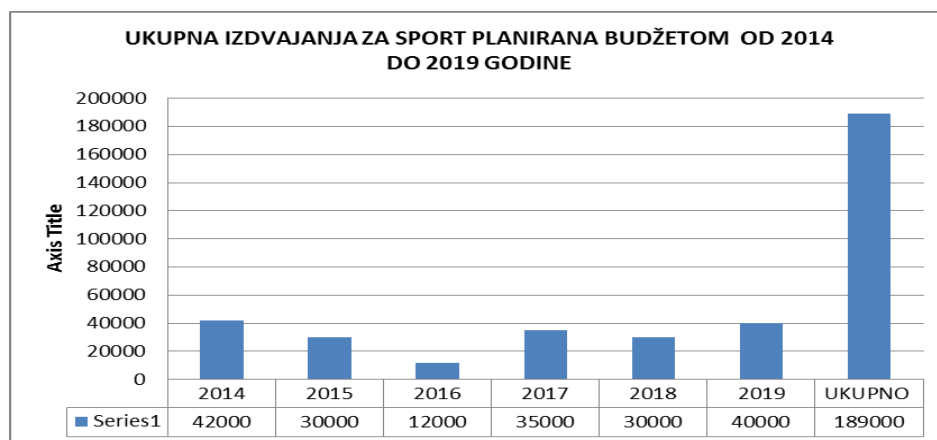
Općina Doboj-Jug

Grad Zenica

Općina Vareš

Kad su pitanju rezultati natjecateljskih klubova, situacija je jako loša. Samo nekoliko seniorskih ekipa (timova) nastupa u najvišem rangu natjecanja. Zabrinjavajući podatak jest da postoji veliki broj seniorskih timova u nižim i zadnjim rangovima, a nemaju ambiciju za prelazak u viši rang. Loši rezultati u timskim sportovima se prenose jednako i na mlađe uzrasne kategorije i te ekipe nisu konkurentne izvan okvira Kantona. Status stabilnih prvoligaša u timskim sportovima imaju NK „Mladost“ iz Doboja kod Kaknja, KK „Kakanj“ iz Kaknja, OK „Kakanj 78“ iz Kaknja, ŽRK „Krivaja“ iz Zavidovića, KŽK „Čelik-Subor“ iz Zenice, RK „Bosna“ iz Visokog, te STK „Mladost“ iz Zenice (kombinirani model).

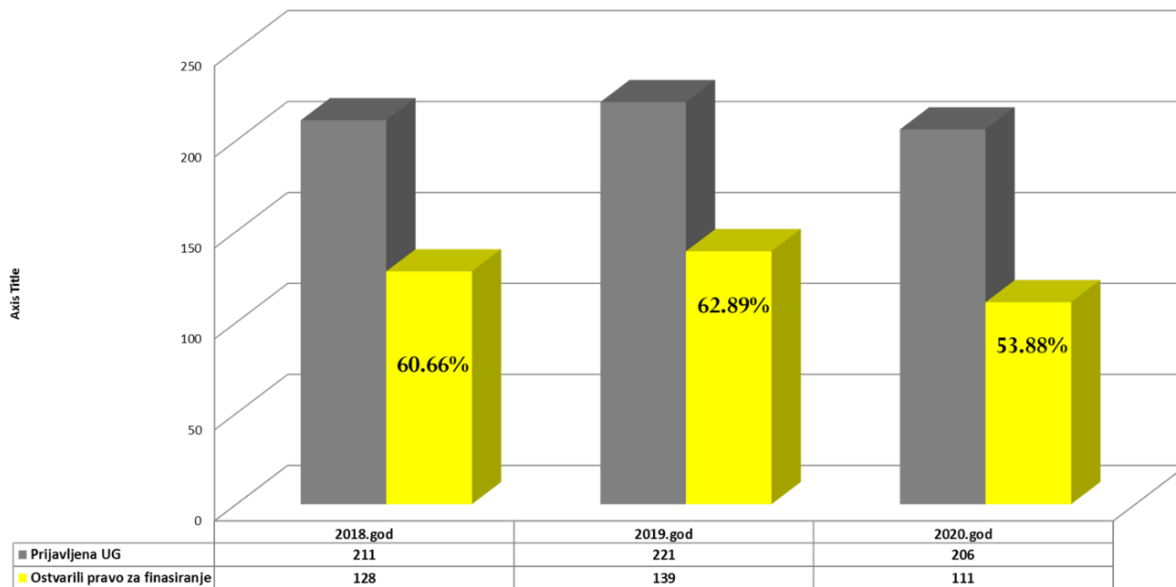
U pojedinačnim sportovima atletika prednjači u vrhunskim rezultatima, gdje natjecatelji ostvaruju vrhunske međunarodne rezultate. U ostalim pojedinačnim sportovima povremeni rezultati u skijanju, kickboks, karateu i tenisu nisu dovoljni za stvaranje ukupne dobre slike o sportu. Rad u klubovima nije koordiniran, veliki problem su loši stručni kadrovi, te osobni interesi koji nadilaze opći cilj bavljenja sportom, a to je postizanje vrhunskog rezultata.

Na temelju podataka s kojima raspolaže resorno Ministarstvo kroz objavljene javne pozive u posljednje tri godine evidentni su administrativni problemi klubova. Veliki broj klubova prilikom apliciranja na javne pozive budu eliminirani, što u konačnici znači da nisu iskoristili sredstva koja su namijenjena za natjecateljske aktivnosti. Samo njihovo funkcioniranje u sklopu kojeg nisu ispunili zakonske uvjete, pokazuje da i dalje koriste benefite lokalnih zajednica, te neometano koriste raspoloživu infrastrukturu, i to sve na štetu klubova koji rade sukladno propisima. Radi se neuređenom sustavu, koji u konačnici dovodi do trenutnog stanja.

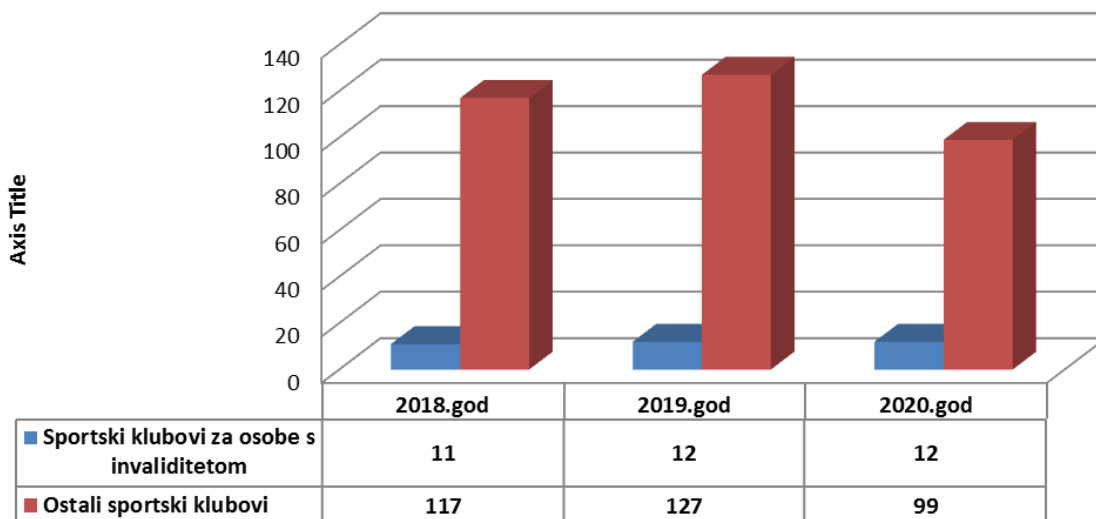
Na području Zeničko-dobojskog kantona stanje prijava na javne pozive Ministarstva za obrazovanje, znanost, kulturu i sport u protekle tri godine je sljedeće:

- 1) U 2018. godini prijavilo se 211 udruga koja se bave ovom oblasti. U programu je za navedenu godinu financirano 128 klubova koji se bave natjecateljskim sportom, odnosno 60,66% od ukupnog broja prijavljenih. Od ovog broja 11 su klubovi iz sporta osoba s invaliditetom.
- 2) U 2019. godini prijavila se 221 udruga koja se bavi ovom oblasti. U programu je financirano za ovu godinu 139 klubova koji se natječu, odnosno 62,89% od ukupnog broja prijavljenih. Od ovog broja njih 12 su klubovi iz sporta osoba s invaliditetom.
- 3) U 2020. godini, prijavilo se 206 udruga koje se bave ovom oblasti. U programu je financirano za ovu godinu 111 klubova koji se natječu, odnosno 53,88% od ukupnog broja prijavljenih. Od ovog broja njih 12 su klubovi iz sporta osoba s invaliditetom.

Analiza aplikacija na javni poziv u posljednje tri godine

Sportski kolektivi koji su ostvarili pravo na finasiranje iz javnog poziva

Tabela 1. Broj klubova u ZDK

R. broj	Naziv	posljednje 3 godine		2020
		2018	2019	
1.	Atletika	1	1	2
2.	Nogomet	21	18	14
3.	Mali nogomet / futsal	1	1	1
4.	Košarka	11	15	14
5.	Rukomet	6	7	4
6.	Odbojka	12	11	8
7.	Ragbi	3	2	2
8.	Taekwondo	11	8	5
9.	Tajlandski boks			1
10.	Kickboxing	6	9	4
11.	Karate	18	17	9
12.	Judo	1	2	4
13.	Tenis	4	5	5
14.	Stolni tenis	1	2	2
15.	Kuglanje	2	2	1
16.	Kajak, kanu, rafting	3	4	3
17.	Streljaštvo	2	4	4
18.	Zrakoplovstvo/ Vazduhoplovstvo	11	2	2
19.	Šah	7	7	6
20.	Sportski ribolov	2	3	3
21.	Golf	1	1	1
22.	Gimnastika		1	2
23.	Konjički sport		1	2
24.	Skijanje	1	2	
25.	Boks	1	1	
26.	Sportski plesovi		1	
	Ukupno	117	127	99

Identifikacija problema

Kategorizacija sporta

Kategorizacija klubova (natjecateljski sport i razvojni sport) uz izmjene ili dopune kriterija raspodjele financijskih sredstava za natjecateljski sport i razvojni sport. Neophodno je uraditi obvezan model povezanosti suradnje razvojnog sporta i natjecateljskog sporta. Natjecateljski sport predstavlja rezultatskog reprezentanta, dok razvojni sport predstavlja bazu koja je selektirana kroz programe školskog sporta.

Kategorizacija natjecatelja/sportaša

Izraditi pravilnik o kategorizaciji sportaša, a baziran na postignutim vrhunskim rezultatima. *KATEGORIZACIJA može osigurati ambijent izdvajanja klubova koji se bave postizanjem vrhunskih sportskih rezultata a na isti način osigurati ambijent klubovima koji se bave razvojnim sportom.*

Izrada softverske baze podataka

Izrada softverske baze podataka je bitan segment zbog velikih problema kod ostvarivanja prava od strane sportskih klubova. Klubovi nemaju javne evidencije kad su u pitanju stručni kadrovi, administrativno osoblje, broj članova, kao i uvjeti u kojima obavljaju trenажne procese.

Nedostaju podaci o ostvarenim rezultatima niti programima natjecateljskih aktivnosti. Nema kontrole nad utroškom sredstava niti prikazivanja prihoda od članarina, sponzora i drugih aktivnosti od kojih se stječu financijska sredstva.

Izmjene i dopune zakona o sportu ZDK

Neophodno aktivirati granske saveze sukladno zakonom

Granske saveze identificirati kao nositelje programa razvoja natjecateljskog sporta. Nadzirati razvojni sport kroz programe natjecanja i povezati školski – masovni sport sa razvojnim sportom kroz programe školskih natjecanja.

Rezime

U Zeničko-dobojskom kantonu egzistira značajan broj sportskih udruga. Ono što je zajedničko za sve jest da svoju egzistenciju zasnivaju, u najvećem broju, na sufinaciranju od strane lokalnih zajednica i Kantona. Sva sufinaciranja se odvijaju kroz utvrđene pravilnike bez obzira na razinu i rang natjecanja. Neophodnost kategorizacije jedan je od ključnih segmenata Strategije, kako bi se u budućnosti osigurala najadekvatnija i najprihvatljivija raspodjela javnog novca sportskim kolektivima, a koja bi bila zasnovana na stvarnim potrebama istih. Izmjene i dopune zakona o sportu na razini Zeničko-dobojskog kantona doprinijet će poboljšanju uvjeta i rada u sportskim kolektivima. Angažman i aktivizam granskih saveza sukladno zakonom staviti u funkciju nositelja programa razvoja sporta i sve to uz izradu neophodne softverske baze podataka koja će omogućiti transparentnost u poslovanju i radu sportskih kolektiva.

2.2. Rekreativni sport

U sklopu izrade Strategije razvoja sporta ZDK, pokušali smo dati odgovor koliko građani Zeničko-dobojskog kantona upražnjavaju rekreativno vježbanje, koji su najčešći motivi za rekreativno vježbanje i koji su to razlozi za nebavljenje rekreativnim vježbanjem.

Za potrebe analize izradili smo anketu pod naslovom Razina sportske aktivnosti građana Zeničko-dobojskog kantona.

Anketni upitnik sadržavao je 12 čestica od kojih četiri čestice opisuju sociodemografsku strukturu ispitanika, kao što su: spol ispitanika, dob ispitanika, radni status ispitanika i stupanj obrazovanja ispitanika, dok ostalih osam čestica ispituje razinu sportske aktivnosti.

Ukupan broj ispitanika koji je sudjelovao u istraživanju iznosio je N=118.

1. Spolna struktura

[Više pojedinosti](#)

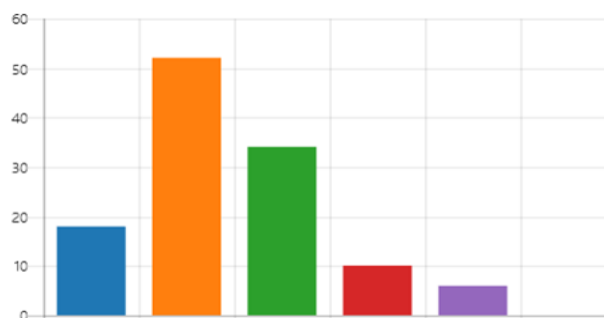
● M	48
● Ž	70

2. Dobna struktura

[Više pojedinosti](#)

● Od 18 do 28 godina	18
● Od 29 do 38 godina	52
● Od 39 do 48 godina	34
● Od 49 do 58 godina	10
● Od 59 do 65 godina	6
● Preko 66 godina	0

Od ukupnog broja ispitanika (N=118) njih 48 je muškog spola i 70 ženskog spola. U dobnoj strukturi ispitanika, njih 18 je u skupini od 18 do 28 godina starosti, 52 u skupini od 29 do 38 godina starosti, 34 u skupini od 39 do 48 godina starosti, 10 u skupini od 49 do 58 godina starosti, te 6 ispitanika u skupini od 59 do 65 godina starosti. Na temelju dobivenih rezultata možemo zaključiti da su najviše u istraživanju sudjelovali ispitanici srednje životne dobi, odnosno životne dobi od kasnih dvadesetih do kasnih četrdesetih godina života.

3. Zaposlenje

[Više pojedinosti](#)

● Zaposlen	92
● Nezaposlen	22
● Penzioner	1
● Student	5

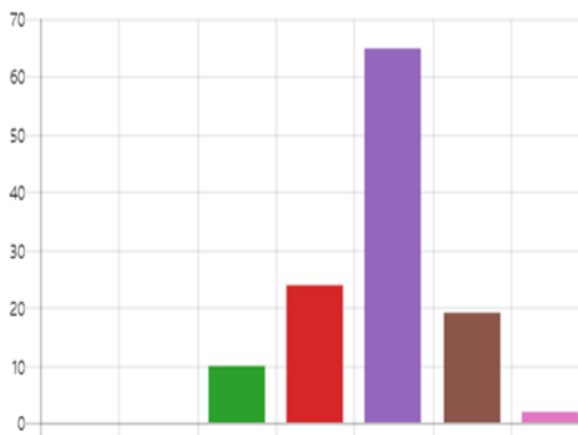

Kada se govori o radnom statusu ispitanika, njih ukupno 92 trenutno je u radnom odnosu, 22 ispitanika su neuposlana, 1 ispitanik je umirovljenik i 5 ispitanika su studenti.

4. Orazovna struktura

[Više pojedinosti](#)

● Bez osnovnog obrazovanja	0
● Osnovno obrazovanje	0
● Srednja trogodišnja	10
● Srednja četverogodišnja škola	24
● VSS	65
● Magistar	19
● Doktor nauka	2

Kada je u pitanju stupanj obrazovanja, najveći broj ispitanika se izjasnio da posjeduje visoku stručnu spremu, i to njih 65, dok 24 ispitanika imaju srednju četverogodišnju školu, 19 ispitanika posjeduje magisterij, 10 ispitanika završilo je srednju trogodišnju školu i 2 ispitanika su se izjasnila kao doktori znanosti.

5. Koliko često se bavite sportom ili vježbate?

[Više pojedinosti](#)

● Nikako	11
● Rijetko (1-3 puta mjesečno)	36
● Prilično redovno (1-4 puta sed...	67
● Redovno (5 i više puta sedmič...	5

6. Koliko često ste uključeni u druge fizičke aktivnosti poput vožnja bicikla, plesanja, kućanski poslovi i slično

[Više pojedinosti](#)

● Nikako	2
● Rijetko (1-3 puta mjesečno)	38
● Prilično redovno (1-4 puta sed...	58
● Redovno (5 i više puta sedmič...	21

Na pitanja koja se odnose na vrijeme koje ispitanici provode baveći se sportom, vježbanjem ili nekim drugim oblikom fizičke aktivnosti poput vožnje biciklom, plesanja, kućanskih poslova, najčešće zastupljeni odgovori su *Prilično redovno (1 – 4 puta tjedno)*, i to za peto pitanje 67 takvih odgovora i za šesto pitanje 58 odgovora, te *Rijetko (1 – 3 puta mjesečno)* za peto pitanje 36 takvih odgovora i za šesto pitanje 38 odgovora.

Ono što je ohrabrujući rezultat jest činjenica da se veoma mali broj ispitanika izjasnio da *Nikako* ne prakticiraju bilo kakav vid sportske ili druge fizičke aktivnosti, ali i činjenica da značajan broj ispitanika *Redovno (5 i više puta tjedno)* upražnjavaju sportske ili druge vidove fizičke aktivnosti.

Rezultati odgovora na ova dva postavljena pitanja sugeriraju da naši sugrađani imaju zaista izraženo razvijene navike kada je u pitanju bavljenje sportom, vježbanjem ili nekim drugom fizičkim aktivnostima.

7. U posljednjih 7 dana, koliko ste dana pješačili barem 10 minuta u kontinuitetu(odjednom)?

[Više pojedinosti](#)

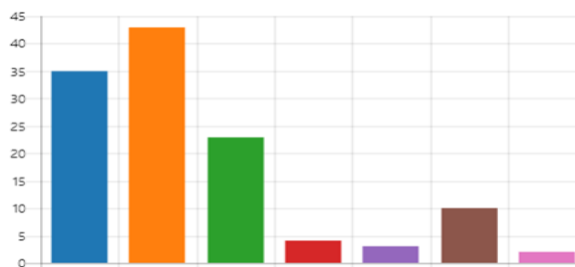
● Od 4 do 7 dana	68
● Od 1 do 3 dana	47
● Niti jedan dan	5

8. U dane kada pješačite , koliko ukupno provedete vremena hodajući?

[Više pojedinosti](#)

● 30 minuta i manje	35
● od 31 do 60 minuta	43
● od 61 do 90 minuta	23
● Od 91 do 120 minuta	4
● Više od 120 minuta	3
● Ne znam	10
● Nikada ne hodam u kontinuite...	2

Uzimajući u obzir da je pješčenje jedna od najkorisnijih fizičkih aktivnosti za čovjeka, a koja zahtijeva najminimalnije materijalne i tehničke uvjete, zanimalo nas je koliko naši sugrađani provode vremena prakticirajući ovaj vid fizičke aktivnosti.

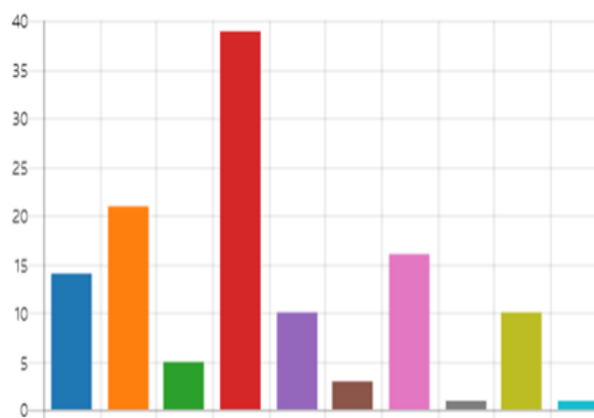
Inspekcijom rezultata naprijed navednih pitanja, možemo konstatirati da je izuzetan broj ispitanika vrlo često pješčio više od 10 minuta u posljednjih sedam dana, i to njih ukupno 68 izjasnilo se da su pješčili više od 10 minuta od 4 do 7 dana i 47 ispitanika izjasnilo se da su u proteklih sedam dana pješčili od 1 do 3 dana u sedmici.

Najveći broj ispitanika (43) izjasnilo se da prosječno pješči između 31 i 60 minuta, 35 ispitanika prosječno pješči nešto manje od 30 minuta, 23 ispitanika pješče od 60 do 90 minuta i 7 ispitanika se izjasnilo da pješče od 91 i više minuta. Deset ispitanika nije bilo sigurno koji je to prosječni vremenski okvir koji provode u pješčenju i samo dva ispitanika su se izjasnila da se ne kreću često u kontinuitetu više od 10 minuta.

10. Ako se bavite sportskim aktivnostima, gdje to izvodite?

Više pojedinosti

● U parku, na otvorenom	14
● Kod kuće	21
● Na putu od kuće do škole, posl...	5
● U zdravstvenom ili fitness centru	39
● U sportskom klubu	10
● Na poslu	3
● U sportskom centru	16
● U školi ili na fakultetu	1
● Ostalo	10
● Ne znam	1

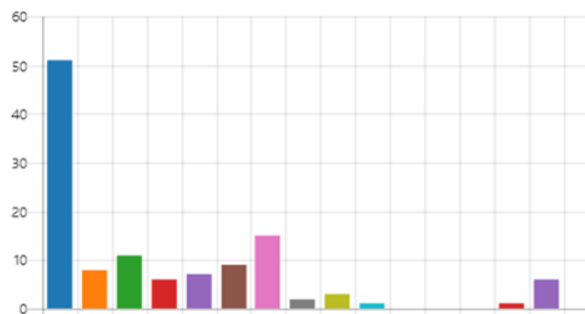

Na pitanje gdje ispitanici najčešće upražnjavaju svoje sportske aktivnosti dobili smo cijelu paletu odgovora. Najveći broj ispitanika, njih 39, izjasnilo se da svoje fizičke aktivnosti izvode u zdravstvenim odnosno fitness centrima, 21 ispitanik prakticira vježbanje kod kuće, 16 ispitanika svoje sportske aktivnosti upražnjava u sportskim centrima, 14 ispitanika svoje vježbanje izvodi na otvorenim vježbalištima, u parkovima i slično, neki to prakticiraju na putu do posla ili škole, na poslu ili u drugim vidovima sportskih objekata i slično.

11. Zašto se bavite sportom?

Više pojedinosti

● Poboljšanje zdravlja	51
● Poboljšanje kondicije	8
● Opuštanje	11
● Zabava	6
● Poboljšani fizički efekat	7
● Kontrola tjelesne težine	9
● Poboljšanje fizičkog izgleda	15
● Druženje s prijateljima	2
● Ublažavanje efekta starenja	3
● Podizanje samopoštovanja	1
● Razvoj novih vještina	0
● Upoznavanje novih ljudi	0
● Zbog takmičarskog duha	0
● Zbog bolje integracije u društvo	1
● Ostalo	6
● Ne znam	0

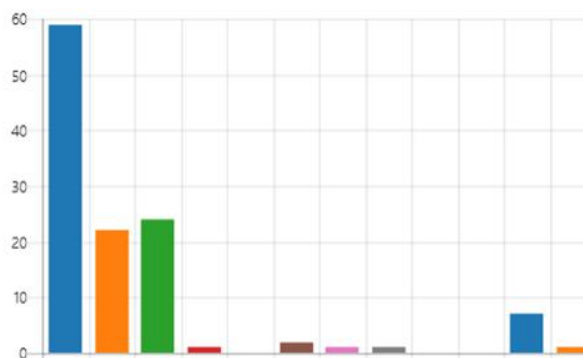

Ono što nas je zanimalo bila je i vrsta motivacije za upražnjavanje fizičkog vježbanja, odnosno koji su razlozi bavljenja fizičkom aktivnošću. Rezultati nam sugeriraju da najveći postotak ispitanika prakticira fizičke aktivnosti, kako bi unaprijedili svoj zdravstveni status. Od ukupnog broja ispitanika njih 51 izjasnilo se da vježbaju isključivo u svrhu poboljšanja svog zdravlja, 15 ispitanika navelo je da vježbaju radi poboljšanja fizičkog izgleda, 11 ispitanika vježba radi opuštanja, 9 ispitanika na ovaj način želi da kontrolira svoju tjelesnu težinu, 7 ispitanika vježba radi poboljšanja fizičkih performansi, kao i podizanja samopoštovanja, druženja, ublažavanja efekata starosti i ostalo.

12. Koji su glavni razlozi koji vas sprečavaju da se bavite redovno sportom u slobodno vrijeme?

Više pojedinosti

● Nedostatak vremena	59
● Nedostatak motivacije ili volje	22
● Već se bavim sportom	24
● Invaliditet ili bolest	1
● Preskupo je	0
● Rizik od povreda	2
● Nedostatak infrastrukture	1
● Nedostatak prijatelja za sport	1
● Diskriminacija u odnosu na os...	0
● Ne volim takmičarske aktivnosti	0
● Ostalo	7
● Ne znam	1

Na pitanje koji su to remeteći faktori, odnosno koji su to razlozi koji ispitanike sprečavaju da se redovnije bave sportom u slobodno vrijeme rezultati su pokazali da je najveći razlog nedostatak vremena, što je navelo 59 ispitanika, potom nedostatak motivacije kod 22 ispitanika, dok se 24 ispitanika već bave određenim sportom. Ostali ispitanici su kao moguće razloge naveli sljedeće: rizik od povreda, nedostatak infrastrukture, bolest ili invaliditet i slično.

Rezime

Poput rekreacija, slobodno vrijeme i sportske aktivnosti igraju važnu ulogu u zajednicama. Njihove brojne prednosti uključuju poboljšanje zdravlja i dobrobiti pojedinaca, doprinos osnaživanju pojedinaca i promociju razvoja inkluzije u zajednici. Rekreacija, slobodno vrijeme i sportske aktivnosti mogu uključivati pojedince, male grupe, timove ili cijele zajednice i relevantne su za ljude svih dobnih skupina, sposobnosti i razina vještina. Vrste rekreacije, razonode i sportskih aktivnosti u kojima ljudi sudjeluju uveliko se razlikuju ovisno o lokalnom kontekstu i imaju tendenciju odražavati socijalni sustav i kulturne vrijednosti.

Različite grupe ljudi unutar sportske rekreacije imaju različite zahtjeve. Identificiranje ovih grupa i poticanje inkluzije omogućava usmjereni razvoj u određenim područjima unutar sportske rekreacije. Sudjelovanje u rekreaciji, razonodi i sportskim aktivnostima može biti jedna od rijetkih prilika da se i osobe s invaliditetom uključe u život zajednice izvan svoje uže obitelji.

2.3.Sport u sustavu obrazovanja

Niz je različitih istraživanja i dokazanog sveobuhvatnog utjecaja sportskih aktivnosti na razvoj osobnosti od rođenja pa do kasne adolescencije. Svaka faza razvoja nosi različita razvojna obilježja poput brzog razvoja organa u dobi od 0 do 2 godine, stadij nejednakog ritma razvoja koji obiluje važnim i kompleksnim promjenama u dobi od 3 do 5 godina, odnosno u predškolskoj dobi. U školskom uzrastu koji je jako turbulentan, rast i razvoj mijenja tempo od laganog i uravnoteženog u periodu prepuberteta (od 6 do 12 godina), brzog rasta i razvoja u visini i težini u periodu puberteta (od 11 do 13 godina) i polaganog, uravnoteženog i proporcionalnog razvoja u periodu postpubertetske adolescencije (od 13 do 18 godina). (Bompa, 2000) Sve ove činjenice upućuju da je potrebno prije svega:

- podržavati formiranje osobnosti u svim njenim segmentima,
- utjecati na stvaranje zdravih navika i stilova života,
- podržavati pravilan rast i razvoj,
- utjecati na sportsko usmjeravanje i dalje usavršavanje,
- stvarati uvjete za vrhunska postignuća,
- utjecati na unapređenje sporta i sportskih dostignuća društva u cjelini.

Trenutno je razvoj tehnologije utjecao na promjenu odnosa korištenja slobodnog vremena, i to na koji način i u kojem omjeru u odnosu na obaveze mlađa populacija provodi slobodno vrijeme. Danas je to u korist sedentarnog načina života sa veoma malo ili nikako fizičkih aktivnosti koje se često svode na one obavezne u predškolskim i školskim ustanovama. Kao posljedica toga je povećan broj djece i mladih sa prekomjernom težinom, deformitetima stupa kralježnice i drugim patološkim stanjima zdravstvenog statusa. (Geneva, 2015) Stoga je potrebno kontinuirano pratiti i raditi na unapređenju predškolskih i školskih organiziranih sportskih aktivnosti. Nositelj školskih sportskih natjecanja je Savez društava/udruga pedagoga fizičke kulture Zeničko-dobojskog kantona (SDUPFZ ZDK).

2.3.1. Sport u predškolskom odgoju

Predškolske ustanove⁷⁴ na području Zeničko-dobojskog kantona realiziraju aktivnosti kroz provedbu sljedećih programa:

- cjeloviti razvojni program (djeca uzrasta od 6 mjeseci do polaska u školu),
- program obveznog predškolskog odgoja i obrazovanja (djeca uzrasta pred polazak u školu) sa fondom od 180 sati realiziranja godišnje,
- specijalizirani programi koji se provode na zahtjev roditelja i uz suglasnost MONKS ZDK (programi koji obuhvaćaju sadržaj koji nije integriran u Cjeloviti razvojni program i Program predškolskog odgoja i obrazovanja i provode ih isključivo stručne osobe).

Pored naglašenog utjecaja na svestrani razvoj djeteta, programi obuhvaćaju segmente fizičkog razvoja odnosno tjelesnog i zdravstvenog odgoja koji za ciljeve i zadatke imaju utjecaj na razvoj motoričkih i funkcionalnih sposobnosti, prirodnih oblika kretanja, savladavanje prostora, razvoj higijenskih i kreativnih navika, razvoj navika za svakodnevne kretne aktivnosti, podizanje i održavanje razine zdravstvenog statusa, razvoj natjecateljskog duha i stvaranje zdravih osnova za cjeloživotnu naviku kretanja⁷⁵.

Na području Zeničko-dobojskog kantona 8 je javnih predškolskih ustanova i 27 privatnih za razliku od 2014. godine kada je bilo registrirano 26 predškolskih ustanova ukupno⁷⁶.

Uočava se trend rasta predškolskih ustanova. Broj djece pred polazak u osnovnu školu koja su bila obuhvaćena Programom predškolskog odgoja i obrazovanja u prethodnoj godini je 3689 i to je podatak koji predstavlja obuhvat polaznika ovim programom od 98,16%⁷⁷. Sve ove ustanove posjeduju adekvatne unutarnje prostore za rad, dječija igrališta za realiziranje sadržaja Tjelesnog i zdravstvenog odgoja u sklopu programa kojih se provode. Ustanove ne posjeduju sportska igrališta niti zatvorene sportske prostore. Specijalizirani sportski programi se ne provode u svim predškolskim ustanovama. Sportske manifestacije koje uključuju predškolsku populaciju se ne realiziraju u svim općinama.

Identifikacija problema

Iz analize trenutnog stanja, mogu se identificirati problemi:

- nedostatak suradnje sa stručnim osobama i sportskim udrugama u realiziranju edukativnih, natjecateljskih i drugih sportskih sadržaja u svrhu promocije sporta i zdravih navika kod predškolskog uzrasta,
- nedostatak organiziranih, prilagođenih i adekvatnih sportskih manifestacija koje uključuju predškolsku populaciju,
- nedostatak sportskih vanjskih i unutarnjih prostora, kao i rekvizita u predškolskim ustanovama,
- potreba za stalnom edukacijom odgajateljica u oblasti tjelesnog i zdravstvenog odgoja, kao i o akutelnim problemima i mjerama prevencije podizanja razine zdravlja, motoričke i funkcionalne sposobnosti i slično,
- potreba za edukacijom roditelja predškolske djece o akutelnim problemima, trendu porasta djece sa prekomjernom težinom, deformitetima lokomotornog aparata i mjerama prevencije.

Moramo istaći da predškolske ustanove, odnosno predškolski odgoj i obrazovanje u cjelosti nosi veliku odgovornost s obzirom na specifičnost i osobenost rasta i razvoja mlađe uzrasne skupine, te važnost pozitivnog utjecaja u ovom periodu rasta i razvoja na sve aspekte osobnosti djeteta kao budućeg stuba zdravog društva. Primjenom Cjelovitih razvojnih programa i Programa za predškolski odgoj i obrazovanje, koji su veoma dobro koncipirani, ostvaruje se ogroman utjecaj na razvoj osobnosti djeteta i njegovu pripremu za dalju ulogu u društvu. Sve to predstavlja osnovu koja direktno utječe svojim ishodima između ostalog i na razvoj sporta. Potrebno je stalno pratiti, unapređivati i razvijati segment predškolskog odgoja i obrazovanja u svim aspektima djelovanja, naročito u prostoru tjelesnog i zdravstvenog odgoja predškolskog uzrasta.

⁷⁴ Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju

⁷⁵ Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju

⁷⁶ Informacija o implementaciji Programa za obavezni predškolski odgoj i obrazovanje za djecu u godini pred polazak u osnovnu školu za period 2011 – 2014

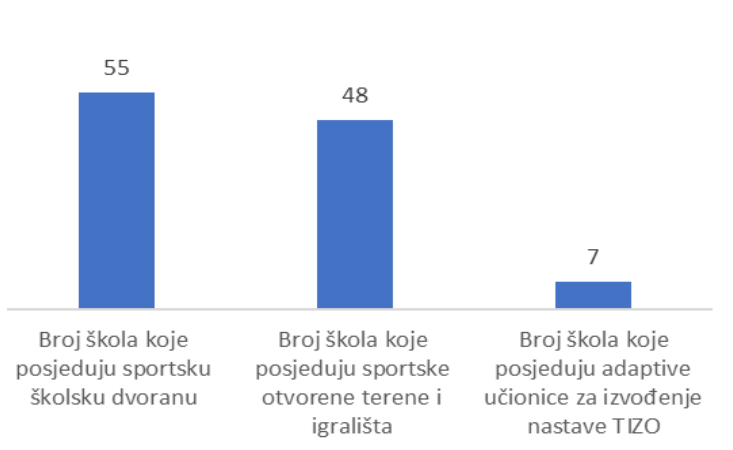
⁷⁷ Informacija o upisu učenika u osnovne i srednje škole u školskoj 2018/2019. godini u Federaciji Bosne i Hercegovine

2.3.2. Sport u osnovnim i srednjim školama

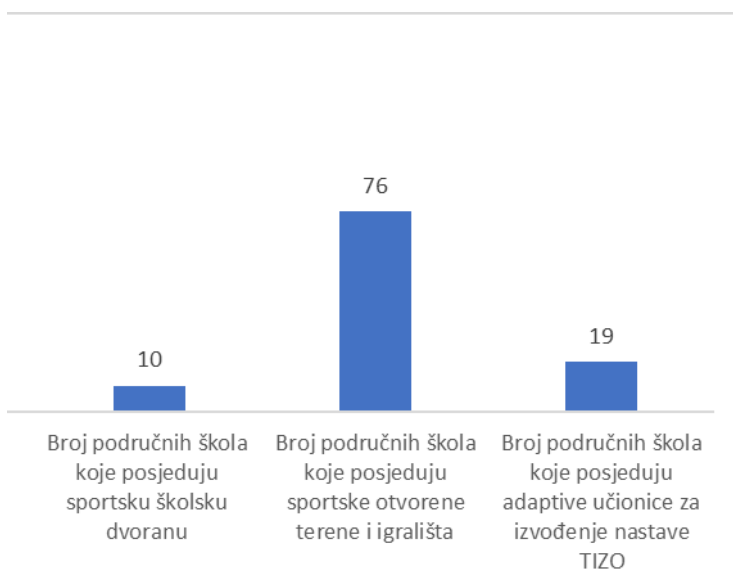
Osnovne škole

Zeničko-dobojski kanton broji 61 centralnu osnovnu školu, u sklopu kojih se nalazi i 130 područnih škola. Kao obavezan predmet pohađanja u osnovnom obrazovanju nalazi se Tjelesni i zdravstveni odgoj. Pored redovnih sati, dva sata tjedno u trajanju od 45 minuta, učenici mogu pohađati i vannastavne sportske aktivnosti, koje nisu obvezne već su po vlastitom izboru. Veliki dio sportskih aktivnosti ove školske populacije se ne realizira kroz aktivnosti u školi već angažiranjem izvan nastave u sportskim školama i udrugama koje provode organizirane oblike rada kroz univerzalne i usmjerene sportske škole. Također, ne mali dio predškolskih ustanova Program obveznog predškolskog odgoja i obrazovanja provodi u objektima centralnih i područnih osnovnih škola.

Kroz grafikone 1, 2 i 3 se može vidjeti infrastrukturno stanje sportskih objekata i igrališta kada govorimo o osnovnim školama.

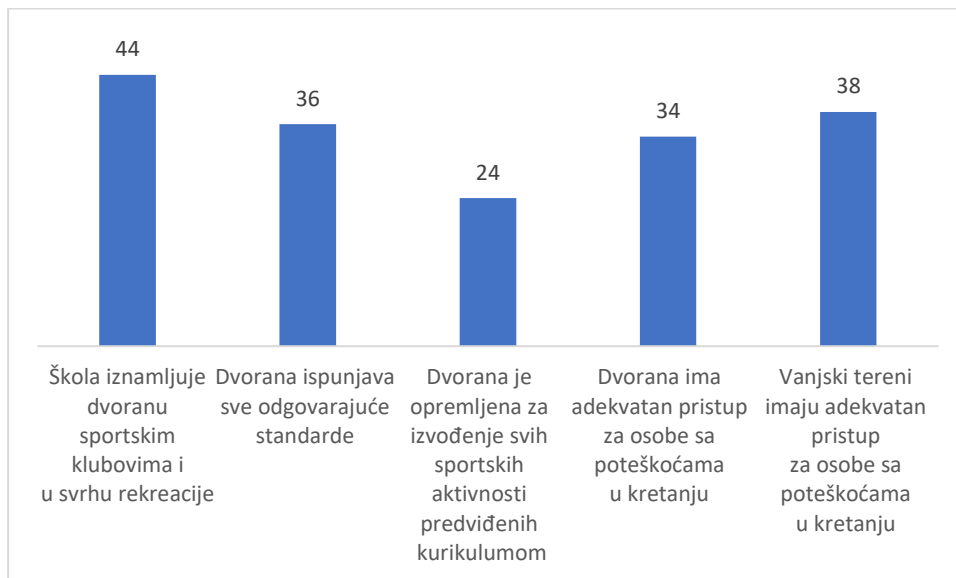

Grafikon 1. Sportska infrastruktura osnovnih škola ZDK, centralne zgrade (N=60)

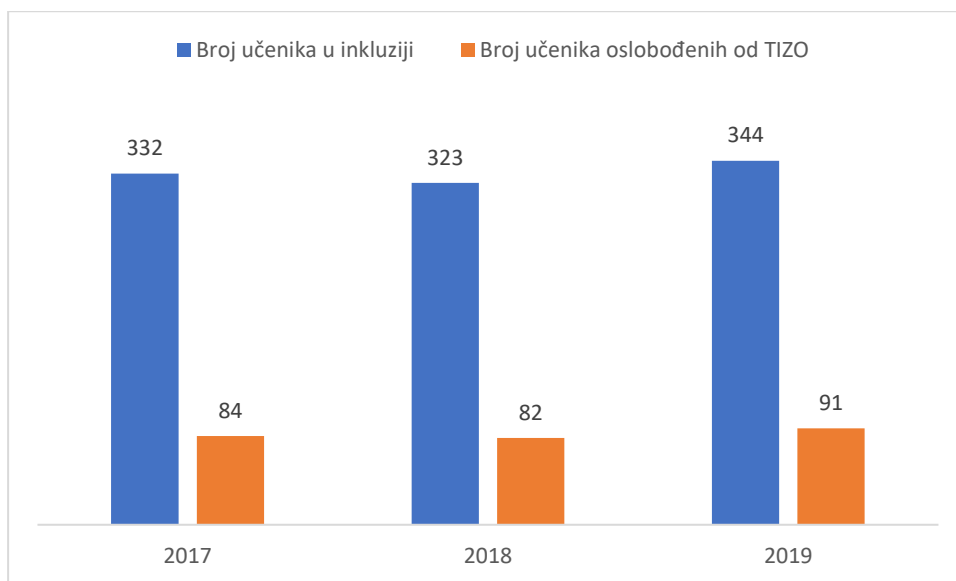
Grafikon 2. Sportska infrastruktura osnovnih škola ZDK, područne škole (N=130)

Grafikon 3. Uvjetovanost sportskih objekata u osnovnim školama ZDK

Analizirajući podatke dostavljene putem matrice od strane osnovnih škola, uočava se da je na predmetu Tjelesni i zdravstveni odgoj raspoređeno 139 predmetnih nastavnika i 22 asistenta u nastavi⁷⁸.

Grafikon 4. Pregled broja učenika oslobođenih od nastave TIZO i učenika u inkluziji

Od ukupnog broja učenika, prema zadnjim podacima FMON, ukupni broj učenika u osnovnim školama FBiH u protekle tri školske godine je u trendu opadanja, što se odnosi i na broj osnovaca u ZDK (grafikon 5). Analizom dostavljenih podataka broj učenika koji je u inkluziji i onih koji su iz opravdanih (zdravstvenih) razloga pošteđeni aktivnog sudjelovanja na satima TIZO⁷⁹-a je u porastu sa školskom 2018/2019. godinom (grafikon 4).

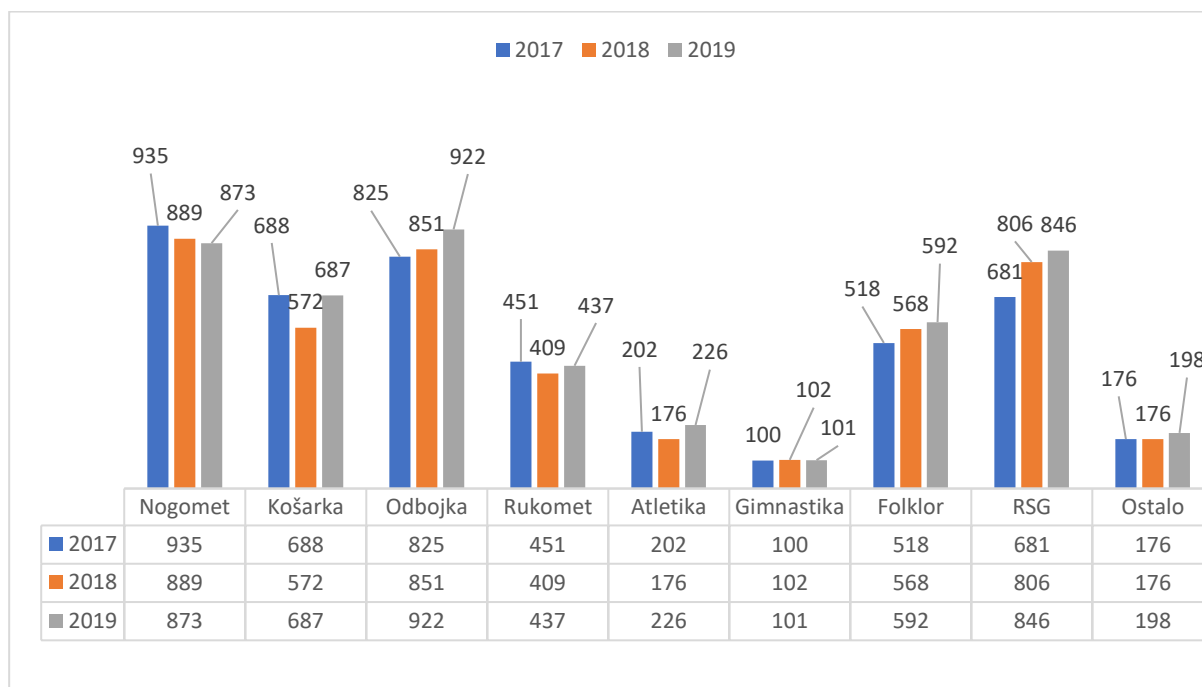
⁷⁸ Matrice za unošenje podataka sa uputama su dostavljene odgovornim osobama u školama, i iste su, nakon što su ispunjene, prosljeđene elektronskim putem nazad.

⁷⁹ Tjelesni i zdravstveni odgoj

Redni broj	Kanton	Školska godina					Povećanje/ smanjenje e-a	% promjene (f/a)-100%
		2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19		
		a	b	c	d	e		
1.	Unsko-sanski	24.602	23.618	22.764	21.862	20.873	-3.729	-15,16%
2.	Posavski	2.790	2.621	2.431	2.259	2.134	-656	-23,51%
3.	Tuzlanski	39.838	39.416	38.927	38.111	39.267	-571	-1,43%
4.	Zeničko-dobojski	34.602	34.089	34.371	33.529	31.223	-3.379	-9,77%
5.	Bosansko-podrinjski	1.950	1.908	1.929	1.889	1.886	-64	-3,28%
6.	Srednjobosanski	22.957	22.020	21.547	20.974	22.328	-629	-2,74%
7.	Hercegovačko-neretvanski	18.213	17.785	17.365	17.337	17.549	-664	-3,65%
8.	Zapadnohercegovački	8.537	8.401	7.961	7.666	7.841	-696	-8,15%
9.	Kanton Sarajevo	36.143	35.717	36.789	37.372	36.957	814	2,25%
10.	Kanton 10	5.235	5.141	4.935	4.606	4.411	-824	-15,74%
Σ Federacija BiH		194.867	191.210	189.019	185.605	184.469	-10.398	-5,34%

Tabela 1. Pregled ukupnog broja učenika u osnovnim školama FMON za proteklih 5 godina

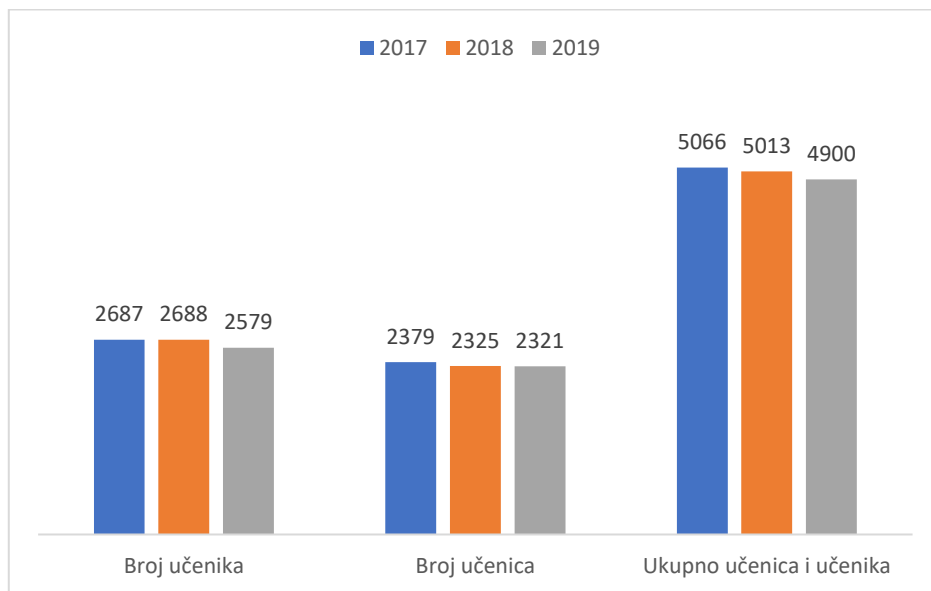
Tijekom školske godine nastava Tjelesnog i zdravstvenog odgoja sa dva sata tjedno, osim što je redovna i obvezna aktivnosti, nije i jedina takva aktivnost. U osnovnim školama su predviđene vannastavne, dopunske i dodatne aktivnosti koje se svakako mogu odnositi na različite sportske aktivnosti koje provode stručne osobe, odnosno nastavnici TIZO-a.

Grafikon 5. Pregled uključenosti učenika i učenika osnovnih škola ZDK po sportovima, u okviru vannastavnih aktivnosti

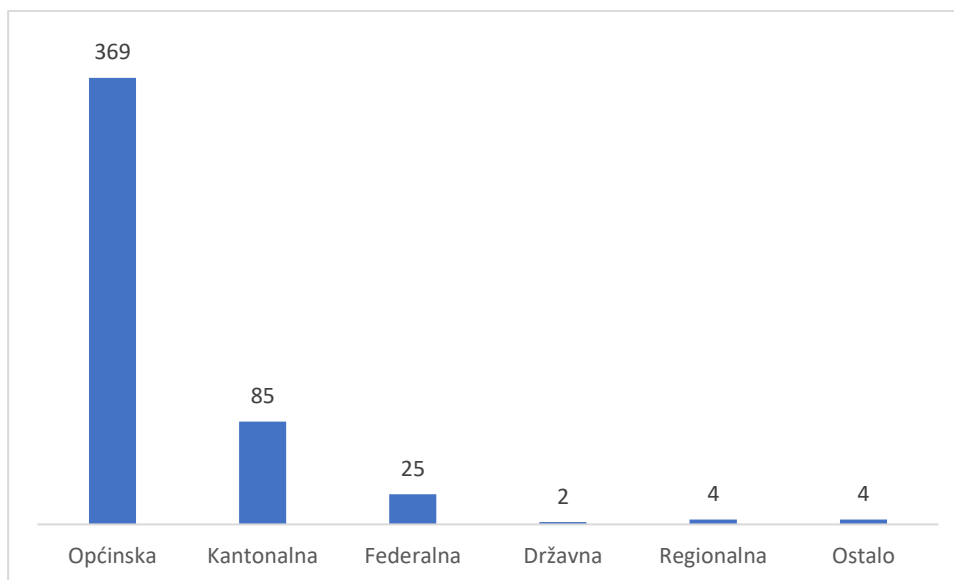
Iz Grafikona 5. se uočava veliki broj učenika koji su uključeni u sekcije nogometa, zatim odbojke, košarke, ritmičko-sportske gimnastike, folkloru i rukometa, a najmanji broj učenika kroz pregled protekle tri godine uključen je u sekcije gimnastike i atletike. Pod ostalim sekcijama, odnosno vannastavnim aktivnostima, podrazumijeva se da su učenici pohađali sekcije šaha i borilačkih sportova.

Kada se analizira podatak o ukupnom broju djevojčica i dječaka koji su u proteklom periodu bili uključeni u različite sportske sekcije, uočava se trend opadanja zbirnog broja.

Grafikon 6. Pregled ukupnog broja učenika i dječaka u osnovnim školama ZDK koji su uključeni u rad sportskih sekcija u okviru vannastavnih aktivnosti

Razlika se uočava u broju dječaka kojih je u svakoj školskoj godini bilo više aktivnih u sportskim sekcijama u odnosu na djevojčice u osnovnim školama ZDK.

Grafikon 7. Pregled ukupnog broja osvojenih medalja učenika i dječaka osnovnih škola u periodu od 2014. godine do 2019. godine na svim razinama

Na Grafikonu 7. je predstavljen pregled sudjelovanja i osvajanja medalja na sportskim natjecanjima za osnovne škole na različitim razinama. Najviše medalja škole su osvajale na općinskoj razini, zatim kantonalnoj i federalnoj, a najmanje na državnoj razini. Može se uočiti učestalost kada je u pitanju općinsko natjecanje ali ne i sportska natjecanja na ostalim, višim razinama. Moramo naglasiti da se sva natjecanja na razini općina, kantona, federacije i države koja obuhvaćaju natjecanja po programu za osnovne škole odvijaju u organizaciji Saveza društava / udruga pedagoga fizičke kulture Zeničko-dobojskog kantona, a financiraju se od strane resornog Ministarstva.

U analizi rezultata uzeti su podaci od ukupno 61 osnovne škole u sklopu kojih djeluje 96 područnih škola u ZDK, koje su dostavile tražene podatke.

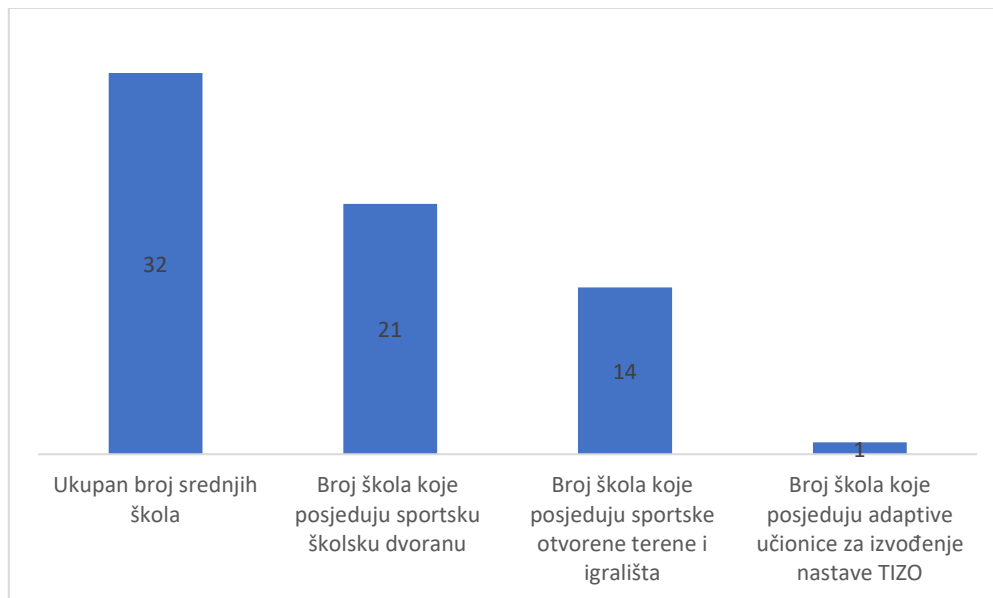
Ukupan broj uposlenih:

- nastavnici / nastavnice Tjelesnog i zdravstvenog odgoja N=102
- nastavnici / nastavnice razredne nastave N=726
- broj asistenata u nastavi TIZO-a N= 22

Srednje škole

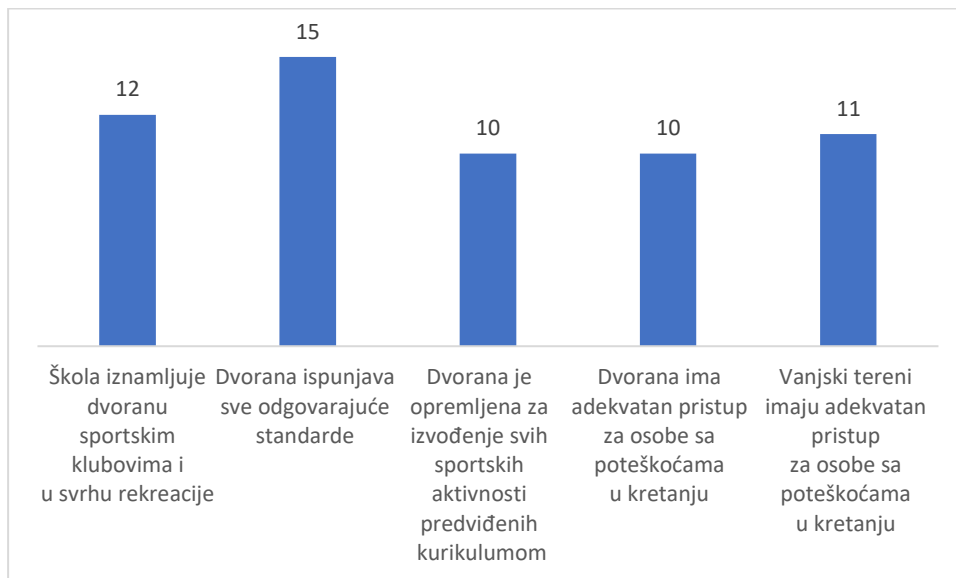
Ukupno 32 srednje škole na području Zeničko-dobojskog kantona dostavile su podatke za izradu Strategije razvoja sporta na području ZDK. Ove škole nastavni proces provode prema nastavnim planovima i programima za gimnazije, tehničke škole, stručne škole, glazbene i vjerske škole i prema PHAR-VET modularnim programima nastave⁸⁰. Predmet Tjelesni i zdravstveni odgoj je obavezan prema svim navedenim programima i obuhvaća realiziranje sportskih sadržaja kroz dva sata tjedno u trajanju od 45 minuta. Pored redovnih sati, sportske aktivnosti se provode kroz vannastavne, dopunske i dodatne aktivnosti kojim rukovode profesori Tjelesnog i zdravstvenog odgoja u obimu do 2 sata tjedno, a koje su po izboru učenika i nisu obavezne. U godišnjim programima rada srednjih škola nalaze se planirana školska sportska natjecanja, kojima se određuju ekipe za daljnja natjecanja za srednje škole koje su u organizaciji Saveza društava / udruga pedagoga fizičke kulture Zeničko-dobojskog kantona. U poglavlju koje se odnosi na sportske udruge i klubove bit će detaljnije obuhvaćena analiza stanja koje se odnosi na natjecateljski sport i organiziranje.

Kada su u pitanju sportski objekti srednjih škola, u grafikonu 9. predstavljen je pregled temeljem kojeg se vidi da više od dvije trećine srednjih škola posjeduje sportsku salu, jedan dio škola posjeduje i vanjske sportske terene, a samo jedna škola ima adaptivnu učionicu za izvođenje nastave TIZO-a. Srednje škole, koje nemaju spostvenu sportsku salu, sate TIZO-a održavaju u gradskim dvoranama. Kao i kod osnovnih škola, veliki problem predstavlja korištenje termina gradskih dvorana ili školskih sala koje koristi više škola za održavanje redovnih sati, ali i dodatnih sportskih aktivnosti.

Grafikon 8. Pregled sportskih objekata u sklopu srednjih škola ZDK

⁸⁰ Zakon o srednjem obrazovanju

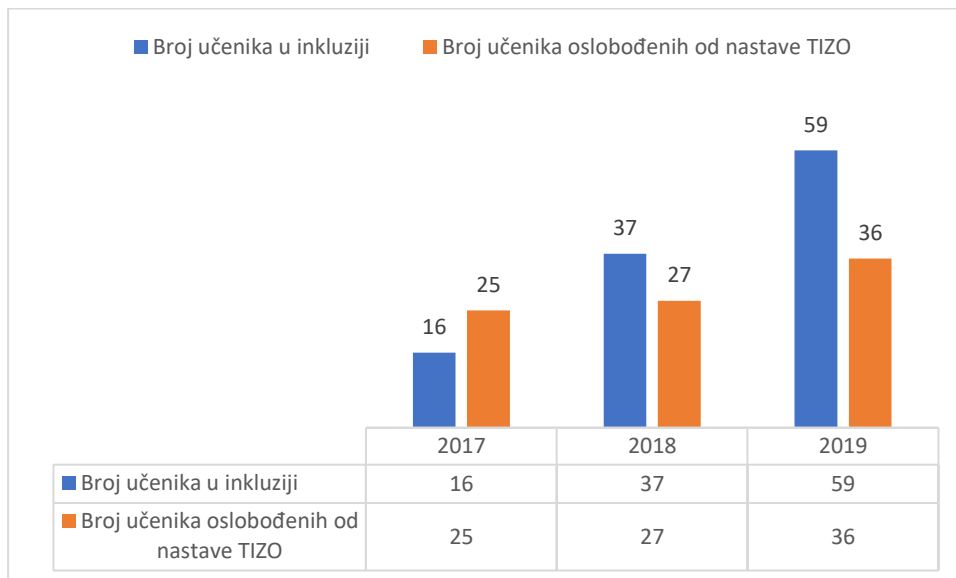
Grafikon 9. Pregled uvjetnosti sportskih objekata srednjih škola ZDK

Većina školskih dvorana srednjih škola ZDK, nema dimenzije sukladno standardima i ne ispunjava odgovarajuće uvjete za održavanje nastave TIZO-a. Pristup unutarnjim i vanjskim sportskim objektima srednjih škola nije kod svih prilagođen za osobe sa poteškoćama u kretanju.

Kada je u pitanju stručni kadar, trenutno je zaposleno 79 stručnih osoba na mjestu profesora TIZO-a. Za razliku od osnovnih škola, niti jedna srednjoškolska ustanova nema asistenta u nastavi TIZO-a. U proteklom periodu broj učenika u srednjim školama ZDK je rapidno opadao (tabela 10.). Broj učenika koji su u inkluziji kroz protekle tri godine se povećao, kao i broj učenika koji su oslobođeni fizičkih aktivnosti na nastavi TIZO-a.

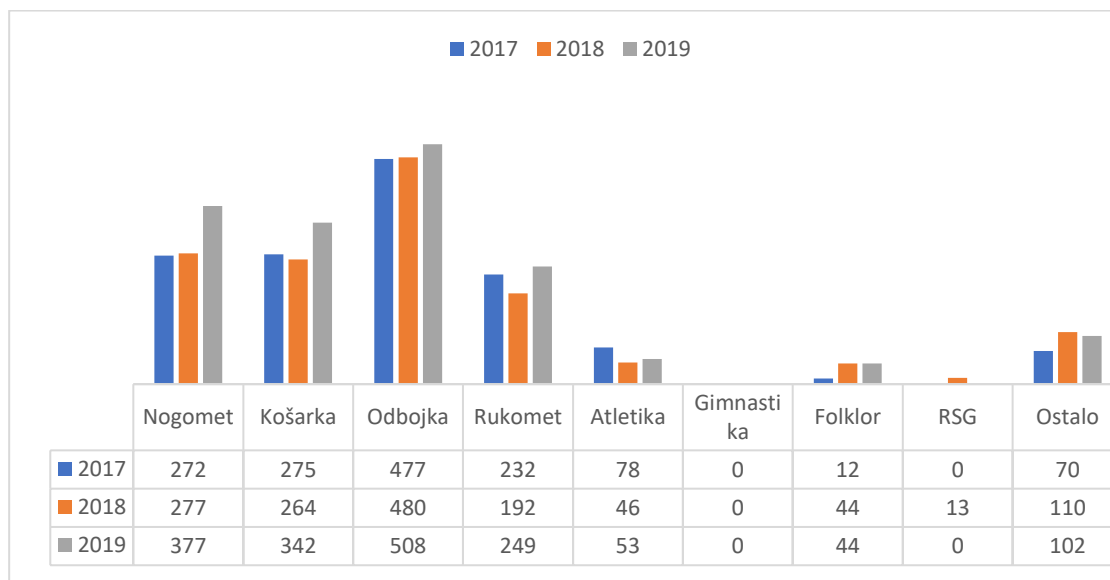
Redni broj	Kanton	Školska godina					Povećanje/ smanjenje e-a	% promjene (f/a)-100%
		2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19		
		a	b	c	d	e		
1.	Unsko-sanski	11.058	10.239	9.619	9.496	8.746	-2.312	-20,91%
2.	Posavski	1.600	1.413	1.300	1.160	1.094	-506	-31,63%
3.	Tuzlanski	19.226	16.850	15.751	15.966	15.867	-3.359	-17,47%
4.	Zeničko-dobojski	16.228	14.778	14.478	14.006	11.606	-4.622	-28,48%
5.	Bosansko-podrinjski	1.202	1.031	948	964	903	-299	-24,88%
6.	Srednjobosanski	12.333	11.420	10.610	10.087	8.464	-3.869	-31,37%
7.	Hercegovačko-neretvanski	9.621	9.386	8.614	8.089	7.260	-2.361	-24,54%
8.	Zapadnohercegovački	4.419	4.265	4.029	3.803	3.570	-849	-19,21%
9.	Kanton Sarajevo	17.904	16.148	15.285	15.926	16.111	-1.793	-10,01%
10.	Kanton 10	2.740	2.283	2.041	1.957	1.967	-773	-28,21%
Σ	Federacija BiH	96.331	87.813	82.675	81.454	75.588	-20.743	-21,53%

Tabela 3. Pregled ukupnog broja učenika u srednjim školama FMON za proteklih 5 godina

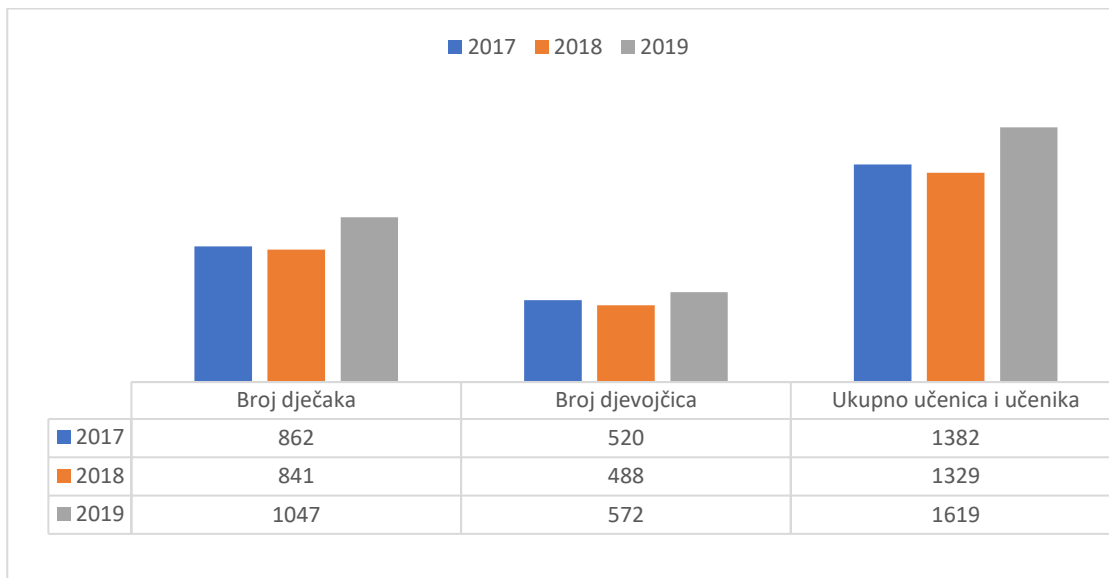
Grafikon 10. Pregled broja učenika u inkluziji i broja učenika oslobođenih od nastave TIZO-a

U Grafikonu 11. je predstavljen pregled sudjelovanja učenika u proteklom periodu u radu sportskih sekcija po sportovima. Za razliku od osnovnih škola najveći odziv je bio na sekcijama odbojke, naročito u prošloj godini, zatim na školskim sekcijama nogometa i košarke, a najmanje na sekcijama atletike, folkloru i ritmičko-sportske gimnastike. Pod ostalim sportskim sekcijama, učenici su bili uključeni u skijanje, planinarenje i borilačke sportove.

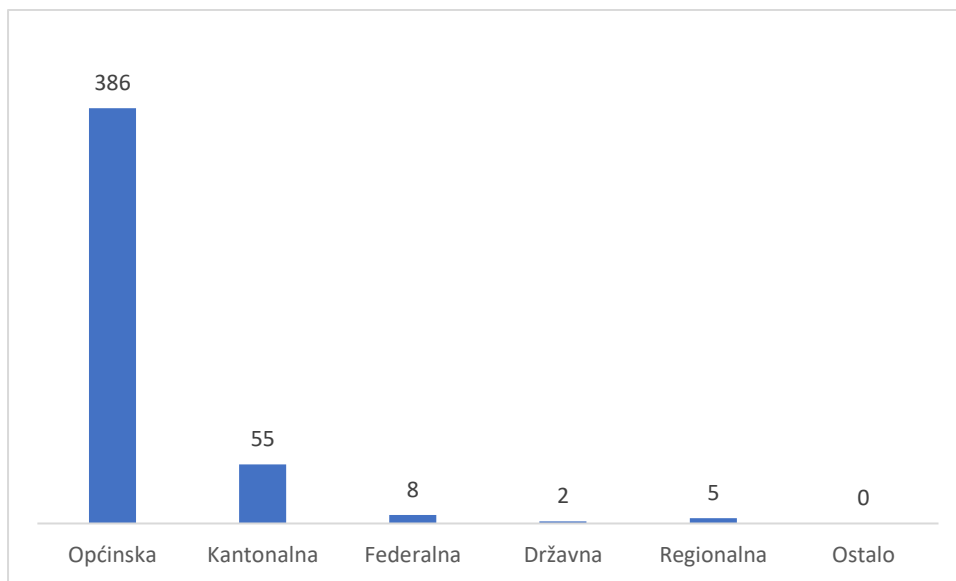
Grafikon 11. Pregled broja učenika uključenih u sportske sekcije po sportovima

Kada se analizira broj učenika i učenika na vannastavnim aktivnostima, brojnost je varirala i uočava se porast broja uključenih učenika u sportske sekcije u školskoj 2018/2019. godini. Kao i u osnovnim školama, najviše su aktivni učenici u školskim, sportskim sekcijama (grafikon 12.)

Grafikon 12. Pregled broja uključenih učenika i učenica u sportskim sekcijama srednjih škola ZDK

Najviše osvojenih medalja, odnosno sudjelovanja i uspjeha u sportskim natjecanjima učenici srednjih škola imaju na općinskim natjecanjima, zatim na kantonalnim i federalnim i najmanje na državnim i regionalnim sportskim natjecanjima koja se organiziraju u sklopu sportskih natjecanja za srednje škole (grafikon 13.).

Grafikon 13. Pregled broja osvojenih medalja i uspjeha srednjih škola (sportskih ekipa) ZDK na natjecanjima

U analizi rezultata uzeti su podaci od ukupno 32 srednje škole u ZDK, koje su dostavile tražene podatke.

Ukupan broj uposlenih:

- profesori / profesorice Tjelesnog i zdravstvenog odgoja N=82.
- broj asistenata u nastavi Tjelesnog i zdravstvenog odgoja N= 0

Identifikacija problema

Nastavnici i profesori TIZO-a, direktni sudionici nastavnog procesa, odgovorne osobe koje su dostavile podatke za potrebe analize trenutnog stanja sporta u osnovnim školama, izdvojili su i osnovne probleme s kojim se svakodnevno susreću u radu. Također, ti problemi se mogu uočiti i u predstavljenim podacima analize.

Identificirani su problemi koji su radi preglednosti predstavljeni na sljedeći način:

Sportska infrastruktura

- nedostatak sportske sale i vanjskih sportskih igrališta
- neadekvatni postojeći sportski unutarnji i vanjski prostori (problem grijanja, istrošene podne obloge, izostanak toplotne izolacije, loša vanjska i unutarnja stolarija, odstupanja od standardnih dimenzija visine, širine i dužine sportskih terena) koji zahtijevaju renoviranje
- dotrajale pomoćne prostorije sportskih sala i vanjskih igrališta koje zahtijevaju renoviranje (mokri čvorovi, svlačionice i sl.)
- nepostojanje adekvatnog pristupa sportskim salama i vanjskim igralištima za invalidne osobe

Problem opremljenosti nastavnim sredstvima i nedostatak financijskih sredstava

- nedostatak sportskih rekvizita za redovnu nastavu i izvannastavne aktivnosti
- nedostatak rekvizita i opreme za rad sa učenicima sa poteškoćama u razvoju
- nedostatak financijskih sredstava za odlazak učenika na sportska natjecanja u druge općine, kantone i sl.
- nedostatak financijskih sredstava za osiguranje prijevoza učenika iz ruralnih dijelova radi sudjelovanja u radu sportskih sekcija i natjecanja
- problem održavanja postojećih sportskih, vanjskih terena u sklopu osnovnih škola

Problem organizacije sportskih aktivnosti na razini osnovnih škola

- nedovoljna povezanost osnovnih škola sa sportskim klubovima i udrugama
- nedostatak kontinuiranih sportskih natjecanja i manifestacija na svim razinama (općinskim, kantonalnim i sl)
- nedovoljna motiviranost učenika za uključivanje u rad sportskih sekcija (većina su uključena u rad sportskih klubova)
- manji broj učenika koje su uključene u rad sportskih sekcija

2.3.3. Sport na Univerzitetu u Zenici

Misija i vizija

Univerzitet u Zenici promovirat će utjecaj sporta i tjelesnog vježbanja na akademsku zajednicu i na šire društveno okruženje Zeničko-dobojskog kantona razvijajući svijest o kvalitetnom stilu života na taj način doprinoseći zdravom i prosperitetnom društvu.

Uvod

Pod pojmovima sport i tjelesno vježbanje na Univerzitetu u Zenici podrazumijevamo organizirane i neorganizirane oblike bavljenja sportom i sportskom rekreacijom, odnosno tjelesnim vježbanjem u kojima sudjeluju studenti i uposlenici Univerziteta.

Sport u akademskom okruženju igra posebno važnu ulogu: osigurava cjeloviti razvoj mladih ljudi koji, razvijajući svoje intelektualne i moralne karakteristike, ne zanemaruju tjelesnu komponentu ljudskog bića. Sport, također, igra važnu ulogu i može poslužiti kao sredstvo socijalne i akademske integracije kreiranja univerzitetskog identiteta i zbližavanja svih članova akademske zajednice. Sport omogućava i edukaciju o dobrobiti zdravog načina življenja i kvaliteti života jer sport i tjelesno vježbanje imaju niz zdravstveno-preventivnih učinaka.

Uz sve navedeno sport educira i o *fair play*-u, te time priprema studente za lakše suočavanje s „pobjedama“ i „porazima“ u životu⁸¹.

Stanje sporta na Univerzitetu u Zenici

U narednim tabelama dati su pregledi broja studenata I (prvog) i II (drugog) ciklusa studija akademske 2019/20. godine po fakultetima Univerziteta u Zenici.

Ukupan broj studenata upisanih na I (prvi) ciklus studija Univerziteta u Zenici je 3416. Ukupan broj studenata upisanih na II (drugi) ciklus studija je 808, a broj studenata upisanih na III (treći) ciklus studija je 49⁸², što sveukupno iznosi 4273 studenta.

---

⁸¹ Karlović, D., Jukić, I., Botelić, J., Romana ,CJ., Knjaz, D., Bagarić, I. i sur. (2014)“Strategija razvoja sporta i tjelesnog vježbanja na Sveučilištu u Zagrebu 2012-2020” , str. 0-2

⁸² Izvještaj o radu Univerziteta u Zenici (2019)

Tabela 1. Broj studenata I (prvog) ciklusa studija

Br .	Fakultet	Bolonjski studij
1.	Metalurško-tehnološki fakultet	138
2.	Strojarski fakultet	433
3.	Filozofski fakultet	535
4.	Pravni fakultet	382
5.	Ekonomski fakultet	489
6.	Medicinski fakultet	447
7.	Politehnički fakultet	475
8.	Islamski pedagoški fakultet	517
	UKUPNO	3416

Tabela 2. Broj studenata II (drugog) ciklusa studija

Br .	Fakultet	Bolonjski studij
1.	Metalurško-tehnološki fakultet	29
2.	Strojarski fakultet	138
3.	Filozofski fakultet	53
4.	Pravni fakultet	247
5.	Ekonomski fakultet	150
6.	Medicinski fakultet	74
7.	Politehnički fakultet	37
8.	Islamski pedagoški fakultet	80
	UKUPNO	808

Među studentima Univerziteta u Zenici nalaze se i priznati sportaši Amel Tuka, Maid Redić, Ahmed Krnjić i dr. U odnosu na ukupan broj studenata njihov je broj mali. Broj studenata koji sudjeluje u sportskim natjecanjima na Univerzitetu, na regionalnoj ili nacionalnoj razini je 10%.

Univerzitet u Zenici je pitanjima sporta i tjelesnog vježbanja pristupio osmišljeno, planski i strateški. Na temelju ove Strategije izradit će se program i politika djelovanja na području sporta i tjelesnoga vježbanja u okviru Univerziteta u Zenici. Njima će se definirati kadrovski i financijski kapaciteti potrebni za provedbu programa i politike u područjima sporta i tjelesnoga vježbanja na Univerzitetu.

Analizom ustroja sporta i tjelesnog vježbanja na Univerzitetu u Zenici uočeno je da postoje određeni nedostaci i potrebe:

- tradicija obvezne nastave tjelesne i zdravstvene kulture na Univerzitetu u Zenici nije zastupljena na svim fakultetima (Mašinskom, Metalurško-tehnološkom, Ekonomskom, Pravnom, Politehničkom, Medicinskom, Filozofskom i Islamskom pedagoškom),
- zakonski ustrojiti obveznu nastavu Tjelesnog odgoja na I, II, III i IV semestru za sve studente na Univerzitetu u Zenici.

U sastavu Univerziteta u Zenici postoji tradicija obvezne nastave tjelesne i zdravstvene kulture na Ekonomskom, Mašinskom, Metalurško-tehnološkom, Medicinskom i Politehničkom fakultetu, dok nastava nije zastupljena na Pravnom, Filozofskom i Islamskom pedagoškom fakultetu. Također, pokrenuta je aktivnost za otvaranje novog studijskog programa „Tjelesni odgoj i sport“ na Filozofskom fakultetu.

U sklopu Univerziteta kontinuirano je pristuna težnja poboljšanja uvjeta za razvoj studentskog sporta, te je u tu svrhu pokrenuta aktivnost za izgradnju univerzitetskog sportskog centra sa zatvorenim pedesetmetarskim bazenom u Kampusu Univerziteta u Zenici.

Da bi se pokrenuo razvoj sporta na Univerzitetu u Zenici, potrebno je uspostaviti institucionalni sustav potpore studentima sportašima kroz stipendije i druge nagrade na Univerzitetu u Zenici te poboljšati suradnju sa zeničkim Univerzitetskim sportskim savezom i zeničkim općinskim i kantonalnim sportskim savezom.

Proteklih godina primijetno je umanjivanje financijskih sredstava za organizaciju i provedbu univerzitetskih sportskih natjecanja, kao i smanjivanje broja natjecanja. Potrebno je zaustaviti smanjivanje financijskih sredstava za pomenute studentske sportske manifestacije.

Dakle, potrebno je povećati financijska sredstava za organizaciju i provedbu univerzitetskih sportskih natjecanja na I i II stupnju, kao i za odlaske univerzitetskih ekipa na međunarodna natjecanja, čime bi se dodatno popularizirao sport među studentima.

Također je potrebno poboljšati interes studenata za sportsko-rekreacijskim programima na fakultetima, te poboljšati motiviranost fakulteta za organizacijom programa tjelesnog vježbanja za studente.

Pored rekreacijskog vježbanja studenata na Univerzitetu u Zenici provodi se organizirano sportsko rekreacijsko tjelesno vježbanje uposlenika kroz različite sportove (odbojka, košarka, mali nogomet i stolni tenis).

Da bi se zadovoljile potrebe tjelesnog vježbanja studenata s invaliditetom, formiran je Ured za studente s invaliditetom u sportskoj dvorani na Strojarskom fakultetu, kao i rukovodstvo za studente s invaliditetom, te koordinacija za studente s invaliditetom.

Univerzitet u Zenici raspolaže sa dvije sportske dvorane koje se koriste za izvođenje nastave Tjelesnog odgoja i realiziranje jednog dijela sportskih natjecanja.

U svrhu povećanja poboljšanja uvjeta za rad pokrenut je projekat kapitalne izgradnje univerzitetskog sportskog centra u Zenici. Sportsko-edukacijski centar sa zatvorenim bazenom imao bi za cilj poboljšanje uvjeta izvođenja nastavnog procesa, te održavanje sportskih natjecanja studenata i uposlenika na Univerzitetu u Zenici.

Za izvođenje nastavnog procesa i realiziranje sportskih natjecanja na Univerzitetu zaposlena su 2 nastavnika i 3 vanjska suradnika (5 doktora znanosti iz oblasti sporta i tjelesnog odgoja).

Da bi se unaprijedila stručnost, potrebno je sačiniti novi nastavni plan i program kolegija Tjelesna i zdravstvena kultura u visokom obrazovanju (2021/2022. godine), te stvoriti uvjete obrazovanja novog stručnog kadra na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Zenici, na novom studijskom programu „Tjelesni odgoj i sport“

Značajan dio troškova sporta i tjelesnoga vježbanja snose Ministarstvo za obrazovanje, znanost, kulturu i sport, kao i pojedini fakulteti i Univerzitet u Zenici u cjelini.

Univerzitet u Zenici osnovao je Univerzitetski sportski savez i ugradio troškove sportskih aktivnosti u godišnje proračune Univerziteta u Zenici kroz stavku Saveza i Uniju studenata.

Istraživačko-stručni rad tjelesnog vježbanja, sportsko-rekreativnih aktivnosti i sporta tradicionalno je prisutan na fakultetima Univerziteta u Zenici koji imaju uposlene nastavnike.

Rezime

Sport i Tjelesna i zdravstvena kultura su sastavni dio nastavnih planova i programa na Univerzitetu u Zenici, oni su planski, sustavni i trajni proces obrazovanja i odgoja studenata i zaposlenika.

Organiziraju se i provode kreativnim aktivnostima koje doprinose tjelesnom razvoju, razvijanju psihofizičkih sposobnosti i oblikovanju moralnog lika studenta.

Radi realiziranja postavljenih zadataka i ostvarivanja njihovih ciljeva fakulteti i Univerzitet u Zenici obavezni su osigurati odgovarajući broj objekata, opreme, sprava i rekvizita, na osnovu propisanih standarda i normativa.

Potrebno je kontinuirano i stalno pratiti dostignuća u sportu i tjelesnom odgoju kod nas i u svijetu i na znanstveno-istraživačkoj osnovi osigurati inoviranje nastavnih planova i programa i njihovih sadržaja za efikasno savladavanje ciljeva i zadataka sporta i tjelesnog odgoja kod studenata.

2.4. Sport osoba s invaliditetom

2.4.1. Sport i rekreacija osoba s invaliditetom

Osobe kod kojih su kretanje, sensorika i aktivnost ograničeni, odnosno osobe koje imaju dugotrajna tjelesna, intelektualna ili osjetilna oštećenja, u većini slučajeva nisu u mogućnosti uključiti se u redovne sportske sadržaje pri mnogim klubovima i sportskim organizacijama. Potreba za poboljšanjem zdravstvenog statusa putem tjelovježbe, kao i potreba za dokazivanjem i nadmetanjem, prisutna je i kod osoba s invaliditetom, te je zadaća svakog modernog društva omogućiti im uključivanje u sportske sadržaje u što većem broju.

Sport osoba s invaliditetom je veoma specifična sportska grana, koja za razliku od tzv. "standardnog" sporta podrazumjeva i uključivanje različite vrste sportskih radnika: sportske asistente, asistente za korisnike invalidskih kolica, defektologe, terapeute i sportske klasifikatore za sport osoba s invaliditetom. Sport osoba s invaliditetom ima veliku važnost u procesima inkluzije i poboljšanja kvalitete života osoba s invaliditetom.

Prema dosadašnjim znanstvenim spoznajama, sport i sportska rekreacija imaju veoma značajnu ulogu za osobe sa invaliditetom, prije svega, u procesu rehabilitacije i resocijalizacije, kao i ostvarivanja sportskih rezultata u sportskim natjecanjima. Sport i sportsko-rekreativne aktivnosti kod osoba sa invaliditetom treba provoditi od najranije mladosti ili od vremena nastanka invaliditeta, jer on utječe na očuvanje i jačanje psihofizičkog i općeg zdravlja ovih osoba.

Iako se u Strategiji vodi računa o globalnom pristupu rješavanju problema u sustavu tjelovježbe i sporta u dijelu koji se odnosi na osobe s invaliditetom treba obratiti pažnju na neke specifičnosti i raznolikosti unutar te populacije, kao i na načine na koje se taj segment sporta tretira u svijetu.

Manje je poznato široj javnosti da se osobe s različitim oštećenjima ili invaliditetima međusobno razlikuju u potrebama, mogućnostima i ostalim sposobnostima.

Osnovne kategorije invaliditeta su: posebne potrebe ili poteškoće u intelektualnom razvoju, tjelesna invalidnost, te gluhoća i sljepoća, što su i u svjetskom sportskom pokretu prepoznate kategorije osoba koje imaju svoje sportske organizacije, federacije i natjecanja na svjetskoj razini. Tako paraolimpijske igre obuhvaćaju kategorije tjelesnog invaliditeta i slijepih osoba. Specijalna olimpijada obuhvaća kategorije sportaša s intelektualnim teškoćama, a svjetske igre gluhih kategoriju osoba oštećenog sluha.

Sva tri tipa natjecanja imaju svoje specifičnosti i ograničenja u odnosu na sportska natjecanja "zdravih" osoba.

Stručnjaci smatraju kako sport i sportsku rekreaciju osoba s invaliditetom treba definirati kao prioritetnu aktivnost u domeni društvenih djelatnosti na svim razinama uređenja, od državne pa sve do općinske razine.

2.4.2. Uporište sporta osoba s invaliditetom u strategijama EU

Prema podacima Direktorata Europske komisije za obrazovanje, kulturu i sport građani s invaliditetom predstavljaju oko 10% stanovništva EU. Oni se suočavaju s određenim poteškoćama kada je u pitanju pristup sportu.

Europska povjerenstvo osnovala je Akcioni plan EU za osobe s invaliditetom (Disability Action Plan), kako bi se osigurala dosljedna politika ostvarivanja prava osoba s invaliditetom u proširenoj Uniji.

Deklaracija o specifičnostima sporta i svojoj društvenoj funkciji u Europi usvojena je u Nici 2000. godine, te naglašava da "sportska aktivnost mora biti dostupna svakom muškarcu i ženi, vodeći računa o individualnim aspiracijama i mogućnostima". Također, priznaje da je "sport i rekreacija osoba s invaliditetom važan faktor, te ga treba poticati".

Koncept jednakih mogućnosti u sportu za osobe s invaliditetom temelji se na tri osnovna principa:

- a) pristup sportskim prostorima za sportaše,
- b) pristup sportskim prostorima kao gledateljima i
- c) financijska pomoć za osobe s invaliditetom koje se žele baviti sportom (npr. troškovi opreme, obuka osoblja i prilagođeni sadržaji).

Europski Paraolimpijski Komitet kontrolira i nadzire europska prvenstva i kupove u 12 sportova za četiri grupe invaliditeta (slabovidne i slijepe osobe, gluhe i nagluhe osobe, sportaše s intelektualnim teškoćama i sportaše s tjelesnim invaliditetom).

Bitno je napomenuti da razvijeni članice Europske unije sportu osoba s invaliditetom i sportu gluhih dodjeljuju 20% i više od ukupnih sredstava namijenjenih sportu.

2.4.3. Stanje na području Zeničko-dobojskog kantona

Na prostoru Zeničko-dobojskog kantona u službenim natjecateljskim aktivnostima registrirano je sedam klubova sjedeće odbojke, jedan klub košarke u kolicima i tri streljačka kluba osoba sa invaliditetom, gdje stalna ligaška natjecanja imaju odbojka i košarka, a turnirska natjecanja streljaštvo. Registrirane su i druge udruge osoba sa invaliditetom koje provode natjecateljsko-rekreativne aktivnosti, i to:

- Sportski savez osoba s invaliditetom Zeničko-dobojskog kantona, koji u svom sastavu ima devet općinskih saveza i organizira natjecanja u sportovima (nogomet, kuglanje, boćanje, pikado, šah, stolni tenis, streljaštvo i ribolov),

- Udruga paraplegičara i oboljelih od dječije paralize koje organizira natjecanja u atletici (atletski višeboj),
- Udruga slijepih i slabovidnih osoba koje organizira natjecanje u sportovima (zvučni pikado, šah, i goalbal), te
- Udruga gluhih i nagluhih sa najtecanjima u sportovima (rukomet, futsal, šah, pikado, kuglanje, bowling, stolni tenis i miješana odbojka).

Broj osoba s invaliditetom koji se bavi sportskim aktivnostima u Zeničko-dobojskom kantonu prema prikupljenim i dostavljenim podacima je 525, od čega je 475 muškaraca, a 50 žena.

Natjecanja u naprijed navedenim sportskim granama, kao i sportska rekreacija osoba sa invaliditetom su povremenog i turnirskog karaktera.

Dijagnosticiranje problema

U Zeničko-dobojskom kantonu situacija sa pristupom sportu osoba sa invaliditetom je daleko od željene razine, a rezultati koje su ostvarili sportaši sa invaliditetom više su plod angažiranja pojedinaca nego sustavnog djelovanja, i znatno su iznad uvjeta u kojima su ostvareni.

Pristup sportu ostaje problematično pitanje s kojim se suočavaju osobe s invaliditetom, kako s obzirom na pristup sportskim aktivnostima kao sportaša, tako i na njihov pristup sportskim prostorima kao gledatelja. Konkretno, dječaci i djevojčice s invaliditetom ne uživaju iste mogućnosti prakticiranja sporta kao njihovi fizički sposobni vršnjaci, pogotovo u sferi tjelesnog odgoja u školama sa svojim kolegama. Prema tome, oni nemaju mogućnosti stjecanja navike treniranja sporta u ranoj dobi.

Povećanje stope izdvajanja sredstava za sport osoba s invaliditetom iz Proračuna ZDK omogućilo bi razvojni smjer ovog segmenta bavljenja sportom i to kroz financiranje stručnog kadra, odnosno trenera, instruktora i ostalog osoblja specifičnog za sport osoba s invaliditetom, koji bi obavljali treninge s osobama s invaliditetom prema utvrđenom planu odobrenom od resornog Ministarstva.

Sportaša mlađih starosnih kategorija, odnosno sportaša koji nastupaju u kadetskoj i juniorskoj kategoriji, osjetno je manje ili ih uopće nema, s obzirom na nepostojanje organiziranog sustava prijevoza tih sportaša, posebno onih iz manjih i ruralnih sredina Kantona. Program koji bi, također, omogućio uključivanje većeg broja mladih sportaša je univerzalna sportska škola za mlade osobe s invaliditetom, koja mora biti odobrena i usklađena prema programu resornog Ministarstva.

Stručni kadar u sportu osoba s invaliditetom je minimalan i nezadovoljavajući, a treneri uglavnom rade volonterski.

Financiranje sporta osoba sa invaliditetom na području Kantona vezano je uz brojne poteškoće, koje se, prije svega, ogledaju kroz izrazito skupu sportsku opremu, rekvizite, pratitelje itd, što sport osoba sa invaliditetom stavlja u kategoriju gotovo najskupljih sportova.

Problemi detektirani prikupljanjem podataka na terenu su sljedeći:

- nedostatna, zastarjela i nedovoljno prilagođena oprema, sportski rekviziti i sportski objekti
- nedovoljna količina specifične sportske opreme i potrošnog materijala za određene sportove osoba s invaliditetom zbog enormno visokih cijena na tržištu (košarka u kolicima – sportska kolica, kotači, antidekubitalni jastuci, gume, remenje za sigurnosno vezivanje igrača, osovine kotača, čelični rukohvati za kotače, streljaštvo – zračne puške, atletika – atletska kolica)
- nedovoljno razvijen rad s djecom i mladim osobama s invaliditetom što rezultira njihovom slabom uključenošću u sportske i rekreativne aktivnosti
- nedostatak stručnih kadrova i trenera za sport osoba s invaliditetom

- nedovoljna promocija i afirmacija sporta za osobe s invaliditetom, kao i nedovoljna zainteresiranost medija i prezentacija u javnosti
- nedovoljno zagrijane i osvijetljene dvorane, otežan pristup dvoranama, kao i pristup svlačionicama i sanitarnim čvorovima
- u školskim dvoranama mali broj termina za trenažni proces prouzročen trajanjem nastavnih aktivnosti i velikim brojem klubova
- veoma kratki termini za trenažni proces (60 min.) s obzirom na specifične motoričke sposobnosti i potrebe osoba s invaliditetom
- nedostatak infrastrukture za pojedine sportove (streljaštvo, kuglanje)
- malen proračun klubova i nedovoljno financiranje sporta za osobe s invaliditetom, dodatni troškovi za asistente i pomoćno osoblje
- slaba mobilnost osoba s invaliditetom
- konstantno opadanje broja sportaša iz kategorije gluhih i nagluhih, te slijepih i slabovidnih sportaša
- veliki broj neregistriranih i neklasificiranih natjecatelja zbog nepostojanja strukovnih saveza u pojedinim sportovima

Prijedlozi za rješavanje mjera

- 1) Razraditi sustav transporta osoba s invaliditetom kako bi im se omogućilo sudjelovanje na trenizima i natjecanjima.
- 2) Prilagoditi programe školskog sporta osobama s invaliditetom, te uključiti što veći broj osoba s invaliditetom u sport putem sustavno organiziranih sportsko-rekreativnih sadržaja. Programi obvezne tjelovježbe i rehabilitacije za vrijeme školovanja ili pohađanja rehabilitacije bi trebali biti u domeni Ministarstva za obrazovanje, znanost, kulturu i sport, i u određenom segmentu Ministarstva za rad i socijalnu politiku. Tim programima treba što veći broj osoba s invaliditetom sustavno uključiti u tjelovježbu i sport, te nastojati, kao i u čitavoj populaciji, već kod najmlađih uzrasta stvoriti naviku sudjelovanja u tjelovježbenim programima. Također, sustavno treba riješiti problem prijevoza osoba s invaliditetom iz prigradskih i ruralnih područja do mjesta za izvođenje tjelovježbe i sportsko-rekreativnih aktivnosti. Takvi programi su osobama s invaliditetom iznimno važni za njihovu potpunu rehabilitaciju, samostalnost ili mobilnost, jer se na taj način izjednačavaju mogućnosti za osobe s invaliditetom, njihova inkluzija, te stvara senzibilitet šire javnosti za probleme osoba s invaliditetom.
- 3) Utvrditi realno stanje dostupnosti sportskih objekata osobama s invaliditetom, te postojeće objekte prilagoditi osobama s invaliditetom.
- 4) Organizirati razna natjecanja i sportske manifestacije djece s poteškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom, koji su važni za jedinice lokalne i kantonalne samouprave, i smatraju se javnim potrebama u sportu.
- 5) Osigurati stabilno i kontinuirano financiranje sporta, kao i jednakopravnost i zaštitu sporta osoba s invaliditetom.
- 6) Osnovati univerzalne sportske škole za mlade osobe s invaliditetom pod patronatom resornog Ministarstva.
- 7) Osigurati materijalne uvjete za nabavku izuzetno skupe specifične sportske opreme, potrošnog materijala i pomagala.
- 8) Osigurati materijalne uvjete za nesmetan odlazak na službena natjecanja.
- 9) Upošljavati administrativno osoblje koje poznaje znakovni jezik i osoblje koje prati sportaše na trenizima i natjecanjima.

Rezime

Prema modelu Svjetske zdravstvene organizacije utjecaj sporta i tjelesne aktivnosti očituje se u svim područjima kvalitete života, naglašavajući pritom preventivni utjecaj fizičke aktivnosti kod osoba sa invaliditetom i različitih dobnih skupina standardne populacije.

Osobama s invaliditetom preporučeno je da se nakon medicinske rehabilitacije bave sportskom rekreacijom kako bi na što bolji način naučili nositi se s invaliditetom, kako bi ojačali fizičku snagu, ali i kako bi mentalno postali jači i ponovo se uključili u svakodnevne obaveze i socijalizirali se.

Rehabilitacijski sport prvi put se spominje u Švedskoj krajem 19. stoljeća za osobe s invaliditetom te predstavlja, ne samo terapiju, već i sredstvo za održavanje fizičke spremne.

Nakon medicinske rehabilitacije izvrstan učinak na osobe s invaliditetom ostvaruje uključivanje i bavljenje sportskim aktivnostima, jer se različitim kineziološkim aktivnostima izvršava direktan učinak na tjelesnu komponentu organizma invalidne osobe, ali i na psihološku komponentu.

U Zeničko-dobojskom kantonu, situacija sa pristupom sportu osoba sa invaliditetom je daleko od željene razine, a rezultati koje su ostvarili sportaši s invaliditetom više su plod angažiranja pojedinaca nego sustavnog djelovanja, i znatno su iznad uvjeta u kojima su ostvareni.

Pristup sportu ostaje problematično pitanje s kojim se suočavaju osobe s invaliditetom, jer ne uživaju iste mogućnosti prakticiranja sporta kao njihovi radno sposobni vršnjaci, pogotovo u sferi tjelesnog odgoja u školama sa svojim kolegama.

Povećanje stope izdvajanja sredstava za sport osoba s invaliditetom iz Proračuna ZDK omogućilo bi razvojni smjer ovog segmenta bavljenja sportom i to kroz financiranje stručnog kadra, odnosno trenera, instruktora i ostalog osoblja specifičnog za sport osoba s invaliditetom, koji bi obavljali treninge s osobama s invaliditetom prema utvrđenom planu odobrenom od resornog Ministarstva.

Financiranje sporta osoba sa invaliditetom na području Kantona vezano je uz brojne poteškoće koje se prije svega ogledaju u izrazito skupoj sportskoj opremi, rekvizitima, pratiteljima i sl, što sport osoba sa invaliditetom stavlja u kategoriju gotovo najskupljih sportova.

Kroz sportsku rehabilitaciju i resocijalizaciju, redovno organizirano vježbanje i pomoć, klubovi preventivno djeluju na zdravlje osoba s invaliditetom, te se na taj način osiguravaju velike uštede finansijskih sredstava namjenjenih za zdravstvenu njegu ove populacije, naročito kod težih komplikacija nastalih usljed neaktivnosti.

2.5. Sportski objekti

Sportski objekti predstavljaju točno određen i po pravilima odgovarajuće sportske igre uređen prostor za odigravanje, odnosno realiziranje određene sportsko-kretajuće strukture. Sportski objekti su izgrađeni ili prirodni objekti namijenjeni sportu, koji ispunjavaju uvjete za trenažne i natjecateljske aktivnosti. Ovisno od namjene, sportski objekti moraju sadržavati odgovarajuće prateće prostore (sanitarne, garderobne, servisne, spremišne i druge), a prema standardima propisanim od strane kantonalnih, federalnih, državnih, europskih ili svjetskih sportskih asocijacija.

Pored prostora namijenjenog sportskim aktivnostima, pratećih sadržaja i odgovarajuće opreme, sportski objekti moraju biti pristupačni osobama sa invaliditetom.

2.5.1. Vrste sportskih objekata

Prema vrsti sportskih objekata iste smo podijelili na zatvorene i otvorene sportske objekte.

Zatvoreni sportski objekti su objekti koji predstavljaju fizičku, funkcionalnu i tehničko-tehnološku cjelinu sa svim instalacijama i opremom, a namijenjeni su za obavljanje određenih sportskih aktivnosti (sportske sale, sportske dvorane, bazeni, balon sale i sl).

Otvoreni sportski objekti jesu posebno uređene površine namijenjene za obavljanje određenih sportskih aktivnosti (skijališta, biciklističke staze, planinarske staze, workout igrališta i sl).

2.5.2. Zakonsko uporište

Prema Zakonu o sportu Zeničko-dobojskog kantona („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 6/17) javni sportski objekti na području Zeničko-dobojskog kantona su u vlasništvu Kantona ili općine. Kanton i općine ostvaruju javni interes u sportu tako što planiraju, izgrađuju i održavaju javne sportske objekte značajne za razvoj sporta na razini Kantona i općina. Shodno prethodno navedenom, može se zaključiti da postoji pravna osnova odnosno zakonsko uporište temeljem kojeg se mogu planirati značajna financijska ulaganja u sportsku infrastrukturu na području Zeničko-dobojskog kantona, što bi doprinijelo kvaliteti službenih sportskih natjecanja, osiguranju prostornih uvjeta za razvoj sporta i postizanje vrhunskih rezultata, kao i stvaranju pozitivnog ambijenta za upražnjavanje sportsko-rekreativnih aktivnosti stanovništva.

2.5.3. Opis stanja sportskih objekata

Na osnovu podataka o brojnom stanju i funkcionalnosti sportskih objekata dostavljenih iz devet općina i to: Općina Vareš, Općina Doboj-Jug, Općina Breza, Općina Zavidovići, Općina Usora, Općina Žepče, Općina Tešanj, Općina Maglaj, Općina Kakanj i podataka dostavljenih iz dva drada i to: Grad Zenica i Grad Visoko, može se zaključiti da ukupan broj sportskih objekata iznosi 157, od čega su 124 sportska objekata u javnom i 33 sportska objekta u privatnom vlasništvu. Evidentno je da je najviše nogometnih stadiona, i to 35, od čega njih 29 ispunjavaju uvjete za natjecanje.

Međutim, stanje ovih objekata nije na vrhunskoj razini jer većina terena nisu kvalitetni, prvenstveno u pogledu zaštite od nepovoljnih klimatskih uvjeta, a prateći objekti i sanitarni uređaji su u lošijem stanju itd. Ukoliko bi se primjenjivali strožiji standardi za dobivanje licenci, mnogi od postojećih nogometnih stadiona ne bi ispunjavali uvjete za regularna međunarodna natjecanja. Ipak, s obzirom na popularnost nogometa i zanimanje koje vlada za ovaj sport smatramo da postoje dobre osnove u pogledu infrastrukture, gdje bi se uz manja sustavna i planska financijska ulaganja stekle dobre osnove za razvoj nogometa, odnosno poboljšanje rada sa mladima u ovom najmasovnijem sportu u Zeničko-dobojskom kantonu.

Evidentno je iz dostavljenih podataka, **da postoji veoma mali broj bazena, atletskih staza i workout vježbališta na otvorenom na području Zeničko-dobojskog kantona.** Konkretno, samo jedna atletska staza na Kamberovića stadionu u Zenici ispunjava uvjete za službena atletska natjecanja, i kao takva, jedina pruža kvalitetne uvjete za trening natjecatelja i sportsko-rekreativne aktivnosti stanovništva. Imajući u vidu jednostavnost upražnjavanja, ne velikom financijskom trošku i sve većem interesu stanovništva za „trčanjem“ kao vidom sportsko-rekreativne aktivnosti pri kojoj

se u značajnoj mjeri utječe na unapređenje psihosomatskog statusa i na općenito unapređenje zdravstvenog stanja pojedinca, mišljenja smo da bi bilo dobro djelovati u smislu uređenja, postavljanja i izgradnje kompletnih atletskih staza ili barem njihovih dijelova.

Budući da smo savremenici doba moderne tehnologije, tehnike i “brzog” života, pri čemu se sve više javlja prijevika potreba za sadržajima koji će doprinijeti obnavljanju ljudskih potencijala, aktivnom odmoru i sadržajnom korištenju slobodnog vremena izvan poslovnih i obiteljskih obaveza, smatramo da sportska rekreacija zauzima sve značajnije mjesto u našim životima. Mišljenja smo da jednostavna, pristupačna i kvalitetna vježbališta na otvorenom (workout vježbališta) mogu omogućiti stanovništvu kontinuirane sportsko-rekreativne aktivnosti kroz koje će zadovoljiti potrebu za vježbom, aktivnim odmorom, te unapređenjem i očuvanjem zdravlja.

Na području Zeničko-dobojskog kantona evidentiran je veoma mali broj workout igrališta, tek njih 5 i to: 1 u Općini Vareš, 2 u Gradu Zenica, te 2 u Gradu Visoko. Shodno navedenom, smatramo da bi svaka općina / grad u Kantonu trebala imati najmanje jedno ovakvo vježbalište.

Kada su u pitanju sportski objekti, konkretno sportske dvorane, treba reći da iste u općinama Kakanj, Maglaj, Tešanj, Zavidovići, Žepče, i gradovima Zenica i Visoko ispunjavaju i omogućavaju kvalitetne uvjete za trenažni i natjecateljski proces tzv. dvoranskih sportova (košarke, odbojke, rukometa). U općinama Vareš, Breza, Doboj-Jug i Usora nema sportskih dvorana, ali se trenažni i natjecateljski proces za prethodno navedene sportove odvija u školskim sportskim salama.

Također, potrebno je istaći da je na području Zeničko-dobojskog kantona u periodu od 2015. do 2018. godine izgrađeno 7 novih i sanirano 18 sala za tjelesni odgoj, te je izvršena sanacija 10 školskih sportskih igrališta (izvor informacija: *Brošura - Vlada Zeničko-dobojskog kantona - Ministarstvo za obrazovanje, znanost, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona “Novoizgrađeni rekonstruirani školski objekti 2015-2018”*). Prema ovim podacima, kao i općepoznatom trendu smanjenja broja učenika u osnovnim i srednjim školama na području našeg Kantona, smatramo da uz dobru organizaciju i optimalnu iskorištenost postojećih potencijala (školskih sportskih sala) u većini općina može se u manjoj mjeri pozitivno utjecati na osiguravanje većeg broja slobodnih termina za aktivnosti klubova. Ovdje se prvenstveno misli na osiguravanje termina prostora za obavljanje trenažnih i natjecateljskih aktivnosti osoba sa invaliditetom, zatim aktivnosti klubova borilačkih sportova, košarke, odbojke i sportsko-rekreativnih aktivnosti stanovništva. U prilog ovoj konstataciji ide i značajan broj otvorenih sportskih poligona, čak njih 75, koji su pogodni za razne sportsko-rekreativne aktivnosti.

2.5.4. Prirodni potencijali

U Strategiji razvoja sporta od velike važnosti je istaći i pomenuti značajne prirodne potencijale za razvoj zimskih sportova i sportsko rekreativnih aktivnosti koje posjeduje Zeničko-dobojski kanton. Prije svega, ovdje se misli na već općepoznato skijalište Ponijeri u općini Kakanj, gdje bi se uz udruženo djelovanje općine i Kantona, te plansko financijsko ulaganje od ovog skijališta u narednom periodu napravio respektabilni ski-centar, kako za obuku skijanja, tako i za sportsku rekreaciju stanovništva. Ovo skijalište je uređeno do određene razine, neophodno je osigurati smještajne kapacitete (hotelski / motelski smještaj), kao i obogatiti uslužnu i prodajnu djelatnost. Također, ovdje treba pomenuti i skijaški teren Smetovi u Gradu Zenica, koji ima potencijal za relizaciju sportsko-rekreativnih aktivnosti stanovništva našeg Kantona.

Prema podacima koji su dostavljeni treba istaći da na području Kantona postoji 26 obilježenih planinarskih staza čija ukupna dužina iznosi 156.740 m, te 1 obilježena brdska biciklistička staza u općini Vareš u dužini od 15.800 m, što daje dobru osnovu za razvoj planinarenja i pješaćenja u slobodno vrijeme kao vida rekreativne aktivnosti “za svakog”.

2.5.5. Privatni sportski objekti

Kada su u pitanju sportski objekti u privatnom vlasništvu stanje po općinama / gradovima je sljedeće:

- u Općini Vareš nalaze se 2 privatna ski-lifta,
- u Općini Breza nalazi se 1 privatni teniski teren,
- u Gradu Zenica nalaze se 2 privatna sportska teren (teren Tempo sport i Turski park),
- u Općini Zavidovići nalazi se jedan od rijetkih golf-terena u Bosni i Hercegovini, te 1 teren sa umjetnom travom u privatnom vlasništvu,
- u općini Žepče nalaze se 4 privatna teniska terena, 3 malonogometna terena sa umjetnom travom, 1 malonogometni teren, 1 nogometni teren i 2 otvorena bazena,
- u Gradu Visoko nalaze se 4 teniska terena i 3 fitnes centra,
- u Općini Usora nalazi se 1 sportsko-rekreativni centar,
- u Općini Tešanj nalaze se 2 dvorane sa umjetnom travom i 3 otvorena bazena i
- u Općini Kakanj nalazi 1 privatni teniski teren i jedan otvoreni bazen.

Može se napomenuti da su ovi objekti u privatnom vlasništvu uglavnom dostupni stanovništvu, naravno, uz novčanu naknadu.

Tabela 1. Sportski objekti po općinama/gradovima Zeničko-dobojskog kantona

Općina/Grad	Nogometni stadion	Dvorana	Školska sala	Zatvoreni bazen	Otvoreni bazen	Kuglana	Teniski teren	Streljana	Skijalište	Sportski poligon	Ostalo
Vareš	1	nema	3	nema	nema	nema	nema	nema	nema	10	1 bicikl.staza (15800m) 18 plan.staza (89740m)
Breza	2	u izgradnji	4	nema	1	nema	nema	nema	nema	1	1 plan.staza (3000m)
Zenica	3	2	18	nema	1	1	6	1	nema	13	5 plan.staza (40.000m)
Zavidovići	1	1	7	nema	nema	nema	2	1	nema	13	1 golf teren privatno vl., 1 Ribarska staza
Žepče	1	1	6	nema	nema	nema	nema	nema	nema	10	1 plan. staza (9000m)
Visoko	14	2	8	nema	nema	1	5	1	nema	9	-
Usora	2	1	1	nema	1	nema	nema	nema	nema	4	-
Tešanj	4	1	9	nema	1	nema	2	2	nema	11	1 plan. staza (15.000m)
Doboj-Jug	1	nema	1	nema	nema	nema	nema	1	nema	4	-
Maglaj	3	2	-	nema	nema	nema	nema	nema	nema	-	1 Ribarska staza
Kakanj	3	2	11	nema	1	1	1	nema	1	18	1 bicikl.staza
Ukupno	32	10	57	0	4	2	15	6	2	75	30

Napomena: u tabeli 1. navedeni su podaci iz općina i gradova koji su dostavili tražene podatke.

Podatke nije dostavila Općina Olovo.

Pregled finansijskih izdvajanja za sportsku infrastrukturu planiranih Proračunima općina / gradova u Zeničko-dobojskom kantonu za period od 2014. do 2019. godine.

Grad Zenica

UKUPNA IZDVAJANJA ZA SPORTSKU INFRASTRUKTURU PLANIRANA PRORAČUNOM OD 2014 DO 2019 GODINE						
2014	2015	2016	2017	2018	2019	UKUPNO
650,000	650,000	650,000	600,000	650,000	780,000	3,980,000

Grad Visoko

UKUPNA IZDVAJANJA ZA SPORTSKU INFRASTRUKTURU PLANIRANA PRORAČUNOM OD 2014 DO 2019 GODINE						
2014	2015	2016	2017	2018	2019	UKUPNO
569,000	70,585	25,000	136,367	49,830	272,171	1,122,953

Općina Breza

UKUPNA IZDVAJANJA ZA SPORTSKU INFRASTRUKTURU PLANIRANA PRORAČUNOM OD 2014 DO 2019 GODINE						
2014	2015	2016	2017	2018	2019	UKUPNO
0	0	0	32220	16580	73671	122471

Općina Tešanj

UKUPNA IZDVAJANJA ZA SPORTSKU INFRASTRUKTURU PLANIRANA PRORAČUNOM OD 2014 DO 2019 GODINE						
2014	2015	2016	2017	2018	2019	UKUPNO
5,000.00	5,000.00	0.00	10,000.00	10,000.00	37,500.00	67,500.00

Općina Doboju-Jug

UKUPNA IZDVAJANJA ZA SPORTSKU INFRASTRUKTURU PLANIRANA PRORAČUNOM OD 2014 DO 2019 GODINE						
2014	2015	2016	2017	2018	2019	UKUPNO
0	0	0	0	2500	2500	5000 KM

Općina Usora

UKUPNA IZDVAJANJA ZA SPORTSKU INFRASTRUKTURU PLANIRANA PRORAČUNOM OD 2014 DO 2019 GODINE						
2014	2015	2016	2017	2018	2019	UKUPNO
28,128.00	-	30,929.50	-	-	231,203.00	290,260.50 KM
poligon Alibegovci		poligoni Sivša i Jeleči			I faza sportska dvorana Žabljak i stadion Toplik	

Općina Vareš

UKUPNA IZDVAJANJA ZA SPORTSKU INFRASTRUKTURU PLANIRANA PRORAČUNOM OD 2014 DO 2019 GODINE						
2014	2015	2016	2017	2018	2019	UKUPNO
0	0	0	0	0	0	0 KM

Općina Zavidovići

UKUPNA IZDVAJANJA ZA SPORTSKU INFRASTRUKTURU PLANIRANA PRORAČUNOM OD 2014 DO 2019 GODINE						
2014	2015	2016	2017	2018	2019	UKUPNO
0.00 KM	0.00 KM	0.00 KM	30,000.00 KM	30,000.00 KM	30,000.00 KM	90,000.00 KM

Općina Žepče

UKUPNA IZDVAJANJA ZA SPORTSKU INFRASTRUKTURU PLANIRANA PRORAČUNOM OD 2014 DO 2019 GODINE						
2014	2015	2016	2017	2018	2019	UKUPNO
						0 KM

Prema podacima iz tabele može se konstatirati da ukupna zbirna finansijska izdvajanja iz Proračuna 2 grada i 7 općina za sportsku infrastrukturu u periodu od 2014. do 2019. godine iznose **5.678.184,50 KM**.

Evidentno je da su samo Grad Zenica i Grad Visoko sustavno, planski i kontinuirano ulagali značajna financijska sredstva u proteklom periodu od 6 godina, kao i djelimično općina Usora.

Financijska ulaganja u manjoj mjeri su imale općine Breza, Zavidovići i Tešanj, dok je općina Doboj-Jug imala vrlo mala i neznatna ulaganja, a općine Vareš i Žepče u periodu od 2014. do 2019. godine nisu imale nikakva financijska ulaganja za sportsku infrastrukturu.

Na temelju svega navedenog mišljenja smo da, za izuzev nekoliko gradova na području Zeničko-dobojskog kantona, uložena financijska sredstva za sportsku infrastrukturu nisu dovoljna da bi se poboljšali uvjeti za trenažno-natjecateljske aktivnosti sportskih klubova kao i sportsko-rekreativne aktivnosti stanovništva.

Ukupna financijska sredstva koja je Vlada Zeničko-dobojskog kantona uložila u sportsku infrastrukturu, odnosno u njenu izgradnju i sanaciju u općinama / gradovima na području Zeničko-dobojskog kantona u periodu od 2015. do 2019. godine iznose **2.257.531,00 KM**.

Identifikacija problema

- Nedovoljan broj sportskih objekata specifične namjene (bazena, atletskih staza na stadionima, workout vježbališta na otvorenom)
- Znatan broj školskih sportskih sala sa nedostacima u vidu dotrajale stolarije, fasade, parketne podloge, nedovoljne zagrijanosti i nedovoljne količine sportske opreme (rekvizita) za realiziranje programskih sadržaja nastave tjelesnog i zdravstvenog odgoja
- Nedovoljna financijska ulaganja za izgradnju i sanaciju sportske infraskture
- Neriješeni imovinsko-pravni odnosi, odnosno neriješeno pitanje vlasništva i upravljanja sportskim objektima

Identifikacija strateških specifičnih ciljeva

- Unaprijediti prostorne – infrastrukturne uvjete za razvoj sporta i sportske rekreacije
- Utjecati na povećanje broja sportskih objekata koji će zadovoljavati i ispunjavati uvjete predviđene pravilima međunarodnih sportskih asocijacija
- Povećati financijska ulaganja za rekonstrukciju, izgradnju i redovno održavanje sportskih objekata iz Proračuna Kantona, i Proračuna viših razina vlasti
- Omogućiti konstantno praćenje i uvid u stanje sportskih objekata na području Zeničko-dobojskog kantona uvođenjem sportskih objekata u jedinstvenu bazu podataka na razini Kantona

Prijedlozi za rješavanje problema

- Osigurati sredstva u Proračunu općina / Kantona za sportsku infrastrukturu
- Izvršiti nabavku softvera za jedinstvenu bazu podataka o broju sportskih objekata, sportskih terena kao i podacima o njihovom vlasništvu

Rezime

Vodeći se dostavljenim podacima, kao i već ranije poznatim stanjem na terenu, možemo reći da su sportski objekti na području Zeničko-dobojskog kantona u prilično lošem stanju. Konkretno, u Kantonu postoji samo nekoliko sportskih objekata vrhunске razine, dok većina ostalih sportskih objekata, ovisno od grane sporta, zadovoljavaju osnovne minimume za trenažni i natjecateljski proces. Također je bitno napomenuti da je proteklih godina na području Kantona izgrađen i saniran značajan broj školskih sportskih sala i sportskih poligona.

Neophodno i poželjno bi bilo utjecati na izgradnju nekoliko sportskih objekata specifične namjene, konkretno workout vježbališta na otvorenom, kao i uređenja i postavljanja atletskih staza na mjestima, odnosno stadionima na kojima za to već postoje dobre osnove.

Također, treba istaći da sportski objekti nisu samo resurs neophodan sportskim klubovima, sportašima i rekreativcima, već predstavljaju i društveni kapital koji ima značajnu socio-ekonomsku ulogu.

Suvremena, moderna i funkcionalno izgrađena sportska infrastruktura sa svim pratećim i neophodnim sadržajima predstavlja bitan preduvjet za ostvarenje vrhunskih sportskih rezultata, kao i stvaranje aktivnog, pozitivnog odnosa i želje za bavljenjem sportskom rekreacijom velikog broja stanovništva našeg Kantona.

2.6. Stručni kadrovi u sportu

Sport se definira kao potreba i pravo svakog čovjeka i idealno sredstvo za učenje nužnih životnih vještina (Milanović, 2010:28), te je postao fenomen današnjice i vrlo važan dio savremenog načina života. Sport multiplicira i generira mnoge oblike vrhunskog sportskog sadržaja, promovira državu, sredstvo je poticanja razvoja sportske industrije, kao i sredstvo dokazivanja i afirmacije sportskih i drugih djelatnika u sportu.

Obavljanje stručnih poslova u sportu jedna je od najvažnijih sastavnica funkcioniranja sportskog sustava. Sportski radnici, top menadžeri, menadžeri srednje razine, administrativni radnici i treneri, u tom sustavu imaju središnju ulogu kao stručne osobe zadužene za planiranje realiziranje i kontrolu procesa stručnog rada sa sportašima i sportskim kolektivima.

2.6.1. Sportski menadžment

Svaka organizacija je dinamičan, otvoren i svrhovit sustav koji za zadatak ima postizanje cilja u svrhu zadovoljavanja korisnika, pa tako za ostvarenje poslovnih ciljeva sportske organizacije i sportski menadžment imaju zadaću analizirati probleme u sportu, utvrđivati uzroke stanja, te birati razna alternativna rješenja, kako bi se što uspješnije ostvarili ciljevi (Bartoluci, Škorić, 2009:71). U procesu menadžmenta, tj. upravljanja, rukovođenja ili organiziranja, ključna uloga pripada menadžerima. Oni su osobe odgovorne za nadgledanje kako se koriste organizacijski izvori za postizanje zadanih ciljeva. Prema Bartoluci, Škorić (2009:75-76) funkcije menadžmenta logično se poklapaju sa temeljnim značajkama (sposobnostima) menadžera, koji utvrđuje strategije, planira, organizira, kontrolira, odlučuje, komunicira, bira kadrove, motivira, te inovira. Menadžment u sportu ima važnu praktičnu primjenu. Zbog specifičnosti svakog sporta traže se specifične karakteristike, tj. sposobnosti i osobine sportskog menadžera, kao što su, prije svega, kreativnost i obrazovanost.

Razvojem sporta razvija se sportska industrija, a time i sportski menadžment koji povezuje i usklađuje različita područja, kao što su proces treniranja, marketinga, psihologije, sportskih objekata (Bartoluci, Škorić, 2009:71), pa tako i sportskih događanja. Kao i svaka djelatnost, sport zahtijeva dobru organizaciju i način efikasnog provođenja aktivnosti za koju su direktno zadužene one osobe koje obavljaju ulogu sportskih menadžera u sportskim organizacijama.

Menadžment u sportu pojavljuje se u novije vrijeme zbog zahtjeva samog razvoja sporta zadnjih dvadeset godina.

Zadaća sportskog menadžmenta je (Bartoluci, Škorić, 2009):

- analizirati probleme u sportu,
- utvrditi uzroke stanja,
- odabrati razna alternativna rješenja.

Ciljevi menadžmenta u sportu su specifični, a mogu se klasificirati kao (Bartoluci, Škorić, 2009):

- ostvarivanje sportskih ciljeva u određenom vremenu,
- ostvarivanje poslovnih ciljeva sportske organizacije.

Prema Bartoluci, Škorić (2009) ciljevi su međusobno uvjetovani, jer ostvarivanje sportskih rezultata nije moguće bez ostvarivanja poslovnih ciljeva (organizacijskih, materijalnih, financijskih). Istovremeno, razina sportskih rezultata izravno utječe i na ostvarivanje poslovnih ciljeva. Stoga je temeljna zadaća sportskog menadžmenta vezana uz ostvarivanje ciljeva sportskih organizacija.

Kada je u pitanju sportski menadžment u ZDK, odnosno kadrovi koji vode i upravljaju sportskim organizacijama, a prema prikupljenim podacima s terena, nijedan sportski kolektiv, savez i udruga nemaju u svojoj upravljačkoj strukturi kadrove koji posjeduju ovakvu, specifičnu, naobrazbu u sportskom menadžmentu. Ono što je u ovom trenutku, možda, jedna od svijetlih točaka kada je u pitanju upravljanje u sportu jeste da većina kadrova koji vode ili organiziraju sportske kolektive posjeduje višu ili visoku stručnu spremu različitih oblasti.

Međutim, ono što se mora naglasiti jest da uloga menadžmenta u sportu je specifična ovisno o ustrojstvu svakog sporta, jer sport kao složena društvena djelatnost zahtijeva specifičan oblik sportskog menadžmenta. Stoga je i neophodno da se sportskim menadžmentom bave, upravo, kadrovi koji su stručno osposobljeni za ovu vrstu djelatnosti.

Neophodnost stručno osposobljenog kadra kada je u pitanju vođenje i organiziranje bilo koje sportske djelatnosti leži u činjenici da je sportski menadžment proces, specifična disciplina i skup poslovnih aktivnosti koje su usmjerene na realiziranje zadanih ciljeva sukladno s postavljenom misijom i vizijom, temeljene na koncepciji sportskog marketinga. Sportski menadžment upravlja i rukovodi kapitalom, ljudima, sredstvima za rad, informacijama i raznovrsnim programima čiji je primarni i temeljni proizvod vezan za sport, sportske aktivnosti i sportsku industriju.

2.6.2. Treneri

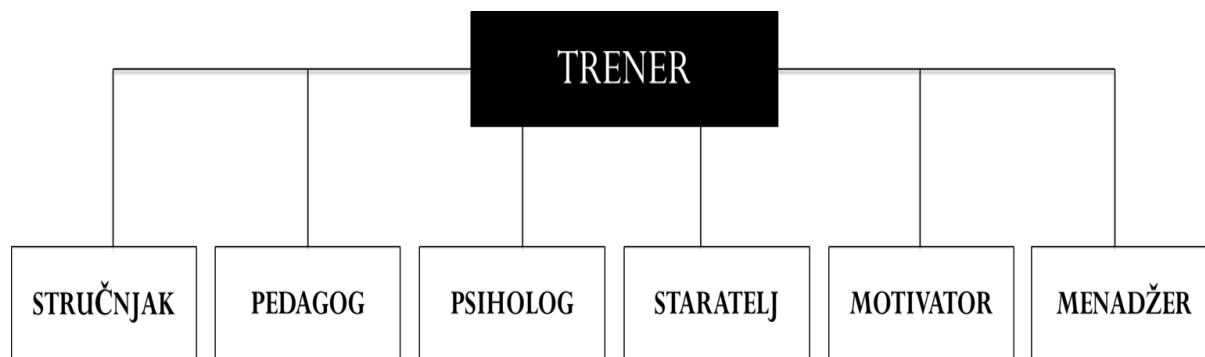
Biti trener veoma je odgovoran posao, jer se radi o znatnim utjecajima na određene procese promjena u čovjekovu organizmu, prilikom čega su pogreške nedopustive. Tako, naime, vrijeme provedeno kod manje educiranog trenera u razdoblju od svega 6 mjeseci za posljedicu može izazvati npr. stagnaciju u odnosu na sportaša manje izraženog talenta i sposobnosti koji je u istom razdoblju pod vodstvom adekvatnijeg trenera zabilježio daleko veći napredak.

Kvalitetan trener, osim što mora posjedovati zavidnu razinu stručnog znanja (područja pedagogije, psihologije, fiziologije, biomehanike i mnogih drugih), treba dalje nadograđivati svoje znanje i biti u toku sa sportskim napretkom. Trener koji je svojom visokom razinom znanja polučio visoke rezultate ne mora nužno biti garancija uspješnosti u budućnosti, ukoliko nije spreman uhvatiti se u koštac sa stalnim napretkom sportske znanosti.

Vrlo važna i jedna od presudnih karakteristika kvalitetnog sportskog stručnjaka jeste da dovođenje do željenih rezultata ne ostavlja negativne posljedice na psihofizičko zdravlje sportaša.

Trener kao stručnjak mora posjedovati tzv. akademske sposobnosti, što se odnosi na sposobnosti za znanstvena istraživanja i uopćavanja vlastitog iskustva. Trener u svoju djelatnost mora ugrađivati znanstveno-istraživačke metode rada i najsuvremenija dostignuća znanstvenih istraživanja. Znajući da se sportu prilazi kao multidisciplinarnoj oblasti koja povezuje više znanosti (fiziologiju, anatomiju, psihologiju, sportsku medicinu, biomehaniku i dr), trener se mora, također, stalno usavršavati u svim područjima djelovanja u cilju osiguravanja široke baze podataka koja predstavlja temelj kvalitetnog upravljanja sportašem kao vođenim dijelom sustava (kojim se može izvana upravljati i koji može samim sobom upravljati).

Uloga trenera je višestruka. Trener treba istovremeno biti stručnjak, pedagog, psiholog, staratelj, motivator, menadžer i slično.

Kada je riječ o Zeničko-dobojskom kantonu, najbolje stanje kada je u pitanju stručni kadar je svakako u oblasti školskog sporta, jer su tu uključeni profesori tjelesnog odgoja i sporta.

Ono što se još uvijek nije promijenilo od vremena *Strategije razvoja sporta na području Zeničko-dobojskog kantona za period 2013 – 2017. godina*, a što je još uvijek aktualni problem u Zeničko-dobojskom kantonu, jest činjenica da se na Univerzitetu u Zenici još uvijek ne obrazuju kadrovi za ovu oblast. U Zeničko-dobojskom kantonu, kao i u Bosni i Hercegovini, funkcionira i sustav stručnog osposobljavanja definiran Zakonom o sportu kojim se prvenstveno bave granski sportski savezi. Osposobljavanjem se ne stječu akademske diplome, već se dobivaju određeni certifikati ili licence za određenu razinu stručne osposobljenosti na osnovu kojih granski savezi sprovode licenciranje trenera.

Prema podacima prikupljenim sa terena najveći broj trenera posjeduje licence koje su stekli kroz raznovrsne seminare i usavršavanja koja organiziraju granski savezi i sportski savezi za određenu granu sporta. Još uvijek je mali broj trenera koji imaju adekvatno akademsko obrazovanje za rad u sportu, to jest sa završenim Fakultetom za sport ili srodnim fakultetom.

U najvećem broju klubova stručne poslove, bilo da se radi o upravljanju sportskim organizacijama ili trenerskom poslu, obavljaju nestručne ili nedovoljno stručne osobe. Broj i kvaliteta angažmana stručnih kadrova u oblasti sporta na području Zeničko-dobojskog kantona nisu zadovoljavajući.

Na današnjem stupnju razvoja sporta i sportske tehnologije visoki sportski rezultati nastaju kao posljedica programiranog, forsiranog treninga, natjecanja i odmora, baziranih na znanstvenim saznanjima. Znanstvena i stručna razina trenera, kao i odgovarajući materijalni i finansijski resursi, značajno utječu na stupanj sportske pripreme, a samim time i na kvalitetu postignutih rezultata.

Ukoliko želimo da sportski sustav u ZDK ostvaruje svoj puni potencijal, neophodno je da svi kadrovi koji su vezani za sport u bilo kojem obliku, posjeduju odgovarajuće stručno obrazovanje, kontinuirano prate znanstvene i stručne spoznaje, te kontinuirano unapređuju svoja znanja i vještine kada su u pitanju sport i sportska industrija.

Rezime

Jedan od ključnih problema razvoja sporta i dostizanja značajnih sportskih i poslovnih rezultata unutar sportskih organizacija jeste u tome što mnogobrojne sportske aktivnosti vodi gotovo nestručan sportski kadar. Poslovni i sportski uspjeh gotovo da idu ruku pod ruku kada je sport u pitanju, što je, nažalost, u našem slučaju, također, vezano ali u negativnom kontekstu. Sportske organizacije, u većini slučajeva, u ZDK vode i organiziraju uglavnom ljudi koji nemaju specifično visoko obrazovanje iz područja sporta, sportskog menadžmenta i slično. Kadar koji ne razumije kako treba funkcionirati jedna sportska organizacija teško može generirati poslovne vrijednosti u sportu. Gotovo identična situacija je i kada su u pitanju kadrovi koji se bave trenažnim procesom (treneri). Treneri su jedni od najodgovornijih kada je u pitanju priprema i obučavanje sportaša. Veliki broj trenera u svim sportovima posjeduje odgovarajuće licence. Međutim, posjedovanje licence ne nadoknađuje visokoškolsko obrazovanje, niti može biti zamjena za isto. Nepoznavanjem zakonitosti trenažnog procesa, adekvatnog planiranja i programiranja svih ciklusa treninga, opterećenja, intenziteta i obima treninga, praćenja i analiziranja i evaluranja stanja sportaša i slično, treneri nisu u stanju da na najadekvatniji način uspostave trenažne procese, kojima bi razina transformacije sportaša dosegala najveći potencijal. Shodno navedenom, neophodnost angažmana stručnog kadra u svim sferama djelovanja u sportu, jeste ključni zadatak ukoliko želimo u budućnosti imati zdrave sportske kolektive i sportaše koji će moći odgovoriti na sve veće zahtjeve konkurentnosti u sportu.

2.7. Medicina i doping u sportu

Odnos zdravlja i fizičke aktivnosti je dvojak. Sportske aktivnosti i fizičko vježbanje poboljšavaju ukupno psihofizičko stanje ljudskog organizma, ali isto tako pretjerano i nekontrolirano fizičko naprezanje može oštetiti zdravlje sportaša i rekreativaca – posebno kada je zdravstveno stanje pojedinca bilo narušeno i prije početka vježbanja.

Također, zbog želje za postizanjem što boljih sportskih rezultata pojedni sportaši posežu za neprovjerenim i opasnim stimulansima, a nerijetko i zabranjenim doping sredstvima, koja uz narušavanje sportskog *fair play*-a ugrožavaju zdravlje i mogu nanijeti nesagledive posljedice po organizam sportaša, pa čak prouzročiti i smrt.

Postojanjem Ambulante za studente i Ambulante za sportaše pri Kantonalnom zavodu za medicinu rada i sport Zeničko-dobojskog kantona stanje zdravstvene zaštite sportaša se popravilo. Međutim, zbog udaljenosti navedene ambulante mogućnosti korištenja su svedene na djelimično korištenje, odnosno više je koriste oni kojima su ambulante bliže. Registar zdravstvene zaštite sportaša još uvijek nije potpun na razini cijelog Kantona. Pored financiranja, prostornog i problema stručnog kadra, poteškoću liječničkih pregleda predstavlja udaljenost Ambulante za sportaše, odnosno troškovi liječničkih pregleda za klubove i sportaše koji nisu blizu Zenice.

Obveza provođenja liječničkog pregleda u nekim sportovima uvjetovana je od strane natjecateljskih povjerenstvo granskih sportskih saveza, a kod manje razvijenih sportova sve je prepušteno savjesti voditelja klubova i samih sportaša. Samo su natjecatelji obvezni imati liječnički pregled, pa se postavlja pitanje šta je sa onima koji tek počinju trenirati ili još nisu dostigli natjecateljsku razinu.

Također, poznato je da veliki broj natjecatelja ne prolazi sistematski pregled ili su pregledi površni, a cilj je samo imati uvjerenje zbog obveza koje nameće natjecanje. Osnovni problem adekvatnog liječničkog pregleda sportaša, ali i rekreativaca su troškovi samog pregleda. Sportski kolektivi, od kojih većina jedva da ima neku realnu finacijsku konstrukciju, nemaju dovoljno sredstava da snose troškove redovnih liječničkih pregleda, a s druge strane, mjerodavne institucije, medicinske ustanove, kao i sportski savezi nedovoljno prate ovaj problem.

Povrede koje nastaju na treninzima i natjecanjima u nekim klubovima sanira klupski liječnik, dok se u većini slučajeva povrijeđeni sportaši javljaju općinskim službama medicinske pomoći kroz redovnu proceduru obiteljske ambulante, a vrlo često igrači ili igračice koji nisu državljani Bosne i Hercegovine nemaju reguliranu odgovarajuću zdravstvenu zaštitu.

Antidoping agencija osnovana je na razini Bosne i Hercegovine. Na razini Kantona nije predviđeno osnivanje agencija ili sособnih organizacija za antidoping kontrolu. Agencija na osnovu svojih propisa kontrolira sportiste na području Bosne i Hercegovine na natjecanjima i izvan natjecanja. Vanjski suradnici Agencije, nakon što dobiju nalog, odlaze na sportske manifestacije, natjecanja ili utakmice i vrše antidoping kontrolu određenog sportista ili više njih.

Identifikacija problema

- Sistematski liječnički pregledi u području sporta uglavnom su u svrhu formalnog uvjerenja.
- Zbog nedostupnosti adekvatne medicinske skrbi sportske povrede uglavnom sanira klupski liječnik ili liječnik obiteljske ambulante.
- Ambulanta za sportiste pri Kantonalnom zavodu za medicinu rada i sport ZDK u praksi je nedostupna za udaljenije općine.

Identifikacija strateških specifičnih ciljeva

- Liječnički pregled dostupan sportistima svih kategorija i uzrasta
- Stalna i adekvatna medicinska skrb sportista
- Djelovanje protiv zlouporabe nedozvoljenih sredstava u sportu

Rezime

Sistematski liječnički pregledi su i dalje većim dijelom u svrhu formalnog uvjerenja zbog obveza koje nameće natjecanje. Povrede koje nastaju u trenažnom procesu i natjecanju uglavnom sanira klupski liječnik, dok se u većini slučajeva povrijeđeni sportisti javljaju općinskim službama medicinske pomoći kroz redovnu proceduru obiteljske ambulante, a time često izostaje adekvatan medicinski tretman ili je on nepotpun. Postojanjem Ambulante za studente i Ambulante za sportaše pri Kantonalnom zavodu za medicinu rada i sport ZDK stanje zdravstvene zaštite sportaša je nešto bolje. Međutim, u praksi je ta skrb nedostupna za udaljenije općine. Antidoping agencija je osnovana na razini Bosne i Hercegovine i ona putem vanjskih suradnika kontrolira sportiste i sa područja Zeničko-dobojskog kantona.

3. PRAVNI AKTI I FINANCIRANJE U SPORTU

3.1. Pravni akti u sportu

Obujam u kom će država regulirati odnose koji nastaju u sportu i aktivnostima vezanim za sport, kao i mjera pravne zaštite koju pojedina država pruža sportu i sportskim aktivnostima ovise od toga je li se država opredijelila za tzv. intervencionistički ili neintervencionistički model pravnog, najčešće zakonskog uređivanja materije sporta. Intervencionistički model zakonskog uređivanja materije sporta znači da su u konkretnoj državi najznačajniji i najveći dio sportskog sustava i osnovni elementi koji čine taj sustav u pogledu strukture i mjerodavnosti uređeni pravnim normama koje propisuje država u okviru posebnog zakona o sportu. Za razliku od toga, u slučaju neintervencionističkog modela pravnog uređivanja materije sporta, reguliranje strukture sportskog sustava, te pravna zaštita sportskih odnosa i sportskih aktivnosti je samo parcijalna, a pravne norme koje se odnose na sport ne nalaze se pretežno u okviru posebnog zakonskog teksta, već su raspoređene u većem broju sektorskih propisa koji uređuju obavljanje nekih drugih djelatnosti (propisi o sustavu obrazovanja, kulturi, zdravstvenoj zaštiti, socijalnoj zaštiti, udrugama građana i sl).

U okviru neintervencionističkog modela prava i obaveze sportskih subjekata, kao i obavljanje sportskih djelatnosti i sa njima povezanih aktivnosti, zasnivaju se na sustavu pravila koje propisuju pravne norme raznovrsnih propisa koje je donijela država za različite oblasti društvenog života. Oba ova modela imaju određenih prednosti i nedostataka, a stav o tome koji je od tih modela bolji ili lošiji ne može se zauzeti na apstraktno-teorijskoj razini bez prethodnog sagledavanja potreba konkretne države, utjecaja raznovrsnih društvenih okolnosti i pravne tradicije na osnovu koje pojedina država funkcionira.

Prednost intervencionističkog modela zakonskog uređivanja sporta u odnosu na neintervencionistički model vidi se u činjenici da država donošenjem posebnog zakona koji uređuje sport, odlučnije šalje poruku svim građanima da je sport društvena djelatnost koja uživa zaštitu pravnog poretka i odražava mnoge društvene vrijednosti.

Također, donošenjem posebnog zakona, olakšava se tumačenje i primjena zakonskih rješenja, a onima na koje se zakon odnosi postaje lakše sagledati svoja prava i obaveze, što doprinosi podizanju razine pravne sigurnosti. Neke europske zemlje, poput Austrije, Finske, Litve i Švicarske, imaju zakone koji uređuju sport, ali na takav način da država ne intervenira direktno svojim pravilima u oblasti uspostavljanja sportskih odnosa i osnivanja i rada sportskih organizacija, već propisuje isključivo obaveze državnih organa i službi u pogledu ostvarivanja javnog interesa u oblasti sporta, koje se ogledaju u stvaranju tehničkih, financijskih i logističko-administrativnih uvjeta za upražnjavanje sportskih aktivnosti i djelatnosti od strane građana.

U Europi su oba modela zakonskog uređivanja materije sporta gotovo podjednako zastupljena, što dodatno potkrepljuje stanovište da nijedan od njih nema izrazitu teorijsku i praktičnu prednost u odnosu na drugi. Gotovo kao pravilo ustalila se praksa da većina država sa juga i istoka Europe prihvaća i tijekom dugog niza godina primjenjuje intervencionistički model zakonskog uređivanja sporta, dok sa druge strane, države sa sjevera i zapada Europe većinom imaju neintervencionistički model zakonskog uređivanja materije sporta. Primjer europskih država koje su se opredijelile za primjenu intervencionističkog modela zakonskog uređivanja materije sporta su: Francuska, Mađarska, Italija, Rumunjska, Španjolska, Slovenija i Hrvatska. Sa druge strane, najreprezentativniji primjer europskih država u kojima je primijenjen neintervencionistički model zakonskog uređivanja materije sporta predstavljaju: Austrija, Danska, Finska, Njemačka, Litva, Švicarska i Velika Britanija.

S obzirom na to da je oblast sporta u Bosni i Hercegovini prije rata bila regulirana Zakonom o tjelesnoj kulturi – Pročišćeni tekst, („Službeni list SRBiH” broj: 3/77 i 19/84) i Zakonom o samoupravnom interesnom organiziranju u oblasti tjelesne kulture („Službeni list SRBiH”, broj: 14/88) koji su važili do 1991. godine, kada je stupio na snagu novi Zakon o tjelesnoj kulturi („Službeni list SRBiH” broj: 24/91), može se reći da je u Bosni i Hercegovini do rata postojala tradicija zakonskog uređivanja sporta, odnosno da se Bosna i Hercegovina svrstavala u grupu država koje su primjenjivale intervencionistički model zakonskog uređivanja materije sporta. Tijekom rata i nekoliko godina poslije rata, sve do donošenja kantonalnih zakona, formalno je na snazi bio Zakon o tjelesnoj kulturi iz 1991. godine ali je praktično bio

neprimjenjiv. Poslije rata u BiH je postajala mogućnost da se sport zakonski regulira samo na razini kantona u Federaciji BiH i na razini Republike Srpske. Dosta vremena je potrošeno u nadanjima da je moguće postići dogovor o potrebi donošenja makar „krovnog“ zakona na razini FBiH odnosno BiH, ali kako to nije učinjeno, kantoni su sami donosili vlastite Zakone o sportu. Tako je i Skupština Zeničko-dobojskog kantona 16. 05. 2002. godine usvojila Zakon o sportu („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“ broj: 11/02), a 17. 02. 2004. godine usvojen je Zakon o izmjenama Zakona o sportu („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“ broj: 1/04). No, s obzirom na mjerodavnosti koje imaju kantoni, donošenje Zakona o sportu samo na kantonalnoj razini nije moglo riješiti niz pitanja, posebno u pogledu prihoda sporta od igara na sreću, poreskih olakšica za donatore i sponzore, financiranja vrhunskog sporta i međunarodnih natjecanja, statusa vrhunskih sportaša, itd.

S obzirom na to da kantoni nisu mogli proračunskim sredstvima opredijeljenim za sport odgovoriti na sve veće financijske potrebe i zahtjeve sportskih organizacija, nastavljene su debate i pregovori za postizanje dogovora o donošenju Zakona o sportu na razini Bosne i Hercegovine. Ti naponi su, uz pomoć institucija međunarodne zajednice, urodili plodom 2008. godine, kada je usvojen Zakon o sportu u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“ broj: 27/08; 102/09 i 66/16), a sektoru za sport u okviru Ministarstva za civilne poslove BiH pripala je mjerodavnost za poslove sporta na razni Bosne i Hercegovine. Zakonom o sportu u Bosni i Hercegovini propisana je i obveza usklađivanja kantonalnih zakona sa ovim Zakonom i shodno tome skupština Zeničko-dobojskog kantona 24. 06. 2011. godine usvojila je Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o sportu („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 9/11). Naposljetku, sukladno članku 31. posljednjih izmjena Skupština Zeničko-dobojskog kantona 05. 05. 2017. godine usvojila je Zakon o sportu – Pročišćeni tekst („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 6/17), kojim su objedinjene sve prethodne izmjene.

Dakle, na temelju činjenice da Zakon o sportu u Bosni i Hercegovini predstavlja tzv. krovni zakon i da postoje kantonalni zakoni u Federaciji BiH, odnosno entitetski zakon u Republici Srpskoj, može se reći da u BiH trenutno postoji zakonsko uređivanje oblasti sporta koje se može svrstati u intervenističke modele, s tim da u pogledu državne mjerodavnosti spada u decentralizirane modele.

1. Zakon o sportu Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“ broj: 27/08; 102/09 i 66/16)
2. Zakon o sportu Zeničko-dobojskog kantona („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj:11/02)
3. Zakon o izmjenama Zakona o sportu Zeničko-dobojskog kantona („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 01/04)
4. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o sportu Zeničko-dobojskog kantona („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 09/11)
5. Zakon o sportu – Pročišćeni tekst („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 6/17)
6. Strategija sporta u Bosni i Hercegovini 2010 – 2014, Sarajevo, juli, 2010.
7. Pravilnik o vođenju registra pravnih i fizičkih osoba u oblasti sporta na razini BiH ("Službeni glasnik BiH" broj 104/08)
8. Pravilnik o kategorizaciji sportaša na razini BiH (Službeni glasnik BiH" broj 2/09)
9. Odluka o ustanovljenju državne nagrade za sport BiH ("Službeni glasnik BiH" broj 2/09)
10. Odluka o osnivanju fondacije za sport („Službene novine FBiH“ broj 71/11)
11. Odluka o utvrđivanju uvjeta i postupka za izradu i donošenje Programa utroška sredstava sa pozicije u Proračunu „Transfer za sport“ („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“ broj 19/09; 12/10)
12. Pravilnik o korištenju školskih sportskih dvorana na području Zeničko-dobojskog kantona („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“ broj 5/08; 14/09)
13. Zakon o sigurnosti održavanja sportskih natjecanja u Zeničko-dobojskom kantonu („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“ broj 2/06; 7/06)

14. Instrukcija o načinu i postupku evidentiranja i izvršenja zaštitne mjere zabrane prisustvovanja sportskim natjecanjima („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona” broj 7/06)
15. Pravilnik o posebnim uvjetima koje trebaju ispunjavati sportski objekti s obzirom na sigurnost održavanja sportskih natjecanja („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj 11/06)

Dakle, dva temeljna akta kojima je pravno reguliran sport na području Zeničko-dobojskog kantona su Zakon o sportu u Bosni Hercegovini („Službeni glasnik BiH” broj: 27/08; 102/09 i 66/16) i Zakon o sportu Zeničko-dobojskog kantona („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona” broj 11/02; 1/04; 9/11 i 6/17). Uz zakon o sportu u Bosni i Hercegovini doneseni su i sljedeći podzakonski akti: Pravilnik o vođenju registra pravnih i fizičkih osoba u oblasti sporta na razini BiH („Službeni glasnik BiH” broj 104/08), Pravilnik o kategorizaciji sportaša na razini BiH (Službeni glasnik BiH” broj 2/09), Odluka o ustanovljenju državne nagrade za sport BiH („Službeni glasnik BiH” broj 2/09), a na razini Federacije BiH donesena je Odluka o osnivanju fondacije za sport („Službene novine FBiH” broj 71/11). Zeničko-dobojski kanton je uz Zakon o sportu donio i Odluku o utvrđivanju uvjeta i postupka za izradu i donošenje Programa utroška sredstava sa pozicije u Proračunu „Transfer za sport” („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona” broj 19/09; 12/10), Pravilnik o korištenju školskih sportskih dvorana na području Zeničko-dobojskog kantona („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona” broj 5/08; 14/09).

Iz Zakona o sportu Zeničko-dobojskog kantona proizlazi i obveza donošenja Pravilnika o zdravstvenoj zaštiti sudionika u sportskim aktivnostima i Pravilnika o vođenju registra pravnih i fizičkih osoba u oblasti sporta na razini Zeničko-dobojskog kantona, koji još nisu sačinjeni.

Na području Zeničko-dobojskog kantona primjenjuje se i Zakon o sigurnosti održavanja sportskih natjecanja u Zeničko-dobojskom kantonu („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona” broj 2/06; 7/06), Instrukcija o načinu i postupku evidentiranja i izvršenja zaštitne mjere zabrane prisustvovanja sportskim natjecanjima („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona” broj 7/06) i Pravilnik o posebnim uvjetima koje trebaju ispunjavati sportski objekti s obzirom na sigurnost održavanja sportskih natjecanja („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj 11/06).

Uz navedene akte donesene na razini Bosne i Hercegovine, Federacije BiH i Zeničko-dobojskog kantona sustav sporta u Bosni i Hercegovini, odnosno na području Zeničko-dobojskog kantona zasniva se na principima i standardima koji su utvrđeni u Europskoj povelji o sportu, Europskoj konvenciji o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, Konvenciji UN-a o pravima djeteta, Međunarodnoj konvenciji protiv dopinga u sportu, Europskoj konvenciji o nasilju i nedoličnom ponašanju gledatelja na sportskim priredbama, Olimpijskoj povelji, Paraolimpijskoj povelji, pravilima međunarodnih sportskih asocijacija, Europskom kodeksu o sportskoj etici, Deklaraciji o sportu, toleranciji i fair play-u, te Izjavi iz Lausanne o organiziranju sporta u BiH.

Uprkos velikim očekivanjima da će donošenje Zakona o sportu na razini Bosne i Hercegovine uz ostale pravne akte koje treba donijeti na razini BiH i usklađivanje kantonalnih zakona i propisa utjecati značajno na poboljšanje stanja u sportu, posebno u pogledu financijske situacije, to se ipak nije dogodilo. Pokazalo se da su postojeći zakoni suviše općeniti i deklarativni, te da su u njima samo ponovljene mnoge odredbe iz prijeratnih zakona, a da su neke bitne stvari ostavljene nedorečene ili neprecizno naznačene. Tako naprimjer Zakon o sportu u Bosni Hercegovini govori samo o tome kako se osniva amaterski klub (članak 18. i 19.) i kako se osniva profesionalni sportski klub (članak 20.), ali ne precizira po čemu se bitno razlikuju profesionalni od amaterskih klubova. S obzirom da su svi sportski klubovi na području Zeničko-dobojskog kantona osnovani kao udruge građana, dosljednim tumačenjem odredbi navedenih članaka Zakona o sportu u Bosni i Hercegovini, koje je morao preuzeti i kantonalni Zakon (članak 6.) Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o sportu Zeničko-dobojskog kantona), može se reći da na području ZDK ne postoji nijedan profesionalni sportski klub. S druge strane, člankom 35. Zakona o sportu BiH propisano je da pravne osobe u sportu (dakle i sportski klubovi) mogu zasnivati radni odnos sa sportašima, stručnim radnicima i administrativnim osobljem, a budući da pri tome nije precizirano koliko može biti takvih osoba uz istovremeno zadržavanje statusa amaterskog sportskog kluba, može se protumačiti da sportska organizacija osnovana kao udruga ima status amaterskog sportskog kluba, iako su u njoj svi sportaši, stručni radnici i administrativno osoblje zaposleni.

Mada u Bosni i Hercegovini, a također i na području Zeničko-dobojskog kantona, postoje, prije svih, nogometni i košarkaški klubovi u kojima su većina igrača profesionalci, Zakon o sportu u Bosni Hercegovini nije propisao obavezu transformacije ovih klubova iz udruga građana u privredna društva odnosno poduzeća, pa prema tome nema niti odredbi o tome kako bi trebalo provesti takve transformacije. Kada je u pitanju organizacijska struktura sporta u BiH, Zakon o sportu Bosne i Hercegovine ostao je nedorečen kada je u pitanju vrhunsko sportsko tijelo BiH, tj. je li to Olimpijski komitet Bosne i Hercegovine ili Sportski savez Bosne i Hercegovine. Zapravo nije sasvim ni jasno je li Zakon o sportu predvidio mogućnost osnivanja sportskog saveza na razini BiH u koji bi bili udruženi sportski savezi sa razina BiH iz različitih sportskih grana, jer člankom 22. navode se jedino sportski klubovi kao subjekti koji se udružuju u sportske saveze, a članak 23. ne govori o mjerodavnosti sportskog saveza BiH već o mjerodavnostima sportskih saveza BiH iz pojedinih sportova. U tom pogledu, kantonalni Zakon je precizniji, jer govori o sportskim savezima koji se osnivaju za pojedine sportske discipline i o sportskim savezima u koje se udružuju savezi pojedinih sportskih disciplina i drugih sportskih udruga sa područja općina/gradova ili kantona.

Državni zakon nedorečen je i po pitanju uvjeta za obavljanje zdravstvenih pregleda sportaša, jer jedino navodi podatak da te uvjete propisuje entitetski ministar nadležan za zdravstvo, uz mišljenje entitetskog ministarstva mjerodavnog za sport, a sukladno propisima međunarodnih sportskih federacija (članak 48). Državni zakon neprecizan je i u pogledu propisa o organiziranju međunarodnih sportskih natjecanja i sportskih priredbi, jer kaže da se takve manifestacije mogu organizirati ako organizator dobije suglasnost Ministarstva civilnih poslova BiH i mjerodavnog entitetskog / kantonalnog organa. To u praksi izaziva probleme jer sportske organizacije prvo ističu kandidaturu za organizaciju natjecanja i kada je dobiju traže suglasnosti koje gotovo po pravilu dobivaju, ali uz obrazloženje da mjerodavno državno ministarstvo ne preuzima nikakve financijske obaveze. Izmjenama i dopunama kantonalnog Zakona o sportu (članak 39.) precizira se da već prije podnošenja kandidature potencijalni organizator treba osigurati uvjete i dobiti suglasnost Vlade Kantona, državnog i entitetskog ministarstva mjerodavnog za sport.

Po pitanju financiranja sporta državni zakon nije donio ništa novo u odnosu na kantonalni zakon, jer samo nabraja načine na koje se mogu financirati sportske aktivnosti (članak 65.). Tako naprimjer, Zakon navodi da se sportske aktivnosti financiraju i od igara na sreću, ali ništa ne kaže o tome u kolikoj mjeri i na koji način. Po pitanju olakšica za sportske organizacije državni Zakon (članak 67.) samo proklamira da se utvrđuju posebne olakšice za sportaše i sportske organizacije, a posebno kod izgradnje i održavanja sportskih objekata, organizacije velikih sportskih natjecanja, sportskih priredbi, nabavke sportske opreme i u pogledu sustavatskih pregleda sportaša. Također, državni zakon propisuje da se zakonima Bosne i Hercegovine iz oblasti poreske politike pravnim i fizičkim osobama koje ulažu sredstva u razvoj sporta uložena sredstva priznaju kao troškovi i oslobođeni su poreza. Međutim, ove odredbe nisu donijele konkretna poboljšanja u pogledu financiranja sporta, jer nisu usvojeni posebni propisi koji se direktno odnose na ove i druge olakšice za sport.

Rezime

Dva osnovna akta kojima je pravno reguliran sport na području Zeničko-dobojskog kantona su Zakon o sportu u Bosni Hercegovini i Zakon o sportu Zeničko-dobojskog kantona. Uprkos velikim očekivanjima da će donošenje Zakona o sportu na razini Bosne i Hercegovine uz ostale pravne akte koje treba donijeti na razini BiH i usklađivanje kantonalnih zakona i propisa utjecati značajno na poboljšanje stanja u sportu, posebno u pogledu financijske situacije, to se nije dogodilo. Pokazalo se da su postojeći zakoni suviše općeniti i deklarativni, da su u njima samo ponovljene mnoge odredbe iz prijeratnih zakona, a da su neke bitne stvari ostavljene nedorečene ili neprecizno naznačene.

3.2. Financiranje u sportu

Financiranje je daleko najveći problem u oblasti sporta. Zakon o fizičkoj kulturi iz 1991. godine („Službeni list SRBiH” broj 24/91) bio je predvidio dva oblika financiranja sporta (republički i općinski), i to putem fondova. Međutim, skoro ukidanje fondova uz sve posljedice koje je donio rat dokinule su odredbe Zakona o fizičkoj kulturi iz 1991. godine, naročito u pogledu financiranja, iako je isti formalno bio na snazi sve do donošenja novih, to jest kantonalnih zakona (u Zeničko-dobojskom kantonu 2002. godine). Tijekom rata financijska podrška sportu bila je simbolična i gotovo u cjelosti sa lokalne razine, a nakon rata očekivane su brze reakcije s ciljem određivanja pozicije sporta u BiH, naravno sa naglaskom na utvrđivanju izvora financiranja. Međutim, kako je već pomenuto, bilo je moguće donijeti Zakon o sportu samo na razini kantona.

S obzirom na ukupne financijske probleme s kojima se Kanton suočavao, kao i na činjenicu da je i Zakonom o fizičkoj kulturi iz 1991. godine nagoviještena veća razina „tržišnog“ pristupa sportu, odnosno da je i taj Zakon predviđao financiranje samo onih sportskih djelatnosti za koje se utvrdi javni (opći) interes, a potrebna sredstva ograničavao je na „materijalne mogućnosti društva sukladno propisima koji reguliraju uključenost ovih sredstava u društvenom proizvodu“ (članak 32., stavak 2. navedenog Zakona), nije bilo realno očekivati da će Zakon o sportu Zeničko-dobojskog kantona iz 2002. godine („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“ broj 11/02) donijeti revolucionarne promjene u tom smislu. Međutim, ipak je, prvobitno, člankom 56. Zakona o sportu Zeničko-dobojskog kantona iz 2002. godine bilo predviđeno da „proračunska sredstva namijenjena sportu za narednu godinu ne mogu biti manja od 1% od ostvarenih proračunskih prihoda u prethodnoj godini“, ali već za 2003. godinu ta sredstva nisu planirana sukladno navedenom članku Zakona zbog problema u vezi sa realiziranjem Proračuna, a krajem 2003. godine Skupština kantona usvojila je Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o sportu kojim je utvrđeno da „kanton i općine utvrđuju u svojim proračunima iznose sredstava za sufinanciranje sportskih programa (do 1% od ostvarenih proračunskih prihoda u prethodnoj godini)“ („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“ broj 1/04). Na taj način zakonski je uokvireno faktičko stanje u kojem se iznos proračunskih sredstava namijenjenih za ostvarivanje javnog interesa u sportu određuje ne u odnosu prema stvarnim potrebama, već prema mogućnostima proračuna nakon podmirivanja svih ostalih obaveza.

Promatrano kronološki i u apsolutnom iznosu sredstva iz Proračuna Zeničko-dobojskog kantona stalno su povećavana od 1996. do 2008. godine kada su dostigla maksimum od 1.110.000,00 KM, ali od te godine postoji trend opadanja iznosa sredstava namijenjenih za sport u Proračunu Zeničko-dobojskog kantona. S obzirom na činjenicu da istovremeno ukupni Proračun Kantona u navedenom periodu nije ostvarivao značajnije opadanje, ovo potvrđuje izrečenu konstataciju da se sredstva za sport određuju nakon podmirivanja ostalih proračunskih obaveza koje se smatraju prioritetnijima.

Godina	Proračun (KM)	Tekući transfer za sport (KM)	%
1996.	52.012.456	62.000	0,12
1997.	137.772.300	150.000	0,11
1998.	174.800.000	300.000	0,17
1999.	172.818.000	350.000	0,20
2000.	176.670.000	400.000	0,23
2001.	138.645.000	400.000	0,29
2002.	158.923.000	480.000	0,30
2003.	173.371.750	637.000	0,37
2004.	172.691.360	750.000	0,43
2005.	190.517.000	700.000	0,37
2006.	230.386.000	700.000	0,34
2007.	261.215.000	1.000.000	0,38
2008.	300.820.000	1.110.000	0,37
2009.	279.621.791	1.100.000	0,39
2010.	255.483.000	810.000	0,32
2011.	275.500.800	779.917	0,28
2012.	264.517.000	710.930	0,27
2013.	272.330.900	500.000	0,18
2014.	291.431.620	592.500	0,20
2015.	278.363.656	552.000	0,20
2016.	287.400.000	650.000	0,23
2017.	323.739.000	662.000	0,20
2018.	319.094.430	700.000	0,22
2019.	340.913.620	810.000	0,24

Tabela 1: Transfer za sport u odnosu na Proračun Kantona

Kako se vidi iz priložene Tabele 1, izdvajanje sredstava iz Proračuna Zeničko-dobojskog kantona pod stavkom „Transfer za sport“, kretala su se od 0,11 % do 0,43 % od ukupnog Proračuna Zeničko-dobojskog kantona.

Treba reći da pored sredstava sa stavke „Tekući transfer za sport“ u Proračunu Kantona Vlada Zeničko-dobojskog kantona podupire sport i putem „Tekućeg transfera za Kantonalni zavod za medicinu rada i sportsku medicinu – zdravstvena zaštita sportaša“ na način da sufinancira sportsku medicinu. Također, određeni doprinos sportu, iz Proračuna se izdvaja i putem Ministarstva za rad, socijalnu politiku i izbjeglice, te Ministarstva za boračka pitanja.

God.	Proračun (KM)	Ministarstvo za obrazovanje, znanost, kulturu i sport	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice	Ministarstvo za boračka pitanja	Ministarstvo zdravstva	%
2016.	287.400.000	650.000	1.500	70.000	63.000	0,27
2017.	323.739.000	662.000	5.500	98.163	75.000	0,26
2018.	319.094.430	700.000	1.000	92.000	110.000	0,28
2019.	340.913.620	810.000	3.750	110.000	125.000	0,31

Tabela 2: Sredstva iz Proračuna Zeničko-dobojskog kantona izdvojena preko ministarstava

Pored svega navedenog, posebnim odlukama Vlade sukladno potrebama i mogućnostima povremeno se dodjeljuju dodatna sredstva sportu sa stavke u Proračunu „Transfer za neprofitne organizacije“. Također, prethodnih godina sa pozicije u proračunu Kantona „kapitalna ulaganja“ financirana je ili sufinancirana izgradnja i rekonstrukcija sportskih objekata, kao i adaptacija i rekonstrukcija školskih dvorana i poligona za dječija igrališta u svim općinama i gradovima na području Zeničko-dobojskog kantona. Nekoliko posljednjih godina Grad Zenica prednjači ne samo u Kantonu nego i u BiH po ulaganju sredstava u sportsku infrastrukturu.

Također, sredstva za sport izdvajaju i ostale općine prema mogućnostima vlastitih proračuna i prema razvijenosti sporta na njihovom području. Međutim, s obzirom na to da većina sportskih klubova nema stalne sponzore niti ostvaruju značajnije prihode od ulaznica, članarina, donacija i drugih djelatnosti, financijska situacija većine sportskih klubova veoma je loša.

Općenito u BiH ne postoji koncept i nije donesena takva zakonska regulativa prema kojoj bi se sport financirao, prije svega, iz vlastitih izvora i kao takav bio neovisan. Sport u Bosni i Hercegovini, a time i u Kantonu, nema pretpostavke da bi mogao očekivati značajne donacije i sponzorstva, odnosno prihode od promocije gospodarskih poduzeća. U osiromašenom društvu i uz skromno tržište neprimjereno je očekivati značajniji prihod od članarina, ulaznica ili donacija i sponzorstva proizvođača sportske opreme, pića ili hrane. S druge strane, proračuni kantona i općina sve su opterećeniji socijalnim izdacima, pa za javne potrebe u sportu ostaje sve manje novca, tako da preovladava princip izdvajanja sredstava za sport „prema mogućnostima“, te su i sama izdvajanja za sport više slična socijalnim izdacima, nego pomoć razvoju sporta. Uz to, ulaganje u sport nije odgovarajuće stimulirano, a posebnih poreznih olakšica za sportske organizacije praktički nema. Na federalnoj i državnoj razini izdvajanja za tzv. vrhunski, odnosno reprezentativni sport su nedostatna i često financiranje reprezentativnih nastupa sportaša pada na teret kantona i općina, odnosno samih klubova.

Način raspodjele proračunskih sredstava za sport na razini Kantona propisan je člankom 46. Zakona o sportu – Pročišćeni tekst („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“ broj 6/17) i Odlukom o utvrđivanju uvjeta i postupaka za izradu i donošenje programa utroška sredstava u razdjelu 22, Ministarstvo za obrazovanje, znanost, kulturu i sport, proračunska organizacija 01, potrošačka jedinica 001, ekonomski kod 614300 pozicija „Transfer za sport“ („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“ broj 19/09, 12/10). Navedenim propisima određena je izrada Programa utroška sredstava za sport koji, kao i kriterije za raspodjelu, priprema posebno povjerenstvo imenovano od strane Ministarstva, a Program usvaja Vlada Zeničko-dobojskog kantona. Po tome Programu sredstva se raspoređuju za sljedeće namjene: podršku redovnih natjecanja klubova, što podrazumijeva troškove kotizacije natjecanja i podršku za ostale aktivnosti;

podršku za sportska natjecanja osoba s invaliditetom; sportska natjecanja učenika i studenata; podršku uspješnim i perspektivnim sportašima; pomoć za posebne programe; podršku za aktivnosti Sportskog saveza ZDK, te vanredne aktivnosti sportskih organizacija i pojedinaca.

Kriteriji za raspodjelu sredstava sportskim klubovima sadrže kriterije za vrednovanje sportova i kriterije za vrednovanje sportskih klubova unutar svake grane sporta. Kriteriji za vrednovanje sportova sadrže sljedeće parametre: razvijenost sporta (uzima se u obzir rasprostranjenost sporta u Kantonu, složenost sustava natjecanja, zastupljenost različitih uzrasnih kategorija i spolna zastupljenost), i ostvareni sportski rezultati, te javni status sporta (da li je sport olimpijski ili ne, važnost sporta za tjelesno-zdrastveni razvoj natjecatelja i popularnost sporta). Kriteriji za vrednovanje sportskih klubova unutar iste grane sporta su: broj aktivnih – registriranih članova, broj selekcija koje se natječu, rang natjecanja, broj članova kluba u državnim reprezentacijama i postignuti pojedinačni i timski rezultati. Zakonom o sportu Zeničko-dobojskog kantona propisano je da i općine po istom principu sačinjavaju Program utroška sredstava za sport iz općinskog proračuna. Međutim, u nekim općinama najveći dio sredstava za sport dodjeljuje se mimo Programa i kriterija najpopularnijim, najčešće nogometnim, košarkaškim i rukometnim klubovima.

Uprkos nepostojanju pretpostavki za efikasno funkcioniranje tržišta i gospodarstva u kojem se ostavaruju znatni profiti i nepostojanju takve zakonske regulative koja bi omogućila da sport, u takvom okruženju može ostvarivati značajne vlastite prihode, u mnogim sportovima stalno raste broj novoosnovanih klubova koji najčešće očekuju da će biti financirani iz proračunskih sredstava. Međutim, činjenica da se od ukupnog iznosa sredstava za sport sa pozicije u Proračunu Kantona „Transfer za sport“ za 2012. godinu (710.930,00 KM) za potporu 151 kluba iz natjecateljskog sporta izdvaja 60,6% odnosno 431.380,00 KM ili prosječno po jednom sportskom klubu 2.856,00 KM. Nadalje „Tekući transfer za sport“ za 2019. godinu (800.000,00 KM) za potporu 193 kluba iz natjecateljskog sporta izdvaja 65,89% odnosno 449.584,00 KM ili prosječno po jednom sportskom klubu 2.329,00 KM. Sve ovo jasno ukazuje da se trenutno proračunskim sredstvima jedino može osigurati minimalna pomoć sportskim klubovima za najosnovnije troškove natjecanja, koji isključuju troškove putovanja, naknada igračima i trenerima, nabavke rekvizita i opreme itd.

Rezime

Financiranje je daleko najveći problem u oblasti sporta. Općenito u BiH ne postoji koncept i nije donesena takva zakonska regulativa prema kojoj bi se sport financirao, prije svega, iz vlastitih izvora i kao takav bio neovisan. Sport u Bosni i Hercegovini, time i u Kantonu, nema pretpostavke da bi mogao očekivati značajne donacije i sponzorstva, odnosno prihode od promocije gospodarskih poduzeća. U osiromašenom društvu i uz skromno tržište neprimjereno je očekivati značajniji prihod od članarina, ulaznica ili donacija i sponzorstva proizvođača sportske opreme, pića ili hrane. S druge strane, proračuni kantona i općina sve su opterećeniji socijalnim izdacima pa za javne potrebe u sportu ostaje sve manje novca, tako da preovladava princip izdvajanja sredstava za sport „prema mogućnostima“. Uz to, ulaganje u sport nije odgovarajuće stimulirano, a posebnih poreznih olakšica za sportske organizacije praktički nema.

4. OPĆI I POSEBNI CILJEVI STRATEGIJE

4.1. Opći ciljevi

Strategija je prikaz trenutne pozicije te prepoznavanje prilika za njeno poboljšanje, kao i prikaz ciljeva i načina kako učiniti pomak do nove i bolje pozicije.

Vizija

Naša vizija je povećati građansku svijest, angažman i koheziju, poboljšati zdravlje i dobrobit zajednice, poboljšati obrazovanje i razvoj vještina, povećati ekonomski razvoj sporta, te doprinijeti sportskoj izvrsnosti, i to na sljedeće načine:

- razvojem stručnog sportskog kadra unaprijediti rad u sportskim organizacijama, te na taj način generirati razvoj školskog, amaterskog i natjecateljskog sporta na području Kantona;
- promoviranjem "sporta za sve" – održive sportske kulture širom zajednice u kojoj ljudi svih dobnih skupina aktivno sudjeluju u sportu u potrazi za zdravim fizičkim i psihološkim zdravljem, kao i pozitivnim duhom zajednice;
- gajenjem sporta visokih performansi izgrađivati sportaše koji se mogu natjecati na velikim međunarodnim i domaćim sportskim događajima i postati uzor našoj omladini;
- ostati lideri u razvoju i unapređenju sportske infrastrukture, te
- postati lideri u državi kada je u pitanju primjena zakonskih i svih ostalih pravnih regulativa u oblasti sporta.

Strategija razvoja sporta na području Zeničko-Dobojskog kantona za period 2020 – 2024. godina omogućava svim fizičkim i pravnim osobama u sportu u Kantonu da usvoje dio novih pristupa i metoda u organizaciji svojih aktivnosti.

Misija

- Dati jasne strateške pravce za daljnje djelovanje u sportu Zeničko-dobojskog kantona
- Preciznije utvrditi sustave i mehanizme koji će osigurati uspostavljanje i održavanje vrhunskog sporta, sporta za sve i školskog sporta
- Promovirati principe i vrijednosti u sportu, pritom osiguravajući kontinuirano školovanje, odgovarajuću infrastrukturu i redovna natjecanja

Misija je postići više, graditi sportske uspjehe i održavati sport na sljedeći način:

1. strateški cilj – sport dostupan svima
2. strateški cilj – uključiti što veći broj mladih u organizirane oblike sporta u Kantonu
3. strateški cilj – prepoznati i omogućiti napredovanje sportskih talenata
4. strateški cilj – postizati vrhunske rezultate u sportu
5. strateški cilj – poboljšati kvalitetu sportskih programa predškolskog odgoja i obrazovanja
6. strateški cilj – osposobiti i unaprijediti stručne kadrove u sportu

4.2.Financiranje u sportu

Natjecateljski sport

- Cilj 1 – izvršiti kategorizaciju klubova (natjecateljski sport i razvojni sport)
- Cilj 2 – izvršiti kategorizaciju natjecatelja
- Cilj 3 – izvršiti usaglašavanje kantonalnog zakona o sportu sa zakonima o sportu viših razina
- Cilj 4 – aktivirati granske saveze sukladno zakonu o sportu
- Cilj 5 – izraditi softverske baze podataka

Rekreativni sport

- Cilj 1 – unaprjediti sustav razvoja rekreativnog sporta
- Cilj 2 – promovirati rekreativni sport
- Cilj 3 – uspostaviti sustav suradnje među nositeljima rekreativnog sporta
- Cilj 4 – uspostaviti sustav podrške programa iz rekreativnog sporta

Školski sport

- Cilj 1 – osnaživanje i poboljšanje kvaliteta sportskog rada sa predškolskom djecom
- Cilj 2 – organiziranje sportskih manifestacija i natjecanja kroz programe nastave
- Cilj 3 – poboljšanje sportske infrastrukture
- Cilj 4 – uređenje zakonodavnog okvira sporta u Kantonu i Univerzitetu u Zenici
- Cilj 5 – izgradnja sportskih objekata sa bazenom u Kampusu Univerziteta u Zenici
- Cilj 6 – osiguravanje financiranja sporta i sportsko-rekreacijskih aktivnosti na Univerzitetu u Zenici
- Cilj 7 – formiranje novog studijskog programa „Tjelesni odgoj i sport“

Sport osoba s invaliditetom

- Cilj 1 – osigurati prilagodbu sportskih objekata sportašima s invaliditetom kao i nabavku specifične opreme, te omogućiti dostupnost sportske infrastrukture u vlasništvu jedinica lokalne samouprave osobama s invaliditetom na području cijelog Kantona
- Cilj 2 – unaprijediti rad s djecom i mladima s invaliditetom i povećati njihovu uključenost u lokalne sportske i rekreativne aktivnosti, te povećati broj osoba s invaliditetom u sportu i udio aktivnih sportaša za određeni postotak
- Cilj 3 – osigurati rad stručnih kadrova u sportu osoba s invaliditetom, te dodatnu edukaciju postojećih uposlenih stručnih kadrova u sportu za rad s osobama različitih vrsta invaliditeta, kao i osigurati školovanje stručnih kadrova za sport osoba s invaliditetom
- Cilj 4 – poboljšati promociju i priznanje rada i rezultata osoba s invaliditetom u sportu, te povećati medijsku praćenost sportova osoba s invaliditetom
- Cilj 5 – riješiti problem mobilnosti i transporta osoba s invaliditetom (iz prigradskih i ruralnih područja), te prilaza sportskim dvoranama, kao i prilagođavanje sportskih objekata potrebama osoba s invaliditetom (sanitarni čvor, svlačionice)
- Cilj 6 – osmisliti prilagođene programe za pojedine sportove i sportske discipline za djecu i mlade s invaliditetom, te iste promovirati ističući potrebu uključivanja osoba s invaliditetom u sport

Sportski objekti

Cilj 1 – unaprijediti prostorne – infrastrukturne uvjete za razvoj sporta i sportske rekreacije

Cilj 2 – utjecati na povećanje broja sportskih objekata koji će zadovoljavati i ispunjavati uvjete predviđene pravilima međunarodnih sportskih asocijacija

Cilj 3 – omogućiti konstantno praćenje i uvid u stanje sportskih objekata na ZDK uvođenjem sportskih objekata u jedinstvenu bazu podataka na razini Kantona

Stručni kadrovi

Cilj 1 – formirati fakultet ili odsjek za sport pri Univerzitetu u Zenici

Cilj 2 – formirati institut za sport i sportska istraživanja

Cilj 3 – prekvalifikacirati postojeći kadar u sportu

Cilj 4 – osigurati kontinuirano usavršavanje sportskih kadrova

Cilj 5 – formirati inspekciju za rad u sportu od strane mjerodavnog Ministarstva

Medicina i doping u sport

Cilj 1 – liječnički pregled dostupan sportašima svih kategorija i uzrasta

Cilj 2 – stalna i adekvatna kontrola zdravlja sportaša

Cilj 3 – ukloniti mogućnost upotrebe nedozvoljenih sredstava

Pravni akti u sportu

Cilj 1 – unaprijediti pravnu regulativu

Financiranje sporta

Cilj 1 – poboljšati financiranje sporta i sportskih aktivnosti

5. MONITORING, EVALUACIJA I IZVJEŠTAVANJE

Postizanje ciljeva utvrđenih ovom Strategijom ovisiti će i od redovnog monitoringa i analize predviđenih aktivnosti. Najveći dio obveza praćenja rada nositelja aktivnosti na realiziranju usvojenih ciljeva imat će Monitoring tim za praćenje realiziranja Strategije razvoja sporta na području Zeničko-dobojskog kantona za period 2020 – 2024. godina.

Temeljem Akcionog plana Strategije Monitoring tim će pratiti aktivnosti iz mjerodavnosti navedenih subjekata, te planirati i realizirati aktivnosti koje su u njegovoj nadležnosti. Svi odgovorni subjekti dužni su donijeti vlastite Programe implementacije zadataka postavljenih u Strategiji, odnosno razraditi i u svoje Godišnje planove rada ukomponirati Akcioni plan djelovanja na postizanju ciljeva Strategije za svaku godinu. Detalje i izvještaje provedenih aktivnosti svi subjekti će dostaviti Monitoring timu putem Ministarstva za obrazovanje, znanost, kulturu i sport.

Monitoring tim će sačiniti izvješća o realiziranju Strategije i podnijeti ga Skupštini Zeničko-dobojskog kantona. Izvješća će se Skupštini podnijeti 2022. godine i 2024. godine.

U slučaju da dođe do značajnih odstupanja ili do izmjene uvjeta za implementaciju planiranih ciljeva Strategije, Monitoring tim će mimo ovih termina obavijestiti Skupštinu Kantona. Također, Sportski Savez će obavještavati i upozoravati na zadatke i vremenske rokove sve subjekte zadužene za pojedine aktivnosti na sprovođenju ciljeva Strategije.

Vlada Kantona i resorna ministarstva će podržavati subjekte koji afirmiraju mjere i ciljeve utvrđene u Strategiji. Ministarstvo za obrazovanje, znanost, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona će pomoći u organizaciji i radu Monitoring tima kako bi isti mogao preuzeti obaveze na provođenju aktivnosti koje su planirane Strategijom razvoja sporta na području Zeničko-dobojskog kantona za period 2020 – 2024. godina.

8. AKCIONI PLAN

Natjecateljski sport

Cilj 1. Unapređenje i razvoj sporta kroz kategorizaciju				
Cilj 2. Unapređenje vrhunskog sporta kroz izmjene i dopune Zakona o sportu				
Cilj 3. Unapređenje i razvoj sporta kroz poboljšanje baze podataka				
Cilj 1. Kategorizacija klubova				
Cilj 2. Kategorizacija natjecatelja / sportaša				
Cilj 3. Usuglašavanje zakona o sportu na kantonalnoj razini				
Cilj 4. Aktiviranje granskih saveza u skladu sa Zakonom				
Cilj 5. Izrada softverske baze podataka				
	Aktivnosti	Nositelji aktivnosti	Rok	Financiranje
1. Strateški ciljevi				
1.1. Specifični ciljevi				
Cilj 1. Kategorizacija klubova (natjecateljski sport i razvojni sport)	- izraditi kategorije svih natjecateljskih i razvojnih klubova na osnovu ranga natjecanja i ostvarenih rezultata	Ministrastvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport ZDK, sportski savezi (granski)	2020 – 2021. kontinuirano praćenje	Proračun Kantona
Cilj 2. Kategorizacija natjecatelja / sportaša	- izraditi pravilnik o kategorizaciji sportaša baziran na postignutim vrhunskim rezultatima	Ministrastvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport ZDK, sportski savezi (granski)	2020 – 2021. kontinuirano praćenje	Proračun Kantona
Cilj 3. Usuglašavanje zakona o sportu na kantonalnoj razini	- usuglasiti članke kantonalnog zakona o sportu ZDK i državnog zakona, posebno u člancima koji izravno utječu na razvoj natjecateljskog sporta	Ministrastvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport ZDK	2020 – 2021.	Proračun Kantona
Cilj 4. Aktiviranje granskih saveza u skladu sa zakonom	- identificirati granske saveze kao nositelje programa razvoja natjecateljskog sporta - nadzirati razvojni sport kroz programe natjecanja i povezati školski – masovni sport sa razvojnim sportom kroz programe školskih natjecanja	Ministrastvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport ZDK, sportski savezi (granski)	2020 – 2021.	Proračun Kantona

<p>Cilj 5. Izrada softverske baze podataka</p>	<p>- izraditi softver koji će osigurati evidenciju, kada su u pitanju stručni kadrovi, administrativno osoblje, broj članova, kao i uvjeti u kojima obavljaju trenažne procese, čime će se osigurati podaci o ostvarenim rezultatima i kreirat će se kontrole nad utroškom sredstava, kao i prihodi iz izvora članarina, sponzora i drugih aktivnosti od kojih se stječu financijska sredstva</p>	<p>Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport ZDK, sportski savezi (granski)</p>	<p>2020 – 2021. kontinuirano praćenje</p>	<p>Proračun Kantona</p>
---	---	---	---	-------------------------

Rekreativni sport

1. Strateški cilj				
Povećanje bavljenja rekreativnim sportom svih starosnih dobi				
1.1. Specifični ciljevi				
Cilj 1. Unapređenje sustava razvoja rekreativnog sporta				
Cilj 2. Promocija rekreativnog sporta				
Cilj 3. Uspostavljanje sustava suradnje među nositeljima rekreativnog sporta				
Cilj 4. Uspostavljanje sustava podrške programa iz rekreativnog sporta				
Cilj1. Unapređenje sustava razvoja rekreativnog sporta	Aktivnosti	Nositelji aktivnosti	Rok	Financiranje
<p>Cilj 1. Unapređenje sustava razvoja rekreativnog sporta</p> <p>Cilj 2. Promocija rekreativnog sporta</p> <p>Cilj 3. Uspostavljanje sustava suradnje među nositeljima rekreativnog sporta</p>	<p>- formirati komisije za unapređenje rekreativnog sporta (Komisija rekreativnog sporta)</p> <p>- promovirati putem medija važnosti sportske rekreacije</p> <p>- promovirati rekreativne projekte</p> <p>- naglašavati ulogu i značaj rekreativnog sporta za zdravlje stanovništva</p> <p>- uspostavljati suradnju i definirati nadležnosti</p> <p>- sačiniti bazu podataka</p>	<p>stručni kadrovi koji su već involvirani u rekreativni sport</p> <p>udruge građana za sport i rekreaciju, Institut za zdravlje i sigurnost hrane</p> <p>Komisija rekreativnog sporta, udruge građana za rekreaciju, Institut za zdravlje i sigurnost hrane</p>	<p>2021. godina</p> <p>2021 – 2022. kontinuirano praćenje</p> <p>2021 – 2022. kontinuirano praćenje</p>	<p>Proračun Kantona, lokalne zajednice</p> <p>Proračun Kantona, lokalne zajednice, Institut za zdravlje i sigurnost hrane</p> <p>Proračun Kantona, lokalne zajednice, Institut za zdravlje i sigurnost hrane</p>

Cilj 4. Uspostavljanje sustava podrške programa iz rekreativnog sporta	- Raspisivati Javni poziv za sufinanciranje programa rekreativnog sporta	Zeničko-dobojski kanton, lokalne zajednice, Institut za zdravlje i sigurnost hrane	2021 – 2024.	Proračun Kantona, lokalne zajednice, Institut za zdravlje i sigurnost hrane
---	--	--	--------------	---

Preškolski sport

Poboljšanje kvalitete sportskih programa predškolskog odgoja i obrazovanja				
1. Strateški cilj				
1.1. Specifični ciljevi				
Cilj 1. Osnazivanje i poboljšanje kvaliteta sportskog rada sa predškolskom djecom				
Cilj 2. Sportske manifestacije i natjecanja, programi				
Cilj 3. Poboljšanje sportske infrastrukture				
	Aktivnosti	Nositelji aktivnosti	Rok	Financiranje
Cilj 1. Osnazivanje i poboljšanje kvalitete sportskog rada sa predškolskom djecom	<ul style="list-style-type: none"> - organizirati edukativne radionice za odgajatelje - organizirati edukativne radionice za roditelje 	predškolske ustanove u suradnji sa sportskim udrugama, stručnim kadrom (profesori Tjelesnog odgoja i sporta)	2020 – 2023.	Proračun općine / grada, Proračun Kantona, nevladine organizacije
Cilj 2. Sportske manifestacije i natjecanja, programi	<ul style="list-style-type: none"> - organizirati godišnje sportske manifestacije sa osloncem na bazične sportove - organizirati periodična sportska natjecanja - sačiniti, kontinuirane, specijalizirane sportske programe 	predškolske ustanove u suradnji sa sportskim udrugama, stručnim kadrom (profesori Tjelesnog odgoja i sporta)	2020 – 2023.	Proračun općine / grada, Proračun Kantona, nevladine organizacije
Cilj 3. Poboljšanje sportske infrastrukture	<ul style="list-style-type: none"> - održavati i poboljšati postojeća vanjska igrališta - izvršiti adaptacije vanjskih igrališta - izvršiti adaptacije i opremanje unutarnjih prostorija 	predškolske ustanove u suradnji sa sportskim udrugama, stručnim kadrom (profesori Tjelesnog odgoja i sporta)	2020 – 2023.	Proračun općine / grada, Proračun Kantona, nevladine organizacije

Školski sport

Unapređenje uvjeta za realizaciju sportskih, redovnih i vannastavnih aktivnosti				
1.1. Specifični ciljevi				
1.1.1. Specifični ciljevi	Aktivnosti	Nositelji aktivnosti	Rok	Financiranje
Cilj 1. Unapređenje sportske infrastrukture osnovnih i srednjih škola	<ul style="list-style-type: none"> - izgraditi nedostajuće i rekonstruirati postojeće sportske sale i igrališta - adaptirati prilaze sportskim salama i igralištima za osobe s invaliditetom - nabaviti rekvizite za redovnu nastavu - nabaviti didaktičku opremu i sportske rekvizite za rad sa učenicima sa poteškoćama u razvoju 	osnovne i srednje škole	2020 – 2023.	Proračun Kantona, Proračun općine / grada, nevladine organizacije
Cilj 2. Poticanje suradnje osnovnih i srednjih škola sa sportskim klubovima i udrugama	<ul style="list-style-type: none"> - organizirati godišnje sportske manifestacije (Male olimpijske igre, Sportske igre mladih, Pohodi) - organizirati kontinuirane sportske programe (mini lige na svim razinama za sve sportove) - organizirati edukativne radionice - unaprijediti vrhunski sport kroz dopune zakonskih akata, pravilnika i slično 	Savez društava / udruga pedagoga fizičke kulture Zeničko-dobojskog kantona	2020 – 2023.	Proračun Kantona, Proračun općine / grada, nevladine organizacije

Sport na Univerzitetu u Zenici

1. Strateški cilj	Otvaranje novog studijskog programa, „Tjelesni odgoj i sport“ na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Zenici	Cilj 1. Urediti zakonodavni okvir sporta na Univerzitetu u Zenici	Cilj 2. Izgradnja sportskog objekta sa bazenom u kampusu Univerziteta u Zenici	Cilj 3. Osigurati dovoljno financiranje sporta i sportsko-rekreativskih aktivnosti na Univerzitetu u Zenici	Cilj 4. Otvaranje novog studijskog programa „Tjelesni odgoj i sport“ na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Zenici	1.1. Specifični ciljevi Cilj 5. Dodatno zapošljavanje nastavnika Tjelesne i zdravstvene kulture Cilj 6. Formiranje ženskog univerzitetskog ragbi kluba Cilj 7. Povećanje broja sportova u kojima se odvijaju natjecanja na Univerzitetu u Zenici Cilj 8. Povećanje broja studenata, zaposlenika i studenata s invaliditetom koji sudjeluju u rekreativnim aktivnostima	Aktivnosti	Nositelji aktivnosti	Rok	Financiranje
Cilj 1. Urediti zakonodavni okvir sporta na Univerzitetu u Zenici		- izraditi i usvojiti pravilnik o sportu i tjelesnom odgoju na Univerzitetu u Zenici	Ministrastvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport ZDK, Senat Univerziteta, rektor, Komisija za sport na Univerzitetu	od 2020. do 2021. godine	Proračun Kantona, Proračun Grada Zenice, Proračun Univerziteta u Zenici					
Cilj 2. Izgradnja sportskog objekta sa bazenom u kampusu Univerziteta u Zenici		- osigurati svu potrebnu dokumentaciju za izgradnju sportskog centra u Kampusu	Skupština, Vlada ZDK, Ministrastvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport ZDK, menadžment Univerziteta, privatni sektor	od 1. 10. 2020. do 01.10. 2024. godine	Proračun Kantona, Proračun Grada Zenice, Proračun Univerziteta u Zenici, Proračun privatnog sektora					
Cilj 3. Osigurati dovoljno financiranje sporta i sportsko-rekreativskih aktivnosti na Univerzitetu u Zenici		- osigurati od 0,50% do 0,75% Proračuna Univerziteta u Zenici	Menadžment Univerziteta, Senat, rektor	od 2020. do 2024. godine	Proračun Univerziteta u Zenici					

<p>Cilj 4. Otvaranje novog studijskog programa „Tjelesni odgoj i sport“ na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Zenici</p>	<p>- formirana radna grupa za izradu elaborata</p>	<p>Skupština, Vlada ZDK, Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport ZDK, menadžment Univerziteta, Senat Univerziteta</p>	<p>od 01.10. 2020. do 2021. godine</p>	<p>Proračun Kantona, Proračun Univerziteta u Zenici</p>
<p>Cilj 5. Dodatno zapošljavanje nastavnika Tjelesne i zdravstvene kulture</p>	<p>- povećati broj stalno zaposlenih nastavnika TZK za 50%, a broj vanjskih suradnika za 30%</p>	<p>Vlada ZDK, Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport ZDK, rektor</p>	<p>od 01.10. 2021. do 01.10. 2024. godine</p>	<p>Proračun Kantona, Proračun Univerziteta u Zenici</p>
<p>Cilj 6. Formiranje ženskog univerzitetskog ragbi kluba</p>	<p>- izvršiti odabir i selekciju na fakultetima Univerziteta u Zenici</p>	<p>Odbor za sport na Univerzitetu u Zenici</p>	<p>do 01.10. 2021. godine</p>	<p>Proračun Univerziteta u Zenici, Ragbi savez BiH</p>
<p>Cilj 7. Povećanje broja sportova u kojima se odvijaju natjecanja na Univerzitetu u Zenici</p>	<p>- odabrati broj sportova za natjecanje studenata ne manje od 10, te povećati broj studenata koji sudjeluju u natjecanjima</p>	<p>Odbor za sport na Univerzitetu u Zenici</p>	<p>od 01.10. 2020. do 2021.godine</p>	<p>Proračun Kantona, Proračun Univerziteta u Zenici</p>
<p>Cilj 8. Povećanje broja studenata, zaposlenika i studenata s invaliditetom koji sudjeluju u rekreativnim aktivnostima</p>	<p>- povećati broj studenata, zaposlenika i studenata invalida koji redovno sudjeluju u rekreativnim natjecanjima na 30% – 50% od ukupnog broja dosadašnjih natjecanja</p>	<p>Odbor za sport na Univerzitetu u Zenici, Sindikat Univerziteta u Zenici</p>	<p>od 01.10. 2020. do 2024. godine</p>	<p>Proračun Kantona, Proračun Univerziteta u Zenici, sponzorstva, Proračun Sindikata</p>

Sport osoba s invaliditetom

1. Strateški cilj	Osigurati osobama s invaliditetom izjednačene mogućnosti sudjelovanja u sportskim, rekreativnim aktivnostima i razonodi, te osigurati djeci s poteškoćama u razvoju jednak pristup sudjelovanja u igri i razonodi, uključujući te aktivnosti i u školski sustav	Cilj 1. Osigurati prilagodbu sportskih objekata sportašima s invaliditetom, nabavku specifične opreme, te omogućiti dostupnost sportske infrastrukture osobama s invaliditetom Cilj 2. Unaprijediti rad s djecom i mladima s invaliditetom i povećati njihovu uključenost u lokalne sportske i rekreativne aktivnosti, te povećati broj osoba s invaliditetom u sportu i udio aktivnih sportaša Cilj 3. Osigurati rad stručnih kadrova u sportu osoba s invaliditetom, kao i dodatnu edukaciju postojećih zaposlenih stručnih kadrova u sportu za rad s osobama različitih vrsta invaliditeta, te osigurati školovanje stručnih kadrova za sport osoba s invaliditetom Cilj 4. Povoljniji promociju i priznanje rada i rezultata osoba s invaliditetom u sportu, te medijsku praćenost sportova osoba s invaliditetom Cilj 5. Riješiti problem mobilnosti i transporta osoba s invaliditetom, te prilaza sportskim dvoranama, kao i prilagođavanje sportskih objekata potrebama osoba s invaliditetom (sanitarni čvor, svlačionice) Cilj 6. Osmisliti prilagođene programe za pojedine sportove i sportske discipline za djecu i mlade s invaliditetom, te iste promovirati	Rok	Financiranje
	Aktivnosti	Nositelji aktivnosti	Rok	Financiranje
Cilj 1. Osigurati prilagodbu sportskih objekata sportašima s invaliditetom, kao i nabavku specifične opreme, te omogućiti dostupnost sportske infrastrukture u vlasništvu lokalne samouprave osobama s invaliditetom na području cijelog Kantona	- urediti jedan teren za svaku vrstu sporta koji je pristupačan i sportašima s invaliditetom.	resorno Ministarstvo u suradnji sa jedinicama lokalne samouprave, svako u svojoj domeni	2020 – 2024.	Proračun Kantona, Proračun općina / gradova

<p>Cilj 2. Unaprijediti rad s djecom i mladima s invaliditetom i povećati njihovu uključenost u lokalne sportske i rekreativne aktivnosti, te povećati broj osoba s invaliditetom u sportu i udio aktivnih sportaša za određeni postotak</p>	<ul style="list-style-type: none"> - savjetovanja s roditeljima djece s invaliditetom, kako bi im se predstavile mogućnosti i koristi koju djeca s invaliditetom mogu imati ukoliko se bave sportom (4 savjetovanja za 4 vrste invaliditeta) - savjetovanja s klubovima i sportskim organizacijama osoba s invaliditetom, kako bi se ispitalo i razradile mogućnosti uključivanja djece s invaliditetom u rad sportskih klubova prema vrsti sporta i prema vrsti invaliditeta 	<p>Ministarstvo za rad i socijalnu politiku u suradnji sa jedinicama lokalne samouprave, svako u svojoj domeni</p>	<p>2020 – 2024.</p>	<p>Proračun Kantona, Proračun općina / gradova</p>
<p>Cilj 3. Osigurati rad stručnih kadrova u sportu osoba s invaliditetom te dodatnu edukaciju postojećih zaposlenih stručnih kadrova u sportu za rad s osobama različitih vrsta invaliditeta, te osigurati školovanje stručnih kadrova za sport osoba s invaliditetom</p>	<ul style="list-style-type: none"> - snimiti stanje u sportskim klubovima osoba s invaliditetom, odrediti prioritete u radu klubova - povremeno uključivati profesionalne trenere u okviru njihovog radnog vremena u rad sportskih klubova osoba s invaliditetom prema unaprijed utvrđenom planu i prioritetima - educirati zaposlene trenere za rad s osobama s invaliditetom u suradnji s Paraolimpijskim komitetom - osigurati redovnu edukaciju novozaposlenih trenera 	<p>sportski klubovi, jedinice lokalne samouprave, resorno Ministarstvo</p>	<p>2020 – 2024.</p>	<p>Proračun Kantona, Proračun općina / gradova</p>
<p>Cilj 4. Pobojšati promociju i priznanje rada i rezultata osoba s invaliditetom u sportu, te povećati medijsku praćenost sportova osoba s invaliditetom</p>	<ul style="list-style-type: none"> - osvijestiti lokalne medije o važnosti prenošenja rezultata rada sportaša s invaliditetom 	<p>granski sportski savezi osoba s invaliditetom u suradnji sa medijskim kućama i printanim medijima</p>	<p>2020 – 2024.</p>	<p>Proračun Kantona, Proračun općina / gradova</p>

<p>Cilj 5. Riješiti problem mobilnosti i transporta osoba s invaliditetom (iz prigradskih i ruralnih područja), te prilaza sportskim dvoranama, kao i prilagođavanje sportskih objekata potrebama osoba s invaliditetom (sanitarni čvor, svlačionice)</p>	<p>- razraditi sustav transporta osoba s invaliditetom u lokalnim jedinicama samouprave</p>	<p>Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport ZDK, Ministarstvo za rad i socijalnu politiku, općinske i gradske strukture putem svojih službi</p>	<p>2020 – 2024.</p>	<p>Proračun Kantona, Proračun općina / gradova</p>
<p>Cilj 6. Osmisliti prilagođene programe za pojedine sportove i sportske discipline za djecu i mlade s invaliditetom, te iste promovirati ističući potrebu uključivanja osoba s invaliditetom u sport</p>	<p>- održavati povremeno sportske aktivnosti natjecateljskog i rekreativnog karaktera, s akcentom na omladinu - uključiti sportske aktivnosti i razonodu u školski sustav</p>	<p>sportski savezi osoba s invaliditetom, jedinice lokalne samouprave, resorno Ministarstvo, obrazovne institucije</p>	<p>2020 – 2024.</p>	<p>Proračun Kantona, Proračun općina / gradova</p>

Sportski objekti

Suvremena, funkcionalna i moderna sportska infrastruktura				
Cilj 1. Unaprijediti i sanirati postojeće sportske objekte kao uvjet za razvoj sporta i rekreacije				
Cilj 2. Izgradnja sportskih objekata specifične namjene				
Cilj 3. Omogućiti konstantno praćenje i uvid u stanje sportskih objekata				
1. Strateški cilj	Aktivnosti	Nositelji aktivnosti	Rok	Financiranje
1.1. Specifični ciljevi				
Cilj 1. Unaprijediti i sanirati postojeće sportske objekte kao uvjet za razvoj sporta i rekreacije	<ul style="list-style-type: none"> - izraditi projektnu dokumentaciju - izvršiti izbor izvođača radova i potpisivanje ugovora 	Ministrastvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport ZDK (Vlada Kantona), općinske / gradske uprave	2020 – 2024.	Proračun Kantona, Proračun općina / gradova
Cilj 2. Izgradnja sportskih objekata specifične namjene (bazen, atletska staza, workout igralište)	<ul style="list-style-type: none"> - odrediti lokacije i riješiti imovinsko-pravne odnose - izraditi projektnu dokumentaciju - izvršiti izbor izvođača radova i potpisivanje ugovora 	Ministrastvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport ZDK (Vlada Kantona), općinske / gradske uprave	2020 – 2024.	Proračun Kantona, Proračun općina / gradova
Cilj 3. Omogućiti konstantno praćenje i uvid u stanje sportskih objekata	<ul style="list-style-type: none"> - izvršiti nabavku softvera za jedinstvenu bazu podataka o broju, stanju i vlasništvu sportskih objekata 	Ministrastvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport ZDK (Vlada Kantona), općinske / gradske uprave	2020 – 2024.	Proračun Kantona, Proračun općina / gradova

Stručni kadrovi u sportu

Osposobljavanje i unapređenje stručnih kadrova u sportu					
1. Strateški cilj					
1.1. Specifični ciljevi					
Cilj 1. Formiranje fakulteta ili odsjeka za sport pri Univerzitetu u Zenici					
Cilj 2. Formiranje instituta za sport i sportska istraživanja					
Cilj 3. Prekvalifikacija postojećih kadrova u sportu					
Cilj 4. Osigurati kontinuirano usavršavanje sportskih kadrova					
Cilj 5. Formirati inspekciju za rad u sportu od strane nadležnog Ministarstva					
	Aktivnosti	Nositelji aktivnosti	Rok	Financiranje	
Cilj 1. Formiranje fakulteta ili odsjeka za sport pri Univerzitetu u Zenici.	- izraditi elaborat o opravdanosti osnivanja fakulteta ili odsjeka za sport pri Univerzitetu u Zenici	Vlada i Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport, Univerzitet u Zenici	2020 – 2021. akademska godina	Proračun Kantona	
Cilj 2. Formiranje instituta za sport i sportska istraživanja	- ispitati mogućnost osnivanje instituta za sport i sportska istraživanja pri Univerzitetu u Zenici	Vlada i Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport ZDK, Univerzitet u Zenici, Savez društava / udruga pedagoga fizičke kulture ZDK	2020 – 2021. akademska godina	Proračun Kantona	
Cilj 3. Prekvalifikacija postojećih kadrova u sportu	- omogućiti aktualnim kadrovima u sportu vremenski rok za stjecanje adekvatnog akademskog obrazovanja za rad u sportu	sportski klubovi, granski savezi, sportski savezi	2021 – 2024. godina	Samofinanciranje	
Cilj 4. Osigurati kontinuirano usavršavanje sportskih kadrova	- organizirati seminare, znanstvene i stručne konferencije - omogućiti odlazak na seminare, kao i domaće i međunarodne znanstvene i stručne konferencije	Vlada i Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport ZDK, granski savezi, sportski savezi	kontinuirano	samofinanciranje, Proračun Kantona, Proračun općina	
Cilj 5. Formirati inspekciju za rad u sportu od strane	- kantonalni sportski inspektori iz službe sportske inspekcije za obavljanje inspeksijskih poslova u oblasti sporta	Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport ZDK (Vlada Kantona)	osnivanje – 2021. godine	kantonalni sportski inspektori iz službe sportske inspekcije	

nadležnog Ministarstva				za obavljanje insp. poslova u oblasti sporta
------------------------	--	--	--	--

Doping i medicina u sportu

Adekvatna medicinska skrb u području sporta				
1. Strateški cilj	Aktivnosti	Nositelji aktivnosti	Rok	Financiranje
Cilj 1. Omogućiti redovni liječnički pregled dostupan sportašima svih kategorija i uzrasta na cijelom području ZDK				
1.1. Specifični ciljevi				
Cilj 1. Omogućiti redovni liječnički pregled dostupan sportašima svih kategorija i uzrasta na cijelom području ZDK	- osigurati redovne specijalističke preglede za sve sportaše u svim općinama ZDK usklađenim djelovanjem Ambulante za sportaše pri Kantonalnom zavodu za medicinu rada i sport ZDK sa općinskim domovima zdravlja	Vlada i Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport ZDK, Vlada i Ministarstvo zdravlja ZDK, općinske / gradske uprave	2020 – 2024.	Proračun Kantona Proračun općina / gradova
Cilj 2. Omogućiti stalnu i adekvatnu medicinsku skrb sportaša dostupnu na cijelom području ZDK	- osigurati adekvatnu medicinsku skrb za sve povrijeđene sportaše u svim općinama ZDK usklađenim djelovanjem Ambulante za sportaše pri Kantonalnom zavodu za medicinu rada i sport ZDK sa općinskim domovima zdravlja	Vlada i Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport ZDK, Vlada i Ministarstvo zdravlja ZDK, općinske / gradske uprave	2020 – 2024.	Proračun Kantona Proračun općina / gradova
Cilj 3. Djelovanje protiv zloupotrebe nedozvoljenih sredstava u sportu	- organizirati preventivne akcije edukacije o nedozvoljenim sredstvima u suradnji s Antidoping agencijom koja je nadležna za antidoping kontrole na terenu	Vlada i Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport ZDK, Vlada i Ministarstvo zdravlja ZDK, općinske / gradske uprave	2020 – 2024.	Proračun Kantona Proračun općina / gradova

Pravni akti u sportu

Unaprijediti pravnu regulativu				
1. Strateški cilj				
1.1. Specifični ciljevi				
	Aktivnosti	Nositelji aktivnosti	Rok	
			Financiranje	
Cilj 1. Izvršiti izmjene i dopune Zakona o sportu ZDK	- izraditi i usvojiti potrebne izmjene Zakona o sportu ZDK - izvršiti potrebna usklađivanja sa Zakonom o sportu u BiH	Ministrastvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport ZDK	2020 – 2021.	Proračun Kantona
Cilj 2. Izraditi Pravilnik o vođenju registra sportskih klubova	- Izraditi i usvojiti Pravilnik o vođenju registra sportskih klubova na području ZDK	Ministrastvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport ZDK	2020 – 2021.	

Financiranje sporta

Poboljšati financiranje sporta i sportskih aktivnosti				
1. Strateški cilj				
1.1. Specifični ciljevi				
	Aktivnosti	Nositelji aktivnosti	Rok	
			Financiranje	
Cilj 1. Osigurati zakonski minimum proračunskih izdvajanja za sport i sportske aktivnosti	- osigurati minimum od 1% ukupnog Proračuna Kantona i općina / gradova	Vlada Zeničko-dobojskog kantona, općine / gradovi sa područja Zeničko-dobojskog kantona	od 2020. do 2024. godine	Proračun Kantona Proračun općina / gradova

6. IZVORI I LITERATURA

Literatura

1. Findak V. (1996). Tjelesna i zdravstvena kultura u osnovnoj školi. Priručnik za učitelje razredne nastave. Zagreb: Školska knjiga.
2. Findak V. (2001). Metodika tjelesne i zdravstvene kulture. Priručnik za nastavnike tjelesne i zdravstvene kulture. Zagreb: Školska knjiga.
3. Leskošek, J. (1976), Teorija fizičke kulture. Beograd, Savez za fizičku kulturu Jugoslavije.
4. Izvještaj o radu Univerziteta u Zenici za 2019. godinu.
5. Strategija sporta na Sveučilištu u Zagrebu

Izvori

1. Bartoluci, M., Škorić, S. (2009). Menadžment u sportu. Zagreb: Odjel za izobrazbu trenera Društvenog veleučilišta u Zagrebu, Kineziološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
2. Milanović, D. (2010). Teorija i metodika treninga. Zagreb: Odjel za izobrazbu trenera Društvenog veleučilišta u Zagrebu, Kineziološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu
3. Strategija razvoja sporta na području Zeničko-dobojskog kantona za period 2013 – 2017. godina
4. Brošura -Vlada Zeničko-dobojskog kantona - Ministarstvo za obrazovanje, znanost, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona “Novoizgrađeni rekonstruirani školski objekti 2015-2018

V L A D A

30.

Na temelju članka 16. stavak 2. Zakona o Vladi Zeničko-dobojskog kantona - Pročišćeni tekst („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 7/10), članka 28. stavak (1) i članka 45. stavak (1). Zakona o izvršavanju Proračuna Zeničko-dobojskog kantona za 2020. godinu („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 24/19) i članka 10a. Zakona o poticanju razvoja malog gospodarstva („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 7/16 i 7/20), a sukladno Zakonom o sustavu državne pomoći („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, broj: 10/12), na prijedlog Ministarstva za privredu, Vlada Zeničko-dobojskog kantona, na 93. sjednici, održanoj dana 08.02.2021. godine, d o n o s i

O D L U K U

o izmjenama i dopunama Odluke o odobravanju i dodjeli sredstava gospodarskim subjektima za subvencioniranje 100% najniže neto plaće 657 uposlenika za travanj 2020. godine

Članak 1.

(Izmjena naziva Odluke)

U nazivu Odluke o odobravanju i dodjeli sredstava gospodarskim subjektima za subvencioniranje 100% najniže neto plate 657 uposlenika za travanj 2020. godine, broj: 02-11-17215/20 od 23.10.2020. godine, broj „657“ zamjenjuje se brojem „638“.

Članak 2.

(Izmjena članka 1.)

U članku 1. iznos „266.742,00 KM (slovima: dvijestotinašezdesetšeststisućasedamstotinačetredesetdvije KM)“ zamjenjuje se iznosom „259.028,00 KM (slovima: dvijestotine pedesetdevettisućadvedesetosam KM)“, a broj „657“ zamjenjuje se brojem „638“.

Članak 3.

(Izmjena člana 2.)

U članku 2. tekst ” Pravna lica od rednog broja 1. do 72.” zamjenjuju se tekstem „Pravne osobe od rednog broja 1. do 69.“.

Članak 4.

(Izmjene Tabela podnositelja zahtjeva kojima se odobravaju sredstva za subvencioniranje 100% najniže neto plaće za travanj, 2020. godine)

(1) U Tabeli 1. Pravne osobe, koja je sastavni dio Odluke

iz člana 1., brišu se redovi pod rednim brojevima 57., 58. i 59.

Dosadašnji redni brojevi 60., 61., 62., 63., 64., 65., 66., 67., 68., 69., 70., 71. i 72. postaju 57., 58., 59., 60., 61., 62., 63., 64., 65., 66., 67., 68. i 69.

(2) U rubrici „Broj radnika za subvenciju“, broj „255“ zamjenjuje se sa brojem „236“.

(3) U rubrici „Iznos (KM)“ iznos „103.530,00“ zamjenjuje se iznosom „95.816,00“.

Članak 5.

(Stupanje na snagu)

Odluka stupa na snagu danom donošenja i objavit će se u „Službenim novinama Zeničko-dobojskog kantona“.

Broj: 02-11-1788/21

Datum: 08.02.2021. godine

Zenica

P R E M I J E R

po Odluci predsjedatelja Skupštine

Mirnes Bašić, v.r.

31.

Na temelju članka 16. stavak 2. Zakona o Vladi Zeničko-dobojskog kantona - Pročišćeni tekst („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 7/10), a sukladno Odluci o privremenom financiranju Zeničko-dobojskog kantona za siječanj-ožujak 2021. godine („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 21/20), a na prijedlog Ministarstva za gospodarstvo, Vlada Zeničko-dobojskog kantona, na 93. sjednici, održanoj dana 08.02.2021. godine, d o n o s i

O D L U K U

o odobravanju finansijskih sredstava Agenciji za privatizaciju Zeničko-dobojskog kantona

Članak 1.

(Predmet)

Odobravaju se finansijska sredstva Agenciji za privatizaciju Zeničko-dobojskog kantona u iznosu od 50.000,00 KM (slovima: pedesettisuća konvertibilnih maraka), na ime troškova potrebnih za financiranje redovnih obveza i aktivnosti za period siječanj-ožujak 2021. godine.

Članak 2.
(Ekonomski kod)

Odobrena sredstva iz članka 1. ove odluke isplatit će se sukladno Odluci o privremenom financiranju Zeničko-dobojskog kantona za siječanj-ožujak 2021. godine (“Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj: 21/20), sa razdjela 18, proračunska organizacija 01, potrošačka jedinica 0001, ekonomski kod 614100, subanalitika IAD003, pozicija „Tekući transfer za Agenciju za privatizaciju“, na žiro-račun broj: 1340100000013021 otvoren kod ASA Banka d.d. Sarajevo.

Članak 3.
(Provođenje Odluke)

Za realiziranje ove odluke zadužuje se Ministarstvo za gospodarstvo i Ministarstvo financija, svako u okviru svoje mjerodavnosti.

Članak 4.
(Stupanje na snagu)

Odluka stupa na snagu danom donošenja i objavit će se u “Službenim novinama Zeničko-dobojskog kantona“.

Broj: 02-11-1789/21
Datum: 08.02.2021. godine
Zenica

P R E M I J E R
po Odluci predsjedatelja Skupštine

Mirnes Bašić, v.r.

.....

32.

Na temelju članka 16. stavak 2. Zakona o Vladi Zeničko-dobojskog kantona – Pročišćeni tekst („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj: 7/10) i članka 139. Zakona o visokom obrazovanju („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj: 6/09, 9/13, 13/13, 4/15, 5/18, 4/19 i 19/20), na prijedlog Ministarstva za obrazovanje, znanost, kulturu i sport, Vlada Zeničko-dobojskog kantona, na 92. sjednici, održanoj dana 28.01.2021. godine, d o n o s i

O D L U K U
o davanju suglasnosti na visinu školarine i ostalih naknada koje plaćaju studenti TREĆEG ciklusa studija na Zajedničkom doktorskom studiju iz tehničkih znanosti Univerziteta u Zenici u akademskoj 2020/2021. godini

Članak 1.
(Visina školarine i ostalih naknada)

Daje se suglasnost na visinu školarine i ostalih naknada koje plaćaju studenti trećeg ciklusa studija na Zajedničkom doktorskom studiju iz tehničkih znanosti Univerziteta u Zenici u akademskoj 2020/2021.

RB	VRSTA NAKNADE	IZNOS U KM
1.	Prvi upis u godinu studija	3.000,00
2.	Ponovni upis u istu godinu studija po nepoloženom ispitu	500,00
3.	Mentor	3.600,00
4.	Mentor i komentor (omjer sredstava 60:40)	Mentor: 2.160,00 Komentor: 1.440,00
5.	Povjerenstvo za ocjenu uvjeta kandidata i podobnosti teme za izradu doktorskog rada	1.200,00
6.	Povjerenstvo za ocjenu i odbranu doktorskog rada	1.700,00
7.	Troškovi oglasa	110,00
8.	Promocija doktoranada	250,00
9.	Štampani materijali	200,00
10.	Izrada diplome trećeg ciklusa studija	50,00
11.	Priznavanje ispita	100,00
12.	Nastavni plan i program	10,00
13.	Uvjerenje o statusu	10,00
14.	Uvjerenje o položenim ispitima	20,00
15.	Prijava za povjerensko polaganje ispita	60,00
16.	Ispisnica	50,00
17.	Revers za podizanje dokumenata	5,00

Članak 2.
(Strani državljani)

Visina naknada iz članka 1. ove odluke odnosi se i na strane državljane, studente trećeg ciklusa studija na Zajedničkom doktorskome studiju iz tehničkih znanosti Univerziteta u Zenici u akademskoj 2020/2021. godini.

Članak 3.
(Realiziranje odluke)

Za realiziranje ove odluke zadužuju se Univerzitet u Zenici, Ministarstvo za obrazovanje, znanost, kulturu i sport i Ministarstvo financija, svako u okviru svojih mjerodavnosti.

Članak 4.
(Stupanje na snagu)

Odluka stupa na snagu danom donošenja i objavit će se u „Službenim novinama Zeničko-dobojskog kantona“.

Broj: 02-11-1408/21
Datum: 28.01.2021. godine
Zenica

P R E M I J E R
po Odluci predsjedatelja Skupštine

Mirnes Bašić, v.r.

.....

33.

Na temelju članka 16. stavak 2. Zakona o Vladi Zeničko-dobojskog kantona - Pročišćeni tekst (“Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj 7/10), članka 27. stavak (2) Zakona o plaćama i naknadama u organima vlasti Zeničko-dobojskog kantona („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 1/18, 10/19 i 11/19-isp.) i članka 4. stavak (1) Uredbe o naknadama koje nemaju karakter plaće („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 4/18 i 11/20), na prijedlog Ministarstva za pravosuđe i upravu, Vlada Zeničko-dobojskog kantona, na 92. sjednici, održanoj dana 28.01.2021. godine, d o n o s i

O D L U K U

o utvrđivanju visine naknade za topli obrok uposlenika u kantonalnim organima državne službe i drugim proračunskim korisnicima Zeničko-dobojskog kantona na koje se primjenjuje Zakon o plaćama i naknadama u organima vlasti Zeničko-dobojskog kantona za period siječanj-ožujak 2021.godine

Članak 1.

(Utvrđivanje visine naknade za topli obrok)

- (1) Utvrđuje se visina naknade za topli obrok uposlenika u kantonalnim organima državne službe i drugim proračunskim korisnicima na koje se primjenjuje Zakon o plaćama i naknadama u organima vlasti Zeničko-dobojskog kantona za period siječanj-ožujak 2021. godine u iznosu od 8,00 KM (slovima: osam konvertibilnih maraka) po radnom danu.
- (2) Uposlenik ima pravo na naknadu ishrane (topli obrok) za vrijeme rada samo za dane prisustva na poslu.

Članak 2.

(Izuzće od primjene)

Naknada iz članka 1. stavak (1) ove odluke ne odnosi se na sudije, tužitelje i stručne suradnike iz članka 4. Zakona o plaćama i drugim naknadama sudija i tužitelja u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, broj: 72/05, 22/09 i 55/13).

Članak 3.

(Realiziranje)

Za realiziranje ove odluke zadužuje se Ministarstvo financija Zeničko-dobojskog kantona.

Članak 4.

(Stupanje na snagu i datum primjene)

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja, primjenjuje se za period siječanj-ožujak 2021.godine i objavit će se u „Službenim novinama Zeničko-dobojskog kantona“.

Broj: 02-11-1416/21

Datum: 28.01.2021. godine

Zenica

P R E M I J E R

po Odluci predsjedatelja Skupštine

Mirnes Bašić, v.r.

34.

Na temelju članka 16. stavak 2. Zakona o Vladi Zeničko-dobojskog kantona - Pročišćeni tekst („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 7/10), članka 24. stavak (2) Zakona o plaćama policijskih službenika Zeničko-dobojskog kantona („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 13/17) i članka 14. stavak (1) Uredbe o uvjetima, kriterijima i načinu ostvarivanja naknada i drugih materijalnih prava policijskih službenika Zeničko-dobojskog kantona („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 10/18), na prijedlog Ministarstva unutarnjih poslova, Vlada Zeničko-dobojskog kantona, na 92. sjednici, održanoj dana 28.01.2021. godine, d o n o s i

O D L U K U

o utvrđivanju visine naknade za topli obrok policijskih službenika Ministarstva unutarnjih poslova Zeničko-dobojskog kantona za period siječanj-ožujak 2021.godine

Članak 1.

(Utvrđivanje visine naknade za topli obrok)

- (1) Utvrđuje se visina naknade za topli obrok policijskih službenika Ministarstva unutarnjih poslova Zeničko-dobojskog kantona za period siječanj-ožujak 2021. godine, u iznosu od 8,00 KM (slovima: osam konvertibilnih maraka) po radnom danu.
- (2) Policijskim službenicima Specijalne policijske jedinice Ministarstva unutarnjih poslova Zeničko-dobojskog kantona, pored naknade za topli obrok iz stavka (1) ovog članka, pripada i dodatna naknada za pojačanu ishranu u iznosu od 5,00 KM po radnom danu.

(3) Policijski službenik ima pravo na naknadu ishrane (topli obrok) za vrijeme rada samo za dane prisustva na poslu.

**Članak 2.
(Realiziranje)**

Za realiziranje ove odluke zadužuje se Ministarstvo financija Zeničko-dobojskog kantona.

Članak 3.

(Stupanje na snagu i datum primjene)

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja, primjenjuje se za period siječanj-ožujak 2021. godine i objavit će se u „Službenim novinama Zeničko-dobojskog kantona“.

Broj: 02- 11-1415/21
Datum: 28.01.2021. godine
Zenica

P R E M I J E R
po Odluci predsjedatelja Skupštine

Mirnes Bašić, v.r.

35.

Na temelju članka 16. stavak 2. Zakona o Vladi Zeničko-dobojskog kantona – Pročišćeni tekst („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 7/10), na prijedlog Ministarstva za obrazovanje, znanost, kulturu i sport, Vlada Zeničko-dobojskog kantona, na 92. sjednici, održanoj dana 28.01.2021. godine, d o n o s i

O D L U K U

o utvrđivanju visine naknade za topli obrok za radnike u javnim obrazovnim ustanovama i ustanovama kulture na području Zeničko-dobojskog kantona za period siječanj-ožujak 2021. godine

Članak 1.

(Utvrđivanje visine naknade za topli obrok)

- (1) Utvrđuje se visina naknade za topli obrok za radnike u javnim obrazovnim ustanovama i ustanovama kulture na području Zeničko-dobojskog kantona za period siječanj-ožujak 2021. godine u iznosu od 8,00 KM po radnom danu.
- (2) Radnici imaju pravo na naknadu za ishranu (topli obrok) za vrijeme rada samo za dane prisustva na poslu.

**Članak 2.
(Realiziranje)**

Za realiziranje ove odluke zadužuju se Ministarstva za obrazovanje, znanost, kulturu i sport i Ministarstvo finansija, svako u okviru svojih mjerodavnosti.

**Članak 3.
(Stupanje na snagu)**

Odluka stupa na snagu danom donošenja i bit će objavljena u „Službenim novinama Zeničko-dobojskog kantona“.

Broj: 02-11-1414/21
Datum: 28.01.2021. godine
Zenica

P R E M I J E R
po Odluci predsjedatelja Skupštine

Mirnes Bašić, v.r.

36.

Na temelju članka 16. stavak 2. Zakona o Vladi Zeničko-dobojskog kantona - Pročišćeni tekst (“Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj 7/10), na prijedlog Ministarstva za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu, Vlada Zeničko-dobojskog kantona, na 92. sjednici, održanoj dana 28.01.2021. godine, d o n o s i

O D L U K U

o izmjeni Odluke o odobravanju sredstava Gradu Visoko

**Članak 1.
(Predmet)**

Mijenja se Odluka o odobravanju sredstava Gradu Visoko („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 1/20 i 12/20) tako što se u članku 3. stavak (1) riječi: „do 31.12.2020. godine“ zamjenjuju riječima „do 30.06.2021. godine“.

**Članak 2.
(Realiziranje Odluke)**

Za praćenje realiziranja ove odluke zadužuju se Ministarstvo za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu i Ministarstvo financija, svako u okviru svojih mjerodavnosti.

Članak 3.
(Stupanje na snagu)

Odluka stupa na snagu danom donošenja i objaviće se u „Službenim novinama Zeničko-dobojskog kantona“.

Broj: 02-11-1403/21
Datum: 28.01.2021. godine
Zenica

P R E M I J E R
po Odluci predsjedatelja Skupštine

Mirnes Bašić, v.r.

37.

Na temelju članka 16. stavak 3. a u svezi sa člankom 21a. Zakona o Vladi Zeničko-dobojskog kantona - Pročišćeni tekst („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj 7/10), člancima 3. i 10 stavak (7) Uredbe o načinu, uvjetima osnivanja i utvrđivanju visine naknade za rad povjerenstva koje osniva Vlada Zeničko-dobojskog kantona i rukovoditelj kantonalnog organa državne službe (“Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj: 20/20) i Kriterijima za izbor i imenovanje predsjednika i članova Drugostupanjskog povjerenstva Vlade Zeničko-dobojskog kantona, broj: 02-30-1761/21 od 08.02.2021. godine, na prijedlog Ureda premijera, Vlada Zeničko-dobojskog kantona, na 93. sjednici, održanoj dana 08.02.2021. godine, d o n o s i

R J E Š E N J E
o imenovanju predsjednika i članova
Drugostupanjskog povjerenstva Vlade
Zeničko-dobojskog kantona

Članak 1.
(Sastav Povjerenstva)

Imenuje se Drugostupnjsko povjerenstvo Vlade Zeničko-dobojskog kantona (u daljem tekstu: Povjerenstvo) u sastavu:

- Ružica Jukić-Ezgeta, predsjednik, Ministarstvo za pravosuđe i upravu,
- Adis Čehić, član, Ministarstvo financija,
- Nađa Mišić, član, Ministarstvo za prostornog uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoline,
- Ljiljana Anđelić, član, Ministarstvo za gospodarstvo.
- Denis Bojinović, član, Stručna služba Vlade,

Administrativno-tehničke poslove za potrebe Povjerenstva obavljat će namještenica Venira Alihodžić.

Članak 2.
(Mjerodavnost Povjerenstva)

Mjerodavnost Povjerenstva je rješavanje po žalbama izjavljenim protiv prvostupanjskih rješenja kantonalnih organa uprave i upravnih organizacija, donesenih na osnovu zakona i drugih propisa Zeničko-dobojskog kantona, ako drugim zakonom nije drugačije određeno.

Članak 3.
(Način rada Povjerenstva)

Način rada, odlučivanja i druga pitanja od značaja za rad i organizaciju Povjerenstva uređuje se Poslovníkom o radu Povjerenstva.

Članak 4.
(Mandat Povjerenstva)

Mandat Povjerenstva traje četiri godine, počev od dana imenovanja.

Predmete pristigle, a neriješene do stupanja na snagu ovog rješenja, rješavat će Povjerenstvo imenovana ovim rješenjem.

Članak 5.
(Naknade za rad Povjerenstva)

- (1) Predsjedniku i članovima Povjerenstva, utvrđuje se pravo na naknadu za rad u Povjerenstvu, u neto iznosu od 100,00 KM mjesečno, pod uslovom da u toku mjeseca bude održana najmanje jedna sjednica Povjerenstva i da su zadatke Povjerenstva obavljali izvan redovnog radnog vremena.
- (2) Pravo na naknadu imaju samo članovi Povjerenstva koji su prisustvovali sjednicama Povjerenstva.
- (3) Osoba koja će obavljati administrativno-tehničke poslove za potrebe Povjerenstva, ima pravo na naknadu u visini od 70% od naknade koja je utvrđena za jednog člana Povjerenstva.
- (4) Zahtjev za isplatu naknade, uz prethodnu suglasnost premijera Zeničko-dobojskog kantona, podnosi se Ministarstvu financija, zajedno sa zapisnikom održanih sjednica i kopijom odluka donesenih na održanim sjednicama.
- (5) Sredstva za rad Povjerenstva isplati će se iz Proračuna Zeničko-dobojskog kantona sa razdjela 11 - Ured premijera, proračunska organizacija 01, potrošačka jedinica 0001, ekonomski kod 613900, pozicija „Izdaci za povjerenstva, zastupnike i druge samostalne djelatnosti”, na račune imenovanih navedene u Zahtjevu za isplatu.

Članak 6.
(Izvjешće o radu)

Izvjешće o radu Povjerenstvo dostavlja mjesečno premijeru Kantona, do 10. radnog dana za prethodni mjesec, a godišnje Izvjешće najkasnije do 30. siječanj za prethodnu godinu.

Članak 7.
(Prestanak važenja)

Stupanjem na snagu ovog rješenja, prestaje da važi Rješenje o imenovanju predsjednika i članova Drugostepenog povjerenstva Vlade Zeničko-dobojskog kantona („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 3/17).

Članak 8.
(Stupanje na snagu i objava)

Rješenje stupa na snagu danom donošenja i objavit će se u “Službenim novinama Zeničko-dobojskog kantona”.

Broj: 02-30-1762/21
Datum: 08.02.2021. godine
Zenica

P R E M I J E R
po Odluci predsjedatelja Skupštine

Mirnes Bašić, v.r.

38.

Na temelju članka 16. stavak 3. Zakona o Vladi Zeničko-dobojskog kantona - Pročišćeni tekst („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 7/10) a u svezi sa člankom 38 Zakona o obrazovanju odraslih („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 5/14 i 13/18), člankom 3. stavak (1) točka b) i člankom 10 stavak (7) Uredbe o načinu, uvjetima osnivanja i utvrđivanju visine naknade za rad povjerenstava koje osniva Vlada Zeničko-dobojskog kantona i rukovoditelj kantonalnog organa državne službe („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 20/20), na prijedlog Ministarstva za obrazovanje, znanost, kulturu i sport, Vlada Zeničko-dobojskog kantona, na 92. sjednici, održanoj dana 28.01.2021. godine, d o n o s i

R J E Š E N J E
o imenovanju članova Vijeća za obrazovanje odraslih
Zeničko-dobojskog kantona

Članak 1.

Imenuje se Vijeće za za obrazovanje odraslih Zeničko-dobojskog kantona, u sastavu:

1. Almir Sivro, predsjednik,
2. Nada Delibašić, član,
3. Vildana Kondić, član,
4. Diana Babić, član,
5. Bernadeta Galijašević, član
6. Aida Salkić, član,
7. Arnel Kalušić, član,
8. Sevimka Drinić, član,
9. Mirza Čehajić, član,
10. Senaida Tabić, član,
11. Đevad Hadžić, član,
12. Amir Lopo, član,
13. Muharem Saračević, član.

Članak 2.

Imenovani članovi Povjerenstva iz članka 1. ovog rješenja, dužni su da u svemu postupaju sukladno odredbama Zakona o obrazovanju odraslih („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 5/14 i 13/18) i to na način da predlažu plan obrazovanja odraslih, uz pribavljena mišljenja zavoda za upošljavanje, Gospodarske komore Kantona, Obrtničke komore Kantona, udruga poslodavaca i organa jedinica lokalne samouprave i mjerodavnih ministarstava, da prate stanje i predlažu mjere za razvoj obrazovanja odraslih, da daju mišljenja na prijedloge propisa iz oblasti obrazovanja odraslih, te predlažu financiranje programa obrazovanja odraslih za koje se osiguravaju sredstva u proračunu Kantona.

Članak 3.

Predsjednik i članovi Vijeća za obrazovanje odraslih Zeničko-dobojskog kantona iz članka 1. ovog rješenja, imenuju se na period od četiri godine.

Članak 4.

Naknada za rad predsjedniku i članovima Vijeća za obrazovanje odraslih Zeničko-dobojskog kantona utvrđuje se u mjesečnom neto iznosu od 200,00 KM (slovima: dvjestotine konvertibilnih maraka).

Članak 5.

Naknada iz članka 4. ovog rješenja isplaćivat će se iz Proračuna Zeničko-dobojskog kantona sa razdjela 22, proračunska organizacija 01, potrošačka jedinica 0001 – Ministarstvo za obrazovanje, znanost, kulturu i sport, ekonomski kod 613900 – Ugovorene i druge posebne usluge (Izdaci za povjerenstva, zastupnike i druge samostalne djelatnosti).

Članak 6.

Stupanjem na snagu ovog rješenja, prestaje da važi Rješenje o imenovanju članova Vijeća za obrazovanje odraslih Zeničko-dobojskog kantona, broj: 02-38-1457/17. od 01.02.2017. godine („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“ broj: 1/17).

Članak 7.

Za realiziranje ovog rješenja zadužuje se Ministarstvo za obrazovanje, znanost, kulturu i sport i Ministarstvo financija, svako u okviru svoje mjerodavnosti.

Članak 8.

Rješenje stupa na snagu danom donošenja, a objavit će se u „Službenim novinama Zeničko-dobojskog kantona“.

Broj: 02-34-1411/21
Datum: 28.01.2021. godine
Zenica

P R E M I J E R
po Odluci predsjedatelja Skupštine

Mirnes Bašić, v.r.

39.

Na temelju članka 16. stavak 3. Zakona o Vladi Zeničko-dobojskog kantona - Pročišćeni tekst („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“ broj: 7/10), članka 26. Zakona o ustanovama („Službeni list RBiH“ broj: 6/92, 8/93 i 13/94), članka 136. stavak 1., 4. i 6. i članka 139. Zakona o srednjoj školi („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 9/17), na prijedlog Ministarstva za obrazovanje, znanost, kulturu i sport, Vlada Zeničko-dobojskog kantona, na 92. sjednici, održanoj dana 28.01.2021. godine, d o n o s i

R J E Š E N J E

o razrješenju predsjednika Školskog odbora JU Srednja škola za stručno obrazovanje i radno osposobljavanje Zenica

Članak 1.

Razrješava se dužnosti predsjednik Školskog odbora JU Srednja škola za stručno obrazovanje i radno osposobljavanje Zenica i to:

- Aslani Mustafa - predsjednik, iz reda osnivatelja.

Članak 2.

Rješenje stupa na snagu danom donošenja, a objavit će se u „Službenim novinama Zeničko-dobojskog kantona“.

Broj: 02-34-1409/21
Datum: 28.01.2021. godine
Zenica

P R E M I J E R
po Odluci predsjedatelja Skupštine

Mirnes Bašić, v.r.

40.

Na temelju članka 16. stavka 3. Zakona o Vladi Zeničko-dobojskog kantona - Pročišćeni tekst („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 7/10), članka 25. Zakona o ustanovama („Službeni list RBiH“, broj: 6/92, 8/93, i 13/94), a sukladno članku 4. Zakona o ministarskim, vladinim i drugim imenovanjima Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, broj: 12/03, 34/03 i 65/13) i člankom 136. stavka 1. i 6. Zakona o srednjoj školi („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 9/17), na prijedlog Ministarstva za obrazovanje, znanost, kulturu i sport, Vlada Zeničko-dobojskog kantona, na 92. sjednici, održanoj dana 28.01.2021. godine, d o n o s i

R J E Š E N J E

o imenovanju na kraći period predsjednika Školskog odbora JU Srednja škola za stručno obrazovanje i radno osposobljavanje Zenica

Članak 1.

Imenuje se predsjednik školskog odbora JU Srednja škola za stručno obrazovanje i radno osposobljavanje Zenica:

- Spahić Mehida - predsjednik, iz reda osnivatelja.

Članak 2.

Predsjednik Školskog odbora iz članka 1. ovog rješenja, imenuje se na kraći period, u trajanju do tri mjeseca, a do okončanja postupka kojim će se izvršiti konačno imenovanje.

Članak 3.

Rješenje stupa na snagu danom donošenja, a objavit će se u „Službenim novinama Zeničko- dobojskog kantona“.

Broj: 02-34-1410/21
Datum: 28.01.2021. godine
Zenica

P R E M I J E R
po Odluci predsjedatelja Skupštine

Mirnes Bašić, v.r.

41.

Na temelju članka 16. stavak 3. Zakona o Vladi Zeničko-dobojskog kantona - Pročišćeni tekst („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 7/10), članka 26. Zakona o ustanovama („Službeni list RBiH“ broj: 6/92, 8/93 i 13/94), članka 136. stavka 1., 4. i 6. i članka 139. Zakona o srednjoj školi („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 9/17), na prijedlog Ministarstva za obrazovanje, znanost, kulturu i sport, Vlada Zeničko-dobojskog kantona, na 93. sjednici, održanoj dana 08.02.2021. godine, d o n o s i

R J E Š E N J E

**o razrješenju člana Školskog odbora
JU Srednja škola za stručno obrazovanje i radno
osposobljavanje Zenica**

Članak 1.

Razrješavaju se dužnosti član Školskog odbora JU Srednja škola za stručno obrazovanje i radno osposobljavanje Zenica i to:

- Kikić Denana - član, iz reda lokalne zajednice.

Članak 2.

Rješenje stupa na snagu danom donošenja, a objavit će se u „Službenim novinama Zeničko-dobojskog kantona“.

Broj: 02-34-1785/21
Datum: 08.02.2021. godine
Zenica

P R E M I J E R
po Odluci predsjedatelja Skupštine

Mirnes Bašić, v.r.

42.

Na temelju članka 16. stavak 3. Zakona o Vladi Zeničko-dobojskog kantona - Pročišćeni tekst („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 7/10), a sukladno članku 4. stavak 2. Zakona o ministarskim, vladinim i drugim imenovanjima Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, broj: 12/03, 34/03, 65/13 i 15/17) i člankom 16. stavak 2. Zakona o Agenciji za privatizaciju Zeničko-dobojskog kantona („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 4/97, 15/97, 6/01, 8/10 i 15/17), na prijedlog Ministarstva za gospodarstvo, Vlada Zeničko-dobojskog kantona, na 92. sjednici, održanoj dana 28.01.2021. godine, d o n o s i

R J E Š E N J E

**o imenovanju na kraći period ravnatelja
Agencije za privatizaciju Zeničko-dobojskog kantona**

Članak 1.

Ahmet Begagić, diplomirani ekonomista, imenuje se za ravnatelja Agencije za privatizaciju Zeničko-dobojskog kantona na kraći period, a najduže tri mjeseca od dana imenovanja, odnosno do konačnog imenovanja.

Članak 2.

Rješenje stupa na snagu danom donošenja i objavit će se u „Službenim novinama Zeničko-dobojskog kantona“.

Broj: 02-30-1418/21
Datum: 28.01.2021. godine
Zenica

P R E M I J E R
po Odluci predsjedatelja Skupštine

Mirnes Bašić, v.r.

43.

Na temelju članka 16. stavak 3. Zakona o Vladi Zeničko-dobojskog kantona - Pročišćeni tekst (“Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj: 7/10), a u svezi sa dijelom IV. Strategije omladinske politike Zeničko-dobojskog kantona za period 2018.-2020. godina, (“Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj: 11/18.), na prijedlog Ministarstva za obrazovanje, znanost, kulturu i sport, Vlada Zeničko-dobojskog kantona, na 93. sjednici, održanoj dana 08.02.2021. godine, d o n o s i

R J E Š E N J E

o izmjeni Rješenja o imenovanju Monitoring tima za praćenje realiziranja Strategije omladinske politike Zeničko-dobojskog kantona za period 2018.-2022. godina

Članak 1.

U Rješenju o imenovanju Monitoring tima za praćenje realiziranja Strategije omladinske politike Zeničko-dobojskog kantona za period 2018.-2022. godina (“Službene novine Zeničko-dobojskog kantona”, broj: 14/19), članak I. stavak 3. briše se dio teksta „Adel Sinanović“, a upisuje se novi tekst „Adnan Bureković“.

Nadalje se vrši izmjena članka I. tako sa se nakon stavka 8. „Malik Ejubović, član – Povjerenstvo za mlade“, dodaje novi stavak 9. „Maksuma Topalović, član – NVO sektor“.

Članak 2.

Rješenja stupa na snagu danom donošenja i objavit će se u „Službenim novinama Zeničko-dobojskog kantona“.

Broj: 02-30-1784/21
Datum: 08.02.2021. godine
Zenica

P R E M I J E R
po Odluci predsjedatelja Skupštine

Mirnes Bašić, v.r.

.....

44.

Na temelju članka 16. stavak 3. Zakona o Vladi Zeničko-dobojskog kantona - Pročišćeni tekst („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 7/10), članka 64. stavak 7. Zakona o zdravstvenoj zaštiti („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, broj: 46/10 i 75/13), članka 12. Zakona o ministarskim, vladinim i drugim imenovanjima Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, broj: 34/03 i 65/13), članka 26. Odluke o utvrđivanju standarda i kriterija Vlade Zeničko-dobojskog kantona za imenovanja/nominiranja na upražnjenu poziciju u reguliranim tijelima Zeničko-dobojskog kantona („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 4/15, 7/15 i 11/16), na prijedlog ministra Ministarstva zdravstva, Vlada Zeničko-dobojskog kantona, na 93. sjednici, održanoj dana 08.02.2021. godine, d o n o s i

R J E Š E N J E

o imenovanju člana Upravnog odbora Javne ustanove Zavod za medicinu rada i sportsku medicinu Zeničko-dobojskog kantona

Članak 1.

Sanela Kablar imenuje se za člana Upravnog odbora Javne ustanove Zavod za medicinu rada i sportsku medicinu Zeničko-dobojskog kantona, iz reda stručnih radnika zdravstvene ustanove, na period do isteka mandata Upravnog odbora.

Članak 2.

Rješenje stupa na snagu danom donošenja i objavit će se u „Službenim novinama Zeničko-dobojskog kantona“.

Broj: 02-30-1791/21
Datum: 08.02.2021. godine
Zenica

P R E M I J E R
po Odluci predsjedatelja Skupštine

Mirnes Bašić, v.r.

.....

45.

Na temelju članka 16. stavak 3. Zakona o Vladi Zeničko-dobojskog kantona - Pročišćeni tekst („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broja: 7/10) i članka 9. Odluke o osnivanju Javnog poduzeća „Šumsko-privredno društvo Zeničko-dobojskog kantona“ d.o.o. Zavidovići („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona, broj: 4/10), na prijedlog Ministarstva za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu, Vlada Zeničko-dobojskog kantona, na 92. sjednici, održanoj dana 28.01.2021. godine, d o n o s i

R J E Š E N J E

**o razrješenju predsjednika i članova Skupštine
Javnog poduzeća „Šumsko-privredno društvo
Zeničko-dobojskog kantona“
d.o.o. Zavidovići**

Članak 1.

Razrješavaju se dužnosti predsjednik i članovi Skupštine Javnog poduzeća „Šumsko-privredno društvo Zeničko-dobojskog kantona“ d.o.o. Zavidovići sa danom 31.01.2021. godine, zbog isteka mandata, imenovani Rješenjem Vlade Zeničko-dobojskog kantona („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 1/17) i to:

1. Esmir Čobo-predsjednik,
2. Fahrudin Smajić-član,
3. Evir Bećirović-član,
4. Ivan Antunović-član,
5. Senad Delić-član.

Članak 2.

Rješenje stupa na snagu danom donošenja, a objavit će se u „Službenim novinama Zeničko-dobojskog kantona“.

Broj: 02-30-1404/21
Datum: 28.01.2021. godine
Zenica

P R E M I J E R
po Odluci predsjedatelja Skupštine

Mirnes Bašić, v.r.

.....

46.

Na temelju članka 16. stavak 3. Zakona o Vladi Zeničko-dobojskog kantona - Pročišćeni tekst („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broja: 7/10), članka 4. Zakona o ministarskim, vladinim i drugim imenovanjima Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH“, broj: 12/03, 34/03 i 65/13) i članka 9. Odluke o osnivanju Javnog poduzeća „Šumsko-privredno društvo Zeničko-dobojskog kantona“ d.o.o. Zavidovići („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona, broj: 4/10), na prijedlog Ministarstva za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu, Vlada Zeničko-dobojskog kantona, na 92. sjednici, održanoj dana 28.01.2021. godine, d o n o s i

R J E Š E N J E

**o imenovanju na kraći period predsjednika i članova
Skupštine Javnog poduzeća „Šumsko-privredno
društvo Zeničko-dobojskog kantona“
d.o.o. Zavidovići**

Članak 1.

Za predsjednika i članove Skupštine Javnog poduzeća „Šumsko-privredno društvo Zeničko-dobojskog kantona“ d.o.o. Zavidovići, na kraći period, počev od 01.02.2021. godine do okončanja postupka po javnom oglasu, a najduže na period od tri mjeseca, imenuju se:

1. Esmir Čobo - predsjednik,
2. Ivan Antunović - član,
3. Taib Spahić - član,
4. Almin Husanović - član,
5. Senad Spahić - član.

Članak 2.

Rješenje stupa na snagu danom donošenja, a objavit će se u „Službenim novinama Zeničko-dobojskog kantona“.

Broj: 02-30-1405/21
Datum: 28.01.2021. godine
Zenica

P R E M I J E R
po Odluci predsjedatelja Skupštine

Mirnes Bašić, v.r.

.....

MINISTARSTVA ZA PRAVOSUĐE I UPRAVU

47.

Na temelju članka 56. Zakona o organizaciji organa uprave u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH“, broj 35/05), u svezi s člankom 47. Pravilnika o uredskom poslovanju Ministarstva za pravosuđe i upravu, broj:06/02-34-18209-6/19 od 18.12.2019. godine, i člankom 3. stavak (1) i (2) Uredbe o načinu, uvjetima osnivanja i utvrđivanju visine naknade za rad povjerenstava koje osniva Valda Zeničko-dobojskog kantona i rukovoditelj kantonalnog organa državne službe („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 20/20), ministar Ministarstva za pravosuđe i upravu Zeničko-dobojskog kantona, donosi

RJEŠENJE O OSNIVANJU POVJERENSTVA ZA ODABIRANJE, POPIS I IZDVAJANJE BEZVRIJEDNE REGISTRATURNE GRAĐE U MINISTARSTVU ZA PRAVOSUĐE I UPRAVU

Članak 1.

(Predsjednik, članovi Povjerenstva)

Imenuje se Povjerenstvo za provođenje postupka za odabiranje, popis i izdvajanje bezvrijedne registraturne građe (u daljnjem tekstu: Povjerenstvo) u Ministarstvu za pravosuđe i upravu (Ministarstvo) u sastavu:

- 1) Mersudina Kovačević, predsjednik
- 2) Amer Krđalić, član
- 3) Nada Bambur, članica

Članak 2.

(Ovlaštenje Povjerenstva)

(1) Zadatak Povjerenstva iz članka 1. ovog rješenja je da provede postupak odabiranja, popis i izdvajanje bezvrijedne registraturne građe, sačini popis iste, sa sadržinom utvrđenom u članku 46. do 49. Pravilnika o uredskom poslovanju Ministarstva, broj: 06/02-34-18209-6/19 od 18.12.2019. godine. a suglasno Listi kategorija registraturne građe i rokovima čuvanja.

(2) Povjerenstvo iz članka 1. ovog rješenja će u suradnji s predstavnikom mjerodavnog arhiva, koji vrši stručni nadzor, razmotriti popis i izvršiti provjeru građe predložene za uništenje, te o istom sačiniti zapisnik na temelju kojeg mjerodavni arhiv izdaje rješenje za uništenje bezvrijedne registraturne građe.

Članak 3.

(Mandat Povjerenstva)

- (1) Povjerenstvo se imenuje na period od dvije godine.
- (2) Rok za izvršenje zadatka iz članka 2. ovog Rješenja je 90 dana od dana donošenja rješenja za prethodnu godinu u godini u kojoj se vrši odabiranje, popis i izdvajanje bezvrijedne arhivske građe.
- (3) Nakon izvršenog zadatka povjerenstvo je dužno dostaviti Izvješće o radu ministru Ministarstva

Članak 4.

(Naknada za rad)

Predsjedniku i članovima Povjerenstva pripada naknada za rad u iznosu od 50,00 KM za obavljenu zadaću i isplatit će se iz sredstava Proračuna Ministarstva za pravosuđe i upravu Zeničko-dobojskog kantona, ekonomski kod 16010001, pozicija „Ugovorne i druge usluge“ -613900 na račune imenovanih navedene u Zahtjevu za isplatu.

Članak 5.

(Poslovnik o radu Povjerenstva)

Povjerenstvo donosi Poslovnik o radu koji usvaja većinom glasova.

Članak 6.

(Prestanak važenja Rješenja)

Stupanjem na snagu ovog rješenja, prestaje važiti Rješenje o imenovanju Povjerenstva za provođenje postupka za odabiranje, popis i izdvajanje bezvrijedne registraturne građe) u Ministarstvu, broj: 06/02-04-10860/20 od 26.6.2020. godine.

Članak 5.

(Stupanje na snagu)

Rješenje stupa na snagu danom donošenja, a objavit će se u „Službenim novinama Zeničko-dobojskog kantona“ i oglasnoj ploči Ministarstva.

Broj: 06/02- 30-1384-1/21
Datum: 27.1.2020. godine
Zenica

MINISTAR

Nebojša Nikolić, v.r.

48.

Na temelju člana 27. stav 2. Pravilnika o sadržaju i načinu polaganja stručnog ispita namještenika u organima državne službe u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“ broj:75/05), članka 3. stavak (1) i (2) Uredbe o načinu, uvjetima osnivanja i utvrđivanjima visine naknade za rad povjerenstava koje osniva Valda Zeničko-dobojskog kantona i rukovoditelj kantonalnog organa državne službe („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 20/20), a u vezi sa člankom 1. Kriterija za izbor i imenovanje Povjerenstva za polaganje stručnog ispita namještenika i pripravnika srednje stručne spreme u Zeničko-dobojskom kantonu, ministar Ministarstva za pravosuđe i upravu Zeničko-dobojskog kantona, d o n o s i

R J E Š E N J E

o osnivanju Povjerenstva za polaganje stručnog ispita namještenika i pripravnika srednje stručne spreme u Zeničko-dobojskom kantonu

Članak 1.

(Predmet Rješenja)

(1) Osniva se Povjerenstva za polaganje stručnog ispita namještenika i pripravnika srednje stručne spreme u Zeničko-dobojskom kantonu (u daljem tekstu: Povjerenstvo), koje se sastoji od predsjednika i četiri člana koji svi imaju zamjenike, u sastavu:

a) U Povjerenstvo iz točke I. Imenuju se:

1. Ružica Jukić-Ezgeta, predsjednik
2. Ljiljana Anđelić, član,
3. Mersudina Kovačević, član,
4. Melih Karan, član i
5. Amila Begagić, član

b) za zamjenike se imenuju:

1. Tijana Platiša, zamjenik predsjednika
2. Sanja Živojević, zamjenik člana
3. Samra Članjak, zamjenik člana,
4. Dubravka Tadić, zamjenik člana i
5. Denis Bojinović, zamjenik člana.

Članak 2.

(Nadležnost Povjerenstva)

(1) Nadležnost Povjerenstva utvrđena je Pravilnikom federalnog ministra pravde o sadržaju i načinu polaganja stručnog ispita namještenika u organima državne službe u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Članak 3.

(Predmeti stručnog ispita i ispitivači po predmetima)

Članovi Povjerenstva i njihovi zamjenici iz članka 1. ovog Rješenja su ispitivači i zamjenici ispitivača za predmete:

a) Osnove ustavnog prava:

1. Ružica Jukić-Ezgeta, ispitivač i
2. Tijana Platiša, zamjenik ispitivača.

b) Organizacija organa uprave u Federaciji Bosne i Hercegovine:

1. Ljiljana Anđelić, ispitivač i
2. Sanja Živojević, zamjenik ispitivača.

c) Upravni postupak:

1. Mersudina Kovačević, ispitivač i
2. Samra Članjak, zamjenik ispitivača.

d) Radni odnosi u organima državne službe:

1. Melih Karan, ispitivač i
2. Dubravka Tadić, zamjenik ispitivača.

e) Kancelarijsko i arhivsko poslovanje u organima državne službe:

1. Amila Begagić, ispitivač i
2. Denis Bojinović, zamjenik ispitivača.

Članak 4.

(Zapisnik i zapisničar)

(1) Povjerenstvo ima zapisničara, koji obavlja administrativne poslove za Povjerenstvo i unosi podatke u Evidencijsku knjigu sukladno članku 25. Pravilnika o sadržaju i načinu polaganja stručnog ispita namještenika u organima državne službe u Federaciji Bosne i Hercegovine.

(2) Zapisničar Povjerenstva ima zamjenika.

(3) Za zapisničara Povjerenstva imenuje se Azra Hećo, a za zamjenika zapisničara Nada Bambur.

Članak 4.
(Naknada)

Predsjedniku, članovima Povjerenstva i zapisničaru pripada naknada za rad u Povjerenstvu, koju određuje ministar posebnim rješenjem.

Članak 5.
(Mandat)

Mandat Povjerenstva je dvije godine od dana donošenja.

Članak 6.
(Vrijeme rada Povjerenstva)

Povjerenstvo poslove obavlja izvan radnog vremena u prostorijama Ministarstva za pravosuđe i upravu Zeničko-dobojskog kantona.

Članak 7.
(Stupanje na snagu)

Rješenje stupa na snagu danom donošenja i objavit će se u „Službenim novinama Zeničko-dobojskog kantona“.

Članak 8.
(Prestanak važenja ranijeg Rješenja)

Danom stupanja na snagu ovog Rješenja prestaje da važi Rješenje o formiranju Komisije za polaganje stručnog ispita namještenika i pripravnika srednje stručne spreme u Zeničko - dobojskom kantonu, broj: 06/02-30-5835/20 od 23.3.2020. godine. („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 8/20).

Broj: 06/02 -30 - 2037/21
Datum: 3.2.2021. godine
Zenica

MINISTAR

Nebojša Nikolić, v.r.

**MINISTARSTVO ZA OBRAZOVANJE,
Znanost, Kulturu i Sport**

49.

Ministarstvo za obrazovanje, znanost, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona, sukladno članku 18. stavak (1) Zakona o kantonalnim ministarstvima i drugim tijelima kantonalne uprave („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 10/15), a na temelju članka 179. stavak (2) Zakona o osnovama sigurnosti prometa na putevima u Bosni i Hercegovini ("Službeni glasnik BiH", broj: 6/06, 75/06, 44/07, 84/09, 48/10, 18/13, 8/17, 89/17 i 9/18), članka 8. Pravilnika o načinu i uvjetima organiziranja ispita za vozača motornih vozila („Službeni glasnik BiH“, broj: 46/12) i članka 4. Naputka o formiranju i organizaciji ispitnih povjerenstvo za vozače motornih vozila („Službene novine Zeničko-dobojskog kantona“, broj: 10/18, 01/20 i 13/20), donosi:

R J E Š E N J E
o izmjeni Rješenja o imenovanju ispitnih povjerenstva
za vozače motornih vozila
u Zeničko-dobojskom kantonu

Članak 1.

U članku 1. stavak (1) Rješenja o imenovanju ispitnog povjerenstva za vozače motornih vozila u Zeničko-dobojskom kantonu, broj: 10-23-129-5/21 od 18.01.2021. godine, vrši se sljedeća izmjena:

103) Varupa Medina – briše se

Članak 2.

Sve ostale odredbe Rješenja ostaju i dalje na snazi.

Članak 3.

Rješenje stupa na snagu danom donošenja i objavit će se u „Službenim novinama Zeničko – dobojskog kantona“.

Broj: 10-23-129-5-1/21
Datum: 29.01.2021. godine
Zenica

MINISTAR

Prof. dr. Spahija Kozlić, v.r.

K A Z A L O

SKUPŠTINA

27. ODLUKA O USVAJANJU PLATFORME ZA MIR	173
- PLATFORMA ZA MIR.....	174
28. Odluka o usvajanju Strategije razvoja Zeničko-dobojskog kantona za period 2021. - 2027. godina	177
-Strategija razvoja Zeničko-dobojskog kantona za period 2021. – 2027. godina.....	178
29. Odluka o usvajanju Strategije razvoja sporta na području Zeničko-dobojskog kantona za period 2020.-2024. godina	396
-Strategija razvoja sporta na području Zeničko-dobojskog kantona za period 2020.-2024. godina	397

VLADA

30. Odluka o izmjenama i dopunama Odluke o odobravanju i dodjeli sredstava gospodarskim subjektima za subvencioniranje 100% najniže neto plaće 657 uposlenika za travanj 2020. godine	476
31. Odluka o odobravanju finansijskih sredstava Agenciji za privatizaciju Zeničko-dobojskog kantona	476
32. Odluka o davanju suglasnosti na visinu školarine i ostalih naknada koje plaćaju studenti TREĆEG ciklusa studija na Zajedničkom doktorskom studiju iz tehničkih nauka Univerziteta u Zenici u akademskoj 2020/2021. godini.....	477
33. Odluka o utvrđivanju visine naknade za topli obrok uposlenika u kantonalnim organima državne službe i drugim proračunskim korisnicima Zeničko-dobojskog kantona na koje se primjenjuje Zakon o plaćama i naknadama u organima vlasti Zeničko-dobojskog kantona za period siječanj-ožujak 2021.godine	479
34. Odluka o utvrđivanju visine naknade za topli obrok policijskih službenika Ministarstva unutarnjih poslova Zeničko-dobojskog kantona za period siječanj-ožujak 2021.godine	479
35. Odluka o utvrđivanju visine naknade za topli obrok za radnike u javnim obrazovnim ustanovama i ustanovama kulture na području Zeničko-dobojskog kantona za period siječanj-ožujak 2021. godine	480
36. Odluka o izmjeni Odluke o odobravanju sredstava Gradu Visoko.....	480
37. Rješenje o imenovanju predsjednika i članova Drugostepene povjerenstva Vlade Zeničko-dobojskog kantona...	481
38. Rješenje o imenovanju članova Vijeća za obrazovanje odraslih Zeničko-dobojskog kantona.....	482
39. Rješenje o razrješenju predsjednika Školskog odbora JU Srednja škola za stručno obrazovanje i radno osposobljavanje Zenica	483
40. Rješenje o imenovanju na kraći period predsjednika Školskog odbora JU Srednja škola za stručno obrazovanje i radno osposobljavanje Zenica	483
41. Rješenje o razrješenju člana Školskog odbora JU Srednja škola za stručno obrazovanje i radno osposobljavanje Zenica	484

42. Rješenje o imenovanju na kraći period ravnatelja Agencije za privatizaciju Zeničko-dobojskog kantona..... 484
43. Rješenje o izmjeni Rješenja o imenovanju Monitoring tima za praćenje realiziranja Strategije omladinske politike Zeničko-dobojskog kantona za period 2018.-2022. godina..... 485
44. Rješenje o imenovanju člana Upravnog odbora Javne ustanove Zavod za medicinu rada i sportsku medicinu Zeničko-dobojskog kantona 485
45. Rješenje o razrješenju predsjednika i članova Skupštine Javnog poduzeća „Šumsko-privredno društvo Zeničko-dobojskog kantona“ d.o.o. Zavidovići..... 486
46. Rješenje o imenovanju na kraći period predsjednika i članova Skupštine Javnog poduzeća „Šumsko-privredno društvo Zeničko-dobojskog kantona“ d.o.o. Zavidovići 486

MINISTARSTVA ZA PRAVOSUĐE I UPRAVU

47. RJEŠENJE O OSNIVANJU POVJERENSTVA ZA ODABIRANJE, POPIS I IZDVAJANJE BEZVRIJEDNE REGISTRATURNE GRAĐE U MINISTARSTVU ZA PRAVOSUĐE I UPRAVU 487
48. Rješenje o osnivanju Povjerenstva za polaganje stručnog ispita namještenika i pripravnika srednje stručne spreme u Zeničko-dobojskom kantonu..... 488

MINISTARSTVO ZA OBRAZOVANJE, ZNANOST, KULTURU I SPORT

49. Rješenje o izmjeni Rješenja o imenovanju ispitnih povjerenstvo za vozače motornih vozila u Zeničko-dobojskom kantonu 489

Izdavač: Zeničko-dobojski kanton, ul. Kučukovići br. 2, Zenica
Glavna i odgovorna urednica: Berjana Ačkar, **Telefon:** 032/460-675
Redakcija i pretplata: 032/460-676; **Tisak:** „PETICA“ Zenica, **Telefon:** 062/211-347
pretplata se vrši u korist depozitnog računa Zeničko-dobojskog kantona broj 134010000001672
otvorenog kod ASA D.D. Sarajevo

